

SVATÉHO OTCE

A UČITELE CÍRKVE

AURELIA AUGUSTINA

VYZNÁNÍ

LADISLAV KUNCÍŘ V PRAZE

—
1 9 2 6

NIHIL OBSTAT

Joannes Bobáč, censor

IMPRIMATUR

PRAGAE, I. JULII 1926

† *Antonius Podlaha,*

EPISCOPUS PAPHIENSIS,

VICARIUS GENERALIS

Nr. 7080.

PŘEDMLUVA

Vedle „Následování Krista“ není knihy, která by tak mocně uchvátila srdce lidské jako Vyznání sv. Augustina. Není rovněž knihy, která by mohla býti čtena s větším duchovním prospěchem. V ostatních dílech genia hipponského nalezeš hlubinu filosofie, neodolatelnost výmluvnosti, smělost básnických obrazů, spolehlivost nauky, horoucnost lásky k pravdě. To vše nalezeš i ve Vyznáních; co však činí tuto knihu nedostižnou, jest, že „následuje Augustina na jeho nejhanebnějších cestách, kdy vzplanul touhou nasytiti se radostmi pekla“ (KN. II. HL. I) nalezeš v jeho bolestech a radostech, v jeho nadějích a zklamáních, v jeho pádech a znovuzrození své radosti a bolesti, své naděje a zklamání, své pády — a kéž také své znovuzrození!

Svatý Augustin praví ve svém výkladu žalmu devadesátého čtvrtého: „V Písmě sv. lze bráti vyznání dvojím způsobem: jest vyznání toho, kdo chválí, a vyznání toho, kdo lká. Kdo vyznává chválou, vzdává čest tomu, koho chválí, kdežto náрек ve vyznání jest lítostí toho, kdo vyznává. Jest tedy vyznání chválou Boha a jest obžalobou sebe. Nic důstojnějšího nemůže konati jazyk“.

Obé koná velký světec v této knize. Lká a sténá líče poblouzení svého po lásce žíznícího srdce, které přesyceno smyslnými požitky zůstává nenasyceným, dokud nespočine v nejvyšším Dobru. Lká a sténá líče boje a pochybnosti pyšného rozumu svého, hledajícího neúnavně pravdu a upadajícího ze zklamání do zklamání — dokud se neskloní před věčnou Pravdou. Mezi steny a vzlyky jeho zmučeného srdce zaznívá píseň chvály Boží čím dále tím mocněji a ohnivěji, až se změní v širokou velepíseň ohnivě vřelé a přece tak klidné lásky — srdce Augustinovo již spočinulo v Bohu. Láska jest hybnou pákou této knihy, jak autor sám praví: „Z lásky k Tvé lásce píši tuto knihu“ (VYZN. KN. XI. HL. I).

Vyznání lze rozdělit na dvě části: V první části (KNIHA I—IX) vyznává Augustin svá poblouzení s nedostížnou pokorou; vyznává i Boží milosrdenství s následování hodnou vděčností; v části druhé (KN. X—XIII) vyznává moudrost a velikost díla Božího v duši lidské a ve stvoření světa. V první části milost ničí a proměňuje člověka starého, v druhé milost buduje a povznáší člověka nového.

Jakmile byla tato kniha vydána, byla čtena s nesmírným zájmem a užitkem, jak dosvědčuje sv. Augustin: „Ze všech mých knih žád-

ná nebyla častěji a s větším zalíbením čtena než má Vyznání (O setrvání v dobrém, HL. 20). Bylo by zbytečno líčiti obtíže tohoto překladu; stačí uvést, že mu byla věnována dvě léta tvrdé práce a vytrvalé modlitby. Celé dílo bylo dvakrát přepsáno; překlad pórizen podle 6. vydání edice P. H. Wangnerocka S. J. jež vyšlo v Turině u Petra Mariettiho, tiskaře Sváté Stolice, roku 1919; pročteny byly všechny přístupné cizojazyčné překlady a výklady, jen aby se překlad co nejvíce přiblížil originálu. Překladatel nemá jiného přání, než aby četba Vyznání roznítla co nejvíce srdcí tou láskou, kterou oplývalo velkodušné srdce Augustinovo.

V den Neposkvrněného Početí bl. Panny Marie 1925.

PŘEKLADATEL.

KNIHA PRVNÍ

*Dobrodiní Boží, přijatá ve věku dětském a
chlapeckém; vyznání břichů tohoto věku.*

HLAVA I.

VELIKOST BOŽÍ.

Velký jsi, Hospodine; a vši chvály hodný, velikost Tvá je nevýstižna a moudrost Tvá nemůže býti změřena! A Tebe chváliti chce člověk, tak malá část Tvého stvoření! Člověk, sténající pod břemenem smrtelnosti, sténající pod svědectvím svého hříchu,¹ svědectvím, že se pyšným protivíš. A přece chváliti Tebe chce člověk, tak malá část Tvého stvoření! Ty povzbuzuješ člověka, aby Tě s radostí chválil, neboť stvořil jsi nás pro sebe a nepokojné jest srdce naše, dokud nespočine v Tobě!

Dej mně, Pane, poznati a pochopiti, mám-li Tebe dříve vzývati nebo Tebe chváliti a mám-li dříve poznati Tebe než Tebe vzývati!

Avšak kdo Tě může vzývati neznaje Tebe? Mohl by zajisté, neznaje Tebe, vzývati místo Tebe bytost zcela jinou. Anebo někdo Tě dříve vzývá, aby Tě poznal? Kterak však budou vzývati toho, v koho neuvěřili? Aneb kterak

uvěří bez kazatele (ŘÍM. 10, 14)? A budou chválit Pána, kteří ho hledají (ŽALM 21, 27). Zajisté, kteří hledají, naleznou ho a kteří naleznou, budou ho chváliti (MATOUŠ 7, 8). Chci, Pane, Tebe hledati v modlitbě a Tebe vzývati u víře: neboť nám jsi byl hlásán. Ano Pane, víra má, kterou jsi mně dal, vzývá Tebe; ta víra, kterou jsi mně vdechl vtělením svého Syna, řádem svého kazatele.²

HLAVA II.

BŮH JEST V ČLOVĚKU A ČLOVĚK V BOHU.

A jak budu vzývati svého Pána a Boha? Neboť k sobě ho budu zváti, když ho budu vzývati. A které jest místo ve mně, na něž přijde Bůh můj? Kam přijde ke mně Bůh, který stvořil nebe a zemi? Jest snad ve mně, Pane Bože můj, nějaké místo, jež by Tebe obsáhlo? Nebo mohou Tě opravdu obsáhnouti nebe a země, jež jsi stvořil a v nichž jsi mne stvořil?

Anebo obsahuje Tě vše, co jest, proto, že by bez tebe nebylo tím, čím jest? A poněvadž i já jsem, proč Tebe prosím, abys ke mně přišel, jenž bych nebyl, kdybys Ty nebyl ve mně? Neboť ještě přece nejsem v říši smrti a ostatně také tam jsi Ty; neboť jestli si do pekel lehnu,

hle Ty's tu (ŽALM 138, 8). Nebyl bych tedy, Bože můj, vůbec bych nebyl, kdybys Ty nebyl ve mně! Anebo nemám-li spíše říci: „Nebyl bych vůbec, kdybych nebyl v Tobě, z něhož a skrze něhož a k němuž jsou všechny věci“ (ŘÍM. 11, 36)? Ano, také tak, Pane, také tak tomu jest! Kam Tě tedy volám, když jsem v Tobě? Nebo odkud máš přijít ke mně? Kam tedy mám odejít mimo nebe a zemi, aby odtamtud ke mně přišel můj Bůh, jenž řekl: „Já naplním nebe a zemi“ (JEREM. 23, 24)?

HLAVA III.

BŮH JEST VE VŠEM.

Obsahují Tě tedy nebe a země, poněvadž je naplňuješ? Či naplňuješ je jenom z části, poněvadž Tebe celého neobsáhly? A kam vyléváš přebytek, když jsi naplnil nebe a zemi? Či nepotřebuješ, aby nějaká nádoba udržovala Tebe jako vodu pohromadě, jenž vše udržuješ? Vše totiž naplňuješ tím, že vše udržuješ. Neboť nádoby, jež Tebou jsou naplněny, nedávají Ti pevné stálosti; i když se rozbijí, Ty se přece nevyliješ. A když na nás vylit býváš, přece se neroztékáš, nýbrž nás povznášíš; Ty se nerozptyluješ, nýbrž nás sjednocuješ.

Ale poněvadž vše naplňuješ, naplňuješ vše celou svou bytostí? Anebo jelikož všechny věci Tebe celého obsáhnouti nemohou, obsahují toliko jednu část Tvé bytosti a obsahují všechny zároveň tutéž část? Anebo jednotlivé věci obsahují jednotlivé části dle Tvé schopnosti, větší veliké, menší malé? Jest tedy některá Tvoje část větší, jiná menší? Anebo jsi všude celý a žádná věc Tebe celého neobsahuje?

HLAVA IV.

NEKONEČNÉ DOKONALOSTI BOŽÍ.

Co jsi tedy, Bože můj? Proč se vlastně ptám? Co jiného než Pán Bůh? Neboť kdo je Bůh kromě Hospodina a kdo Bůh je kromě Boha našeho (ŽALM 17, 32)? O Nejvyšší, Nejlepší, Nejmocnější, nejvyšš Všemohoucí, Nejmilosrdnější a Nejspravedlivější, Nejskrýtejší a spolu Nejprítomnější, Nejkrásnější a Nejsilnější, Stálý a Nepochopitelný! Ty nezměnitelný a přece vše proměňuješ; nikdy nový, nikdy starý, vše obnovuješ a pyšné dáváš změně na pospas, ač oni toho nevědí; vždy činný, vždy klidný; shromažďuješ a přece ničeho nepotřebuješ; nosíš, naplňuješ, chráníš; tvoříš, živíš, dokončuješ, hledáš, a přece nic Ti neschází!

Miluješ, ale bez vášně; horlíš, ale bez bázně; lituješ, ale bez bolesti; hněváš se, ale bez neklidu. Měníš dílo, ale neměníš rady; přijímáš co nalézáš a přece jsi nikdy ničeho neztratil. Nikdy nejsa chud raduješ se ze zisku; nikdy nejsa lakomý vymáháš úroky; půjčuje se Ti více, než žádáš, abys byl dlužníkem; a přece—kdo má něco, co by nebylo Tvým majetkem? Platíš dluhy, nikomu nejsa dlužen; odpouštíš viny, ničeho tím neztrácí. A co jsem vlastně o Tobě řekl, můj Bože, můj Živote, má svatá Sladkosti? Anebo, co vůbec může říci ten, kdo mluví o Tobě? A přece, běda těm, kteří o Tobě mlčí; neboť nemí jsou, ač jinak třeba mnohomluvní.

HLAVA V.

PROSBA O LÁSKU BOŽÍ A ODPUŠTĚNÍ VIN.

Kdo mně dá spočinouti v Tobě? Kdo mně dá, abys zavítal do mého srdce a opojil je tak, abych svých hříchů zapomněl a objal jenom Tebe, své jediné dobro? Čím jsi mně Ty? Ó, slituj se, abych to mohl vysloviti! Čím jsem Tobě já, že mně velíš, abych Tě miloval, a hrozíš mně svým hněvem a strašlivou bídou, ne učiním-li toho? Zda to již není svrchovaná

bída, nemilují-li Tebe? Běda mně! Ozjev mně přece pro své smilování, Pane Bože můj, čím jsi mně? Rci duši mé: „Spása tvá jsem já“ (ŽALM 34, 3)! Řekni to tak, abych slyšel! Hle ucho srdce mého poslouchá! Otevři je, Pane, a rci duši mé: „Spása tvá jsem já!“ Poběžím za tímto Tvým hlasem a tak Tebe dostihnu. Neskrývej přede mnou tváře své: Chci zemřít abych věčně žil a Tebe viděl tváří v tvář!⁹

Příliš těsný jest příbytek mé duše! Rozšiř jej, aby se stal i Tvým příbytkem! Je na spadnutí, oprav jej! Vím a vyznávám, že jest na něm nejedna poskvína, jež uráží Tvé oči. Ale kdo jej očistí? Nebo ke komu jinému, ne-li k Tobě, smím zvolati: „Od těch, jichž nejsem si vědom, mě očistí! Také zpupných ušetří sluhu svého! Důvěru mám v Boha a proto mluvím, o Pane, Ty to víš. Vyznal jsem se Ti ze svého provinění, nepravost svou jsem Ti nezakrýval a Ty's mi odpustil bezbožnost hříchu mého“ (ŽALM 18, 13; 31, 5). Nechci se hájiti před Tvým soudem, poněvadž jsi Pravda, a nechci klamati sama sebe, aby mě hřích můj nevinil ze lži (ŽALM 26, 12). Nechci se hájiti před Tvým soudem, neboť budeš-li, Pane, hříchů míti na vědomí, Hospodine, kdož obstojí (ŽALM 129, 3)?

HLAVA VI.

VYLÍČENÍ DĚTSTVÍ

A DÍK ZA PROZŘETELNOST BOŽÍ.

Ale dovol mně přece mluvit ke Tvému milosrdenství, ač jsem prach a popel. Dovol mně přece mluvit; vždyť mluvím ke Tvému milosrdenství a ne ke člověku, který se mně vysmívá. Snad i Tobě jsem k posměchu, ale Ty obrátě se smiluješ se nade mnou. Co jiného chci vlastně říci, Pane Bože můj, leč že nevím, odkud jsem přišel v tento — abych tak řekl — smrtelný život, nebo v tuto živoucí smrt? Tvé milosrdenství mně hned poskytlo útěchu, jak jsem slyšel od rodičů podle těla, z nichž jsi mne v čase utvořil. Já sám se na to nepamatuji. Potom mně byla poskytnuta útěcha mléka mateřského. Ale ani má matka, ani mé kojné si samy neplnily prsou, nýbrž Ty, Pane, jsi mně dával skrze ně dětský pokrm upravený dle Tvého ustanovení a bohatství, odpovídajícího povaze každého jednotlivého tvora. Dal jsi mně také pud, abych nežádal více, než jsi dával, a mým kojným ochotu, aby mně dávaly, co jsi jim dával. Neboť z lásky Tebou vnuknuté mně ochotně dávaly, co od Tebe měly v hojnosti. Vždyť dobro, které mně prokazovaly,

bylo i pro ně dobrem; nepocházelo však od nich, nýbrž skrze ně. Od Tebe totiž, Bože můj, pochází všeliké dobro, od Boha mého veškerá má spása. Ovšem teprve později jsem to poznal, když jsi mne k sobě volal právě těmi dary, jež uděluješ uvnitř i zevně. Tehdy totiž jsem uměl jenom ssát mléko mateřské, libovati si v tom, co lahodilo tělu, plakat pro to, co se protivilo tělu — a nic více.

Potom jsem také začal se usmívati, nejprve ve spánku, pak i ve bdění. Tak mně alespoň bylo řečeno a uvěřil jsem tomu, poněvadž totiž vídáme i u jiných nemluvnat; neboť paměť má tak daleko nesahá. A hle, ponenáhlu jsem pozoroval, kde jsem, a chtěl jsem svá přání projevit těm, kteří je měli splniti: nemohl jsem však, poněvadž ona přání byla v mém nitru, tito však mimo mne, a žádným svým smyslem nemohli vniknouti do hlubiny mé duše. Proto jsem sebou házel a křičel, dávaje tak najevo některá svým přáním podobná znamení, jak jsem vůbec dovedl; nebyla však úplně vhodná. A nebylo-li mně vyhověno, buď že mně nemohli porozuměti, nebo aby mně vyplnění přání neuškodilo, zlobíval jsem se na dospělé, kteří mně nepodléhali, a na svobodné, kteří nebyli určeni k mé službě, a mstíval jsem se jim pláčem. Všechny děti, které jsem poznal,

jsou takové. Ze jsem i já byl takovým, poučily mne nevědomky děti lépe, než moji živitelé s celou svou vědomostí.

A hle, mé dětství již dávno uplynulo a já dosud žiji! Ty však, Pane, ustavičně žiješ a nic v Tobě neumírá; neboť před začátkem času a přede vším, co může býti nazváno pravěkem, jsi Ty Bohem a Pánem všeho stvoření. V Tobě pevné spočívají příčiny všech nestálých věcí; v Tobě zůstávají nezměnitelné počátky všech proměnlivých věcí; v Tobě kotví věčné důvody všech nerozumných a časných věcí. Odpověz mně prosícím Tebe, o Bože, odpověz mně ubožáku, o Milosrdný, zda mé dětství následovalo po nějakém již uplynulém životě? Zda snad po tom, který jsem prožil v lůně své matky? Neboť i o tom mně bylo něco naznačeno a také sám jsem viděl těhotné ženy. Čím však jsem byl i před tímto životem v lůně matčině, má Sladkosti, můj Bože? Byl jsem někde a byl jsem vůbec něčím? Nemám nikoho, kdo by mi to mohl sdělit: ani otec, ani matka nemohli, ani zkušenost jiných, ani má paměť.⁴ Snad se usměješ těmto mým otázkám a poručíš jen, abych Tě chválil a vyznával dle svého poznání.

Vyznávám Ti tedy, Pane nebes a země, a vděčně Tě velebím za svůj původ a své dětství,

na něž se nepamatuji. Dal jsi člověku schopnost, aby dle jiných soudil na sebe a mnoho o sobě věřil svědectví žen, které ho kojily. Neboť i tenkrát jsem již byl a žil a na rozhraní dětství jsem hledal znamení, jimiž bych své pocity jiným vyjádřil. Odkud ale pochází taková živoucí bytost, ne-li od Tebe, Pane? Či někdo jest takovým umělcem, aby sám sebe vytvořil? Anebo odjinud vyvěrá pramen, z něhož nám proudí bytí a život, ne-li od Tebe, Pane, jenž jsi nás stvořil, u něhož není rozdílu mezi žitím a bytím, poněvadž Nejvyšší Žití a Nejvyšší Bytí jest v Tobě totéž? Jsi zajisté Svrchovaný a neměníš se; dnešní den v Tobě nepomíjí a přece pomíjí, neboť v Tobě jest i vše časné. A čas by nemohl plynouti, kdyby nebyl v Tobě. A poněvadž Tvá léta jsou bez konce (ŽALM 101, 28), jsou Tvá léta jako dnešní den. A jak mnoho našich dní a dní našich otců již uplynulo v tom Tvém věčném „dnes“ a obdrželo od něho svůj ráz a trvání! Ty však tentýž jsi (ŽALM 101, 28) a vše zítřejší a budoucí, vše včerejší a minulé, činíš dnes, učinil jsi dnes. Mohu já za to, jestli tomu někdo nerozumí? Ať se raduje i ten, jenž se táže: „Co jest to?“ I ten ať se raduje a ať jest spokojen, že nenaleznuv nalézá Tebe, než aby nalézaje nenalezl Tebe!

HLAVA VII.

I DĚTSTVÍ TONE VE HŘÍŠÍCH.

Slyš mne, o Bože! Běda lidem pro hříchy! Tak mluví člověk a Ty se nad ním smilováváš; neboť Ty jsi ho učinil, ale hříchu v něm jsi neučinil. Kdo mně připomene hříchy mého dětství?²⁵ Vždyť před Tebou nikdo není čist od hříchu, ani dítě, jehož život na světě trval jenom jeden den! Kdo mně je připomene? Snad každé dítě, na němž vidím to, co vymizelo z mé paměti? Cím jsem tedy tenkrát hřešil? Snad tím, že jsem s pláčem se sháněl po prsu? Neboť, kdybych nyní činil totéž, sháněje se tak dychtivě ne sice po prsu, nýbrž po pokrmu přiměřeném mému věku, neušel bych plně zaslouženému posměchu a pokárání. Proto i tehdy jsem konal něco trestuhodného. Ale poněvadž jsem nemohl ještě porozuměti pokárání, nedovoloval mne kárati ani zvyk, ani rozum. Kromě toho dorůstající odstraňujeme a odkládáme tyto chyby. Nikdy jsem totiž neviděl, aby rozumný člověk něco opravuje zavrhoval i dobré. Bylo snad i s ohledem na onen útlý věk dobrým žádati s pláčem to, co se jen ke škodě mohlo dáti? Nebo zle se horšiti na sobě nepoddané, svobodné starší lidi, na rodiče a mnohé jiné moudřejší, že mně

nebyli na pokyn po vůli? Nebo škoditi jim dle možnosti ranami, poněvadž neposlouchali jeho rozkazů, jejichž vyplnění by vedlo k jeho záhubě?

Tak nevinnou jest u dětí jen slabost údů, ne však jejich mysl. Já sám jsem viděl na své vlastní oči závistivé dítě; ještě neumělo mluvit a již celé bledé pohlíželo trpkým okem na svého soukojence. Komu jest to neznámo? Matky a kojné ovšem říkají, že to nevím jakými prostředky zažehnávají. Avšak jest opravdu nevinnost i to, netrpěti u pramene mléka v hojnosti, ano v přebytku tekoucího, soukojence, který potřeben pomoci v nejvyšší míře jen tím pokrmem si život může zachovati? Ale tyto chyby se trpí s láskou, ne že by to nebyly chyby, nebo jen malé, nýbrž že časem samy zmizejí. Důkazem toho jest, že těchže chyb nelze lhostejně trpěti, když se naleznou na někom dospělejším.

Ty tedy, Pane Bože můj, který jsi dal dětem život a tělo, jež jsi — jak vidíme — smysly opatřil, z údů sestavil, postavou ozdobil, které jsi nadal všemi snahami životnými k neporušenému zachování celku, mně velíš, abych Tě za to vše chválil, Tebe oslavoval a jméno Tvé, Svrchovaný, opěvoval (ŽALM 91, 2): poněvadž jsi všemohoucí a dobrotivý Bůh, i kdybys byl

jen to učinil, co nikdo jiný nemůže učiniti, jen Ty Jediný, od něhož jest každá bytost, jen Ty Nejkrásnější, jenž vše krásné tvoříš a ladně upravuješ dle svého zákona.

Tento tedy věk, Pane, na jehož prožití se vůbec nepamatuji, který znám jenom z vypravování jiných a o němž dle života jiných dětí soudím — ač můj úsudek zdá se býti velmi věrohodným — nechci vůbec ani připočísti ke svému nynějšímu životu, který prožívám na tomto světě; neboť co do temnoty zapomenutí jest na rovni s tím věkem, který jsem prožil v lůně matčině. A proto, jestliže jsem se počal v nepravostech a v hříších mne živila matka má (ŽALM 50, 7), kde, prosím Tě, Pane Bože můj, kde nebo kdy byl jsem bez viny já, Tvůj sluha? Ale viz! pomínu tento věk! Nač se s ním mám obírat, když o něm není v mé paměti ani stopy?

HLAVA VIII.

JAK SE NAUČIL MLUVITI.

Nedospěl jsem, dorůstaje z dětství, do věku chlapeckého? Čili lépe řečeno: Nepřišel spíše tento věk ke mně a nenásledoval po dětství? Dětství však neodešlo; kam mělo vlastně ode-

jíti? A přece — již ho nebylo. Již jsem nebyl nemluvnětem, nýbrž chlapcem schopným řeči. Pamatuji se na to; ale jak jsem se naučil mluvit, pochopil jsem později. Neboť neučili mne dospělí, přednášejíce mně slova dle určité osnovy jako později abecedu, nýbrž já sám jsem se tomu naučil schopnostmi ducha, jež jsi mne Ty, můj Bože, udělil! Namáhal jsem se totiž výkřiky, různými zvuky a rozličnými pohyby údů projevití pocity svého srdce, aby se splnila má vůle; přece však jsem nebyl s to, abych projevil vše, co jsem chtěl, ani komu jsem chtěl, ač jsem slova v paměti opakoval. Když jmenovali nějaký předmět a dle toho slova se k němu obraceli, pozoroval jsem to a zapamatoval jsem si, že tím slovem označovali předmět, který chtěli ukázati. Že to chtěli, bylo patrné z pohybů těla, této takřka přirozené řeči všech národů, která povstává výrazem tváře, pohledem očí, pohyby ostatních údův a hlavně zvukem hlasu vyjadřujícího náladu duše při prosbě, touze, zavržení neb výstraže.

Tak jsem poněnáhu chápal různý význam slov v určité souvislosti a častém užití; chápal jsem, jaké předměty slova označovala a vyjadřoval jsem jimi svá přání, překonav začáteční obtíže mluvy. Tak jsem počal různými projevy vyjadřovati svou vůli těm, s nimiž

jsem žil a postoupil jsem do bouřlivého společenského života, jsa závislý na autoritě rodičův a vůli dospělých lidí.

HLAVA IX.

NECHUŤ K UČENÍ A ZÁLIBA VE HŘE.

Bože, Bože můj! Jakou bídu jsem tu zakusil a jaký posměch! Vždyť mně chlapci bylo jako životní pravidlo doporučeno poslouchati těch, kteří mne napomínali, abych se ve světě proslavil a vyznamenal řečnickým uměním, které zaopatřuje lidskou pochvalu a klamné bohatství. Pak jsem byl poslán do školy, abych se naučil znáti písmena, jejichž užitku jsem já ubohý nechápal; když pak jsem byl k učení netečný, byl jsem trestán. Dospělí to schvalovali. Mnozí, ztrávivše tak před námi svůj život, ustanovili tyto strastiplné učební metody, dle nichž jsme se my — synové Adamovi — musili řídit s mnohonásobnou obtíží a mukou.⁶

Poznal jsem však, Pane, také lidi vzývající Tebe a od nich jsem se dle svých schopností naučil, že jsi mocnou bytostí, která nás může vyslyšeti a nám pomoci, ač jest našim smyslům nedostupnou. Již tehdy, jsa chlapcem, začal

jsem se k Tobě modliti, můj Pomocníku a mé Útočiště, a ke vzývání Tebe uvolňoval jsem pouta jazyka svého. Já maličký vzýval jsem Tebe s nemalou vroucností, abych nebyl ve škole trestán. Když jsi mne nevyslyšel, což mně bylo jen ku prospěchu (ŽALM 21, 3), smáli se dospělí, ano i sami rodičové moji, kteří mně přece nepřáli nic zlého, mým ranám, jež byly pro mne velikou a těžkou mukou.

Jest, Pane, nějaký tak mohutný duch nesmírnou láskou k Tobě lnoucí, jest, pravím, někdo — působit to někdy i jakási otupělost — jenž by zbožnou oddaností k Tobě tak nesmírně byl uchvácen, že by rozmanitá mučidla, jako skřípce a háky, o jichž odvrácení se k Tobě v celém světě úzkostlivě volá, tak podceňoval, že by se těm vysmíval, kteří se před nimi strachem třesou, jako se moji rodičové smáli metlám, jimiž jsem jako hoch byl od učitelů trestán? Neboť neméně jsem se jich bál a méně jsem Tebe za jejich odvrácení neprosil; a přece jsem hřešil, že jsem méně psal, méně četl, méně o učení přemýšlel, než se ode mne žádalo.

Vždyť pamět a vlohy mně, Pane, nescházelely; udělil jsi mně jich dosti pro onen věk. Byla to však záliba ve hře, pro niž jsem byl trestán od těch, kteří podobné hry prováděli. Ale hry dospělých se nazývají zaměstnáním;

hry hochů však, jež jsou pro ně skutečným zaměstnáním, jsou trestány od dospělých a nikdo nemá útrpnosti s hochy, nebo s dospělými, nebo obojími. Snad dokonce i některý důvtipný rozhodčí shledá správným trest, jež jsem dostal za hru míčem, která mně nejvíce překážela v rychlém naučení se těm vědomostem, s nimiž jsem později provozoval mnohem ošklivější hru. Jednal snad jinak právě můj karatel, jenž byv překonán svým kolegou v některé malicherné slovní hříčce, zlostí a závistí se více trápil než já, když jsem byl od svého soupeře ve hře míčem poražen?

HLAVA X.

ZHOUBNÝ VLIV RADOVÁNEK A DIVADELNÍCH HER.

A přece jsem hřešil, Pane Bože, Ty Pořadatelí a Stvořitelí všehomíra, hříchů však toliko Pořadatelí!⁷ Hřešil jsem, Pane Bože můj, jednaje proti rozkazům rodičův a učitelů. Neboť později mohl jsem dobře užítí těch vědomostí, k jichž naučení mne oni přidržovali ať již v jakémkoliv úmyslu. A nebyl jsem neposlušným ze žádosti po něčem lepším, nýbrž ze záliby ve hře. Nade vše se mně líbila pyšná ví-

tězství v zápasech; smyšlené báchoroky lahodily mým uším, čímž má obrazivost se dráždila ještě více; táž žádostivost mně víc a více zářila z očí upřených na divadla a hry dospělých. Pořadatelé těchto her těší se tak vysoké vážnosti, že téměř všichni rodičové si přejí pro své děti téhož povolání; přece však rádi dovolují je trestati, když pro hry zanedbávají ty nauky, jimiž se dle jejich přání mají státi schopnými pořádati podobné hry. Shlédni, Pane, ve svém slitování na tyto poměry, a osvobod od nich nás, kteří Tebe vzýváme; osvobod i Ty, kteří k tobě ještě nevolají, aby k Tobě volali a abys je osvobodil.

HLAVA XI.

V NEMOCI PROSÍ O KŘEST.

Již jako hoch jsem slýchal o věčném životě, slíbeném nám pro pokoru Syna Tvého, Pána našeho, který se snížil k naší pyšce. A byl jsem poznamenán znamením jeho kříže a posílněn jeho solí hned z lůna své matky, která veškerou naději v Tebe skládala.⁸ Viděl jsi, Pane, když jsem jako hoch jednou náhle onemocněl žaludečním neduhem a byl na pokraji hrobu, viděl jsi, Bože můj, neb již tehdy jsi byl mým

Ochráncem, s jakou vroucností ducha a s jakou vírou jsem žádal křest Krista Tvého, svého Pána a Boha, od své zbožné matky a od Tvé církve, matky všech nás! Ta, jejíž čisté srdce vroucněji toužilo zploditi také mou věčnou spásu ve víře v Tebe, má tělesná matka, všechna zdrcena horlivě se o to starala, abych spasitelnými svátostmi byl posvěcen a očištěn vyznáním víry v Tebe, Pane Ježíši, na odpuštění hříchů, když jsem se rychle uzdravil. Moje očištění křtem bylo odloženo, jakoby bylo nutno, abych dále maje žítí více se poskrvnil, poněvadž totiž po oné spasitelné koupeli vina hříšné poskrvny by byla jen větší a nebezpečnější.

Tehdy jsem již věřil já, moje matka a celý dům až na jediného otce, který však nemohl zeslabiti vliv zbožné matky na mne tak, abych nevěřil v Krista, jako on dosud v něho nevěřil. Vždyť ona horlivě se snažila, abys Ty, Bože můj, byl mně Otcem spíše než on; a i v tom jsi jí pomáhal, aby přemohla svého manžela, jemuž, sama jsouc lepší, byla poddána, poněvadž tím byla poddána i Tvému rozkazu. Prosím Tebe, Bože můj, rád bych věděl, je-li to Tvá vůle, proč byl můj křest tehdy odložen? Byla tím k mému prospěchu uvolněna uzda hříchu, nebo nebyla? Proč tedy ještě dnes sly-

šíme s různých stran: „Nech ho, ať dělá, co chce; vždyť ještě není pokřtěn!“ A s ohledem na tělesné zdraví však neříkáme: „Nech ho, ať se poraní více, vždyť ještě není uzdraven!“ Oč tedy lépe by bývalo pro mne, kdybych se byl rychle uzdravil, a svou vlastní i matčinou pečlivostí byl tak veden, aby získaná spása mé duše, kterou bys mně býval křtem udělil, byla zajištěna Tvou ochranou. Opravdu, bylo by bývalo tak lépe! Avšak kolik a jak mocných vln pokušení se mělo po mém dětství na mne přivaliti, tušila již moje matka a raději chtěla jim dáti na pospas hmotu, z níž jsem později na křtu měl býti utvořen, než hotový již obraz Boží.⁹

HLAVA XII.

JAK SE MU STALO PROSPĚŠNÝM I UČENÍ

Z PŘINUCENÍ

V chlapeckém věku, kdy se o mne méně báli, než ve věku jinošském, nemiloval jsem učení a horšil jsem se, že mne k němu nutili. Přece však byl jsem k učení nucen a bylo to pro mne dobře, já však jsem nejednal dobře. Bez nucení bych se byl jistě neučil. Vždyť nikdo z přinucení nedělá dobře to, co dělá, třebaže jest to dobré. Ale ani ti, kteří mne nutili,

nejednali dobře, ; jen od Tebe, Bože můj, stalo se mně dobře. Neboť oni nutíce mne nedbali, že budu zneužívatí toho, čemu jsem se z přinucení naučil, jenom k nasycení nenasytých žádostí po bohaté chudobě a hanebné slávě.

Ty však, od něhož vlasy na hlavě mé jsou sečtěny obrátil jsi k mému prospěchu omyl všech, kteří mne nutili k učení. Mé lenosti v učení však jsi užil k mému potrestání, jehož jsem si plně zasloužil já ještě tak malý chlapecek a již tak veliký hříšník. Tak jsi k mému prospěchu obrátil, co oni špatně činili, a spravedlivě jsi mně odplatil za mé hříchy. Neboť tak jsi nařídil a tak se obvyčejně stává, že každý nespořádaný duch je sám sobě trestem.

HLAVA XIII.

VE KTERÝCH NAUKÁCH MĚL NEJVĚTŠÍ ZÁLIBU.

Ani nyní mne samému není dosti jasno, proč jsem nenáviděl řecký jazyk, jemuž jsem se jako hoch učil. Zamiloval jsem si totiž jazyk latinský, ovšem ne ten, jak mu učí první učitelé, nýbrž jak vyučují tak zvaní gramatikové; neboť ony první začátky, jako čísti, psáti a počítati mně byly neméně obtížné a trapné, než vše řecké.¹⁰ Odkud však pocházela tato nechuť,

ne-li ze hříchu a ješitnosti života? Neboť tělo křehké jsem byl a vánek, který zavěje a nevrátí se (ŽALM 77, 39). Počátečné vyučování totiž — jímž mně bylo a jest dosud umožněno i napsané čísti i dle libosti psáti — bylo pro svou spolehlivost mnohem lepší než ono pozdější, kterým jsem byl nucen vštěpovati si v paměť bludné cesty Eneáše, zapomínaje svých vlastních bludných cest, a oplakávati smrt Didoninu, která se z nešťastné lásky zavraždila, zatím co jsem já přebohý ani slzy neuronil proto, že jsem odumíral Tobě, můj Bože a můj Živote! Neboť co jest ubožšího než ubožák, jenž sám se sebou soucitu nemaje, oplakává Didoninu smrt, kterou si přivodila z lásky k Eneášovi, a neoplakává své smrti, kterou si přivodil nedostatkem lásky k Tobě?

O Bože, Světlo mého srdce, Chlebe mé duše, Sílo zúrodnující mou mysl, Zřídlo mých myšlenek! Nemiloval jsem Tebe a proti Tobě hřešil a se všech stran mně hřešícímu zaznívala pochvala: „Výborně, výborně“! Neboť přátelství tohoto světa (ŽALM 34, 21) jest odpadem od Tebe, a pochvalné „výborně“ ode všad zaznívá, aby se styděl člověk, není-li Ti nevěrný. A proto jsem neplakal, ale plakal jsem pro Didonu, jež „život ocelí odňala sobě“ (VIRGIL, ENEIDA VI) — ačkoliv opustiv Tebe

spěchal jsem za Tvými nejnižšími tvory a pln jsa pozemskosti jen po pozemském jsem se sháněl. Kdybych pak byl to nesměl čísti, bylo by mně působilo bolest, že nesmím čísti to, co mně působí bolest. Takové bláznovství platilo za čestnější a užitečnější nauku než čtení a psaní.

Ale nyní ať zavolá mně do duše Bůh můj a Tvá pravda ať mně řekne: „Ne, ne, tak tomu není; ona první nauka jest mnohem lepší!“ Raději zajisté chci zapomenouti bloudění Eneášovo a vše toho druhu, než psáti a čísti. Ovšem přede dveřmi učených škol visí záclony; nejsou tam však, aby zakrývaly úctyhodné tajemství, nýbrž spíše bludy.¹¹ Ať proti mně nebrojí ti učitelé, kterých se již nebojím vyznáváje Ti, Bože můj, touhu duše své a nalézaje klid v odsouzení svých zlých cest, abych si zamiloval Tvé dobré cesty! Ať proti mě nebrojí tito prodáváci a kupci literatury! Otáží-li se jich totiž, zda Eneáš vskutku někdy přišel do Kartaga, jak básník vypravuje, méně učení odpovědí, že nevědí; učení pak budou tvrditi, že to není pravda.

Zeptám-li se však, kterými písmeny se píše Eneáš, všichni, kteří se tomu učili, mně dají správnou odpověď dle dokedy, kterou lidé tato znamení mezi sebou ustanovili. Dále, otá-

ží-li se, co z obojího k větší škodě pro život se zapomíná, zda čtení a psaní, či ony básnické výmysly, každý, kdo na sebe zcela nezapomněl, ví, co odpoví. Chyboval jsem tedy jako hoch, že jsem oněm marným věcem dával přednost před těmito užitečnými, nebo spíše, že jsem těchto nenáviděl, ony miloval. Neboť: „Jedna a jedna jsou dvě, dvě a dvě jsou čtyři“ bylo mně opravdu velmi nenáviděným odříkáváním; nejpříjemnější zábavou však mně bylo: Prázdné deklamování o dřevěném koni naplněném vojáky, o požáru Troje a stínu Kreusy.

HLAVA XIV.

ODPOR PROTI JAZYKU ŘECKÉMU.

Proč jsem tedy tak nenáviděl řeckou literaturu, která podobné báje opěvovala? Vždyť Homér je obratný a okouzující v líčení takových bájek: a přece mně chlapci byl tolik protivný. Myslím, že i řeckým hochům jest Virgil obtížný, když jsou nuceni se mu učit tak, jako já Homéru. Ta obtíž — naučiti se totiž dokonale cizímu jazyku — jako žlučí polévala všechnen půvab řeckých bájek. Nerozuměl jsem ani jedinému slovu a byl jsem nucen prudkými vyhrůžkami a tresty jim se učit. Jako dítě

jsem sice kdysi také z latiny neznal ani jediného slova a přece jsem se jí naučil pozorně beze strachu a trápení při mazlení kojných, jež se mnou vesele žertovaly, se smály a si hrály.¹²

Tak jsem se naučil latině bez nucení a vyhrůžek, poněvadž samo mé srdce mne pudilo, abych svá přání vyjadřoval, čehož bych nebyl býval schopen, kdybych se byl nenaučil nějaké řeči ne sice od učitelů, nýbrž od těch, kteří se mnou mluvili, jejichž uším jsem svěřoval svá přání. Z toho jasně vysvítá, že svobodná vědychtivost při tomto učení více dokáže, než vyhrůžné nucení. Leč toto nucení mírní mocný proud vědychtivosti dle Tvých zákonů, o Bože; dle Tvých zákonův od metly učitelův až k utrpení mučedníků; neboť Tvé zákony dovedou přimísiti spasitelnou hořkost, přivádějící nás k Tobě zpět od zkázonosného požitkářství, jímž jsme se od Tebe vzdálili.

HLAVA XV.

MODLITBA.

Vyslyš, Bože, mou modlitbu, aby duše má nezemdlela pod Tvou kázní, abych neustával vyznávati Tvá neskončená milosrdenství, jimiž jsi mne vysvobodil ze všech mých nejhor-

ších cest; abys mně byl sladším nade všechny svody, jichž jsem následoval; abych Tebe miloval ze všech sil a Tvé ruky se chopil s celým srdcem svým, bys mne tak vysvobodil ze všech pokušení až do konce!

Hle Tobě, Pane můj a Králi, Tobě má vše užitečné sloužiti, čemu jsem se jako hoch naučil! Tobě má sloužiti co mluvím, píši, čtu a počítám! Neboť když jsem se učil oněm pošetilostem, káral jsi mne a odpustil jsi mně hříšnou zálibu v nich. Naučil jsem se sice při tom i mnohým užitečným věcem; ale těm jsem se mohl naučiti i jinak, ne cestou pošetilosti, nýbrž bezpečnou cestou, po níž mají hoši kráčet.

HLAVA XVI.

ODSUZUJE VYUČOVACÍ METODU.

Ale běda tobě, proude lidského návyku! Kdo ti bude moci odolati? Jak dlouho bude trvati, než budeš vysušen? Jak dlouho ještě budeš uchvacovat syny Evinu do širého strašného moře, kde sotva se zachrání ti, kteří se lodi chytí? ¹³ Necetl jsem i já, tebou jsa unášen, o Jupiterovi, hromovládcí a cizoložníku? Jistě nemohl býti současně obojím, ale bylo to

tak vybájeno, aby ti, kteří ho následují ve skutečném cizoložství, mohli se dovolávat jeho autority, při čemž jim tento vymyšlený hromovládce dělal kuplíře. Který však z těchto učitelů, pyšně se halících ve své pláště, klidně vyslechne muže, který jsa téhož smýšlení zvolal: „To vybájl Homér a přenesl lidské vlastnosti na bohy! Kéž by byl raději božské vlastnosti přenesl na nás!“ (CICERO TUSK. I.). Správněji však nutno říci: „Homér to sice vymyslel, ale tím, že prostopášným lidem přidělil božské vlastnosti, chtěl, aby se neřesti nepokládaly za neřesti, a aby každý je páchající nebyl považován za následovníka prostopášných lidí, nýbrž za napodobitele nebeských bohů“.

A přece, pekelný proude, synové lidští jsou ti vydáváni na pospas, ještě platíce, aby se mohli naučiti těmto ohavnostem! Jako by se jednalo o důležitou věc, když se tato hra¹⁴ veřejně provozuje na náměstí, povoluje se dle zákona těmto učitelům mimo honorář od žáků ještě určitý plat. A ty, pekelný proude, bouřlivě narážíš na své skály volaje: „Zde, zde možno se naučiti řečnictví, zde lze získati výmluvnost, která jest na výsost potřebná, abys mohl přesvědčiti lidi a každou zásadu nějak vyložiti!“ Zajisté jinak bychom nerozuměli těmto slovům, jako: „zlatý dešť, luno, klenba nebes,

svedení“ a jiným slovům přicházejícím v té hře, kdyby nám Terentius nepředváděl ničemného mladíka, jenž za vzor smilnosti si bere Jupitera, prohlížeje si nástěnnou malbu znázorňující „jak prý Jupiter kdysi seslal do lůna Danaina jakýsi zlatý dešť, kterým ji svedl.“ A slyš, jak sám svou chlípnost dráždí tímto nebeským vzorem: „Který jest to bůh? Ten, jenž svým hřměním otrásá klenbou nebes! A já tak slabý človíček bych podobně nejednal? Ano, učiním tak a rád!“

Pomocí takové hanebnosti jsme se neučili snáze těm slovům, nýbrž skrze tato slova se nestydatost páše s větší odvahou. Nezavrhují ovšem slov, jež jsou jako vybrané, drahocenné nádoby; odsuzují však víno bludu, jež nám v nich bylo podáváno od spitých učitelů. Když jsme ho nechtěli píti, byli jsme trestáni a nesměli jsme si postěžovati u některého střízlivého soudce. A přece, Bože můj, před jehož tváří nyní již bez obavy se na to rozpomínám, učil jsem se rád těm věcem a já ubožák jsem si v nich liboval. Proto mne nazývali nadějným jinochem.

HLAVA XVII.

JAK ZPŮSOB VYUČOVÁNÍ SVÁDĚL

K JEŠITNOSTI.

Dovol mně, Bože můj, říci také něco o svém nadání, Tvém to daru, a jakými pošetilostmi jsem je mařil! Byla mi totiž dána úloha mysl mou nemálo znepokojující pro odměnu pochvaly nebo pro hanbu a strach před trestem: Měl jsem přednésti řeč rozhněvané a zarmoucené Junóny, že nemohla vyhnati z Itálie krále Teukrů (VIRGIL, ENEIDA I, 36); řeč, které Juno nikdy nepronesla. Byli jsme však nuceni kráčet po stopách těchto básnických výtvorů a přednésti nevázanou řečí, co básník pověděl veršem. Větší pochvaly došel ten, kdo dle důstojnosti vybájené osoby přirozeněji vyjadřoval pocity hněvu a bolesti a své myšlenky oděl ve vhodnější roucho.

Proč právě mně, můj pravý Živote a Bože můj, proč právě mně přednášejícímu se dostalo více potlesku, než mnohým mým druhům a spolužákům? Nebylo to vše jen marný kouř a pára? Nemohlo se mé nadání a můj jazyk cvičiti v něčem jiném? Tvé chvalozpěvy, Pane, Tvé chvalozpěvy v Písmě Tvém byly by povznesly slaboučkou ratolest mého srdce, jež

by se nebylo stálo obětí marných pošetilostí a bídnou kořistí zlých duchů! Nejedním způsobem totiž se obětuje padlým andělům.

HLAVA XVIII.

LIDSKÁ ZASLEPENOST,

ZACHOVÁVAJÍC PRAVIDLA VYUČOVÁNÍ,

PŘESTUPUJE PŘIKÁZÁNÍ BOŽÍ.

Co divného, že jsem se dal tak uchvátiti ješitností a od Tebe, můj Bože, se vzdaloval, poněvadž se mně dávali za vzor lidé, kteří studem se rděli, když jim při vypravování vlastních nešpatných skutkův uklouzl nějaký nesprávný nebo zastaralý výraz: kteří však chválou byli zahrnováni, když líčili své prostopášnosti bezvadně uspořádanou řečí, plnou řečnických ozdob? Vidiš to, Pane, a mlčíš shovívavý a nad míru dobrotivý a pravdivý (ŽALM 102, 8)! Budeš však vždy mlčeti? Již nyní vytrhuješ z této nesmírné propasti duši hledající Tebe a žíznící po Tvé lásce, duši toho, jehož srdce k Tobě volá: „Hledá Tě tvář má, po tváři Tvé, Pane, toužím“ (ŽALM 26, 8)! Vždyť v zaslepené náruživosti daleko jsem bloudil od Tvé tváře.

Člověk se zajisté od Tebe nevzdaluje a k Tobě nevrací kroky nebo vzdáleností místa. Či snad onen mladší syn Tvůj si opatřil koně, nebo vůz, nebo loď, nebo na viditelných křídlech odletěl, nebo pěšky odešel, aby v daleké krajině marnotratně rozházel podíl, který jsi mu dal při odchodu? Byl jsi mu láskyplným Otcem, když jsi mu podíl dal, láskyplnějším však, když jsi v bídě se vracějícího přijal. Setrvávati tedy ve hříšné vášni, v této skutečné temnosti, znamená býti daleko od Tvé tváře. Viz, Pane Bože, a dle zvyku svého shovívavě shlédni, s jakou bedlivostí zachovávají synové lidští pravidla o písmenách a slabikách, přijatá od učitelů dřívějších; ale věčná ustanovení, vydaná Tebou k nehynoucí spáse, zanedbávají! Kdyby tedy někdo, jenž bedlivě zachovává a učí starým pravidlům o hláskosloví proti mluvnickým pravidlům ve slově „homo“ (člověk) první slabiku vyslovil bez přídechu řka „omo“, více se lidem znelíbí, než kdyby proti Tvému zákonu, jsa sám člověkem nenáviděl člověka. A přece ani nejzuřivější nepřítel nemůže býti zhoubnějším, než tato nenávisť, a nikdo nemůže pronásledováním uškoditi protivníku více, než on sám svému srdci škodí touto nepřátelskou záští.

Není zajisté znalost mluvnice hlouběji ve-

psána do srdce, než hlas svědomí volající, že není dovoleno činiti jinému, co bychom sami nechtěli snášeti. Jak jsi tajuplný, jediný veliký Bože, jenž v mlčení trůníš na nebesích a dle nezměnitelného zákona sesíláš zaslepenost jako trest za nedovolenou žádostivost! Když člověk, hledající řečnickou slávu, stojí před lidským soudcem a u přítomnosti velikého davu lidí se zuřivou nenávisť proti svému nepříteli brojí, s největší bedlivostí se varuje, aby v řeči neudělal chybu řka „mezi lidech“ místo „mezi lidmi“, nevaruje se však, aby svou nesmířitelnou záští nepřipravil člověka o život.

HLAVA XIX.

VÍCE SE BÁL MLUVNICKÉ CHYBY NEŽ HŘÍCHŮ.

Na prahu školy takových zásad jsem stál já, ubohý hoch, a při zápase na tomto závodišti jsem se více bál udělati chybu v řeči, než jsem se měl na pozoru, abych pochybiv nezáviděl těm, kteří nechybili. Pravím a vyznávám nyní Tobě, Bože můj, tyto věci, za něž jsem byl chválen těmi, na jejichž přízni mně tehdy záleželo právě tolik, jako na počestném životě. Neviděl jsem totiž celé té propasti neřestí, do níž jsem byl uvržen daleko od očí Tvých; ne-

boť kdo mohl ve Tvých očích býti hanebnějším nade mne, když jsem se i svrchu zmíněným lidem nelíbil, poněvadž jsem nesčetnými lžemi klamal vychovatele, učitele a rodiče jen z náklonnosti ke hře, jen z touhy po diwadlech, jen z vášně, abych ty hry napodobil? ¹⁵

Tajně jsem všelicos brával ze špižírny a stolu rodičů, jednak z mlsnosti, jednak abych měl co dáti hochům, kteří si za hru se mnou dávali platiti, ač v ní měli stejnou zálibu. I v této hře jsem si často podvodem přivlastňoval vítězství z marnivé touhy po vyniknutí. Proč však jsem při jiných nechtěl toho strpěti a tvrdě je káral, dopadnuv je při tom, co jsem sám jiným dělal? A když jsem byl při podvodu dopaden, raději jsem zuřil, než bych byl ustoupil.

To jest tedy ta dětská nevinnost? Není, o Pane, není; k Tobě volám, můj Bože! Neboť v celku jsou to tytéž náklonnosti, jež přecházejí na věk pozdější, ať se na počátku před vychovateli a učiteli jedná o ořechy, míče a vrabce, ať později před úředníky a panovníky o zlato, statky a otroky; jsou to tytéž sklony, jež přecházejí na pozdější věk, jako po metle následují těžší tresty. V postavě dítěte tudíž ukázal jsi, Králi náš, obraz pokory, když jsi řekl: „Takových jest království nebeské“.

HLAVA XX.

DÍK ZA DOBRODINÍ PŘIJATÁ V DĚTSKÉM VĚKU.

A přece, o Pane, Tobě, Bohu našemu, nejvznešenějšímu a nejlepšímu Stvořiteli a Vládci všehomíra, byl bych díky povinen, kdybys mne byl nechal býti jen i takovým hochem! Vždyť i tehdy jsem byl, žil, viděl, cítil a pečoval o zachování svého života, což jest důkazem té tajemné jednoty, z níž jsem povstal. Vnitřním smyslem bděl jsem nad neporušeností smyslů vnějších a při každé maličkosti, při každé nepatrné myšlence, měl jsem radost z pravdy. Nechtěl jsem se dáti oklamati, měl jsem výtečnou paměť, vynikal jsem výmluvností, přátelství mne blažilo, varoval jsem se bolesti, sprostoty a nevědomosti. Co vše na takové jediné bytosti není hodno obdivu a chvály?

Ale vše to jsou dary Boha mého; já jsem si jich nedal; jsou dobré a tvoří dohromady mé já. Dobrým jest tedy můj Stvořitel, On jest mé nejvyšší Dobro a s jáсотem jej velebím za veškerá dobrodiní, jimiž jsem byl již jako hoch obdařen. Tím jsem hřešil, že ne v něm, nýbrž v jeho tvorech, v sobě a jiných jsem hledal radost, slávu, pravdu, a tak jsem upadl do žalosti, hanby, bludu. Díky Tobě, můj Bože, má

KNIHA DRUHÁ

*Šestnáctý rok Augustinův, prožitý v domě
otcovském v nečinnosti a bezuzdnosti.*

HLAVA I.

VZPOMÍNKA NA HŘÍCHY JINOŠSKÉHO VĚKU.

Chci připomenouti své dřívější hanebnosti a smyslnou zkaženost své duše, ne že je dosud miluji, nýbrž abych Tebe miloval, můj Bože! Z lásky k lásce Tvé to činím, uvažuje v hořkých svých vzpomínkách o svých nejhanebnějších cestách, abys Ty se mně stal Rozkoší, o neklamná Rozkoši, Rozkoši blažená a bezpečná, jenž mne soustřeďuješ z mé roztráštěnosti, do níž jsem se rozptýlil svými mnohými marnostmi, odvrátiv se od Tebe, svého jediného středu.

Vzplanul jsem totiž ve svém jinošském věku touhou nasytiti se radostmi pekla a opovážil jsem se oddati se bujným, rozmanitým a hanebným požitkům smyslné lásky. Má krása počala mizeti a já, maje sám na sobě zalíbení a snaže se líbiti očím lidským, propadal jsem hnilobě před očima Tvými.

HLAVA II.

ŠESTNÁCTÝ ROK SVÉHO VĚKU PROŽIL VE SMILNÉ NÁRUŽIVOSTI.

A co mně více lahodilo, než milovati a milovánu býti? Ale nezachovával jsem tu světlou stezku přátelství spojujícího srdce se srdcem, nýbrž otravné výpary vystupovaly z bahnitě žádostivosti těla mého a z bujné mé mužnosti, zahalující a zatemňující mé srdce tak, že nerozeznávalo jasnosti lásky od temnosti vášně. Obě ve mně smíšené divoce vřelo a kvasilo a strhlo mé slabé mládí na bezcestí smyslnosti a pohrouzilo do víru hanebností. Hněv Tvůj se na mne rozpálil, ale já jsem toho nevěděl. Byl jsem totiž ohlušen řinčením řetězů své tělesnosti za pokutu pýchy duše mé; vzdaloval jsem se od Tebe a Ty jsi mne nechal; vychloubal jsem se, hýřil, chřadnul, hořel jsem ve svých chlípnostech — a Ty jsi mlčel. O Radosti má, tak pozdě poznaná! Ty jsi mlčel a já jsem se vždy dále od Tebe vzdaloval, sháněje se vždy víc a více po neúrodných semenech bolestí v pyšném opovrhování a neklidném vyčerpání.

Kdo byl by mohl zmírniti mou bídu, kdo k čestnému užití obrátiti prchavou krásu vždy

nových věcí,¹⁶ kdo stanoviti cíl jejich lákavosti, aby bouřlivé vlny mého mládí, nemohouce býti jinak utišeny, se odrazily až o břeh manželství, zde jsouce spokojeny plozením dětí, jak předpisuje Tvůj zákon, Pane, jenž tvoříš i potomky naší smrtelnosti a mocně vztahuješ svou dobrotivou ruku, aby manželstvím byla zmírněna bodavost smyslnosti, z ráje Tvého vyloučené? Kdo byl by to mohl učiniti, ne-li Ty, jehož všemohoucnost není od nás vzdálena, i když my jsme vzdáleni od Tebe? Nebo spíše, kdybych byl bedlivěji dbal Tvého hlasu zaznívajícího z oblak: „Útrapy tělesné budou mítí lidé takoví (ve stavu manželském); já pak vás šetřím,“ a: „Dobře jest člověku, aby se ženy nedotýkal,“ dále: „Kdo není ženat, stará se o věci Páně, kterak by se zalíbil Pánu. Kdo však se oženil, stará se o věci světské, kterak by se zalíbil ženě.“ (I. KOR. 7, 28—33)! Kdybych byl bedlivěji naslouchal těmto slovům a násilím se odtrhl od smyslnosti pro království nebeské, byl bych blaženěji mohl čekati na objetí Tvé nebeské lásky!

A já ubožák jsem vzplanul, poddávaje se návalu své smyslnosti, opustiv Tebe, a přestoupil jsem všechny dovolené meze zákonů Tvých. Neušel jsem ovšem Tvému trestu; neboť kdo z lidí by mu mohl ujíti? Vždyť byl jsi

mně stále na blízku ve svém milosrdném hněvu a všechny nedovolené mé rozkoše pokropil jsi nejtrpčí hořkostí, abych hledal rozkoše bez této hořkosti; neboť hledaje tyto, byl bych nenalezl ničeho kromě Tebe, Pane, kromě Tebe, jenž jsi bolest vložil ve svá přikázání (ŽALM 93, 20), který raníš, abys uzdravil a usmrcuješ, abychom neodumřeli Tobě. Kde jsem byl a v jak dalekém vyhnanství jsem bloudil od radostí domu Tvého v onom šestnáctém roce věku svého, když se vlády nade mnou zmocnila smyslnost a já obě ruce jsem podal této šílené chlípnosti, k hanbě lidské na světě trpěné, ale zákony Tvými zakázané? Moji příbuzní se nestarali, aby mne, klesajícího v záhubu, zachránili manželstvím; jedinou jejich péčí bylo, abych se naučil pronésti řeč v každém ohledu dokonalou a svou výmluvností přesvědčovati jiné.

HLAVA III.

NEDOSTATKY VYCHOVÁNÍ AUGUSTINOVA.

Téhož roku byla přerušena má studia. Začal jsem totiž v sousedním městě Madaure studovati literaturu a řečnictví; nyní jsem se měl odebrati na další studia do Kartaga. Poněvadž

se toto rozhodnutí stalo více z otcovy ješitnosti, než z nadbytku jmění — byl totiž jen dosti nemajetný občan z Tagasty — připravovaly se toho roku prostředky k delšímu pobytu mému v Kartagu. Komu však to vypravuji? Zajisté ne Tobě, Bože můj, nýbrž před Tvou tvář to vypravuji pokolení svému, pokolení lidskému, a sice jen tomu malému kruhu čtenářů, jimž se tento můj spis dostane do rukou. A proč tak činím? Abych totiž i já sám a kterýkoliv z mých čtenářů poznal, z jaké hlubokosti se má volati k Tobě. A co jest bližší uším Tvým než srdce věrou oživené, vyznávající se Tobě? Kdo tehdy až do nebe nevynášel mého otce, že nad poměry své vynakládá na svého syna vše, čeho bylo třeba ke studiím daleko od domova? Vždyť ani mnozí mnohem bohatší měšťané nevynakládali tolik na své děti. Zatím však otec můj nic se nestaral o to, jak jsem pro Tebe dorůstal, nebo jak jsem byl cudným; jen když jsem byl v řečnictví vycvičen, třeba Tvého vzdělání zbaven, Bože, jenž jsi jediný a pravý a dobrý Pán pole svého, to jest srdce mého!

Když jsem tedy v onom šestnáctém roce žil u rodičů, zaháleje a nestuduje pro nedostatek prostředků, přerostlo mně přes hlavu bodláčí mých vášní a nebylo ruky, jež by je z kořene

vymýtila. Ano, když mne můj otec jednou viděl v lázních zrostlého již a obdařeného těkavou smyslností, jakoby již na vnuky se těšil, pln radosti to matce oznámil; radoval se v opojné radosti, v níž tento svět zapomíná Tebe, svého Stvořitele, a místo Tebe miluje tvora opojen neviditelným vínem převrácené a k neřestem nakloněné své vůle. Ale v prsou matčiných začal jsi stavěti svůj chrám a položil základy ke svatému příbytku svému, kdežto otec byl ještě katechumenem a to od nedávna. Proto ona se ulekla ve zbožné starostlivosti a bázni; a ačkoliv jsem dosud nebyl věřícím, bála se již křivých cest, po nichž kráčejí ti, kteří se k Tobě obracejí zády a ne tváří (JEREM. 2, 27).

Běda mně! Já se opovažuji říci, že jsi mlčel, Bože můj, když jsem se od Tebe dále vzdaloval? Mlčel jsi tehdy úplně? A či, ne-li Tvá, byla ona slova, jež jsi tak často opakoval uším mým ústy mé matky, své věrné služebnice? A přece žádného z nich nevzal jsem si k srdci, abych dle něho jednal! Vždyť ona s nejlepší vůlí, jak se pamatuji, postraně s velikou starostlivostí mne napomínala, abych nesmilnil a nejvíce mne prosila, abych necizoložil s manželkou jiného. To však se mně zdálo býti jen ženským napomínáním, jehož poslechnouti jsem se styděl. Ale ona napomínání byla Tvá

a já jsem toho nevěděl; a myslil jsem, že Ty mlčíš a jen ona mluví, skrze niž Ty jsi mně nemlčel. V ní pohrdnul jsem Tebou, já její syn, syn služebnice Tvé a služebník Tvůj. Ale nevěděl jsem toho a vrhal jsem se v záhubu s takovou slepotou, že jsem se styděl mezi svými druhy za méně neřestný život, když jsem je slyšel chlubit se svými hanebnostmi, jimiž se tím více honosili, čím byly ohavnější. Tak jsem dychtil páchat je nejen ze záliby v činu, nýbrž i z touhy po chvále.

Co hodno jest hany, ne-li nepravost? Já však, abych nebyl haněn, stával jsem se ještě neřestnějším, a když jsem se svými hanebnostmi nerovnal zvrhlým druhům, vymýšlel jsem si nepravosti, jichž jsem nespáchal, abych se jim nezdál býti tím hodnějším opovržení, čím jsem byl nevinnějším, a tím hloupějším, čím jsem byl čistším. Hle, s takovými druhy jsem se proháněl po ulicích Babylo-
na a válel jsem se v jeho blátě jako ve vonných a drahých mastech! A neviditelný nepřítel přišlápl mne uprostřed města, abych tím pevněji na něm ulpěl, a svedl mne, poněvadž jsem se dal ochotně svést. Neboť sama matka těla mého, ač již ze středu Babylo-
na spěšně utekla (ŽALM 52, 6), ale jen pomalu jej úplně opustila, nestarala se s takovou pečlivostí, s jakou mne

k čistotě nabádala, o to, aby, co o mně slyšela od svého manžela a co záhubným a pro budoucnost nebezpečným býti tušila, vtlačila do mezí manželské lásky, pokud to nemohlo býti vyhubeno z kořene. Nestarala se o to z obavy, aby manželským poutem nebyla zničena naděje do mne kladená, ne naděje budoucího života, kterou v Tebe skládala matka, nýbrž naděje mého vědeckého vzdělání, jehož si oba rodičové nad míru přáli: otec, poněvadž na Tebe skoro nemyslí, o mně však měl plno ještěitných myšlenek; matka, poněvadž za to měla, že důkladná známost věd mně nejen nebude k žádné škodě, nýbrž k nemalému prospěchu, abych k Tobě mohl dospěti. Nebo tak si aspoň vysvětluji povahu svých rodičů, přemýšleje o ní, jak jen mohu. Též ke hraní mně byla povolena uzda více, než dovoluje míra přísnosti, takže jsem upadal do mnohých příliš volných choutek a ve všem panovala temnota, uzavírající přede mnou jasnost Tvé pravdy, můj Bože, a jako z tuku takořka vyvěrala nepravost má (ŽALM 72, 7).

HLAVA IV.

KRÁDEŽ.

Tvůj zákon, Pane, jistě trestá krádež, zákon napsaný v srdcích lidských, kterého ani lidská zloba nemůže zničit. Neboť který zloděj se dá s klidem okrásti? Ani bohatý ne, i když je zloděj nouzí dohnán. A já jsem chtěl krásti a skutečně jsem kradl nejsa nucen ani potřebou, ani nouzí, nýbrž z odporu ke spravedlnosti a z touhy po nepravosti. Ukradl jsem totiž to, čeho jsem měl hojně a mnohem lepšího, a nehledal jsem požitku na ukradené věci, nýbrž jen na krádeži a hříchu. Blízko naší vinice byla hrušeň obalená ovocem, které však nebylo ani pěkné, ani chutné. Tyto hrušky setrástia odnésti jsme odešli my, mladí ničemové, v pozdní noční hodině, do níž jsme dle svého zlozvyku prodloužili hru; odvěkli jsme jich veliké množství odtamtuda okusivše něco málo, hodili jsme je prasatům — jen abychom dle své záliby páchali nedovolené.

Viz mé srdce, Bože můj, viz mé srdce, nad nímž jsi se smíloval, když tápalo v hlubinách propasti! Ať Ti nyní poví srdce mé, co tam hledalo: Chtěl jsem býti zlým stůj co stůj, a konati zlo jenom pro zlo. Byla to hanebnost a miloval jsem ji; miloval jsem svou záhubu,

miloval jsem svůj hřích, nemiloval jsem předmětu svého hřichu, nýbrž svůj hřích. Podlá duše, jež jsí se se svého základu vrhla do propasti, nežádajíc jen něco hanebně, nýbrž hanebnost samu.¹⁷

HLAVA V.

NIKDO NEHŘEŠÍ BEZ PŘÍČINY:

Jsou věci, jež mají svůdný zevněšek jako hezké tělo, zlato, stříbro a podobné; hmat velmi dráždí vnadnost a na ostatní smysly působí tělesa zvláště přizpůsobeným dojmem. Také časná čest, moc rozkazovati a vládnouti má své kouzlo; odtud také povstává touha po nezávislosti. A přece k dosažení toho všeho nemusí člověk opustiti Tebe, Pane, aniž uchýliti se od Tvého zákona. I náš pozemský život má svůj půvab pro zvláštní ráz své příjemnosti a soulad se vším, co jest zde na světě krásného. Také přátelství lidské jest sladké, spojujíc drahým svým poutem mnoho duší.

Pro tyto a jim podobné věci páše se hřích, když v nezřízené náklonnosti k nim, ač jsou to nejnížší dobra, opouštíme lepší, ano nejlepší dobro, totiž Tebe, Pane Bože náš, Tvou pravdu a Tvůj zákon. Majíť i tyto pozemské

věci svůj půvab, ale ne jaký má Bůh můj, jenž stvořil všecko, neboť spravedlivý raduje se z Pána a On sám jest rozkoší těch, kteří mají přímé srdce.

Hledá-li se příčina nějakého zločinu, zpravidla se nevěřivá než když se ukáže, že to mohla býti buď touha po dosažení těch věcí, které jsme nazvali nejnížšími, nebo obava z jejich ztráty. Jsou sice krásné a ozdobné, avšak u porovnání s vyššími, blažícími, bezcenné a ubohé.

Kdosi spáchal vraždu. Proč? Zamiloval si manželku druhého nebo statek; anebo ho chtěl oloupiti, aby měl z čeho žíti; nebo se bál, že z popudu jeho o něco přijde, nebo uražen vzplanul pomstou. Spáchal vraždu bez příčiny, jen z pouhé záliby na vraždě? Kdo tomu uvěří? Vždyť i o tom šíleném a nadmíru ukrutném muži,¹⁸ o němž se tvrdilo, že byl beze vší příčiny zlomyslný a ukrutný, se uvádí jako příčina „aby zahálkou neseslábla ruka nebo srdce“. Co však bylo skutečnou příčinou? Aby tímto cvičením se ve zločinech města se zmocnil, důstojnosti, moci a bohatství dosáhl, aby se zbavil strachu před zákony a peněžních nesnází, doháněn nedostatkem a svědomím spáchaných zločinů. Ani sám Katilina tedy nemiloval svých zločinů, nýbrž jen důvody, ze kterých je páchal.

HLAVA VI.

ZDÁNLIVÉ DOBRO VEDE KE HŘÍCHU, PRAVÉ
JEST V BOHU.

Co jsem tehdy, já bídník, miloval na tobě, krádeži, hanebný noční čine, v šestnáctém roce svého života? Nebyl jsi přece krásný, poněvadž jsi byl krádeží; nebo jsi vůbec něco, že o tobě mluvím? Krásné byly ony hrušky, jež jsme ukradli, poněvadž byly Tvým dílem, Nejkrásnější ze všech, Stvořiteli všeho, Bože dobrý, mé nejvyšší a pravé Dobro! Krásné byly ony hrušky, ale po nich nedychtila má ubohá duše, neboť jsem měl hojnost lepších; otrhal jsem je jen proto, abych kradl. Neboť natrhané jsem zahodil, a to jediné, na čem jsem si s radostí pochutnával, byl hřích. A i když některá z hrušek přišla do mých úst, chutnou ji činil jen hřích. A nyní, Pane Bože můj, se táži, co se mně vlastně na té krádeži líbilo? Nebylo přece na ní žádné půvabnosti; ne té, jež jest ve spravedlnosti a opatrnosti; ani té, jež jest v mysli lidské, v paměti, ve smyslech, a činném životě; nebylo na ní nic tak uchvacujícího jako jest lesk hvězd zdobících nebes říši, jako jest země a moře plné živočichů rodících se a hynoucích, ba nebyl zde ani jakýsi zdánlivý půvab, který mají nepravosti nás klamající.

Tak pýcha napodobuje vznešenost, kdežto Ty jediný jsi Bůh nade všechno vznešený. Ctižádost shání jen čest a slávu, kdežto Ty jediný jsi nade vše ctihodný a slavný. Ukřutnost chce učiniti moc obávanou; koho však se musíme báti, ne-li jediného Boha? Co může býti jemu odňato neb vyrváno? Kdy, kde, kam neb od koho se to může státi? Sladké lichotky prostopášníků směřují k získání lásky; nic však není sladšího než Tvá láska, a nic nemůže býti milováno s větším užitkem, než Tvá nade vše krásná a jasná pravda. Všetečnost předstírá vědychtivost, kdežto Ty vše nejdůkladněji znáš. Ba i sama nevědomost a zpozdilost kryje se jménem prostoty a nevinnosti; nic však není prostšího než Ty, kdo však je nevinnější než Ty, když i Tvoje skutky jsou v nenávisti zlých? Lenivost vydává se za klid; ale kde jest jistější klid, ne-li v Pánu? Nádhěra chce býti nazývána hojností a bohatstvím; Ty však jsi plnost a nevyčerpatelná hojnost nepomíjitelné rozkoše. Marnotratnost se halí v roucho štědrosti; Ty však jsi nejštědřejší Dárce všeho dobra. Lakota chce míti mnoho a Ty máš všechno. Závist zápasí o přednost; kdo však jest výtečnější Tebe? Hněv dychtí po pomstě; kdo však mstí se (odplácí) spravedlivěji než Ty? Bázlivost, pečující úzkostlivě o svou bez-

pečnost, bojí se neobyčejných a nenadálých událostí, jež postihují to, co nám milo. Co však jest Tobě neobyčejným, co nenadálým? Anebo, kdo odloučí od Tebe, co miluješ? Nebo kde jest naprostá bezpečnost, ne-li u Tebe? Zármutek souží se nad ztrátou věcí lahodících žádostivosti, poněvadž chce, aby mu nebylo nic odňato, jako Tobě nemůže býti nic odňato.

Tak cizoloží duše, když se odvrátí od Tebe, hledajíc mimo Tebe to, co čisté a upřímné nemůže nalézti, leč když se navrátí k Tobě.¹⁹ Proto všichni, kteří se od Tebe vzdalují a proti Tobě povstávají, napodobují Tebe ovšem převráceně. Avšak i tak Tebe napodobujíce dávají na jevo, že Ty jsi Stvořitelem veškeré přírody a že není místa, kam by se mohli naprosto od Tebe vzdáliti. Co jsem tedy miloval na oné krádeži? V čem jsem chtěl napodobiti Boha svého hříšně a převráceně? Byla to záliba jednati proti Tvému zákonu proto, abych alespoň zdánlivě, když — jsa služebníkem — nemohl jsem skutečně, napodobil nepravou svobodu nedovoleným činem beztrestným a tak hříšně napodobil Tvou všemohoucnost?²⁰ Hle! toť otrok, jenž utíkaje před svým pánem, žene se za stínem! O hnilobo, ohyzdný živote, o propasti smrti! Tedy se mně mohlo líbiti nedovolené jen proto, že to bylo nedovolené?

HLAVA VII.

PROJEV DÍKŮ.

Čím odplatím Pánu, že mohu vzpomínati na tyto věci beze všeho znepokojení své duše? O, chci Tebe, Pane, milovati, díky vzdávati Tobě a oslavovati jméno Tvé, protože jsi mi odpustil hříšné a zločinné skutky mé! Přičítám to jen Tvé milosti a Tvému milosrdenství, že jsi mým hříchům dal roztáti jako ledu. Přičítám rovněž Tvé milosti, že jsem se i jiných zlých činů nedopustil. Čeho jsem se nemohl dopustiti já, jenž jsem miloval hřích jen pro hřích? Vyznávám, že mně bylo vše odpuštěno: i zlo, jež jsem dobrovolně spáchal, i co jsem za Tvého vedení nespáchal.

Který člověk, pamětliv jsa své slabosti, osmělí se přičítati svou čistotu a nevinnost svým vlastním silám; aby méně Tebe miloval, jakoby méně potřeboval Tvého milosrdenství, dle něhož odpouštíš hříchy těm, kteří se k Tobě obrátí. Ten, kdo byv Tebou povolán, následoval hlasu Tvého a vystříhal se toho, co já zde o sobě vypravuji a vyznávám, ať se mi nevysmívá, že jsem ke svému uzdravení potřeboval toho Lékaře, jehož dovednosti má přičítati, že neonemocněl nebo spíše méně onemocněl. A proto ten má Tebe milovati prá-

vě tolik, ano ještě více, vida, že ten, který mne z tak hluboké hříšné mdloby probudil, jest týž, který jej tak hluboké hříšné mdloby uchránil.

HLAVA VIII.

V KRÁDEŽI MILOVAL ÚČAST DRUHŮ.

Jaký užitek jsem měl tehdy já z toho, zač se nyní při pouhé vzpomínce stydím, hlavně pak z oné krádeže, v níž jsem miloval jen krádež a nic jiného? Byla přece pouhé nic a já jsem se k vůli ní stal ještě ničemnějším. A přece sám bych se jí byl nedopustil; dobře se pamatuji na svou tehdejší povahu, sám bych se jí byl opravdu nedopustil! Miloval jsem tedy při krádeži i společnost těch, s nimiž jsem ji spáchal. Není tedy pravdou, že jsem miloval jen krádež a nic jiného! A přece jsem miloval pouhé nic, poněvadž i to jiné (společnost) bylo pouhé nic.

Jak tedy tomu bylo ve skutečnosti? Kdo mne o tom poučí, ne-li Ten, jenž osvěcuje mé srdce a rozptyluje jeho stíny? Což jest to, co mně nyní přišlo na mysl, zpytovati, zkoumati a uvažovati? Toto, že kdybych byl měl zálibu jen na ukradeném ovoci a je požití chtěl, mohl jsem také sám — kdybych byl chtěl jen to a

nic více — spáchati tu nepravost a tak ukojiti svou zálibu a nebyl bych potřeboval ponoukání druhů, aby byl zapálen doutnák mé žádostivosti. Ale poněvadž jsem na tom ovoci nenalezl žádného zalíbení, našel jsem je aspoň na zločinu samém, jemuž dodala půvabu společnost spoluvinníků.

HLAVA IX.

ŠPATNÁ SPOLEČNOST.

V čem tedy záležela tato touha mého srdce? Byla zajisté velmi ohavnou v každém ohledu: a běda mně, že jsem ji choval v srdci! A čím vlastně byla? Poklesky kdo může poznat (ŽALM 18, 13)? Výsměch to byl lechtajícím naše srdce, že jsme klamali ty, kteří nás nepovažovali za schopné takového činu a naprosto jej odsuzovali. Proč tedy mne těšilo, že jsem to nespáchal sám? Snad proto, že nikdo sám se nemůže tak snadno smáti? Ovšem, ne tak snadno. Přece však někdy i jednotlivci, jsoucí o samotě, vybuchnou ve smích, naskytne-li se něco velmi směšného jejich smyslům neb myslí.

Avšak já sám bych se byl té věci nedopustil, naprosto ne. Hle, Bože můj, zde před Tebou jest živá vzpomínka mé duše! Sám byl bych

nespáchal té krádeže, při níž se mně nelíbilo, co jsem kradl, ale že jsem kradl; byl bych jí nespáchal, poněvadž bych byl nenalezl žádné záliby, abych ji spáchal sám. O přátelství, na výsost nepřátelské, nevyzpytatelné svádění myslí! O dychtivosti, škoditi ze smíchu a žertu, ó touhu, konati zlé! Ne ze ziskuchtivosti, ani z touhy po pomstě, nýbrž na pouhé slovo: „Pojďme, udělejme to“ jsem se styděl neukázati se nestydatým.

HLAVA X.

KLID V BOHU.

Kdo rozmotá mně tento tak zapletený a zadržnutý uzel? Je ohavný; nechci ho již viděti, nechci naň mysliti! Tebe chci, ó spravedlnosti a nevinnosti, tak krásná a vznešená čistým očím, ó zřídlo nenasytné sytosti! V Tobě jest úplný mír a nerušený život! Kdo po Tvých cestách kráčí, vejde v radost Pána svého, nebude se báti a bude se míti nejlépe v Dobru nejlepším. Odvrátil jsem se od Tebe, Bože můj, a bloudil jsem; vzdálil jsem se příliš od Tebe, můj Základe, ve svém mládí a stal jsem se zemí plnou bídy.

KNIHA TŘETÍ

Doba tříletých studií Augustinových v Kartagu; vliv divadla, filosofie a Manichejských.

HLAVA I.

VLIV LÁSKY.

Přišel jsem do Kartaga²¹ a se všech stran mne obklopil vír hanebného milování. Ještě jsem nemiloval, ale toužil jsem milovati a poněvadž má touha byla slabá, zlobil jsem se na sebe, že tak málo po lásce toužím. Hledal jsem předmět své lásky, touže milovati, a zavrhoval jsem tak cestu bezpečnou, cestu bez nástrah.²² Měl jsem hlad po vnitřním pokrmu, jímž jsi Ty, Bože můj, ale tento hlad mne netrápil; netoužil jsem po nepomíjejícím pokrmu, ne proto, že jsem jím byl nasycen, nýbrž čím jsem ho byl prázdnější, tím více se mně ošklivil. Proto byla má duše nemocná a plna bídy vrhla se ven, hoříc touhou po smyslném dráždění, jež drásalo její rány. Ale nebyly-li tyto dráždivé předměty oduševněny, nemohl jsem jich milovati, protože jsem toužil milovati a býti milovánu. Bylo mně to tím sladším, když se mně milovaná osoba úplně oddala.

nebyly ničím u přirovnání k mé vině, ó bezměrné Milosrdenství mé, Bože můj, mé Útočiště před hroznými škůdci, mezi nimiž jsem se drze proháněl se vztýčenou hlavou a daleko se od Tebe vzdaloval, miluje cesty své a ne Tvé, miluje svobodu uprchlého otroka.

Také ona studia, jež slula čestnými, měla pro mne zvláštní přitažlivost se zřetelem na veřejná líčení, abych v nich vynikl; čím jsem byl podvodnější, tím více jsem byl chválen. Ano, tak zaslepený je člověk, že se svou slepotou ještě vynáší! A již v řečnické škole jsem byl mezi prvními a pyšně jsem se z toho těšil nadouvaje se hrdostí, ačkoliv jsem byl mnohem mírnější — Pane, Ty to víš — a úplně vzdálen hrubých nepřístojností, jichž se dopouštěli zpustlíci²³ — a toto neblahé a ďábelské jméno platí za značku vzdělanosti — mezi nimiž jsem žil v nestydatém studu, že jsem nebyl takovým jako oni. S nimi jsem obcoval a někdy z jejich přátelství se radoval, ačkoliv jsem se vždy jejich skutků hrozil, totiž jejich pustých nepřístojností zvaných „kažení“, jimiž drze pronásledovali stydlivost nezkušených, aby ji bezdůvodně sobě pro žert pokalili, majíce z toho ďábelskou radost. Nic není ďábelským činům podobnější než takové jednání. Jak tedy je lépe nazvati než „zpuštíky“? Jsouť zajisté

sami dříve úplně zkažení a převráceni od duchů zlých, kteří se jim posmívali a je tajně klamali právě tím, že si libovali v posměchu a klamání jiných.

HLAVA IV.

CICERONŮV HORTENSIUS ROZNÍTL V NĚM

LÁSKU K FILOSOFII.

V takové společnosti, v slabém ještě věku, studoval jsem učebnice výmluvnosti, v níž jsem dychtil vyniknouti s úmyslem zavržení hodným, abych totiž hověl lidské ješitnosti. Dle obvyklého studijního řádu přišel jsem na jakýsi spis Ciceronův, jehož výmluvnosti se téměř všichni obdivují, ale ne tak jeho smýšlení. Ta kniha obsahovala povzbuzení ke studiu filosofie a byla nadepsána „Hortensius“. Ta kniha změnila mou náklonnost, k Tobě, Pane, obrátila mé modlitby, mým přáním a touhám dala zcela jiný směr. Všechna marná naděje se mně rázem znechutila a s neuvěřitelným zápallem srdce jsem vzplanul po ne-smrtelné moudrosti, takže jsem počal vstávat, abych se vrátil k Tobě. Neboť ne k vybroušení jazyka — které jsem si v devatenáctém roce života takofka kupoval za peníze, od mat-

ky na mne vynakládané, jež byla vdovou ode dvou let — jsem opět a opět četl tuto knihu, jež mne uchvacovala ne výmluvností, nýbrž obsahem.

Jak jsem hořel, Bože můj, jak jsem hořel vznésti se z prachu země k Tobě; a nevěděl jsem, co učiníš se mnou, neboť u Tebe jest moudrost! Láska pak k moudrosti, jež sluje řecky filosofie, byla ve mně roznicena četbou té knihy. Jsou ovšem lidé, kteří klamou moudrostí, okrašlujíce a ozdobujíce své bludy tímto velikým, svůdným a čestným jménem; a skoro všichni dřívější a současní filosofové jsou v té knize uvedeni a kritisováni. Tam osvědčuje se pravda onoho spasitelného napomenutí Tvého Ducha, pronesená ústy Tvého dobrého a zbožného sluhy: „Hleďte, ať vás nikdo neukořistí moudrostí světskou, totiž prázdným klamem podle podání lidského, podle prvopočátků světa, a ne podle Krista; neboť v něm přebývá všechna plnost božství tělesně“ (KOL. 2, 8).

Ty dobře víš, Světlo mého srdce, že mně tehdy tato apoštolská slova ještě nebyla známa. Přece však měl jsem z toho povzbuzení velikou radost, poněvadž mne nabádalo, abych nemiloval, nehledal, neuchvátil a celou duší nesledoval ten neb onen filosofický směr, ný-

brž samu moudrost, ať v jakékoliv formě. Oním spisem byl jsem mocně dojat a uchvácen; jen ta okolnost tlumila mé tak veliké nadšení, že v něm nebylo jména Kristova. Neboť toto jméno dle Tvého milosrdenství, Pane, toto jméno Spasitele mého, Syna Tvého, mé útlé srdce již s mateřským mlékem ssálo a hluboce vštípené podrželo; a cožkoliv bylo bez tohoto jména, ať to bylo učené, vybroušené a pravdivé, nemohlo mne nikdy úplně zaujati.

HLAVA V.

ZNECHUTILO SE MU PÍSMO SVATÉ

PRO PROSTÝ SLOH.

Proto jsem se rozhodl obrátiti svou pozornost k Písmu svatému, abych poznal, jaké jest. A hle, vidím věc, která nebyla prozkoumána od pyšných, ani nebyla zjevena maličkým, na počátku nepatrnou, ve výsledku vznešenou a v tajemství zahalenou; já však nebyl jsem schopen, abych vnikl v její smysl anebo sklonil šíji sleduje její stopy. Neboť tehdy, když jsem se obíral Písmem, nesměšlel jsem tak, jak nyní mluvím; naopak zdálo se mně býti nehodným srovnání s důstojností slohu Ciceronova. Moje pýcha totiž si ošklivila jeho prostotu a můj

ostrovtip nevníkl v jeho hlubiny. Písmo totiž jest takové, že roste s maličkými; já však jsem pokládal za nehodné býti maličkým a naplněn pýchou, sám sobě jsem se zdál býti velikým.

HLAVA VI.

UPADL DO LÉČKY MANICHEJSKÝCH.²⁴

Tak jsem upadl mezi lidi šílené pýchou, nad míru smyslné a mnohomluvné, jejichž řeči byly jenom ďáblovou léčkou a lepem připraveným ze smíšeniny slabik jména Tvého a jména Pána Ježíše Krista a Utěšitele našeho, Duchu svatého. Tato jména neumlkala v ústech jejich, ale byl to jen zvuk a hluk jazyka, neboť srdce bylo prázdno pravdy. A volali bez ustání: „Pravda, pravda“ a ustavičně mně mluvili o pravdě a přece pravdy v nich nebylo, nýbrž lhali nejen o Tobě, jenž jsi skutečná Pravda, ale i o živlech tohoto světa, Tebou stvořených; z lásky k Tobě, můj nejdobrotivější Otče, Kráso všech krás, musil jsem zavrhnouti i to, co o nich pravdivého učili i jiní filosofové. O Pravdo, Pravdo! Jak horoucně i tehda duch můj v nitru svém po Tobě vzdychal, když oni ustavičně mluvili o Tobě i hojnými, prázdnými slovy i hojnými, objemnými

knihami. Mně, hladovícimu po Tobě, byly místo Tebe podávány jen mlsky — slunce a měsíc — krásná Tvá díla, ale ne Ty, nýbrž jen Tvá díla a to ještě ne nejprřednější. Neboť duchové jsou vznešenější Tvá díla než tato tělesa, třebaže jasně na nebi září.

Já však jsem nelačněl a nežíznil ani po těchto vznešenějších dílech, nýbrž jen po Tobě, Pravdo, u něhož není proměny ani z obratu zastínění (JAKUB 1, 17). A přece mně v oněch mlskách byly předkládány výtvořiny obrazovnosti; bylo zajisté lépe milovati ono slunce, našim očím skutečné, než ony smyšlenky, při nichž oči klamou duši. A přece jsem jich požíval považuje je za Tebe; ne však dychtivě, poněvadž mi nenechávaly v ústech tu chuť, kterou Ty máš. Opravdu, ony bláhové smyšlenky nebyly pravdivé, nebyl jsi to Ty; proto jsem se jimi nenasýtil, nýbrž ještě více zlačněl. Jísti ve snu se úplně podobá jídlu ve bdění; kdo však spí, jídlem se ve snu nenasytí, poněvadž spí. Avšak ty výmysly ani v nejmenším nebyly Tobě podobny, jak jsem potom seznal z Tvých slov; byly to tělesné výtvořiny obrazovnosti, vybájená tělesa, nad něž jsou mnohem jistější ona skutečná tělesa, která vidíme tělesným okem buď na nebi, nebo na zemi. Vidíme je právě tak, jako je vidí zvířata a ptáci a

jsou spolehlivější než ta, která si pouze představujeme. A opět představujeme si je s větší určitostí, než když soudíme z nich na jiná větší, ano nekonečná tělesa, která nejsou naprosto ničím, jako byly ty nicotnosti, jimiž jsem byl tehdy krměn, ale nenasycen.

Ale Ty, láska má, pro niž slábnu, abych se stal silným, nejsi totožný s těmi tělesy, jež vidíme třeba na nebi, ani s těmi, kterých tam nevidíme; neboť Ty jsi je stvořil a nečítáš jich ani mezi svá nejdokonalejší díla. Jak teprve jsi vzdálen výtvorů mé obrazotvornosti, představ těles, jež vůbec nejsou, kterých mnohem jistější jsou představy těles, která skutečně jsou a opět jistější než představy jsou tělesa sama, která však netvoří Tebe.²⁵ Nejsi však ani duší, která jest životem těla, ačkoliv život těl jest lepší a jistější než těla sama. Ty však jsi životem duší, Životem všech životů, maje život sám ze sebe a neměně se — Ty Živote i mé duše! Kde jsi tedy byl tehdy a jak daleko ode mne vzdálen? Daleko od Tebe jsem bloudil zbaven jsa i lusků, jimiž jsem krmil vepře.²⁶ Oč lepší byly bajky grammatikův a básníků, než tento klam! Ony verše a básně a „létající Medea“ jistě byly užitečnější než „pět prvků rozmanitě označených dle pěti jeskyň v zemi temnosti“, jež nejsou naprosto ničím a usmrcují toho, kdo

v ně věří. A skutečně ony verše a básně čítám k pravým pokrmům ducha; ač jsem přednášel „létající Medeu“, nepovažoval jsem ji za skutečnost; a slyšel-li jsem ji opěvovati, nevěřil jsem tomu; oněm tlachům jsem však věřil.

O běda, běda! po jakých stupních byl jsem stržen do hlubiny pekelné! Usiloval a dychtil jsem po pravdě, když, Bože můj — ano Tobě se vyznávám, jenž jsi se smiloval nade mnou, dříve než jsem se Tobě vyznával — jsem Tebe hledal ne rozumem své duše, kterým jsi mne chtěl povýšiti nad zvířata, nýbrž tělesným smyslem. Ty však jsi byl vnitřnější než mé vlastní nitro a vyšším než nejvyšší vrchol ducha mého. Padl jsem do osidel oné smělé ženy, nechápající hádanky Salamounovy, jež sedíc na stoličce ve dveřích domu svého volá: „Jezte zde s radostí skrytý chléb a pijte sladkou kradenou vodu“ (PŘÍSL. 9, 17)! Ta mne svedla, neboť mne nalezla venku pohrouženého do smyslných představ a v myšlenkách přežvykujícího to, co jsem okem svým pohltil.

HLAVA VII.

NEROZUMNOST UČENÍ MANICHEJSKÉHO.

Neznal jsem totiž jiného učení nežli ono jejich; dal jsem se skoro násilím pohnouti k souhlasu s pošetilými těmi podvodníky, když se mne tázali: „Odkud je zlo? Zda Bůh jest omezen lidskou postavou a má-li vlasy a nehty? Zda za spravedlivé mohou býti považováni ti, kteří měli více manželek současně a zabíjeli lidi a obětovali zvířata?“ Těmi otázkami byl jsem ovšem, jsa věci neznalý, zmaten a vzdaluje se pravdy, mínil jsem, že se k ní blížím; neboť jsem nevěděl, že zlo jest nedostatek dobra, nedostatek, jehož poslední stupeň hraničí s ničím. Jak bych to mohl věděti já, jehož tělesný zrak byl obrácen jen k tělu, duchovní pak jen k výtvaru obrazotvornosti? Vždyť jsem ani nevěděl, že Bůh jest duch, jenž nemá údů podle délky a šířky, jehož bytí není hmotou; neboť část hmoty jest menší než celek a je-li nekonečná, pak některá část, určitým prostorem ohraničená, jest menší než ve své nekonečnosti; není totiž všude celá jako duch, jako Bůh. Rovněž vůbec ničeho jsem nevěděl, čím se podobáme Bohu a zda správně Písmo o nás praví, že jsme stvořeni k obrazu Božímu.

Neznal jsem také pravé vnitřní podstaty

spravedlnosti, jež nesoudí dle zvyku, nýbrž dle nejspravedlivějšího zákona všemohoucího Boha, dle něhož se pořádají obyčeje krajín a časů dle zvláštností krajín a časů, zatím co zákon Boží zůstává týž všude a vždy, ne jiný na jiném místě, jiný v jiném čase. Dle něho jsou spravedlivými Abraham, Isak, Jakob, Mojžíš a David a všichni ti spravedliví, jež sám Bůh pochválil; za nespravedlivé však jsou považováni od nezkušených, kteří dle lidského způsobu soudí (I. KORINT. 4, 3) a mravy veškerého pokolení lidského posuzovati chtějí dle svých vlastních mravů. Jest tomu právě tak, jako kdyby někdo, nerozuměje zbroji a nevěda, co kterému údu patří, chtěl by hlavu chrániti holení a přilbou nohu a reptal, že mu nic nepadne; anebo když některého dne ohlášen jest pro odpoledne obchodní klid, někdo se hněvá, že mu není dovoleno nyní vyložiti věci na prodej, kdežto ráno to bylo dovoleno; nebo jako kdyby bylo něčím divným, když v témže domě některý otrok může konati tu práci, které nemůže konati otrok podávající číše; nebo koná-li se něco za stájí, co se u stolu zapovídá; nebo horší-li se někdo, že v témže domě a v téže rodině není všude a všem uděleno totéž. Tak zpozdilí jsou ti, kteří se pohoršují slyšíce, že za minulých dob bylo něco do-

voleno spravedlivým, co jim v naší době dovoleno není, a že těm i oněm dle různých časových poměrů dal Bůh různé zákony, ač obojí sloužili téže spravedlnosti, kdežto přece při jednom člověku, téhož dne a v témže domě vidí, že každému údu něco jiného jest přiměřeno a že něco ode dávna bylo dovoleno, ale za hodinu již nebude dovoleno a že něco je dovoleno nebo přikázáno v jednom koutě, co se právem v jiném zapovídá a trestá.

Jest proto spravedlnost různá a měnitelná? Naprosto ne, jen časy, jimž vládne, neplynou stejně, poněvadž jsou to časy. Lidé však, jichž život na zemi jest tak krátký, nemohouce porovnat poměrů dřívějších věkův a jiných národů, kterých neprožili, s poměry, které prožili, horší se nad nimi; mohouce však snadno pozorovati na jednom těle, nebo dni, neb domě, co se hodí jednotlivému údu, v určitou dobu, na takovém místě, nebo takové osobě snadno se do těch poměrů vpravují. Toho jsem tehdy nevěděl a nepozoroval; ač se všech stran mně to bilo do očí, neviděl jsem toho. Opravdu, když jsem skládal básně, nesměl jsem libovolnou stopu umístiti kdekoliv, nýbrž v rozličných slokách rozličně a v jednom verši ne tutěž stopu všude. A samo umění, je-muž jsem se věnoval, nebylo při různých slo-

kách různé, nýbrž při všech totéž. A přece jsem nechápal, že spravedlnost, již sloužili dobří a svatí mužové, mnohem vznešenějším a výtečnějším způsobem soustřeďuje v sobě zároveň všechny předpisy božské, naprosto se neměnic, přece v různých dobách nerozděluje a nenařizuje všeho najednou, nýbrž jen to, co se jim hodí. A já zaslepený jsem káral svaté patriarchy, nejen že užívali přítomných věcí dle rozkazu a vnuknutí Božího, nýbrž i že budoucnost předpovídali, jak jim ji Bůh odhaloval.

HLAVA VIII.

CO BŮH NAŘIZUJE, JEST POČESTNO.

Zda někdy nebo někde platilo za nespravedlivé „milovati Boha z celého srdce svého a z celé duše své a ze vši mysli své a milovati bližního svého jako sebe samého“? Proto nepravosti proti přírodě, jako byly hříchy Sodomských, musí býti vždy a všude trestány. Kdyby je všichni národové páchali, všichni by dle zákona Božího propadli témuž trestu, neboť Bůh nestvořil lidi proto, aby se takovým způsobem zneužívali. Porušuje se zajisté i sama společnost, kterou máme

míti s Bohem, jestliže se převráceností chtíčů poskvřňuje přirozenost, již On jest původcem.

Přestupků však proti mravům lidským nutno se vystříhati dle jejich různosti, aby vzájemná smlouva, již stát nebo národ dle zvyku neb zákona uzavřel, nebyla porušena libovůlí měšťana nebo cizince; neboť zřudná jest každá část, jež není v souladu s celkem. Poroučí-li však Bůh něco proti obyčejům nebo smlouvě některé, musí se to vykonati, i když se tam nikdy tak nestávalo; musí se obnoviti, bylo-li až dosud zanedbáno; musí se ustanoviti, nebylo-li dosud ustanoveno. Neboť je-li králi dovoleno vydávati zákony ve státě, jemuž vládnou, kterých před ním ještě nikdo, ani on sám nevydal, a poslechnouti ho není proti ústavě státní, ano naopak neposlechnouti jest proti ústavě, poněvadž jest všeobecně platným usnesení lidské společnosti poslouchati vladařů: čím více nutno jest bez váhání poslechnouti Boha, Vládce veškerého svého stvoření. ! Neboť jako ve stupnici lidské moci vyšší moc žádá poslušnost moci nižší, tak Bůh žádá poslušnost všech.

Totéž platí o zločinech, jež vycházejí z touhy uškoditi bližnímu buď potupou nebo bezprávím; buď z pomsty, jakou páchá nepřítel na nepříteli, nebo z touhy po hmotném zisku,

jako lupič na pocestném; nebo pro uvarování se zlého, jako se děje tomu, jenž nahání jiným strach; nebo ze závisti, jako činí nešťastný šťastnému; nebo při šťastném výsledku nějakém, jako páchá ten, jenž se bojí, aby se mu jiný nevyrovnal, nebo se trápí, že se mu vyrovnal; nebo konečně z pouhé radosti nad cizí škodou, jako diváci gladiatorských zápasů, nebo posměvači a pomlouvači. To jsou zdroje všech nepravostí, jež prýští ze žádosti těla, žádosti očí a pýchy života, buď z jedné, nebo ze dvou, nebo dokonce ze všech tří zároveň: odtud má původ hříšný život, rušící harmonii harfy o desíti strunách (ŽALM 143, 9), jimiž jest Tvých třé a sedm přikázání, o nejvyšší a nejsladší Bože!

Alc jakou urážku můžeš vytrpěti Ty, jenž jsi neporušitelný? Nebo jaké jsou zločiny proti Tobě, jemuž nelze uškoditi? Ovšem trestáš zlo, jež lidé sami na sobě páší, neboť hřešíce proti Tobě, bezbožně jednají i proti svým duším a soptí násilím proti sobě (ŽALM 26, 12), buď kazíce a převracujíce svou přirozenost, již jsi stvořil a uspořádal, nebo nezřízeně užívajíce dovolených věcí, nebo planouce žádostí po nedovoleném užívání toho, co jest proti přírodě, nebo se prohřešují srdcem i slovem proti Tobě zuříce a proti ostnu kopajíce, nebo

když svrhnuvše všeliké pouto lidské společnosti, nestydatě se radují ze soukromých úmluv nebo roztržek, dle toho, co se jim líbí nebo je uráží.

A to se stává, kdykoliv lidé opustí Tebe, Ty Prameni všeho života, jenž jsi jediný a pravý Stvořitel a Vládce všehomíra, a z vlastní hrdosti milují jeden předmět jako jediné dobro, což jest klam. Proto v pokorné zbožnosti vracíme se k Tobě zpět a očišťuješ nás od zlých návyků a jsi milosrdný k těm, kteří vyznávají své hříchy, slyšíš lkání vězňů a vyprošťuješ z vazeb, jež sami jsme si připravili, jen když se zpuřně nestavíme proti Tobě s rohy nepravé svobody, a žádajíce přiliš mnoho neztrácíme vše a nemilujeme více své vlastní dobro než Tebe, jenž jsi dobrem všech bytostí.

HLAVA IX.

BŮH SOUDÍ JINAK NEŽ LIDÉ.

Ale mezi nepravostmi, zločiny a přemnohými bezbožnostmi jsou hříchy prospívajících v dokonalosti, které dle pravidla dokonalosti jsou plným právem kárány, ale v naději dobrého užitku chváleny jako osení vzhledem ke žni. Některé z nich jsou podobny nepravosti,

nebo zločinu a přece nejsou hříchy, poněvadž neurážejí ani Tebe, Pána Boha našeho, ani lidské společnosti, jako na příklad když něco dle časových poměrů se opatří k pohodlí života a není jisto, že se tak děje ze žádostivosti; nebo když řádnou vrchností se trestají jisté činy, aby nastala náprava, a není jisto, že se tak děje ze škodolibosti. A proto mnohé skutky, jež se lidem zdály trestuhodnými, byly Tvým svědectvím schváleny, a mnohé od lidí velebené, byly Tvým soudem zavrženy: tak často se různí zevnější čin, úmysl jednajícího a neznámé časové okolnosti.

Když pak Ty nařídíš náhle něco neobyčejného a neočekávaného, třeba žeš' to dříve zakázal a třebaže důvod svého nařízení dočasně skrýváš a třebaže jest to proti smlouvě společenské některých lidí, kdo by mohl pochybovati, má-li uposlechnouti, když jen ta lidská společnost jest spravedlivá, která Tobě slouží? Blahoslavení ti, kteří dovedou rozeznati, kdy nařízení pochází od Tebe, neboť vše, co Tvoji služebníci činí, děje se buď k vykonání toho, co vyžaduje doba přítomná, nebo k označení věcí budoucích.

HLAVA X.

PODIVNÉ NÁZORY MANICHEJSKÝCH.

Neznaje všech těchto věcí posmíval jsem se Tvým svatým služebníkům a prorokům. A čeho jsem dosáhl tímto posměchem, než že jsem se činil směšným před Tebou, ponenáhlu upadaje až k takovým pošetilostem, takže jsem věřil, že fík prolévá slzy bílé jako mléko, když se utrhne z mateřského stromu. Kdyby však byl některý světec²⁷ tento fík, ovšem utržený bez jeho viny, snědl a ztrávil, věřil jsem, že vzdychaje a říhaje při modlitbě, bude vydechovati anděly, ano část samého Boha, kteréžto části nejvyššího a pravého Boha byly by zůstaly vázány na onom ovoci, kdyby jich byl ten svatý muž nerozmělnil svými zuby a žaludkem. A já, ubožák, jsem věřil, že více milosrdenství se musí prokazovati plodům země než lidem, pro něž přece rostly; neboť, kdyby byl mne někdo hladovíci — nejsa Manichejským — prosil o sousto chleba, trest smrti se mně zdál býti zcela zaslouženým za každý mu podaný kousek chleba.

HLAVA XI.

MATČINY MODLITBY A SLZY.

A vztáhl jsi svou ruku s výsosti a vytrhl jsi duši mou z hlubin temnosti, když pro mne lkala k Tobě matka má, Tvá věrná služebnice, více než oplakávají matky tělesnou smrt svých dětí; viděla zajisté mou smrt silou víry a ducha, jež měla od Tebe. Vyslyšel jsi ji, Pane, vyslyšel jsi ji a nepohrdl jejími slzami, jež tekouce skrápěly zemi pod jejíma očima na každém místě, kde v modlitbě k Tobě úpěla; vyslyšel jsi ji! Neboť odkud přišel ten tak útěchoplňný sen, jenž ji povzbudil, že mně dovolila žítí s ní v jednom domě a u téhož stolu jísti, což mně počala zakazovati z hlubokého hnusu a odporu před mými hludy plnými rouhání. Zdálo se jí totiž, že stojí na nějaké dřevěné lávce a že k ní přichází zářící jinoch, jenž se vesele usmíval na ni smutnou a zármutkem zdrcenou. Když se jí tázal po příčině jejího zármutku a denně prolévaných slzí, ne ze zvědavosti, jak tomu obyčejně bývá, nýbrž, aby ji poučil, odvětila, že oplakává mou záhubu. Pak jí velel, aby se uklidnila a vyzval, aby se obrátila a pohlédla, neboť kde ona jest, tam že jsem také já; když pak se obrátila, uviděla mne státi vedle sebe na téže lávce. Odkud při-

šel tento sen, ne-li od Tebe, jenž jsi přiklonil své ucho k jejímu srdci?

O všemohoucí Dobroto, jež tak pečuješ o každého z nás, jako bys pečovala jen o něho samého, a tak se staráš o všechny, jako o jednotlivce! A od koho pocházelo i to, že když mně vypravovala svůj sen a já jsem se snažil vysvětliti jej v ten smysl, aby nepochybovala, že se stane takovou, jakým jsem já — rychle bez veškerého váhání odpověděla: Nikoliv, neboť nebylo mně řečeno „Kde je on, tam budeš i ty“, nýbrž „Kde jsi ty, tam bude i on“. Pane, vyznávám Ti, pokud si mohu vzpomenouti — poněvadž jsem často o tom mluvil — že více jsem byl dojat touto Tvou odpovědí, mně danou ústy pečlivé matky, jež se nedala zmásti mým klamným a tak prohnáným výkladem a tak rychle poznala pravdu, již jsem já nepoznával, dokud ji neproněsla — než samým snem, kterým té zbožné ženě pro úlevu v tehdejší jejím zármutku byla tolik let napřed předpověděna radost tak velmi vzdálená.

Opravdu, uplynulo téměř devět dlouhých let, v nichž jsem se válel v bahně propasti a v temnotě bludu, snaže se často z nich vybřednouti a zapadaje do nich tím hlouběji; zatím však ona čistá, zbožná a moudrá vdova — jakými je míti chceš — oživujíc vždy více svou

nadějí, ale v pláči a úpění neméně horlivá, neustávala ustavičně ve svých modlitbách k Tobě s pláčem úpěti. Její modlitby vystupovaly před Tvou tvář a přece jsi dopustil, abych padal a zapadal do těch temností.

HLAVA XII.

ODPOVĚĎ BISKUPOVA NA PROSBY SV. MONIKY.

Vzpomínám si ještě na jinou odpověď, již jsi dal mé matce. Pomínám totiž mnohé věci, poněvadž spěchám k tomu, co vroucněji touží má mysl vyznati Tobě, a na mnohé se již ani nepamatuji. Dal jsi jí i jinou odpověď ústy biskupa vyrostlého ve Tvé církvi a zběhlého ve Tvých knihách. Když ho má matka prosila, aby laskavě se mnou promluvil, mé pochybnosti rozptýlil, od bludů odvrátil a k dobrému přivedl — činívala tak, kdykoliv někoho k tomu schopného nalezla — on odmítl a úplně rozumně, jak jsem později seznal. Odpověděl jí, že jsem dosud jakémukoliv poučení nepřístupný, poněvadž jsem příliš zaujat novotou onoho kacířství a poněvadž jsem v některých otázkách uvedl v rozpaky mnohé nezkušené, jak mu sama sdělila. „Ale nech ho tam, pravil, a jenom ho doporučuj Pánu, neboť on sám

při četbě sezná, jak veliký jest to blud a jak bezbožný!“

Zároveň jí vypravoval, že on v mladém věku byl svou svedenou matkou dán Manichejským a že nejen četl, nýbrž i opsal skoro všechny jejich knihy, a že sám poznal, bez hádek a dokazování, jak nebezpečná jest tato sekta a proto od ní utekl. Když pak moje matka se nechtěla spokojiti s těmito slovy a s přívalem slov a slz na něho doléhala, aby mne přece jen zavolal a se mnou promluvil, zvolal rozmrzen stálým doléháním: „Jdi, neboť, jako že žiješ, státi se nemůže, aby syn takových slzí zahynul!“ Tuto odpověď přijala — jak mně v rozmluvách našich často připomínala — jako poslanou s nebe!

při četbě sezná, jak veliký jest to blud a jak bezbožný!“

Zároveň jí vypravoval, že on v mladém věku byl svou svedenou matkou dán Manichejským a že nejen četl, nýbrž i opsal skoro všechny jejich knihy, a že sám poznal, bez hádek a dokazování, jak nebezpečná jest tato sekta a proto od ní utekl. Když pak moje matka se nechtěla spokojiti s těmito slovy a s přívalem slov a slz na něho doléhala, aby mne přece jen zavolal a se mnou promluvil, zvolal rozmrzen stálým doléháním: „Jdi, neboť, jako že žiješ, státi se nemůže, aby syn takových slzí zahynul!“ Tuto odpověď přijala — jak mně v rozmluvách našich často připomínala — jako poslanou s nebe!

KNIHA ČTVRTÁ

Devítileté setrvání Augustinovo v bludech manichejských; jeho záliba v řečnictví, jemuž vyučoval, v astrologii, jíž se věnoval, ve filosofii, kterou lehce chápal.

HLAVA I.

SVEDEN BLUDEM SÁM SVÁDÍ JINÉ.

V té době devíti let, od devatenáctého do dvacátého osmého roku mého života, byl jsem sváděn a sám sváděl, klamán a sám klamal jiné v rozmanitých žádostech: veřejně v tak zvaných svobodných naukách, tajně pak klamným jménem náboženství. Tam jsem byl pln pýchy, zde pln pověry, všude pak pln marnivosti: tam jsem se sháněl po marné chvále lidské až k divadelnímu potlesku, básním o závod a zápasům o věnce z trávy, od pošetilosti veřejných her až k bezuzdným výstřednostem vášní, zde však snažil jsem se očistiti se od těch poskvrn přinášeje pokrmy těm, kteří sluli vyvolení a svatí, aby z nich v dílně svého žaludku pro mne nadělali andělův a bohů,²⁸ již by mne osvobodili. Sháněl jsem se po tom a konal to se svými přáteli, podvedenými mnou a se mnou.

Ať se mně posmívají domýšliví a všichni ti, kteří nejsou dosud ke své vlastní spáse od Tebe pokořeni a zeslabeni, můj Bože; já nicméně chci vyznati všechny hanebnosti své ku Tvé větší slávě. Dovol mně, prosím, a dej mně ještě jednou v duchu projítí mými minulými cestami plnými bludů, abych Tobě podal oběť díků. Cím jsem sám sobě bez Tebe, ne-li vůdcem do záhuby? Aneb kdy jediné se mně dobře daří, než když ssaji mléko Tvé a požívám Tebe, pokrmu to, který zůstává k životu věčnému? Ať se mně posmívají silní a mocní, já slabý a ubohý Tobě se chci vyznati!

HLAVA II.

VYUČUJE ŘEČNICTVÍ A ŽIJE V NEDOVOLENÉM POMĚRU; ODMÍTÁ HADAČE.

Po dobu těch let vyučoval jsem řečnickému umění a ovládán jsa ctižádností prodával jsem výmluvnost vhodnou k vyhrání soudních pří. Ty však víš, o Pane, že jsem si přál míti — jak se obyčejně říkává — dobré žáky, a já prost zlého úmyslu učil jsem je šibalství, aby ho neužívali proti životu nevinného, nýbrž někdy ve prospěch vinníka. A Ty, Pane, zdaleka jsi mne viděl potácejícího se po kluzké

cestě a podávajícího jen sem tam nějakou jiskru pravdy v dýmu těch přednášek, jež jsem konal těm, kteří měli zálibu ve věcech marných a honili se za lží, jsa sám v tom jejich společníkem. V té době měl jsem u sebe ženu, s níž jsem nežil v zákonitém manželství, kterou si vyhledala má výstřední vášeň prosta vši opatrnosti, ale jen jednu, a i té jsem zachovával věrnost. Při ní zajisté sám na sobě jsem měl zakusiti, jak se liší svazek manželský, uzavřený pro plození dítek, od svazku chlípné lásky, v němž se děti rodí proti přání rodičův a teprve zrozené jejich lásku si vynucují.

Vzpomínám si též, když jsem jednou chtěl vejíti v básnický zápas v divadle, jak mně — nevím již který — ptakopravec²⁹ vzkázal, jakou bych mu dal odměnu, kdyby mně dopomohl k vítězství. Odpověděl jsem mu pln hnusu a ošklivosti před tím ohavným čarodějstvím: „Nedovolil bych pro své vítězství zabíti ani mouchu, i kdyby se jednalo o nesmrtelnou zlatou korunu.“ Chtěl totiž ke své oběti zabíti zvířata a zjednati mně tou poctou pomoc zlých duchů. Ale ani tohoto zla jsem nezamítl z čisté lásky k Tobě, Bože srdce mého, neboť uměje milovati jen tělesnou krásu, neuměl jsem milovati Tebe. A není snad pravdou, že duše, dychtící po těchto klamech, neodpadává

od Tebe (ŽALM 72, 27) a neskládá svou naději v klamu a nepase větrů (OSEÁŠ 12, 1)? Já totiž, jenž jsem nedovolil, aby se k vůli mně obětovalo ďáblům, obětoval jsem se jim sám svou pověrou. Neboť co jiného značí „pásti větry“, než pásti tyto zlé duchy, když svými hříchy jsme jim k obveselení a posměchu?

HLAVA III.

MOUDRÝ LÉKAŘ ODVRACÍ HO OD ASTROLOGIE.

A proto jsem neustával na radu se tázati těch podvodníků, nazvaných hvězdáři, poněvadž nepřinášeli téměř žádných obětí a nevzývali žádného ducha, aby poznali budoucnost, což opravdová zbožnost křesťanská zásadně zavrhuje a odsuzuje. A skutečně, dobré jest vyznávati se Tobě a říkati: „Hospodine, smiluj se nade mnou, uzdrav mne, neb jsem hřešil proti Tobě“ (ŽALM 40, 5) a nezneužívati Tvé shovívavosti ke hříšné bezuzdnosti, nýbrž pamětliv býti božského výroku: „Hle, jsi zdrav, nehřeš více, aby se ti nic horšího nestalo“ (JAN 5, 14)! Celou tuto nauku spásy oni se snaží zničiti, tvrdíce: „S nebe ti byl dán nevyhnutelný zákon hříchu.“ A opětně: „Učinila to Venuše, Saturn nebo Mars“. Opravdu,

aby osvobodili člověka, jenž jest tělo a krev a pyšná shnilina, obviňují Stvořitele a Vládce nebes a hvězd. A kdo jest tento, ne-li Ty, Bože náš, Rozkoši a Zdroji vši spravedlnosti, jenž každému odplácíš dle skutků jeho a srdcem zkroušeným a pokorným nepohrdáš?

Toho času žil muž důmyslný, v lékařství velmi zběhlý a proslavený,³⁰ jenž jako prokonsul po onom zápase vlastní rukou položil vítězný věnec na mou hlavu plnou choroby, bohužel ne jako lékař; neboť lékařem takové nemoci jsi jen Ty, jenž se pyšným protivíš, ale pokorným dáváš milost (PETR 5, 5). Ale zdaž přestal jsi mně pomáhati pomocí onoho starce a přestal jsi se starati o mou duši? Stal jsem se totiž jeho důvěrným přítelem a poslouchal jsem ustavičně a vytrvale jeho řeči, jež byly sice prosty ozdobných slov, ale příjemny a syty živostí myšlenek. Jakmile z mých rozmluv seznal, že jsem oddán studiu knih hvězdářských, vlídně a otcovsky mne napomenul, abych je odložil a nemařil námahy a práce potřebné pro věci užitečné takovou marností. Připojil, že i on se jim v mládí vyučil, chtěje je učiniti svým povoláním, neboť když Hipokrata pochopil, byl by zajisté porozuměl i tomu studiu; vzdal se ho později, věnuje se studiu lékařství, jen z té příčiny, poněvadž po-

znal jeho úplnou klamnost a jako vážný muž nechtěl si dobývat chleba klamáním lidí. „Ty však, doložil, vyznáš se v řečnictví, které tě užíví; tímto klamem se obíráš jen ze záliby, ne z nouze o denní chléb; tím spíše mně musíš uvěřiti, poněvadž jsem se namáhal osvojit si jej důkladně, abych jedině z něho mohl býti živ.“

Když pak jsem se ho tázal, z které příčiny přece jen pomocí hvězdářství mnoho pravdivého se vysloví, odpověděl jak nejlépe dovedl, že jest to dílo náhody rozšířené po celém světě. A skutečně, pravil, otevře-li někdo básníka, který v knize své něco úplně jiného opěvá a zamýšlí, aby se poradil, a nalezně-li verš podivuhodně příléhající k jeho záležitosti, není divu, jestliže z duše lidské z jakéhosi vyššího popudu, bez uvědomění, ne uměním, nýbrž náhodou vyjde nějaká výpověď, jež se shoduje se záležitostmi a skutky tazatele. Toto poučení jsi mně poskytl od něho nebo skrze něho a tak jsi takořka řídil mou paměť, abych se vlastním badáním o tom později přesvědčil. Neboť tehdy ještě ani on, ani můj nejdražší Nebridius, jinoch velmi dobrý a opatrný, jenž se všemu tomu hádání jen smál, nemohli mne přemluvit, abych od toho upustil, protože vážnost těch podvodníků budila ve mně větší úctu než oni,

a dosud jsem nenalezl spolehlivého důkazu, jaký jsem hledal, abych naprosto jasně seznal, že odpovědi shodující se s pravdou byly dány náhodou a ne uměním astrologů.

● HLAVA IV.

ŽAL NAD SMRTÍ PŘÍTELOVOU.

Když jsem v prvních letech počal vyučovat ve svém rodném městě, uzavřel jsem přátelství s jinochem téhož věku a kvetoucího mládí, jenž mně byl nesmírně milý pro stejný obor studia. Jako hoši rostli jsme spolu, spolu chodili do školy, spolu si hrávali. Ale tehdy mně ještě nebyl tak přítelem, jako později, ačkoliv ani ono nemohlo se nazvati pravým přátelstvím, jež není pravým, dokud Ty ho nespojíš mezi věrnými Tobě láskou, jež vylita jest v srdcích našich skrze Ducha svatého, kterýž nám byl dán (Řím. 5, 5). Ale i ono bylo velmi sladké, utužené zápalem stejného studia. Vždyť i od pravé víry, kterou ještě nebyl upřímně a hluboce proniknut, jsem jej odvrátil k oněm pověrečným a zhoubným bajkám, pro něž mě oplakávala má matka. Se mnou již ten jinoch bloudil v duchu a má duše nemohla býti bez něho. Ale Ty, jenž pronásleduješ prchající před

Tebou, Bože všeliké odvety (ŽALM 93, 1) a zároveň Zdroji veškerého milosrdenství, jenž nás k sobě obracíš způsobu podivuhodnými, vzal jsi jej z tohoto světa, sotvaže rok trvalo mé přátelství, sladší mně nad všechny sladkosti mého tehdejšího života.

Kdo může spočítati všechna Tvá dobrodiní, kterých sám na sobě zakusil? Co jsi tehdy učinil, můj Bože? Jak nevyzpytatelná jest hlubina Tvých soudů! Můj přítel byl nemocen horečkou a dlouho ležel bez vědomí ve smrtelném potu. Když bylo o něm pochybováno, pokřtěn byl v bezvědomí bez mého přičinění; domníval jsem se, že duše jeho spíše podrží poučení mé než obřady vykonané na jeho těle v bezvědomí. Stalo se však jinak; zotavil se a uzdravil. Jakmile jsem s ním mohl mluvit – a mohl jsem hned, jak on mohl, neboť neopouštěl; jsem ho ani na okamžik, tak velice jsme lpěli jeden na druhém – doufaje, že bude souhlasiti, počal jsem se posmívati křtu, který obdržel v bezvědomí a o jehož přijetí byl již poučen. On však se mne zhrozil jako nepřítele a napomenul mne s podivuhodnou a nepředvídanou rozhodností, abych zanechal takových řečí, chci-li býti jeho přítelem.

Pln zmatku a údivu potlačil jsem každý svůj úmysl, dokud se nepozdraví a nenabude síly,

bych s ním pojednal o tom, co jsem zamýšlel. Tu však byl odňat mému nerozumu, aby k mé útěše byl zachován pro Tebe; za několik dní v mé nepřítomnosti upadl opět do horečky a zemřel! Jak strašnou bolestí bylo zarmoucené mé srdce! Mé oko vidělo všude jen smrt. Pobyt v rodném městě byl mně pravou mukou a otcovský dům nevýslovným utrpením, neboť všechny předměty, jichž jsem s ním společně užíval, působily mně bez něho bezměrná muka. Všude ho hledaly mé oči a neobjevoval se jim. Nenáviděl jsem každou věc, kde on nebyl, poněvadž mně žádná nemohla říci: „Za chvíli přijde“ jako když žil a byl nepřítomen. Sám sobě jsem se stal velikou hádankou a tázal jsem se duše své: „Proč jsi zarmoucená duše moje, a proč znepokojuješ mne“ (ŽALM 41, 6)? A nedovedla mně odpověděti. A řekl-li jsem sám: „Doufej v Boha“, právem neposlechla, poněvadž pravdivějším a lepším byl ten předražený jinoch, jež ztratila, než přelud, ve který měla doufati. Jen slzy mně byly sladkými a nastoupily na místo přítele, rozkoše mé duše.

HLAVA V.

PROČ PLÁČ JEST ÚLEVOU NEŠŤASTNÝM.

Nyní však, Pane, ony věci uplynuly a čas zmírnil mou ránu. Mohu tedy nyní přiložit ucho svého srdce k Tvým ústům a uslyšeti od Tebe, jenž jsi Pravda, proč pláč je tak sladký nešťastným? Či snad, ač jsi všudypřítomný, zavrhl jsi daleko od sebe naši bídu? Ty ovšem zůstáváš týž sám v sobě, my však podrobeni jsme různým zkouškám. A přece, kdybychom neúpěli k Tvým uším, nic by nezůstalo z naší naděje. Jak to tedy přijde, že sladké jest ovoce, jež se trhá z hořkého stromu života, totiž nárek, pláč, vzdechy a hořkování? Či snad ta sladkost záleží v naději, že budeme Tebou vyslyšeni? V modlitbě jest tomu skutečně tak, poněvadž obsahuje touhu po vyslyšení. Může tomu však býti tak v bolesti nad ztrátou přítele a v tom zármutku, jímž jsem byl tehdy sklíčen? Nedoufal jsem přece, že ožije, a také jsem o to v slzách neprosil, nýbrž trápil jsem se jen a plakal. Byl jsem nešťasten, že jsem ztratil veškerou svou radost. Či snad i pláč, sám o sobě hořký, stává se sladkým, pokud nám působí ošklivost a hrůzu ty věci, které nás dříve těšily?

HLAVA VI.

VYZNÁVÁ NEZŘÍZENOST SVÉHO BOLU.

Ale proč to vlastně mluvím? Nyní není čas na výtávání, nýbrž k vyznání se Tobě. Byl jsem nešťasten, jak nešťastno jest každé srdce spoutané náklonností k pozemským věcem; jest rozerváno při jejich ztrátě a uvědomí si tehdy, jak bylo nešťastným i před jejich ztrátou. Takový jsem byl tenkrát a plakal jsem přehořce a v hořkosti byl můj odpočinek. Byl jsem tak nešťastný a přece dražším nad přítele byl mně můj bídný život. Neboť, ačkoliv jsem si přál jej změnit, přece bych jej byl nechtěl raději ztratiti než svého přítele. Ani nevím, zda bych jej byl chtěl dáti za svého přítele, jako se vypravuje o Pyladovi a Orestovi, není-li to bajka, že chtěli jeden za druhého, nebo spolu zemřít, poněvadž nežítí spolu bylo jim strašlivějším nad smrt. V mém srdci však povstal jakýsi mocný tomu protivný pocit; cítil jsem i největší omrzelost života i strach před smrtí. Myslím, že čím vroucněji jsem přítele miloval, tím více jsem se bál a nenáviděl smrt, která mně ho vyrvala, jako nejúhlavnější nepřítelkyni. Měl jsem za to, že může najednou všechny lidi utratiti, jako jej skosila. Takový jsem byl opravdu; dobře se na to pamatuji.

Viz mé srdce, Bože můj, viz celé mé nitro! Doufám, Naděje má, že mne očistíš od nečistoty takových náklonností, mé oči k sobě obrátíš a vyprostíš z léčky nohy moje (ŽALM 24, 15)! Divil jsem se, že ostatní lidé žijí, poněvadž zemřel ten, jehož jsem miloval, jako by nikdy neměl zemřít; ještě více jsem se divil, že po jeho smrti mohu žít já, poněvadž jsem byl takřka druhý on. Dobře nazval kdosi svého přítele „polovinou své duše“ (HORACIOVA ODA I. 3). Také já jsem cítil, že duše má a duše jeho byla jednou toliko duší ve dvou tělech; proto mně byl život hrozným, poněvadž jsem nechtěl žít polovičním životem. Snad proto bál jsem se zemřít, aby nezemřel celý ten, jehož jsem tolik miloval.³¹

HLAVA VII.

Z VELIKÉHO ZÁRMUTKU OPOUŠTÍ TAGASTU.

O šílenství, jež nedovede lidi milovati lid-
sky! O pošetilý člověk, jenž nedovede snášeti
trpělivě lidské příhody! A takovým jsem byl
tehdy já! Proto jsem zuřil, vzdychal, plakal,
rmoutil se nenalézaje ani klidu ani rady. Puklé
a krvácející mé srdce bylo mně i sobě na obtíž,
nenalézal jsem místa, kde by našlo klidu.

Ani v půvabných hájích, ani ve hře a zpěvu,
ani na libovonných místech, ani v nákladných
hostinách, ani v rozkoších ložnic a lože, ko-
něčně ani v knihách a básních nenalézalo kli-
du. Všeho se hrozilo, i samého světla, a vše, co
nebylo „on“, bylo mně odporné a protivné
mimo vzdechy a slzy, které jedině mně ský-
taly jakousi útěchu.

Jakmile se od nich odvrátila má duše, tížilo
mne nesmírné břímě mé bídy. Věděl jsem,
Pane, že jen Ty jsi mně v ní mohl zjednati
úlevu a záchranu. Věděl jsem to; nechtěl jsem
však, ani nemohl, poněvadž když jsem na Tebe
myslel, nezdál jsi se mně býti bezpečnou sku-
tečností. Nebyl jsi to Ty; mým Bohem byla
prázdna smyšlenka a blud. A kdykoliv jsem se
snažil složit tam k odpočinku duši svou, ztrá-
cela se v té prázdnotě, a opět se na mne řítila,
takže jsem se sám sobě stal nešťastným místem,
kdež jsem ani nemohl zůstat, ani je opustiti.
Kam konečně mělo mé srdce utéci před mým
srdcem? Kam jsem měl utéci sám před sebou?
Kam bych byl sám sebe nenásledoval? Přece
jsem odešel z vlasti, poněvadž mé oči ho mé-
ně hledaly tam, kde ho nevidaly. Tak sem při-
šel z Tagasty do Kartaga.

HLAVA VIII.

ČAS HOJÍ BOLEST.

Čas není nečinný a neplyne bez účinku na naše smysly, nýbrž působí v duchu podivuhodné věci. Hle, dni přicházely a mýjely jeden po druhém a přicházejíce a míjejíce vtiskovaly mně jiné představy a vzpomínky a ponenáhlu zacelovaly mou ránu dřívějšími způsoby radostí, jimž ustoupil můj zármutek; následovaly však, nepravím nové bolesti, ale přece příčiny nových bolestí. A opravdu, proč mne tak snadno a tak hluboce pronikl ten zármutek? Jistě proto, že jsem svou duši takofka vyžil na písek, miluje smrtelného člověka, jako by neměl zemřít. Nejvíce mne povzbuzovala a občerstvovala útěcha jiných přátel, s nimiž jsem miloval, co jsem místo Tebe miloval, totiž nafouklou bajku a rozsáhlou lež, jejíž svůdný půvab porušil naši mysl, tak dychtící po podráždění uší. Ta bludná bajka však neumírala, i když některý můj přítel umřel.

V těchto přátelstvích bylo ještě mnoho jiného, co ještě více poutalo mé srdce; společná rozmluva a zábava, vzájemná úslužnost, společná četba poutavých knih, společné žerty a vzájemné poklony; někdy různost mínění, ale bez nenávisti, tak asi jako by člověk sám se

sebou jednal, ba tato velmi řídká nesjednocnost byla vlastně vzpruhou převládající shody; vzájemné poučování, vzájemné učení, postrádání nepřítomných, radostné vítání přicházejících. Těmito a podobnými projevy vzájemné lásky, vyjádřenými ústy, jazykem, očima a tisícerými roztomilými způsoby, jako jiskrami rozněcují se srdce tak, že ze mnohých stává se jediné.

HLAVA IX.

PRAVÉ PŘÁTELSTVÍ MÁ SVŮJ ZÁKLAD V BOHU.

Hle, co se miluje na přátelích a tak miluje, že svědomí by činilo výčitky tomu, jenž by nesplácel lásku láskou, nežádaje od přítele nic jiného než patrné důkazy náklonnosti. Odtud onen zármutek, zemře-li přítel, bol plný temnoty a krvácející srdce, jehož sladkost se obrátila v hořkost, odtud smrt živých nad ztrátou života mrtvých. Blahoslavený, kdo miluje Tebe a přítele v Tobě a nepřítel pro Tebe. Neboť jen ten neztrácí žádného věrného přítele, jemuž jsou všichni milí v tom, jenž nemůže býti ztracen. A kdo jest to jiný, než Bůh náš, Bůh, který stvořil nebe a zemi a naplňuje je, poněvadž naplněním je učinil? Tebe nikdo

neztrácí, než kdo Tě opouští: a kdo Tě opouští, kam jde, kam prchá, ne-li od Tebe milostivého k Tobě rozhněvanému? Neboť kde nenalézá ve svém trestu Tvůj zákon? A zákon Tvůj jest věčná pravda a Pravda jsi Ty (ŽALM 118, 142).

HLAVA X.

DUŠE NEMŮŽE SPOČINOUTI VE TVORECH.

Račiž, Bože, vzkřísiti nás! Vyjasni tvář svou a dojdeme spásy (ŽALM 79, 4)! Neboť kamkoliv se obrátí srdce člověka mimo Tebe, bude proniknuto bolestí, i kdyby se obrátilo k těm nejkrásnějším věcem, jež jsou mimo Tebe a mimo ně; tyto věci by byly pouhé nic, kdyby nebyly od Tebe. Vznikají a zanikají a jejich vznik jest takořka začátkem jejich bytí; rostou, dospívají, dospělé stárnou a zanikají; a ačkoliv všechny věci nestárnou, přece všechny hynou. Vznikajíce tedy a rostouce, čím rychleji dospívají k svému zdokonalení, tím rychleji spějí ke svému zániku; to jest jejich určení. Jen to jsi jim dal, poněvadž náležejí k souhrnu věcí, které nejsou všechny současně; vznikajíce a zanikajíce tvoří dohromady jeden celek, jehož jsou částmi. Rovněž tak vzniká naše řeč z hlá-

sek a slov; neboť řeč není celkem, dokud jedno slovo nedozní a jeho hlásky neumlknou, aby následovalo druhé.

Bože, Stvořiteliveškerenstva! Ať Tebe chválí pro tato ustanovení má duše, ale ať k nim nepřilne smyslnou láskou! Spějí totiž ke svému zániku a drásají duši zhoubnými žádostmi; ona však chce zachovati své bytí a chce spočinouti v tom, co miluje. V nich však nemá kde spočinouti, poněvadž nejsou trvalé, nýbrž pomíjející. Kdo může je sledovati tělesným smyslem? Kdo je může uchopiti, i když jsou po ruce? Vždyť smysl tělesný jest zdlouhavý, právě proto že jest tělesný; to jest jeho přirozenost. Stačí k tomu cíli, k němuž jest stvořen; naprosto však nestačí k tomu, aby zadržel věci spěchající od určeného začátku k vytčenému cíli. Neboť ve Tvém tvůrčím slově slyší Tvůj rozkaz: „Odtud až dotud“.

HLAVA XI.

VEŠKERÉ STVOŘENÍ JEST POMÍJEJÍCÍ.

Nebuď pošetilou, duše má, a nedej ohlušiti ucha svého srdce hlukem své marnosti! Slyš tedy i ty: Samo Slovo tě volá, by ses vrátila; u něho jest místo neporušitelného klidu, kde

nebývá opuštěna láska, neopustí-li ho napřed sama. Ty vidíš, jak věci zanikají, aby jiné nastoupily na jejich místo, a jak ze všech těchto částí se tvoří pozemský vesmír. Slovo Boží praví: „Zdaž i já někam odejdu?“ Duše má, v něm založ svůj trvalý domov, jemu svěř, co jsi od něho přijala, tolika jsou klamy znavena! Svěť Pravdě, cokoliv máš od Pravdy, a neztratíš ničeho; ač jsi plna hnisu, opětně rozkvetěš a všechny tvé neduhy budou uzdraveny; co jest na tobě kolísavého, bude utvrzeno, obnoveno a s tebou stmeleno, nestrhne tebe v nízkost, nýbrž zůstane s tebou a potrvá založeno na Bohu, jenž jest a trvá na věky.

Proč převráceně následuješ svého těla? Ono ať tebe následuje obráceně na pravou cestu! Jím vnímáš jen nějakou část celku; s tak málem jsi spokojena! Ale i kdyby smysl tvého těla byl schopen pochopiti celek a nebyl následkem trestu omezen na určitou míru; přála by sis, aby vše přítomné minulo a ty se oddala s větší zálibou celku. Neboť tímtež tělesným smyslem slyšíš řeč a přece nechceš, aby jednotlivé slabiky se zastavily, nýbrž rychle přeletěly, po nich následovaly jiné, abys mohla slyšeti celek. Podobně všechny věci, tvořící jeden celek ne současně, nýbrž postupně, působí větší potěšení ve svém celku než jednotlivé,

mohou-li ovšem býti vnímány smyslem ve svém celku. Mnohem však lepší jest Ten, který stvořil všechno, a to jest Bůh náš, jenž nepomíjí, poněvadž po něm již nic nenásleduje.

HLAVA XII.

KDY JEST LÁSKA DOBROU.

Jestli se tobě líbí těla, oslavuj v nich Boha a láskou zahrň jich Stvořitele, aby ses mu nelíbila v tom, co se tobě líbí. Jestli se ti líbí duše, v Bohu je miluj, poněvadž i ony jsou proměnlivé a jen v něm zakotveny mají trvání; jinak by ovšem zbloudily a zahynuly. Jenom v něm je miluj a snaž se spolu se sebou přivésti k němu, kolik jen můžeš, řkouc jim: „Jeho milujme, jeho milujme! On vás učinil a není daleko; neboť učiniv vás neodešel, nýbrž jako jste povstaly z něho, tak v něm trváte. Hle, kde on jest; jest tam, kde se okouší pravda, totiž na dně srdce; srdce však zbloudilo od něho. Vejděte ve své srdce, přestupníci (ISAIAŠ 46, 8) a přilněte k tomu, jenž vás stvořil! Stůjte s ním a jistě obstojíte! Spočínáte v něm a naleznete odpočinek! Kam se ženete do zkázy? Kam jdete? Dobro, jež milujete, jest od něho, ale jen potud jest dobrým a sladkým, pokud

se vztahuje na něho; stane se však po právu hořkým, poněvadž neprávem milujete bez něho, co jest od něho.

K čemu vám opět a opět putovati po obtížných a neschůdných cestách? Odpočinutí není tam, kde je hledáte. Snažte se je hledati, ale hledejte je tam, kde jest! Hledáte blažený život v krajině smrti; tam ho není. Jak by možno bylo nalézti blažený život tam, kde vůbec není života? A sám náš Život sestoupil na zem a vzal na sebe naši smrt, usmrtiv ji hojností svého života a hromovým hlasem zavolał, abychom se vrátili k němu v onu tajemnou svatyni,³² z níž k nám sestoupil do nejvznešenějšího panenského lůna,³³ kde se s ním zasnoubila bytost lidská, tělo smrtelné, aby nebylo navždy smrtelné, vycházeje odtud³⁴ jako ženich z ložnice a plesaje jako rek, když se do běhu dává (ŽALM 18, 6). Ano, on nešel zdlouhavě, nýbrž běžel volaje slovy, skutky, smrtí, životem, sestoupením a vystoupením, bychom se k němu vrátili. Zmizel nám s očí, abychom se vrátili do svého srdce a tam jej nalazli. Odešel a hle jest zde. Nechtěl býti dlouho s námi a nikdy nás neopustil. Odešel totiž tam, odkud nikdy neodešel, poněvadž svět skrze něho povstal a na tom světě byl a přišel na tento svět spasit hříšníky (I. TIM. I, 15).

A nyní má duše mu vyznává své viny, aby ji uzdravil, neb hřešila proti němu. Pokolení mužů, jak dlouho bude čest má na potupu? (ŽALM 4, 3.) Snad, poněvadž Život sestoupil až k vám, nechcete vy vystoupiti k němu a žíti? Ale jak vystoupíte, když jste na výšině³⁵ a ústy svými na nebe míříte (ŽALM 72, 9)? Chcete-li tedy vystoupiti a vystoupiti až k Bohu, sestupte! Když jste se pokoušeli vystoupiti proti němu, klesli jste dolů. — Mluv, má duše, touto řečí k duším, aby plakaly v slzavém údolí a tak je s sebou pozdvihni k Bohu; poněvadž z Ducha jeho jim to pravíš, mluvš-li roznícena ohněm lásky.

HLAVA XIII.

• PŮVOD LÁSKY.

Toho všeho jsem tehdy neznal a miloval jsem jen nízkou krásu, klesaje do propasti, a říkal jsem svým přátelům: „Zdaž milujeme něco jiného než krásné? Co jest tedy krásné? Co jest krása? Co vlastně nás láká a táhne k věcem, jež milujeme? Neboť kdyby v nich nebylo půvabu a útvarnosti, nevábyly by nás nikterak k sobě. A pozoroval a viděl jsem, že na těch věcech jest dvojí: jedno, co tvoří tako-

řka celek a proto krásné; druhé, co jen potud jest krásným, pokud jest vhodně přizpůsobeno k jinému, jako na př. úd k celému tělu, obuv k noze a podobně.³⁶ Tato úvaha vyprýštila v duši mé z nitra mého srdce a napsal jsem tehdy knihy — myslím dvě nebo tři: O Krásném a Vhodném“. Ty to víš, o můj Bože, neb já jsem to již zapomenul. Nemám toho spisu, ztratil se mně, nevím věru jak.

HLAVA XIV.

VĚNUJE SVÉ SPISY „O KRÁSNÉM A VHODNÉM“

ŘEČNÍKU HIERIOVI.

Co však mne přimělo, Pane Bože můj, že jsem věnoval ty knihy římskému řečníku Hieriovi? Vždyť jsem ho osobně ani neznal, ale miloval jsem ho pro slavnou pověst jeho učnosti a pro několik jeho výroků, jež jsem zaslechl a mně se líbily. Či spíše se mně líbil proto, že se líbil jiným, kteří ho vynášeli až do nebe plni údivu, že on rodem Syr, vyučený již dříve v řecké výmluvnosti, stal se později obdivovaným řečníkem latinským a ve studiu filosofie na slovo vzatým? Jak to? Slyší se chválit nepřítomný a hned jest milován. Což láska z úst chválicího vstupuje do srdce slyšícího?

Nikoliv, ale jeden milující roznítí druhého. Proto chválený bude tehdy milován, až nastane přesvědčení, že chvála vychází ze srdce upřímného, to jest, že kdo chválí, také miluje.

Tak jsem já tehdy miloval lidi dle úsudku lidí a ne dle Tvého, Bože můj, v němž nikdo není oklamán.

Proč však Hierius nebyl chválen jako vynikající vozataj, nebo jako přízní lidu pověstný zápasník se zvěří, nýbrž zcela jinak a vážněji, tak jak sám jsem si přál býti chválen? Také jsem nechtěl býti chválen a milován jako divadelní herci, ačkoliv jsem je sám chválil a miloval, nýbrž dával jsem přednost skrytosti před takovou popularitou, nenávisti před takovou oblibou. Jak mohou náklonnosti tak různého druhu a rozličné váhy býti uspořádány tak ladně v jedné duši? Odkud to, že miluji na jiném, co očividně sám na sobě nenávidím, odsuzuje a zavrhuje to, ač jsme přece oba lidmi? Kdo miluje koně, jistě by nechtěl býti koněm, i kdyby mohl; může však se totéž říci o herci, jenž jest téže přirozenosti s námi? Miluji tedy na člověku něco, co bych nechtěl míti sám na sobě, jsa přece též člověkem? Jak velikou záhadou jest člověk, Pane, jehož i vlasy na hlavě jsí sčtli, z nichž ani jeden bez Tebe nepadne; a přece snazší jest spočítati

jeho vlasy, než náklonnosti a hnutí jeho srdce.

Ale ten řečník byl takovým, že jsem ho miloval, dychtě mu býti podobným; tak jsem bloudil ve své pýše, dávaje se uchvátiti každým větrem. Ty však jsi mne velmi tajemně řídil. Odkud však to vím a s takovou jistotou Ti vyznávám, že jsem ho více miloval pro lásku jeho velcbitelů, než pro přednosti, pro které byl chválen? Odtud, že kdyby ho byli titíž lidé místo chvály haněli a s tupením a opovržením totéž o něm mluvili, nebyl bych se pro něho nadchnul a roznítíl? A přece muž i věci zůstávaly, čím byly, jen úsudek vypravujících byl různý. Hle, jak hluboko leží slabá duše, pokud nespočívá na pevnosti Tvé pravdy! Dle toho, jak vane vítr proměnlivých úsudků, tak ji uchvacuje, obrací, točí sem a tam a zatemňuje se její zrak, že nevidí pravdy, která jest před ní. — Pro mne bylo velikou událostí, budou-li mé pojednání a studium známy tomu muži; kdyby je byl pochválil, byla by se má horlivost ještě více roznítíla; kdyby však pohaněl, bylo by krvácelo mé marnivé a Tvé pevnosti prázdné srdce. Přece však jsem na svůj spis „O Krásném a Vhodném“, jež jsem mu věnoval, rád v duchu pomýšlel, pozoruje jej v mysli se zalíbením a obdivuje se mu, i když ho nikdo nechválil.

HLAVA XV.

UCHVÁCEN SMYSLNOSTÍ NEDOVEDL

SE POVZNĚSTI K DUCHOVNÍMU.

Dosud však jsem neznal základu tak veliké věci v umění Tvém, Všemohoucí Bože, jenž jediný tvoříš veliké divy;³⁷ a duch můj tékal jen na tělesných tvarech a rozlišuje určoval jsem „krásné“ jako to, co jest takovým samo o sobě, „vhodné“ pak to, co spojeno s jiným předmětem se mu přizpůsobuje, a objasňoval jsem to příklady těles. Pak jsem začal zkoumati přirozenost duše, ale mé klamné názory o duchových bytostech mně nedaly poznati pravdy. Síla pravdy jako šíp vnikala do mých očí; já však jsem odvracel svou kolísající mysl od duchovního k tělesnému, k jeho obrysům, barvám a velikým rozměrům. A poněvadž jsem těchto věcí nemohl spatřiti ve své duši, myslil jsem, že ani své duše nemohu pochopiti. Když pak jsem v ctnosti cítil útěchu pokoje, v nepravosti však znamenal zlobu roztržky, soudil jsem, že tam jest jednota, zde rozdvojenost. A já ubožák jsem mínil, že do oné jednoty nutno klásti rozumnou duši a podstatu pravdy a svrchovaného dobra; do této rozdvojenosti pak jakousi podstatu nerozumného života

a bytost svrchovaného zla, jež mně byla nejen podstatou, nýbrž skutečným životem; přece však nebyla od Tebe, Bože můj, od něhož jest všechno. Onu jsem nazval monadou (jedincem) jako ducha prostého smyslu; tuto pak dyadou (dvojincem) jako zápal ke zločinům a zalíbení v neřestech. Mluvil jsem nevěda co. Dosud jsem totiž nepoznal a nevěděl, že zlo není nějakou samostatnou bytostí a že duše naše není svrchované a nezměnitelné dobro.

Jako totiž z prudké a neřestné vášně, jež soptí bouřlivou a nezvyklou zuřivostí, povstávají zločiny a ze zhýralé touhy po tělesných rozkoších povstávají hanebné neřesti: tak poskvrňují život bludy a klamné domněnky, vězili-li sama rozumná duše ve zkaženosti, jakou byla tenkrát duše moje nevědoucí, že musí býti osvícena jiným světlem, aby se stala účastnou pravdy, poněvadž sama netvoří podstaty pravdy. Neboť Ty činíš, že svítí má svíce, Pane; Bože můj, Ty osvěcuješ mne v temnotách mých (ŽALM 17, 29) a z plnosti Tvé my všichni jsme obdrželi. Ty jsi totiž pravé světlo, kteréž osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět (JAN 1, 16), jelikož v Tobě není proměny, ani z obratu zastínění (JAKUB 1, 17).

Já jsem se namáhal přijíti k Tobě, byl jsem však Tebou odmítán, abych zakusil muk smrti,

poněvadž se pyšným protivíš (I. PETR 5, 5). Co však je pyšnějšího, než tvrditi v drzé nesmyslnosti, že jsem podstatně totéž, co Ty? Jsa sám proměnlivý — což mně bylo zřejmo z dychtivosti mé po moudrosti, abych se z horšího stal lepším — chtěl jsem raději, abys i Ty byl považován za proměnlivého, než abych já nebyl tím, čím jsi Ty. Proto jsem byl Tebou odmítán a odpíral jsi mé pyšné šíji; sytil jsem svou mysl tělesnými tvary; pln jsa tělesnosti vinil jsem své tělo; duchem bloudě nedovedl jsem se vrátiti k Tobě a bloudě zabloudil jsem mezi preludy, jež nejsou ani v Tobě, ani ve mně, ani v tělech. Opravdu, Tvá pravda mi jich nestvořila, nýbrž má pošetilá mysl si je vybájila ze hmoty. Hlásal jsem to pokorným Tvým věřícím, svým spoluobčanům, od nichž jsem nevědomky zabloudil. Hlásal jsem jim pln chvástavosti a pošetilsti: „Proč tedy bloudí duše, kterou Bůh stvořil?“ Nechtěl jsem však, aby mně odpověděli: „Proč tedy bloudí Bůh?“ Raději jsem tvrdil, že Tvá nezměnitelná bytost z nutnosti bloudí, než abych se přiznal, že má měnitelná bytost se dobrovolně uchýlila s pravé cesty a nyní za trest bloudí.

Bylo mně snad dvacet šest nebo sedm let, když jsem napsal ty knihy, přemítaje sám u sebe o tělesných preludech ohlušujících uši mé-

ho srdce, jež jsem napínal, o sladká má Pravdo, abych uslyšel Tvou vnitřní melodii přemýšleje „O Krásném a Vhodném“. Chtěl jsem státi a slyšeti Tebe a velice se radovati pro hlas ženichův (JAN 3, 29), nemohl jsem však, poněvadž hlukem svého bludu byl jsem hnán ven a tíží své pýchy jsem klesal do propasti. Neboť nedával jsi sluchu mému radost a veselí a kosti mé neplesaly, poněvadž nebyly ponížené (ŽALM 50, 10).

HLAVA XVI.

POROZUMĚL ARISTOTELOVÝM KATEGORIÍM A KNIHÁM O SVOBODNÉM UMĚNÍ.

Co mně prospělo, že jsem asi ve dvaceti letech sám přečetl a pochopil Aristotelovu knihu nazvanou „Deset kategorií“, jež mně přišla do ruky; kterou můj učitel řečnictví v Kartagu a jiní učenci ústy plnými domýšlivosti vychvalovali, jako by byla něčím velikým, ano božským, takže jsem se po ní žádostivě sháněl? Když jsem o ní rokoval s těmi, kteří tvrdili, že jí jen stěží porozuměli za přispění nejslavnějších učitelů, kteří ji objasňovali nejen slovy, nýbrž i mnohými výkresy v písku, nemohli mně říci nic jiného, než co jsem sám pochopil soukromým studiem.

Zdalo se mně, že ony Kategorie dosti jasně mluví o bytostech, jako jest člověk; o jejich vztazích a vlastnostech, jako jest; postava člověka, jaký jest; velikost, kolik stop měří; příbuzenstvo, čí jest bratr; kde má obydlí; kdy se narodil; stojí-li, neb sedí; je-li obut, nebo ozbrojen; zda něco činí, nebo trpí; konečně, cokoliv se nalézá v těch devíti třídách, z nichž jsem uvedl některé příklady, nebo v samé třídě podstaty v počtu nesčíslném.³⁸

Co mně prospěla nebo spíše uškodila tato znalost, poněvadž maje za to, že oněch deset kategorií vše obsahuje, i Tebe, můj Bože, tak podivuhodně jednoduchého a nezměnitelného, chtěl jsem tak chápati, jakoby Tvá velikost a krása byly v Tobě jako případy v podmětu jako jsou v těle, kdežto přece Tvá velikost a krása jsi Ty sám, což neplatí o těle, jež není velikým a krásným, protože jest tělem, poněvadž by zůstalo tělem, i kdyby bylo menším a méně krásným. Pojem, který jsem si utvořil o Tobě, byl blud a nepravda, byly to výplody méubohostianezáklady Tvé blaženosti. Zkrátka vyplnil se na mně Tvůj rozkaz „že země mně plodila trní a bodláčí“ a já jsem si pracně dobýval svůj chléb.

Co mně prospělo, nejbídnějšímu tehdy otroku špatných vášní, že jsem četl a pochopil vše-

chny knihy tak zvaných svobodných umění, jež mně přišly do rukou? Uchvacovaly mne, nevěděl jsem však, odkud bylo, co jsem v nich nalézal pravdivého a spolehlivého. Byl jsem totiž obrácen zády ke světlu a tváří ku předmětům osvětleným, pročez tvář má nebyla osvětlena, ač na osvětlené předměty patřila. Ty víš dobře, Pane Bože můj, co jsem pochopil z řečnictví a vědeckých přednášek, o rozměrech tvarů, hudbě a počtech bez velikých obtíží a návodu jakéhokoliv učitele, neboť bystrost rozumu a hbitost výmluvnosti jsou Tvým darem. Nechtěl jsem však přinésti je Tobě za obět; proto mně nebyly ku prospěchu, nýbrž spíše k záhubě, poněvadž jsem Ti chtěl odníti větší díl svého dědictví a neskládal jsem v Tobě svou sílu (ŽALM 58, 10),³⁹ nýbrž odešel jsem od Tebe do vzdálené krajiny, abych ji promarnil s nevěstkami, se svými totiž naruživostmi (LUK. 15, 12). Co mně prospěla dobrá věc, když jsem jí špatně užíval? Nepoznával jsem, že i pilní a nadaní jen velmi obtížně ony vědy chápou, dokud jsem se sám nesnažil jim je vysvětliti; a že ten byl mezi nimi nejvýtečnější, jenž můj výklad nejrychleji chápал.

Co mně tedy prospělo všechno to, když jsem myslil, že Ty, Pane Bože, má Pravdo, jsi nemírným světelným tělesem a já jeho částí?

Jak přílišná to převrácenost! A takovým jsem byl! Nestydím se, Bože můj, vyznati Tobě Tvá milosrdenství se mnou a vzývati Tebe já, jenž jsem se nestyděl hlásati lidem svá rouhání a štekati proti Tobě. Co mně tehdy prospělo, že jsem svým neobyčejným důvtipem ty nauky hravě chápal a bez jakéhokoliv výkladu učitelů tak přezamotané knihy vysvětlil, když jsem v nauce o zbožnosti s tak ohyzdnou a bohaprázdnou ohavností bloudil? Aneb co uškodila Tvým maličkým mnohem zdlouhavější chápavost, ježto se daleko Tebe nevzdálili, aby ve hnízdě Tvé církve se opeřili a poslílili svá křídla potravou pravé víry?

O Pane Bože náš, ve stínu Tvých křídel chceme plesati (ŽALM 62, 8)! Ochraňuj nás a nosiž nás! Poneseš nás od maličkosti až do šedin (ISAIAŠ 46, 3), neboť když naše síla jsi Ty, jest silou; když naše síla jsme my, jest slabostí. Každé naše dobro má život jen v Tobě a když se odvrátíme od Tebe, stáváme se plnými převráceností. Vraťme se již k Tobě, Pane, abychom nebyli vyvráceni! Vždyť jen u Tebe žije naše dobro bez nedostatku, jímž jsi Ty! Nebudeme se báti, že při návratu již nenajdeme otcovského domu, z něhož jsme uprchli; neboť za naší nepřítomnosti se nezbořil náš dům — Tvá věčnost!

KNIHA PÁTÁ

Působení řečníka Augustina v Kartagu, Římě a Miláně ve dvacátém devátém roce věku; jeho zklamání v nauce manichejské, těžká nemoc a vliv sv. Ambrože.

HLAVA I.

POVZBUZUJE MYSL KE CHVÁLE BOŽÍ.

Přijmi obět mého vyznání z ruky mého jazyka, který jsi učinil a uzpůsobil, aby slavil Tvé svaté jméno, a uzdrav všechny kosti moje, nechať řeknou: „Pane Bože zástupů, kdo je ti podoben“ (ŽALM 34, 10)? Neboť, kdo se Tobě vyznává, nepoučuje Tebe, co se děje v jeho nitru, poněvadž není srdce, jež by mohlo zavřít dveře Tvému oku, ani není tvrdosti lidské, jež by mohla odolati ruce Tvé, nýbrž Ty ji obměkčíš, kdykoliv chceš buď milosrdenstvím, nebo trestem a nic se nemůže skrýti před Tvým žářem (ŽALM 18, 7). Chci však, aby duše má dosáhla Tvé lásky chválením Tebe a dosáhla Tvé chvály vyznáním Tvých milosrdenství, neboť veškeré stvoření Tvé neustává a neumlká ve chválách Tvých: ani veš-

kerý duch lidský skrze ústa obrácená k Tobě, ani zvířata a věci skrze ústa lidí je pozorujících, aby unavená duše, opírajíc se o Tvé tvory povznesla se skrze divy, jež jsi na nich vykonal, až k Tobě, jenž jsi občerstvení a pravá síla!

HLAVA II.

BEZBOŽNÝ MARNĚ PRCHÁ PŘED BOHEM.

Nechať odejdou a prchají před Tebou nepokojní a bezbožní! Tvé oko je sleduje; jsou to ošklivé stíny, jež dávají vyniknouti kráse všehomíra!⁴⁰ Ale v čem uškodili Tobě? Nebo čím zneuctili Tvou spravedlivou a spořádanou říši sahající od nebes až do propastí? A kam uprchnou, utekou-li před tváří Tvou (ŽALM 138, 7)? Anebo kde Ty jich nenalezneš? Uprchli, aby neviděli Tebe, jenž je vidíš, a aby ve své zaslepenosti narazili na Tebe, jenž neopouštíš ničeho z toho, co jsi stvořil (MOUDR. 11, 25). Nespravedliví narážejí na Tebe, aby právem byli trápeni; vyhýbali se Tvé dobrotivosti, aby narazili na Tvou spravedlnost a propadli Tvé přísnosti. Dle všeho nevědí, že Ty jsi všude, jehož žádné místo neobsáhne a že Ty jediný jsi přítomen i těm, kteří se Tebe vzdalují.

Nechať se tedy vrátí zpět a hledají Tebe,

neboť Ty jsi neopustil svého stvoření tak, jak oni opustili svého Stvořitele. Nechať se tedy vrátí zpět a hledají Tebe! Hle, Ty jsi v srdci jejich, v srdci těch, kteří se Ti vyznávají a Tobě se zcela odevzdávají, aby se vyplakali ve Tvém klínu po svém strastiplném bloudění. Ty, milostivý utíráš jejich slzy; a čím více pláčou, tím větší útěchu cítí v slzách, poněvadž Ty, Pane, je občerstvuješ a těšíš, nikoliv jen nějaký člověk, tělo a krev, nýbrž Ty, jenž jsi je stvořil. A kde jsem byl já, když jsem Tebe hledal? Ty jsi byl přede mnou; já pak i sám od sebe jsem odešel a sebe jsem nenalézal; čím méně teprve Tebe!

HLAVA III.

PŘÍCHOD FAUSTŮV; ZASLEPENOST FILOSOFŮ.

Před tváří Boha svého chci nyní mluvit o dvacátém devátém roce svého života. Do Kartaga přišel manichejský biskup jménem Faustus, veliké osidlo dáblovo, jenž chytil mnohé do léčky svou sladkou výmluvností. Také já jsem ji chválil; přece však jsem ji rozlišoval od pravdy nauk, v nichž jsem hledal poučení: proto jsem bedlivě dbal, ne v jaké řečnické nádobě, nýbrž jaký pokrm vědy mně

předkládal u nich tolik slavený Faustus. A opravdu předcházela ho pověst jako nejzběhlejšího ve vědách, hlavně v tak zvaných svobodných uměních.

Poněvadž jsem četl mnoho spisů filosofických a je podržel v paměti, srovnával jsem některé z nich s nekonečnými bajkami manichejskými a pravděpodobnějším se mně zdálo býti tvrzení těch, kteří se povznesli tak vysoko, že dovedli posouditi svět, ačkoliv jeho Pána nenalezli (MOUDR. 13, 9). Neboť ač vysoko jsi, Pane, na nízké patříš a zpupné již zdaleka poznáváš (ŽALM 137, 6). Přibližuješ se jen těm, kteří jsou zkroušeného srdce; a nedáváš se nalézti pyšným, i když ve své učené zvědavosti dovedou spočítati hvězdy a písek, vyměřiti prostory nebeské a vyzkoumati dráhy hvězd. Neboť konají tyto výzkumy důvtipem své mysli, který jim udělila Tvá štědrotá; objevili také skutečně mnoho a určili na mnoho let napřed den, hodinu a stupeň zatmění slunce a měsíce; jejich výpočet nezklamal a stalo se, jak napřed oznámili. A na základě svých badání sepsali spolehlivá pravidla, jež jsou podnes v užívání: dle nich se určuje rok, měsíc, den, hodina a stupeň zatmění slunce a měsíce, jež nastane, jak bylo určeno.

A lidé, neznající těch pravidel, se diví; kteří

pak je znají, jásají a se nadouvají a v bezbožné pýše vzdalují se svého světla; a dovedouce o tolik napřed určití zatmění slunce, nedovedou si uvědomiti svého vlastního vnitřního zatmění, poněvadž nesnaží se s vděčností badati, od koho mají důvtip k takovému badání. A shledávajíce, že Ty jsi je stvořil, neodávají se Tobě, abys zachoval, co jsi stvořil; ani neničí v sobě člověka, jehož sami utvořili, t. j. neobětují svých pyšných myšlenek, jež se vznášejí jako ptactvo nebeské (ŽALM 8, 9), ani svých zvědavostí, jež procházejí cestami moře jako ryby mořské, ani svých žádostí, jež se podobají zvířatům polním (ŽALM 8, 9), abys Ty, Bože, ohni šírající, v nich strávil starosti smrti, osvězuje je pro nesmrtelnost.⁴¹

Zlo záleží v tom, že neznají cesty, totiž Tvého Slova, skrze něž jsi učinil ty věci, které počítají, ani sebe samých, kteří počítají, ani smyslu, jímž rozeznávají věci počítané, ani rozumu, jenž je uschopňuje počítati; zatím co moudrost Tvá nemůže býti změřena. Sám pak Jednorozený Tvůj učiněn jest nám moudrostí, spravedlností a posvěcením, a byl připočten k nám, dávaje, co jest císařovo císaři. Neznají té cesty, po níž by sestoupili se své výše k němu, aby skrze něho vystoupili až k němu. Neznají té cesty a považují se za vynika-

ající a zářící hvězdy; a hle, jsou svrženi na zem a zatemněno jest nemoudré srdce jejich (ŘÍM. 1, 21). Mluví sice o tvorech mnoho pravdivého, ale Pravdy, Tvůrce tvorů, nehledají upřímně a proto také nenalézají; a naleznou-li přec, ač poznali Boha, neoslavili ho jako Boha, ani mu poděkovali, nýbrž zmarněli ve svých myšlenkách říkajíce, že jsou moudří (ŘÍM. 1, 21), přičítajíce sobě, co jest Tvé. Proto se snaží v nepřevrácenější zaslepenosti dokonce přičísti Tobě, co jest jim vlastní, totiž lži, Tobě, jenž jsi Pravda, zaměňující slávu neporušitelného Boha za podobu obrazu porušitelného člověka a ptactva a čtvernožců a plazů; a zaměňují pravdu Tvou za lež a ctí a klanějí se tvorstvu místo Tvůrci (ŘÍM. 1, 23).

Přece však jsem podržel mnohé jejich nauky o přírodních pravdách a jejich odůvodnění mně vysvítalo z výpočtů, střídání času a patrného svědectví hvězd. Pak jsem je srovnával s výroky Manesa, jenž o nich napsal celou řadu blouznivých smyšlenek, v nichž jsem však nenalezl žádného vědeckého odůvodnění ani pro slunovrat, rovnodennost, zatmění měsíce a podobné nauky, jimž jsem se naučil ze spisů světské filosofie. Tam však se mně velelo věřiti slepě proti jasným výpočtům a svědectví vlastních očí.

HLAVA IV.

JEDINÉ POZNÁNÍ BOHA BLAŽÍ ČLOVĚKA.

Snad, Pane Bože pravdy, již se Ti líbí znalec všech těchto věcí? Nešťasten ten člověk, jenž vše to znaje, nezná Tebe; blažen pak ten, jenž všeho toho neznaje, zná Tebe! Kdo však zná obojí, není blaženějším pro ty nauky přírodní, nýbrž v Tobě samotném jest blažen, jestliže poznává Tebe, oslavuje Tě jako Boha a děkuje Tobě nestávaje se marným ve svých myšlenkách (ŘÍM. I, 21).

Jako totiž jest lépe na tom ten, jenž umí bráti užitek se stromu díky Tobě vzdávaje, ač neví jak jest vysoký a objemný, než onen, jenž umí jej změřiti a spočítati všechny jeho větve, nejsa však jeho majitelem a neznaje a nemiluje jeho Tvůrce, tak věřící člověk, jemuž poklady celého světa náležejí (PŘÍSL. 12, 6) a jenž nic nemaje, přece všemi věcmi vládne (2. KORINT. 6, 10) spojen s Tebou, jemuž vše slouží, třebaže ani neznal souhvězdí velikého vozu. Bylo by věru pošetilostí pochybovati, že není na tom lépe než ten, kdo měří nebe, počítá hvězdy a váží prvky nedbaje Tebe, jenž jsi vše uspořádal dle počtu, míry a váhy (MOUDROST 11, 21).

HLAVA V.

NEVĚDOMOST A NEVĚROHODNOST MANESA.

Kdo však žádal od toho Manesa, aby psal o věcech pro pochopení zbožnosti naprosto nepotřebných? Vždyť jsi řekl člověku: „Hle zbožnost jest moudrostí“ (JOB 28, 28); této by míti nemusil, i kdyby měl o oné znalost dokonalou. Poněvadž však oněch znalostí neměl a přece o nich s bezmeznou drzostí chtěl vyučovati, neznal zajisté ani zbožnosti. Neboť jest marností honositi se touto světskou vědomostí; jest však zbožností Tobě za ni děkovati. Tak on uchýliv se od zbožnosti, mluvil mnoho o těch naukách; brzy byl překonán od znalců a zřejmě se ukázalo, jaké jsou asi jeho vědomosti o hlubších, tajemnějších věcech. Ano, on nechtěl býti považován za nepatrného člověka, nýbrž snažil se přesvědčiti lidi, že Duch svatý, Utěšitel Tvých věřících a jejich bohatství, osobně dlí v něm s plností své moci.

Když tedy byl usvědčen, že mnoho nepravdivého tvrdil o nebi, hvězdách, pohybu slunce a měsíce — ač to vše nepatří k náboženské nauce. — přece jeho opovážlivost se jevila bohaprázdnou, poněvadž v pošetilé marnivé pýše nejen přednášel čeho neznal, nýbrž i co sám porušil, vydávaje své tlachy za výroky božské

osoby. Když tedy slyším některého z našich bratří křesťanů, jenž těch věcí nezná a nesprávně si je vykládá, snáším trpělivě jeho názory vida, že mu neškodí neznalost povahy neb vlastností tělesného stvoření, jen když o Tobě, Bože Stvořiteli všehomíra, nevěří nic nehodného. Škodilo by mu však, kdyby znalost tu pokládal za podstatnou pro nauku zbožnosti a tvrdošíjně hájil, čemu nerozumí.

Ale i takovou slabost u prvních počátků víry snáší ta dobrá matka, totiž láska, až nový člověk se stane dospělým mužem, jenž se nedá zmítati každým větrem učení (EFES. 4, 1). Kdo však by se opovážil vystoupiti jako učitel, zakladatel, vůdce a hlava tak, aby jeho přívrženci se domnívali, že nenásledují pouhého člověka, nýbrž Ducha svatého: kdo by takového šílence, usvědčeného z nepravdy, úplně nezavrhl a neodsoudil? Tehdy však přece jsem ještě neměl jistoty, zda nestejná délka dní a nocí, samo střídání dne a noci, zatmění a podobné úkazy, o nichž jsem četl v knihách, se nedají vysvětliti i dle jeho názorů; takže kdyby se snad daly, byl bych tápal v nejistotě, jak tomu jest ve skutečnosti; úcta však, již jsem měl k němu jako světcí, mne vedla k tomu, abych více cenil jeho autoritu než svůj názor.

HLAVA VI.

VÝMLUVNÝ, ALE NEUČENÝ FAUSTUS.

Po celých téměř devět let, co jsem poslouchal jejich bludné nauky, dlouho kojenou touhou jsem čekal na příchod Faustův. Vždyť všichni ostatní, na něž jsem se obrátil, nemožnou odpověděti na mé námitky, mně slibovali, že při svém příchodu v osobní rozmluvě mně co nejjasněji objasní tyto a ještě těžší otázky. Když konečně přišel, poznal jsem člověka milého a v řeči příjemného, jenž mně o jejich učení tlachal slovy mnohem lahodnějšími. Čím však byl pro mou žízeň sebe způsobilější podavatel drahocenných číší? Takovými věcmi byly již přesyceny mé uši; také se mně nezdály býti lepšími, protože výmluvněji předneseny; aniž jeho mysl moudrou, protože jeho tvář příjemná a výmluvnost sladká. Ti, kteří mne naň odkazovali, nebyli dobří znalci, jim se zdál býti moudrým a opatrným, poněvadž je uchvacoval svou výmluvností.

Poznal jsem i jiný druh lidí, jimž i pravda byla podezřelou a nechtěli jí přijmouti, byla-li jim podávána řečí ozdobnou a uhlazenou. Mě však jsi již poučil, můj Bože, způsobem podivuhodným a tajuplným a proto věřím, čemu jsi mne naučil, poněvadž jest to pravda a kro-

mě Tebe nikdo není učitelem pravdy, ať září kdekoliv a odkudkoliv. Od Tebe již jsem se naučil, že nic nesmí se pokládati za pravdivé jen proto, že jest to výmluvně předneseno, ani za nepravdivé, protože jest to předneseno těžkopádně: a naopak ani za pravdivé, protože to bylo předneseno neuměle, ani za nepravdivé proto, že bylo předneseno řečí oslnující. S moudrostí a pošetilostí se má věc jako s pokrmy užitečnými a škodlivými, jež mohou býti podávány v nádobách vzácných i prostých, jako ony ve slovech ozdobných a neumělých.

Tak sice má touha, se kterou jsem toho muže očekával tak drahý čas, byla upokojena jeho hbitostí, řečnickým zápalem a vhodností výrazů, v něž s podivuhodnou snadností odíval své myšlenky; byla tak ukojena, že jsem ho s mnohými a více než mnozí jiní chválil a vynášel; těžce však jsem nesl, že jsem mu při návalu posluchačů nemohl přednésti k rozřešení své námitky a trapné pochybnosti rozmlouvaje s ním důvěrně a soukromě. Když jsem to mohl a se svými přáteli začav zaměstnávatí jeho uši na místě a té doby, kdy nebylo neslušno s ním rozmlouvati, přednesl jsem mu některé pochybnosti, jež mne nejvíce znepokojovaly, shledal jsem v něm muže, jenž kro-

mě průměrné znalosti v písemnictví, se na-prosto nevyznal ve svobodných naukách. Po-něvadž však přečetl několik řečí Ciceronových, několik málo spisů Senekových, něco z básníkův a knihy své sekty sepsané vhodnou latinou a měl příležitost denně řečniti, osvojil si tím výmluvnost, jež se stala ještě lahodnější a svůdnější jeho duševním nadáním a přirozenou lepostí. Jest tomu tak, jak vypravuji, Pane Bože můj, Soudce mého svědomí? Mé srdce a má paměť jsou před Tebou, jenž jsi mne vedl tajnými cestami své prozřetelnosti a jenž jsi mně stavěl před oči mé hanebné bludy, abych je poznal a nenáviděl.

HLAVA VII.

ZKLAMÁN ODVRACÍ SE OD SEKTY MANICHEJSKÉ.

Sotva se mně ukázal nevědomým v těch naukách, v nichž jsem ho pokládal za výteč-níka, vzdal jsem se veškeré naděje, že by mně dovedl objasniti a rozluštití mé mučivé pochybnosti. Jest ovšem pravdou, že se vši svou nevědomostí mohl býti člověkem dobrým a zbožným, kdyby nebyl býval Manichejským. Jejich knihy jsou totiž přeplněny nekonečnými bajkami o nebi, hvězdách, slunci a měsíci.

Již jsem nečekal, že by mně mohl podati přesné vysvětlení, po němž jsem tolik toužil, zda totiž pravděpodobnějšími byly výpočty a vědecké důvody, jež jsem jinde četl, nebo ty, jež byly v knihách manichejských, neb zda se dá z nich vysvětliti stejně jistý vědecký výklad. Když jsem mu ty otázky předložil k posudku a rozřešení, skromně vyznal, že se nemůže podjati tak těžké úlohy; znal totiž svou nevědomost v tom oboru a neostýchal se ji vyznati. Nebyl totiž z těch tlachalů, jichž jsem mnoho poznal, kteří se snažili mne poučiti a nepověděli vlastně ničeho. On však měl úsudek,⁴² ač ne obrácený k Tobě, přece ne nedbalý sebe samého; nebyl si nevědom své neznalosti a proto nechtěl býti neopatrnou rozpravou vehnán do úzkých, odkud by nebylo žádného východu, ani snadného návratu. V tom se mně více líbil, neboť jsem více cenil krásnou skromnost duše upřímně se vyznávající, než ono poznání, po němž jsem toužil; takovým jsem ho shledal ve všech obtížnějších a spletenějších otázkách.

Ochladnuv tedy ve své horlivosti, kterou jsem choval k učení manichejskému a stále méně doufaje dojíti poučení od ostatních jejích učitelů, když nejproslavenější z nich se mi ukázal neučeným v mnohých pochybnostech, jež mnou zmítaly, počal jsem se s ním zabý-

vati společně studiem písemnictví, jež on velmi miloval a jež jsem já tehdy již přednášel jinochům jako učitel řečnictví v Kartagu; jakož i čísti s ním knihy, po nichž on dychtil, znaje je z doslechu, a které jsem uznal za přiměřené jeho důmyslu. Ostatně veškerá má horlivost dospěti v této sektě k dokonalosti úplně ustala po seznámení s tím mužem; ne tak, že bych se chtěl od nich úplně odloučiti, nýbrž nenalézaje nic lepšího, rozhodl jsem se zůstatí zatím tam, kam jsem zapadl, dokud by se nenalšlo něco vhodnějšího.

Tak ten Faustus, jenž se mnohým stal osidlem k smrti nevěda a nechtě, počal uvolňovati léčku, v níž jsem vězel. Neboť v taji Tvé prozřetelnosti, můj Bože, ruce Tvé neopouštěly duše mé a má matka neustávala dnem i nocí přináseti Tobě oběť svých slz se srdcem krvácejícím. Tak podivuhodným způsobem jsi se mnou jednal! Ano, Ty jsi to učinil, můj Bože, neboť Hospodin dodává síly krokům člověka, líbí-li se mu cesta jeho (ŽALM 36, 23). Neboť jaká spása může býti mimo Tvou ruku obnovující, co jsi učinil.?

HLAVA VIII.

JDE DO ŘÍMA PROTI VŮLI SVÉ MATKY.

Tvým řízením se stalo, že jsem se rozhodl jít do Říma, a tam raději vyučoval, čemu jsem učil v Kartagu. Neopominu vyznati Tobě, proč jsem se tak rozhodl, neboť i v tom nutno uznati a velebiti Tvá hluboká tajemství a Tvé nejbližší milosrdenství k nám. Nechtěl jsem jít do Říma, že mně od přátel byly slibovány větší příjmy a větší důstojnost, ačkoliv i tyto věci lákaly mého ducha, nýbrž hlavním a skoro jediným důvodem bylo tvrzení, že tam jinou studují a dobře uspořádanou kázní jsou přidržováni k pořádku, takže stále a svévolně nevrázejí do školy toho učitele, u něhož nebyli zapsáni; ano bez jeho dovolení nejsou vůbec připuštěni do přednášek.

Naproti tomu v Kartagu vládla mezi studenty ošklivá, nestydatá nevázanost. Nestydatě vrázejí do škol s drzým čelem, rušíce školní řád, jež každý učitel zavedl ku prospěchu žákův. Provádějí s nepochopitelnou surovostí své uličnické kousky, jež by dle zákona měly být potrestány, kdyby jich něchránil zvyk. Nešťastníci, kteří jako dovolené provádějí to, co dle Tvého věčného zákona nikdy nebude dovoleno, domnívají se, že to mohou pá-

chatí úplně beztravně, zatím co jsou trestáni svou vlastní zaslepeností, trpíce nesrovnatelně horší obtíže, než sami činí jiným. Když jsem byl studentem, nechtěl jsem ničeho věděti o těchto nezpůsobech; když jsem byl učitelem, byl jsem nucen je trpěti od jiných; proto jsem chtěl odejít tam, kde dle svědectví lidí znalých poměrů, nic takového se nedělo. Ve skutečnosti však Ty, naděje má a úděle můj v zemi živých (ŽALM 141, 6), jsi mne pohnul, abych změnil své působiště ke spáse své duše, dopouštěje v Kartagu různé obtíže, jimiž bych odtud byl vypuzen, a poskytuje mně lákavých nabídek z Říma, jimiž byl bych připoután prostřednictvím lidí, milujících tento život, jenž jest vlastně smrtí. Jedni počínali si drze, druhí slibovali pošetile; Ty však jsi tajemně používal k polepšení mých kroků jejich i mé vlastní převrácenosti. A opravdu, i ti, kteří rušili můj pokoj, byli zaslepeni ohavnou zběsilostí; i ti, kteří mne jinam zvali, byli zachvácení zcela pozemským smýšlením. Já pak, nenávidě zde skutečné bídy, toužil jsem tam po klamném štěstí.

Ty však, Bože můj, znal jsi pravé důvody, proč jsem odešel z Kartaga do Říma, ale neoznámil jsi jich mně, ani mé matce, jež nad odjezdem svým hořce plakala, vyprovázějíc mne

až k moři. Oklamal jsem ji však, poněvadž mě násilím zdržovala, chtějíc mne buď úplně zadržeti, nebo jeti se mnou, a předstíral jsem, že zůstanu u svého přítele, dokud příznivý vítr neumožní cestu. Lhal jsem matce, a takové matce, a odejel jsem! I to jsi mně odpustil ve svém milosrdenství a uchránil jsi mne, plného odsouzeníhodných poskvrn, od vody mořské, zachovávaje mne pro vodu Tvé milosti, kterou jsem byl obmyt a která vysušila proudy mateřských slzí, jež každodenně zavlažovaly zemi tam, kde se modlila. A poněvadž zdráhala se beze mne odejít domů, přemluvil jsem ji s velikou obtíží, aby zůstala přes noc v kapli sv. Cypriana blízko u naší lodi. Té noci jsem tajně ujel a ona zůstala v modlitbě a slzách. A zač Tebe prosila s tolika slzami, Bože můj, než abys mi nedal odplouti? Ty však dle svého vznešeného úradku, vyplňuje hlavní účel její prosby, nedbal jsi, oč tehdy prosila, abys dokonal ve mně to, oč vezdy prosila.

Vál vítr a nadmul naše plachty a břeh zmišlel našim očím. Má matka ráno na něm téměř šlela bolestí, naplňujíc nárkem a vzdechy uši Tvé; Ty však jsi jich nedbal: neboť tak i vytrhl jsi mne z mých žádostí, aby jim jednou byl konec, i její světskou prosbu jsi potrestal jako pokutou zasloužené bolesti. Chtěla mne

totiž míti u sebe po způsobu matek, ano mnohem více než jiné matky, a nevěděla, jak veliké množství radostí jsi jí připravil z mé nepřítomnosti. Nevěděla to a proto plakala a nařikala a tyto bolesti vydávaly svědectví o neblahém dědictví Evy; hledala totiž s bolestí, co s bolestí porodila. A přece — když dosti oplakala můj podvod a ukrutnost — obrátila se opět k Tobě s prosbou za mne. Vrátila se ke svému obvyklému zaměstnání a já jsem se plavil do Říma.

HLAVA IX.

PŘIPISUJE SVÉ UZDRAVENÍ MODLITBÁM

MATČINÝM.

A hle, tam jsem byl zachvácen metlou tělesné nemoci a odcházel jsem do pekla, nesa s sebou všechny hříchy, jež jsem spáchal proti Tobě, proti sobě samému a jiným velmi mnohé a těžké, spoután nad to i okovy dědičného hříchu, jímž všichni v Adamovi umíráme. Žádného z nich jsi mně dosud neodpustil v Ježíši Kristu a on ještě nezrušil na mém těle nepřátelství (EFES. 2, 14), do něhož jsem svými hříchy upadl. A jak by je byl mohl také odpustiti ukřižováním zdánlivého těla,

jak jsem tehdy o něm věřil? A jako se mně zdála býti zdánlivou smrt jeho těla, tak skutečnou byla smrt duše mé; a jako skutečnou byla smrt jeho těla, tak pouze zdánlivým byl život duše mé, jež tomu všemu nevěřila.⁴³ A s přibýváním horečky jsem již takořka odcházel, abych zahynul. Neboť kam bych byl přišel, kdybych tehdy byl zemřel, než do ohně a muk plně zasloužených mými skutky zcela dle spravedlivého Tvého řádu? A matka to nevěděla a přece i vzdálena se modlila za mne. Ty však všudypřítomný, vyslyšel jsi ji tam, kde byla a kde jsem byl, slitoval jsi se nade mnou, že jsem znovu nabyl zdraví svého těla zůstáváje ovšem nemocen svým bohaprázdným srdcem. Ani tak jsem u velikém nebezpečí netoužil po křtu Tvém, a byl jsem mnohem lepším jako hoch, když jsem oň vroucně prosil zbožnou matku, jak jsem již připomněl a vyznal.

Ale sobě samému k hanbě jsem rostl a pošetile jsem se smál radám Tvých léků, jež jsi nedopustil, abych v takovém stavu zemřel dvojí smrtí; a kdyby bylo tou ranou poraněno srdce mé matky, nikdy by se bylo neuzdravilo. Neboť nemohu dostatečně vylíčiti, s jakou nežností mne milovala a s jak mnohem větší úzkostí mne porodila duchovně, než tělesně. A proto nevidím, jak by se byla uzdravila, kdyby

moje tak hrozná smrt byla poranila její láskyplné nitro. A kam by byly odešly takové a tak četné modlitby konané téměř bez přestání? Kam jinam, ne-li k Tobě? Či snad Ty, Bože milosrdenství, byl bys pohrdl pokorným a zkoušeným srdcem čisté a střídme vdovy, dávající tak hojnou almužnu, ochotně sloužící Tvým svatým⁴⁴ a nevynechávající ani jednoho dne oběti⁴⁵ Tvého oltáře? Dvakrát denně ráno a večer vytrvale chodila do chrámu Tvého ne pro tlachy a prázdné žvasty, jak činívaly stařeny jejího věku, nýbrž aby Tebe slyšela ve Tvých kázáních a Ty ji v jejích modlitbách.

A Ty byl bys pohrdl a bez přispění odmítl její slzy, jimiž Tě neprosila ani o zlato, ani o stříbro, ani o něco nestálého a pomíjejícího, nýbrž za spásu syna svého, Ty, jež jsi ji učinil tak láskyplnou? Nikdy, Pane, nikdy! Naopak Ty jsi jí byl na blízku, vyslyšel ji a vše konal v pořádku, jaký jsi od věčnosti ustanovil. Daleko budiž, že bys ji klamal v oněch viděních a odpovědích, které jsem již uvedl i jiných, o nichž jsem zmínky neučinil a které ona zachovávala ve věrném svém srdci, a ustavičně se modlíc předkládala Tobě takořka jako Tvůj úpis. Neboť ve svém neskončeném milosrdenství ráčíš uznávati za věřitele svých slibů i ty, jimž jsi odpustil všechny jejich viny.

HLAVA X.

BLUDY AUGUSTINOVY PŘED PŘIJETÍM

EVANGELIA.

Vytrhl jsi mne tedy z oné nemoci a uzdravil syna své služebnice prozatím na těle, abys měl později komu dáti lepší a trvalejší zdraví. A také v Římě jsem se připojil k těm oklamáným a klamajícím svatým⁴⁶ a to nejen k jejich tak zvaným posluchačům, jakým byl i ten, v jehož domě jsem onemocněl a se uzdravil, nýbrž i k těm, kteří se nazývají vyvolenými.⁴⁷ Dosud jsem totiž věřil, že nehřešíme my, nýbrž že jiná jakási bytost v nás hřeší; býti bez viny velmi lahodilo mé pýšce. Když jsem spáchal něco zlého, nechtěl jsem vyznati své viny, abys uzdravil mou duši, poněvadž hřešila proti Tobě, nýbrž liboval jsem si v omluvách, dávaje vinu něčemu jinému, co sice bylo ve mně, ale co jsem já nebyl.⁴⁸ V pravdě však celek jsem tvořil já a jen má bezbožnost mne rozdělila proti mně; a tento hřích byl tím nezhojitelnější, poněvadž jsem se nepovažoval za hříšníka; má nepravost byla tak zavržení hodnou, o můj Bože, že jsem raději chtěl, abys Ty byl ve mně překonán k mé záhubě, než býti přemožen Tebou ke své spáse.

Neboť ještě jsi nepostavil stráž k mým ústům a bránu hradní před moje rty, aby se srdce mé nechýlilo ke zlému, abych se nedopouštěl bezbožných skutků s lidmi, kteří páchají nešlechtnost (ŽALM 140, 3-4). Proto ještě jsem byl ve spojení s jejich vyvolenými, zbaven však veškeré naděje, že bych mohl míti nějaký prospěch z jejich klamně nauky a spokojen jakž takž ji zachovávat, dokud nenaleznu něco lepšího. Vznikla ve mně také myšlenka, že filosofové zvaní „Akademikové“ jsou chytřejší než všichni ostatní, poněvadž učili, že nutno pochybovati o všem a že člověk pravdy dosíci nemůže. Takovým se mně zdál býti dle všeobecného mínění jejich názor, ač jsem vlastního cíle jejich nepronikl.

Také jsem se neudržel, abych nezrazoval svého hostitele od přílišné důvěry, kterou choval k bajkám, jimiž jsou přeplněny knihy manichejských. Přece však jsem s nimi zůstal v důvěrnějším styku, než s ostatními, kteří nepatřili k té sektě. Ovšem nehájil jsem jich s dřívějším zápletem; přece však přátelský styk s nimi (a v Římě jest jich mnoho, ač se nedávají poznati) mne činil pohodlným hledati něco jiného tím více, poněvadž jsem nedoufal naléztí pravdu ve Tvé církvi, Pane nebes i země, Stvořiteli všeho viditelného a neviditelného.

Odvrátili mne od ní a zdálo se mně býti ha-nebným uvěřiti, že máš podobu těla lidského a jsi omezen tělesnými rozměry našich údů. A poněvadž chtěje přemýšleti o svém Bohu, nedovedl jsem si představití nic jiného než tělesné hmoty, myslil jsem, že nic není, co by nebylo hmotou. To byla nejhlavnější a takor-ka jediná příčinámého nevyhnutelného bludu.

Proto jsem věřil, že i zlo jest nějaká tělesná bytost tmavá a ošklivá, skládající se ze dvou prvků; z jednoho tuhého, který nazývali zemí, ze druhého řídkého a jemného jako vzduch, jež nazývají zlým duchem, který dle jejich názoru proniká zemi. A poněvadž mne i tehdejší jakás takás zbožnost nutila věřiti, že dobrý Bůh nestvořil žádné zlé bytosti, přijal jsem dvě tělesné sobě odporující příčiny, obě nekonečné, příčinu zla však menší, příčinu dobra větší. Z tohoto morového zdroje tryskaly všechny ostatní mé bezbožnosti. A opravdu, když mé srdce toužilo vzíti útočiště k víře katolické, cítil jsem se vržen nazpět, poněvadž jsem neměl pravého pojmu o víře katolické. A zdálo se mně býti zbožnějším, o Bože můj, jemuž vzdává chválu Tvé smilování nade mnou, když jsem si Tebe vesměs a všude představoval nekonečným (ač vzhledem k nejvyšší příčině zla byl jsem nucen uznati Tebe omezeným) než

abych věřil, že jsi úplně ohraničen podobou těla lidského.

Zdálo se mně tudíž býti vhodnějším mínění, že jsi vůbec nestvořil zla, které jsem ve své nevědomosti pokládal nejen za nějakou bytost, nýbrž i za bytost tělesnou, poněvadž ani duši jsem si nedovedl jinak představití, než jako jemné těleso rozlité v prostoru, než věřiti, že od Tebe pochází podstata zla, jak jsem si je představoval. Dokonce i Spasitele našeho, jednorozeného Syna Tvého, jsem si představoval jako vyplynulého z nejjasnější hmoty světla Tvého, sestoupivšího mezi nás ke spáse naší, takže jsem o něm ničeho nevěřil, než co jsem si o něm mohl představití svou obrazotvorností. Proto jsem se domníval, že tak vznešená bytost nemohla se naroditi z Panny Marie, aniž by se smísila s tělem; dle mého názoru zdálo se mi býti nemožným smísiti se a neposkvrniti. Proto jsem se bál věřiti, že je z těla narozen, abych nemusel věřiti, že z těla poskvrněného. Jistě, že budou-li Tvoji věřící čísti tato má vyznání, vlídně a shovívavě se pousmějí. A přece jsem byl takovým!

HLAVA XI.

NEDOSTATEČNÉ ODPOVĚDI MANICHEJSKÝCH NA NÁMITKY Z PÍSMÁ.

Dále zdálo se mně býti nemožným vyvrátiti námitky, jež činili proti Tvému Písmu; přece však se mne někdy zmocnila touha s někým v těchto knihách úplně sběhlým promluvíti o některých věcech, abych seznal jeho smýšlení. Neboť již počala míti na mne vliv kázání jistého Helpidia, jež konal veřejně v Kartagu proti Manichejským, poněvadž uváděl taková místa z Písma, jimž nebylo možno odpíráti a na něž odpověď Manichejských se mně zdála býti nedostatečnou.

Oni ovšem veřejně odpovědi nedali, nýbrž jen nám potajmu pravili, že knihy Nového Zákona byly porušeny od některých, kteří chtěli vnést zákon židovský do víry křesťanské. Neporušených exemplářů Písma však vůbec nemohli ukázati. Co však mne nejvíce činilo sklíčeným a takořka udušeným, byly ty hmoty, jež jsem si tělesně představoval, pod nimiž sténaje nemohl jsem vdechovati čistý a jasný vzduch Tvé pravdy.

HLAVA XII.

VĚROLOMNOST ŽÁKŮ V ŘÍMĚ.

Horlivě jsem tedy začal pracovati o tom, proč jsem přišel do Říma, abych totiž vyučoval řečnictví; nejprve jsem ve svém domě některé shromáždil, jimž a skrze něž poněnáhu jsem se stával známým a poznal jsem, že v Římě se dějí jiné věci, kterých jsem nezakusil v Africe. Pravdivě mně bylo sděleno, že bezuzdnost spustlých mladíků tam nepanovala. Řekli mně však známí: „Najednou se mnozí mladíci umluví, že nedají svému učiteli honoráře a odejdou k jinému.“ Jsou tak věrolomní, že z lásky k penězům šlapou po spravedlnosti. Nenávidělo jich srdce mé, ne však spořádanou nenávistí, poněvadž mne snad spíše znepokojovala škoda, již jsem od nich utrpěl, než hanebný skutek, který páchali.

Jistě nelze popříti, že tací lidé bezectní a Tobě nevěrní, milující prchavé dobro, mrhání časem a mrzký zisk, jež poskvřňuje ruku, která se ho chopí, a lpíce na pomíjejícím světu, pohrdají Tebou, jež zůstáváš na věky, voláš nazpět a odpouštíš zpronevěřilé duši lidské, vrací-li se k Tobě. A i nyní nenávidím takových lidí špatných a převrácených, ač miluji jejich obrácení, aby dávali přednost před

penězi nauce, v níž jsou vyučováni, a před naukou Tobě, Bože, Pravdo a Zdroji neklamného dobra a nejčistšího pokoje. Tehdy však jsem těch zlých nenáviděl více k vůli sobě, než jsem si přál, aby se stali dobrými k vůli Tobě.

HLAVA XIII.

PŘÍCHOD AUGUSTINŮV DO MILÁNA A OTCOVSKÉ PŘIJETÍ OD SV. AMBROŽE.

Z Milána poslali do Říma k městskému prefektovi, aby jim opatřil učitele řečnictví, jenž měl konati cestu na veřejné útraty. Ucházel jsem se o ně pomocí Manichejských, opojených pošetilostmi; můj odchod měl mne jich zbaviti, ač jsem toho nevěděl ani já, ani oni. Prefekt Symmachus⁴⁹ mne podrobil řečnické zkoušce, potvrdil a poslal do Milána. Přišel jsem do Milána k biskupovi Ambrožovi, známému ve světě pro své vynikající ctnosti, Tvému horlivému sluhovi, jehož výmluvnost horlivě rozdělovala Tvému lidu tuk Tvého obilí a veselí oleje a střízlivou opojnost vína (ŽALM 103, 15). Ty jsi mne přivedl k němu bez mého vědomí, aby on mne přivedl k Tobě s mým vědomím. Jako otec mne přijal ten muž Boží

a radoval se z mého příchodu s radostí pravého pastýře duší.

Zamiloval jsem si jej na počátku, ne sice jako hlasatele pravdy — již jsem naprosto nedoufal naléztí ve Tvé církvi — nýbrž jako muže ke mně velmi laskavého. Pln horlivosti jsem poslouchal jeho kázání k lidu, ne se správným úmyslem, nýbrž takořka podrobuje zkoušce jeho výmluvnost, zda odpovídá jeho pověsti, nebo více či méně jest slavnou, než jak se tvrdilo. S napětím jsem poslouchal jeho slova; o obsah řeči však jsem nedbal, ano jím pohrdal. Radoval jsem se z lahodnosti jeho řeči, jež byla mnohem poučlivější, ale vzhledem k umění řečnickému méně skvělá a lahodící, než byla Faustova. Co se týče předmětu řeči, nebylo žádné přirovnání možné, neboť Faustus velmi bloudil v manichejských klamech, kdežto Ambrož byl učitelem spasitelné pravdy. Avšak daleko jest spása od hříšníků (ŽALM 118, 155), jakýmž jsem tehdy byl; ponenáhlu však a nevědomky jsem se k ní blížil.

HLAVA XIV.

POUČEN KÁZÁNÍMI SV. AMBROŽE, POČÍNÁ

CHÁPATI SVŮJ BLUD.

Ač jsem se nestaral o to, co Ambrož mluvil, nýbrž jak mluvil — neboť jen tato marná starost zůstala mně zoufajícímu, že by se mohla najít nějaká cesta vedoucí k Tobě — přece se slovy, jež jsem miloval, vnikla do mého srdce také věc sama, o níž jsem nedbal; již nebylo v mé moci obojí oddělit. A zatím, co jsem otvíral svého ducha, abych pochopil, co přednášel tak výmluvně, současně vnikalo i to, co hlásal tak pravdivě, ovšem velmi pozvolna. Nejprve se mně zdálo, že i mnohé tyto pravdy se dají hájiti; pak jsem soudil, že i víra katolická, jež se mně dosud zdála býti naprosto neudržitelnou proti útokům Manichejských, se může obhajovati bez opovážlivosti; ještě více jsem byl přesvědčen, když jsem ho často slyšel rozluštit to neb ono temné místo ze Starého Zákona, jež chápáno doslovně mne usmrcovalo duchovně (2. KOR. 3, 6).

Když tedy mně mnohá místa z oněch knih byla vysvětlena, počal jsem kárati svou pochybovačnost, ovšem jen tu, jež mne utvrzovala v mém bludném názoru, že nelze napro-

sto odpírati popíračům a posměvačům Zákona a Proroků. Přece však jsem neměl za to, že se musím přidržeti katolické cesty, z důvodů, že i ona může míti učené obhájce, kteří obratně a rozumně vyvracejí námitky, a že musím odsouditi nauku, již jsem dosud hájil jen proto, že možnost obrany byla na obou stranách stejná. Tak se mně sice katolická víra nezdála býti přemoženou, ale dosud rovněž ne vítěznou.

Tehdy jsem velmi houževnatě napíнал ducha svého, mohl-li bych jasnými důkazy usvědčiti Manichejské z bludů; kdybych si byl dovedl utvořiti pojem duchovní bytosti, všechny jejich nástrahy by se byly zřítily a můj duch byl by býval osvobozen. Nebyl jsem však s to. Jest ovšem pravdou, že víc a více uvažuje a porovnává dospíval jsem k přesvědčení, že o světě a celé přírodě, pokud ji tělesnými smysly pojmáme, nejedni filosofové se vyslovili mnohem rozumněji. Proto pochybuje dle způsobu Akademiků o všem (jak se o nich tvrdí) a kolísaje mezi vším, rozhodl jsem se sice opustiti Manichejské, poněvadž jsem se v této době pochybností domníval, že nemožu zůstat v té sektě, před níž jsem dal již přednost některým filosofům. Ale těmto filosofům odmítal jsem svěřiti uzdravení své choré duše, poněvadž neznali spásonosného jména Kri-

stova. Proto jsem se rozhodl býti tak dlouho katechumenem v církvi katolické, tak mně od rodičů doporučované, až mi zasvitne bezpečné světlo, k němuž krok svůj zařídím.

KNIHA ŠESTÁ

Třicátý rok Augustinův plný kolísání a nerozhodnosti; modlitby sv. Moniky, kázání sv. Ambrože a strach před smrtí a soudem připravují cestu milosti Boží.

HLAVA I.

SVATÁ MONIKA V MILÁNĚ.

Naděje má od mladosti mé, kde jsi byla a kam jsi se uchýlila? Není pravdou, že jsi mne stvořil a rozlišil od zvířat zemských a ptactva nebeského? Dal jsi mně více světla než jim a přece jsem krácel v temnostech a kluzkých cestách, hledaje Tebe mimo Tebe a nenalézaje Tebe nikdy, o Bože srdce mého! Zapadl jsem až do hlubiny mořské, zoufaje pln nedůvěry nad nalezením pravdy.

Přišla nyní za mnou má matka, již sílila láska, po zemi a moři mne následujíc, jsouc ve všech nebezpečnostech bezpečna Tvou ochranou. Neboť ve hrůzách na moři těšila lodníky, kteří těšívají nezkušené cestovatele po moři, slibujíc jim šťastné přistání, poněvadž jsi jí to přislíbil ve snu. Nalezla mne sice v těžkém ne-

stova. Proto jsem se rozhodl býti tak dlouho katechumenem v církvi katolické, tak mně od rodičů doporučované, až mi zasvitne bezpečné světlo, k němuž krok svůj zařídím.

KNIHA ŠESTÁ

Třicátý rok Augustinův plný kolísání a nerozhodnosti; modlitby sv. Moniky, kázání sv. Ambrože a strach před smrtí a soudem připravují cestu milosti Boží.

HLAVA I.

SVATÁ MONIKA V MILÁNĚ.

Naděje má od mladosti mé, kde jsi byla a kam jsi se uchýlila? Není pravdou, že jsi mne stvořil a rozlišil od zvířat zemských a ptactva nebeského? Dal jsi mně více světla než jim a přece jsem krácel v temnostech a kluzkých cestách, hledaje Tebe mimo Tebe a nenalézaje Tebe nikdy, o Bože srdce mého! Zapadl jsem až do hlubiny mořské, zoufaje pln nedůvěry nad nalezením pravdy.

Přišla nyní za mnou má matka, již sílila láska, po zemi a moři mne následujíc, jsouc ve všech nebezpečnostvích bezpečna Tvou ochranou. Neboť ve hrůzách na moři těšila lodníky, kteří těšívají nezkušené cestovatele po moři, slibujíc jim šťastné přistání, poněvadž jsi jí to přislíbil ve snu. Nalezla mne sice v těžkém ne-

bezpečí a hlubokém zoufalství, že nemohu nalézt pravdy. Když pak jsem jí oznámil, že již nejsem Manichejským, ale také ne katolickým křesťanem, nezajásala radostně, jako by slyšela neočekávanou novinu, poněvadž již s této strany byla si jista mé bídy, v níž mne oplakávala jako mrtvého, který však měl Tebou býti vzkříšen; proto mne nosila ve svých myšlenkách jako na marách, abys řekl synovi vdovy: „Mládenče, tobě pravím vstaň“ (LUK. 7, 14)!

Proto její srdce nebylo uchváčeno žádnou nesmírnou radostí, když uslyšela, že z veliké části již vyplněno, oč k Tobě denně úpěla: že jsem sice dosud nedošel pravdy, ale již jsem byl zbaven bludu. Ano, poněvadž byla jista, že doplníš milost, již jsi celou slíbil, odpověděla mně s velikou mírností a se srdcem plným důvěry: „Věřím v Krista, že prve než vykročím z tohoto života, uvidím tě věřícím katolíkem.“ To řekla mně. K Tobě však, ó Prameni milosrdenství, rozmnožila modlitby a slzy, abys urychlil svou pomoc a osvětlil mou temnotu. Mnohem horlivěji spěchávala do chrámu a takofka visela na ústech Ambrožových, pramene to vody živé tryskající do života věčného (JAN 4, 14). Milovalať toho muže jako anděla Božího, poněvadž seznala, že jeho vlivem byl jsem zatím přiveden k onomu kolí-

savému pochybování, v němž určitě tušila přechod z nemoci ke zdraví, když nebezpečí se vystupňovalo až k tomu okamžiku, jež lékaři nazývají krísi.

HLAVA II.

AMBROŽ ZAKAZUJE HOSTINY POHŘEBNÍ;

POSLUŠNOST MONIKY.

Když tedy k uctění památky mučedníků, dle zvyku v Africe panujícího,⁵⁰ nesla na jejich hrobů chléb, víno a pokrmy, strážce hrobů jí v tom překážel, že to jest zakázáno od biskupa. Uslyševši to, tak zbožně a pokorně uposlechla, že jsem se sám podivil, s jakou snadností svůj zvyk zavrhla, nepátrajíc po příčině zákazu. Vždyť jejího ducha neovládala touha po nápoji a láska k vínu jí nečinila odpornou pravdu, jako tak mnohým mužům a ženám, jimž se napomínání ke střízlivosti tak oškliví, jako opilcům nápoj rozředěný vodou.

Když pak ona přinesla košík s obětními pokrmy, jež měla napřed okusiti a pak rozdíleti, nepila více než číši vína, a to malou, jenom k vůli poctě; ta stačila jejímu hrdlu, zvyklému střídmosti. A bylo-li více hrobů, jež měly býti uctěny tímže způsobem, nosila s sebou tutéž

číší vína vodou velmi zředěného a teplého, požívajíc ho s přítomnými po malých douškách, poněvadž hledala zbožnost a ne požitek. Když tedy zvěděla, že slavný ten kazatel a učitel zbožnosti to zakázal i těm, kteří se střízlivostí to konali, aby opilcům nebyla dána příležitost k nestřídmosti, jakož i že zvyk ten velmi se podobal pohanské pověře, odřekla se ho velmi ochotně a místo košíku plného pozemských pokrmů naučila se ke hrobům mučedníků přinášeti srdce plné čistých citů; co mohla, rozdělovala chudým a účastnila se v chrámě přijímání těla Páně, jehož utrpení následující, mučedníci byli obětováni a korunováni. Přece však se mně zdá, Pane Bože můj, a Ty čteš v mém srdci, že by byla moje matka tak snadno neupustila od toho zvyku, kdyby byl zákaz pocházel od někoho, jehož nemilovala jako Ambrože; neboť jeho pro mou spásu nemírně milovala. Také on si ji zamiloval, protože vedla velmi zbožný život a tak horliva byla v dobrých skutečích a v náštěvě chrámu, takže kdykoliv mne uviděl, počal ji velebiti blahopřeje mně, že mám takovou matku. On ovšem nevěděl, jakého ona má syna, jenž pochyboval o všem a myslil, že nemůže najíti cesty k životu.

HLAVA III.

ZAMĚSTNÁNÍ SV. AMBROŽE.

Místo abych se slzami prosil o Tvou pomoc, vrhl jsem se s celou duší do badání a učených rozmluv. Samého Ambrože jsem považoval za šťastného dle názoru světa, vida, jak byl ctěn od vysoce postavených osob; jen jeho celibát zdál se mně býti velikým břemenem. Jaké naděje však choval, jaké boje podstoupil proti pokušením své vlastní velikosti, jakou útěchu měl v protivenstvích, jakou skrytou radost okoušelo jeho srdce, přemýšlející o chlebě Tvého slova, nedovedl jsem si ani představit a neznal jsem z vlastní zkušenosti! Ani on neznal mého neklidu a velikého nebezpečí, v němž jsem vězel: Neboť nemohl jsem se ho otázati, nač jsem chtěl, poněvadž mne oddělovaly od jeho ucha a úst celé zástupy lidí, se svými záležitostmi k němu přicházejících, jejichž slabostem on sloužil. A v krátkých přestávkách, když se jejich záležitostmi neobíral, buď občerstvoval tělo potřebnou potravou, nebo duši čtením.

Když pak četl, oči jeho přehlížely stránky, duch hleděl pochopiti smysl, ale hlas a jazyk odpočívaly. A často, když jsem vstoupil — neboť nikomu se nebránilo vejíti a přicházející

se nemusil ohlašovati — viděl jsem ho čtoucího mlčky a nikdy jinak; když jsem dlouho seděl mlčky — kdo by se byl osmělil rušiti jej v takovém zahloubání — opět jsem odešel, maje za to, že onu krátkou chvílku, kterou měl k osvěžení své mysli, chce ztráviti vzdálen nepokoje a neklidu cizích záležitostí. Myslím, že se chtěl vyhnouti tomu, aby nemusil pozornému, leč málo chápavému posluchači vysvětlovati některé temnější místo spisovatele, nebo se pouštěti do řešení obtížných otázek, čímž by ztratil čas a tak mohl přečísti méně knih než chtěl. Konečně příčinou, že četl potichu, mohla býti i nutnost šetřiti svého hlasu, poněvadž velmi lehko ochraptěl. Ale ať to činil z jakéhokoliv úmyslu, jistě byl to u něho úmysl dobrý.

Opravdu nenaskytla se mně žádná vhodná příležitost, abych se otázel Tvé svaté věštírny, jeho srdce, na to, co jsem si přál, leč že jsem někdy docílil jen krátkého rozhovoru. Abych však mu vylíčil všechny své pochybnosti, bylo třeba, abych ho našel úplně volného; nikdy však jsem ho takým nenalezl. Slýchal jsem ho ovšem každé neděle vykládati lidu náležitě slovo pravdy a víc a více nabýval jsem přesvědčení, že se dají rozplésti všechny ty uzly lstivých pomluv, které oni podvodníci upletli proti svatým knihám.

Když pak jsem zvěděl, že duchovní synové Tvoji, Tvou milostí znovuzrození v lůně církve katolické, učení o stvoření člověka k obrazu Tvému nerozumějí tak, že by Tebe ohraničili podobou těla lidského, ačkoliv jsem ani zdaleka a v podobenství nechápal, co jest duchovní bytost, přece jsem se radostí zarděl, že jsem po tolik let neštěkal proti katolické církvi, nýbrž proti smýšlenkám své tělesné obrazotvornosti. Já však jsem byl tím pošetilejší a bezbožnější, že jsem zavrhoval to, co jsem měl teprve hledati a poznati. Neboť Ty Nejvyšší a Nejbližší, Nejskrytější a Nejpřítomnější, jenž nemáš ani větších, ani menších údů, nýbrž všude jsi celý, ač žádným místem neohraňčen, nemáš ovšem onoho tělesného útvaru, ačkoliv jsi stvořil člověka k obrazu svému. A hle člověk od hlavy až k patě je ohraňčen místem.

HLAVA IV.

Z KÁZÁNÍ AMBROŽOVÝCH CHÁPE KATOLICKOU
PRAVDU.

Poněvadž jsem tedy nevěděl, jakým jest vlastně tento Tvůj obraz ve člověku, vyžadoval přece zdravý rozum, abych zaklepal a se otázel,

jak se tomu má věřit, než opovážlivě odporovat a volati: „Hle, tomu oni věří!“ Tím bolestněji tedy hlodala starost v mém nitru, co mám vlastně uznati za jisté, čím jsem se více styděl — jsa tak dlouho podváděn a klamán určitými sliby — že jsem v dětinském nerozumění a zaujatosti žvaně, tolik nejistého vydával za jisté. Teprve později mně bylo jasno, jak to vše bylo nepravé. Nebylo pochybnosti, že bylo nejistým, co jsem tehdy za jisté považoval, když jsem ve slepém odporu obviňoval Tvou katolickou církev. Ačkoliv jsem ji dosud neuznal za učitelku pravdy, přece jsem věděl, že neučí tomu, z čeho jsem ji tak těžce obviňoval. Tak jsem se styděl, ponenáhlu se měnil a radoval, o Bože můj, že jediná Tvá církev, tělo Jednorozeného Tvého, v níž nade mnou dítětem bylo vysloveno jméno Kristus, neobírá se dětskými pošetilostmi⁵¹ a že nemá ve své zdravé nauce, že Ty, Stvořiteli všehomíra, „jsi v lidské podobě uzavřen v prostoru jakkoliv velikolepém a obsáhlém, přece však omezeném“.

Rovněž jsem se radoval, že staré Písmo Zákona a Proroků mně bylo předloženo takovým způsobem, že jsem ho již nečetl tím okem, které vidělo všude samé nesmysly, když jsem vinil Tvé svaté, jakoby oni mu tak rozuměli;

oni však v pravdě mu rozuměli zcela jinak. A s radostí jsem poslouchával Ambrože, když v kázáních k lidu velmi horlivě doporučel toto pravidlo: „Litera zabíjí, duch však oživuje“ (2. KOR. 3, 6). A když, odhaluje tajemný závoj, objasnil duchovně, kde litera zdánlivě dávala špatný smysl, nebyl jsem uražen tím, co pravil, ačkoliv tvrdil to, o čem jsem nevěděl, je-li to pravdivé. Neboť oddaloval jsem srdce své každého souhlasu, boje se ukvapení; ona nejistota byla mně horší smrti. Chtěl jsem míti o neviditelných věcech takovou jistotu, jako jsem byl jist, že tři a sedm jest deset. Nebyl jsem však tak nerozumným, abych pochyboval, že ani tato pravda není úplně jasnou; tutéž jasnost chtěl jsem míti ve všem ostatním, jak vzhledem k tělesnému, jež však mým smyslům nebylo přístupno, tak s hledem k duchovému, jež jsem si však nedovedl představit jinak než jako tělesné.

A přece jen víra mne mohla uzdraviti, aby více očištěná bystrost mého ducha mohla se nějak obrátiti k Tvé pravdě vždy trvající a v ničem nebloudící. Ale jako se stává, že ten, který zkusil špatného lékaře, bojí se i dobrému svěřiti, tak bylo i s nemocnou mou duší, která mohla býti uzdravena jedině věrou, a odříkala se léčení ze strachu, aby nevěřila blu-

du, vzdorujíc tak Tvým rukám, jež připravily lék víry a rozšířily na nemoci lidského pokolení, když jsi jim udělil tak velikou účinnost.

HLAVA V.

O VÁŽNOSTI A VÝZNAMU PÍSMĚ SVATÉHO.

Od té doby dával jsem přednost katolické víře, vida, že v církvi se mnohem skromněji a beze všeho klamu velí věřiti tomu, co dosud nebylo dokázáno — buď pro nedostatek chápajícího, nebo že vůbec se nestalo — zatím co oni drze slibující vědomosti, tropili si žerty z takové důvěřivosti, nařizující slepě věřiti tak nesmyslným a vymyšleným bajkám, jichž dokázati naprosto nelze. Potom Ty, Pane, pohnáhlou velmi jemnou a milosrdnou rukou jsi se dotekl a přeměnil mé srdce tím, že jsem rozvažoval, jak nesčíslně mnohým věcem věřím, ač jsem jich neviděl, ani nebyl přítomen, když se udály, jako tak mnohým událostem z dějepisu, tak mnohým zprávám o místech a městech, jichž jsem neviděl, tak mnohým přátelům, tak mnohým lékařům a jiným a jiným, čemuž kdybych nevěřil, vůbec nic bych v tomto životě nesvedl. Konečně jak neochvějnou věrou jsem věřil, že jsem se zrodil z těch, jež

nazýváme svými rodiči, ač bych toho nemohl věděti, kdybych nevěřil tvrzení jiných.

Přivedl jsi mne k přesvědčení, že nesmějí býti obviňováni ti, kteří věří Tvému Písmu, jež jsi takovou vážností opatřil u všech národů, nýbrž ti, kteří mu nevěří, a že nesmím poslouchati těch, kteří snad namítají: „Odkud víš, že tyto knihy byly dány lidskému pokolení od Ducha jediného nejpravdivějšího Boha?“ Tomu jsem hlavně musil věřiti, poněvadž žádá obratnost klamného mudrování, o němž jsem četl v tolika spisech vzájemně se potírajících filosofů, nemohlamne svěsti ktomu, abych nevěřil, že jsi — ač jsem nevěděl, jakou jsi bytostí — a že řídíš lidské záležitosti. Ovšem, tato má víra byla někdy živější, někdy slabší; přece však jsem vždy věřil, že jsi a že o nás pečuješ, ač jsem neznal pravého pojmu Tvé podstaty, ani která cesta vede a zpět přivádí k Tobě.

Seznáv tedy, že pouhým rozumem nemůžeme nalézt pravdy a že nám proto třeba vážnosti Písmě svatého, počal jsem věřiti, že bys byl nijakým způsobem neudělil těm knihám takovou vážnost v celém světě, kdybys byl nechtěl, abychom Tebe hledali pomocí jich. Vždyť i nesrovnalosti, jež mne v oněch knihách dosud urážely, přičítal jsem hloubce sva-

tých tajemství, poněvadž jsem mnohé slyšel vykládati s velikou pravděpodobností. A tato vážnost jejich mně připadala tím ctihodnější a svaté víry důstojnější, poněvadž byly každému ke čtení srozumitelné, i když uchovávaly vznešenost svého tajemství ve smyslu hlubším; pochopitelné každému jasností své mluvy a prostotou svého slohu, poskytují mnoho látky k úvaze těm, kteří nejsou lehkomyšlného srdce; ačkoliv přijímají všechny národy do svého prostorného lůna, přece jen málokterým dovolují proniknouti až Tobě po úzkých průchodech; a přece jest jich více, než kdyby Tvé knihy nevynikaly tak velikou vážností a nepřijímaly zástupů do lůna svaté pokory. O všem tom jsem přemýšlel, a byl jsi u mne; vzdychal jsem a Ty jsi mne slyšel; kolísal jsem a Ty jsi mne vedl; šel jsem po široké cestě tohoto světa a neopustil jsi mne.

HLAVA VI.

UBOHOST CTIŽÁDOSTI.

Prahnul jsem po hodnostech, zisku a manželství a Ty jsi se mně smál. V těchto žádostech jsem trpěl přehořká muka; Ty jsi mně byl tím milostivějším, čím méně jsi dopustil, aby mně

bylo sladkým něco, co jsi nebyl Ty. Viz mé srdce, Pane, jenž jsi mi vnukl, abych připomenu a vyznal tuto věc. Nyní lne k Tobě duše má, již jsi vysvobodil z chytlavého lepu smrti. Ach, jak byla bídná! A Ty jsi rozjitřil ránu, aby bolestí přemožena, opustivši všechno, se obrátila k Tobě, jenž jsi nade všechno a bez něhož by ničeho nebylo; aby se obrátila k Tobě a byla uzdravena. Och, jak jsem byl tehdy nešťasten! Ty jsi způsobil, abych cítil své neštěstí v ten den, kdy jsem se připravoval přednésti chvalořeč císaři⁵² plnou lží, již si pochvalovali ti, kteří věděli, že lhu. Mé srdce svíralo se těmi starostmi a planulo horečkou záhubných myšlenek, když kráčeje ulicí milánskou, zpozoroval jsem chudého, podnapilého žebráka, jenž žetroval a se veselil. Povzděchnuv řekl jsem přátelům, kteří mne doprovázeli: „Jaká muka nám připravují naše pošetilosti!“ Vždyť vším svým úsilím — jež jsem tehdy vynakládal, vleka s sebou pod ostny žádostí celé břímě svého neštěstí, jehož tíha se stále zvětšovala — nechtěli jsme dosíci ničeho jiného než klidné radosti, v čemž nás onen žebrák již předešel a kam snad my nikdy nedospějeme.

Tedy čeho onen žebrák dosáhl několika vyžebranými haléři, totiž radosti z pozemské

blaženosti, toho jsem já dychtil dosíci po tak obtížných a neschůdných cestách?

On zajisté neměl pravé radosti, já však svou ctižádostí jsem hledal mnohem nepravější. A přece on byl pln radostí, já pln neklidu; on beze vší starosti, já pln obav. A kdyby se mne byl někdo otázel, chci-li býti vesel, nebo se strachovati, byl bych odpověděl: „Chci býti vesel!“ A kdyby se mne opětně někdo otázel, chci-li býti jako on, nebo zůstatí, jak jsem byl, byl bych odpověděl: „Chci býti jaký jsem, třeba starostmi a strachem zmořen!“ Byl bych odpověděl ne dle pravdy, nýbrž převráceně. Neboť neměl jsem si dáti přednost před ním, protože jsem byl učenějším, poněvadž jsem v učenosti nenalézal žádné posily; ale učeností jsem usiloval se zalíbiti lidem, ne pro jejich poučení, nýbrž pro dosažení jejich obliby. Pro to jsi holí své kázně rozdrtil mé kosti. (ŽALM 41, 11).

Odstupte tedy, kdo říkají duši mé: „Jest rozdíl mezi radostí a radostí! Onen žebrák se radoval z opilosti, ty však se chceš radovati ze slávy“. Jaká to, Pane, sláva, která není v Tobě? Neboť jako ona radost nebyla pravou, tak ani tato sláva nebyla pravou, poněvadž ještě více převracela mou mysl. Onen ještě té noci se vyspal ze své opilosti; já však se

svou jsem lehal a vstával, abych s ní opět lehl a vstal a po kolik dní! Víím, že mezi radostí a radostí je rozdíl a radost ze svatě naděje se nevýslovně liší od radosti toho ubožáka. A také proto byl mezi námi rozdíl. Onen žebrák byl totiž šťastnější nejen proto, že byl pln radosti, když mé nitro hlodala starost, nýbrž i proto, že on děkuje dobrodincům si zaopatřil víno, kdežto já lží jsem hledal svou nadutost. V tom smyslu jsem tehdy mnoho mluvil svým přátelům; často jsem uvažoval o svém stavu a shledával jsem jej velmi špatným, a nelibost, kterou jsem cítil, zdvojovala mé neštěstí. A usmálo-li se na mne štěstí, mrzelo mne vztáhnouti po něm ruku, neboť prchlo dříve, než jsem je mohl zachytiti.

HLAVA VII.

ODVRACÍ ALIPIA OD HER V CIRKU.

Vzdychal jsem často nad tím se svými přáteli a hlavně s nejdůvěrnějšími, Alipiem a Nebridiem. Alipius byl z téhož města jako já, syn vážených rodičů, mladší než já, neboť byl mým žákem, když jsem začal vyučovati řečnictví ve svém rodném městě a potom v Kartagu. Miloval mne velmi, poněvadž jsem se mu zdál

ho dne, když jsem seděl na svém obvyklém místě v křehu žáků, přišel, pozdravil, sedl si a počal poslouchati přednášku. Náhodou jsem měl v rukou článek, k jehož výkladu zdálo se mně býti vhodným přitovněním k hram v cirků, jímž výklad stal se příjemnějším a jasnějším; přednesl jsem je s kousavým výsměchem těm, jež pouťá toto bláznovství. Ty viš, Bože náš, že jsem tehdy vůbec na to nemyslí, abych uzdravil Alipia od tohoto moru; on však to vzťahoval na sebe v domnění, že jsem to řekl jenom k vůli němu. A kde by se byl jiný roz- hněval na mne, ten dobrý jinoch se rozhněval na sebe a tím více mne miloval. Jiz dávno jsi totiž vložil do svých knih: „Naprav moudře- ho a bude tě milovati“ (přísť. 9, 8). A přece jsem neměl v úmyslu ho pokáratí, Ty však, užívaje dle řádu Tobe známého a spravdli- vého vědoucích i nevědoucích, z mého srdce a jazyka jsi připravil zřave uhlí, jímž jsi vy- páli a uzdravil zlo, následkem jehož počí- nala umíratí duše tak oprávněných nadějí.

Ať se neopovází mluvití o Tvých chválách, kdo neuvazuje o Tvých slitováních, jež Tobe vyznávají hlubiny mého nitra. On totiž po těch svých slovech vyskočil z tak hluboké já- my, do níž se dobrovolně vrhl, ztrácejce tou neblahou vášní světo rozumu; s mocnou zdr-

Tak jsem pozapomněl promluvití s ním, aby své tak vytečné vlohy neníčil slepou a záhub- nou oblibou v těch nicotných hrách. Ale Ty, Pane, jenž řídíš všechny své tvory, nezapo- mnel jsi, že měl býti mezi Tvými syny přísuhovatelem Tvých tajemství; a aby jeho polepšení patrně jen Tobe se přičítalo, zpusobil jsi je sice skrze mne, ale bez mého vědomí. Jedno-

odcházel. mé školy, aby poslechl nějakou přednášku, a otcova, počal mne pozdravovati, přicházel do tomu tak nebylo. Nedbaje v té věci smýšlení jsem totiž, že smýšlí o mně jako jeho otec, ač kavosti přítele, nebo právě m učitele. Myslí abych ho napomenul a jemuž pokáral bud s las- že jiz jest ztracena. Neměl jsem však možnosti, zničena ta krásná naděje, kterou dával, nebo se zarmoutil, poněvadž se mně zdálo, že bude zhoubnou zálibu pro hry v cirků, velmi jsem mnou a jeho otcem. Dověděv se, že má tak pro nějaké nedorozumění, jež nastalo mezi nicťvi; on však nechočil do mých přednášek nadšení pro ně. Tehdy jsem tam vyúčoval řeč- ve veliké oblibě, strhl jej k šilnému téměř mravů v Kartagu, kde ničemná divadla byla náklonnost ke ctnostem. Ale víz zvrácených něvadž jiz v mladém věku ukazoval velikou

ženlivostí otřásl svým duchem, takže s něho spadla všechna špína her v cirku, do něhož již nevkročil. Potom přemohl i otcův odpor, aby směl choditi do mých přednášek; otec si dal říci a svolil. A poslouchaje opětně mé přednášky, byl se mnou zapleten do oné pověry, poněvadž miloval na odív vystavovanou zdrženlivost Manichejských, považuje ji za pravou a upřímnou. Byla však daleko od jejich srdce a osidlem uchvacujícím velikomyslné duše (PŘÍSL. 6, 26), které nedovedouce se ještě povznésti k výšinám ctností, dávají se snadno oklamati zdánlivou ctností, nepravou a předstíranou.

HLAVA VIII.

ALIPIŮV OPĚTNÝ PÁD.

Alipius nechtěje opustiti světskou dráhu, kterou mu rodiče namlouvali, předešel mne do Říma, aby tam studoval práva; tam stržen byl k víře nepodobnou náruživostí ke hrám gladiatorským, jimiž až dosud pohrdal a jež zavrhoval. Někteří jeho přátelé a spolužáci, jež potkal vracející se od oběda, přátelským násilím jej velmi se zdráhajícího a odpírajícího vtáhli do amfiteatru v den oněch krvavých,

ukrutných her. Řekl jim: „I když mé tělo na ono místo dovléčete a postavíte, můžete způsobiti, aby mysl má a oči pozorovaly hry? Budu tam jako nepřítomen a tak překonám vás i hry.“ Oni, nedbajíce jeho slov, odvedli ho s sebou, chtějíce se přesvědčiti, zda obstojí ve zkoušce. Když tam vešli a kde mohli se usadili, vše kolem již vřelo krvelačnou vášní.

On zavřel oči a zakázal duchu svému, aby se neúčastnil takových ohavností; o kěz by si byl i uši zacpal! Neboť, když jeden v zápase klesl a nesmírný křik celého shromáždění Alipiovi prudce v uši zazněl, zvědavostí puzen a jako odhodlán pohrdnouti vším, co uvidí, otevřel oči; a hle poraněn byl na duši těžší ranou než gladiator, jehož chtěl viděti, na těle; klesl bíději než onen, při jehož pádu nastal křik, jenž vstoupiv ušima otevřel jeho oči a učinil jako průlom, aby tak poraněn a poražen byl jeho duch až dosud spíše opovázlivý než statečný a tím slabší, čím domýšlivější, nespolehající na Tebe, jak měl, nýbrž na sebe. Jakmile spatřil tu krev, vssál do sebe sám krvelačnost, neodvrátil, nýbrž upřel zrak a nevědomky ssál zuřivost, jásal nad ohavným zápasem a opájel se krvelačnou rozkoší. A již nebyl takovým, jaký přišel do cirku, nýbrž jako jeden z davu, mezi který přišel a jako pravý

společník těch, kteří ho tam uvedli. Co mám dále říci? Díval se, křičel, hořel, odnesl si odtamtud šílenou touhu vraceti se tam nejen s těmi, kteří ho tam odvedli, nýbrž častěji než oni, i jiné tam odváděje. A přece i odtamtud vytrhl jsi jej mocnou a milosrdnou rukou a naučil jsi ho, aby nedůvěřoval sobě, nýbrž Tobě. Ovšem mnohem později.

HLAVA IX.

ALIPIUS OBVINĚN Z KRÁDEŽE.

Tuto událost však choval pečlivě ve své mysli, aby mu byla jako lékařem pro budoucnost, jakož i tu, jež se přihodila, když byl mým posluchačem v Kartagu. Bylo poledne a on chodil po náměstí, přemýšleje dle obyčejné žáků o lekci, kterou měl odříkati; dopustil jsi, že byl od strážců paláce zatčen jako zloděj. Myslím, Bože náš, že jsi toho pro žádnou jinou příčinu nedopustil, než aby on, jenž měl býti tak velikým mužem, se záhy počal učit, jak člověk soudě člověka musí opatrně postupovati při rozsuzování při, aby neodsuzoval s neuváženou lehkověrností. Procházel se tedy sám před soudní budovou, maje v rukou jen tabulku a pisátko, když jeden ze studentů,

pravý to zloděj, skrývaje sekeru přistoupil, nejsa Alipiem pozorován, k olověným mřížím, jež nahoře uzavírají místnosti bankéřů, a počal rozsekávati olovo. Úředníci uvnitř, uslyševše rány sekerou, počali křičeti a poslali zatknouti kohokoliv naleznou. Zloděj, uslyšev jejich hlasy, odhodil nástroj a uprchl, aby ho nedopadli s ním v ruce. Alipius, který ho neviděl vcházeti, viděl, jak vyběhl a dal se na útěk. Chtěje zvědčeti, proč utíká, vešel dovnitř a uviděv sekeru, prohlížel si ji pln údivu. Když přiběhli vyslaní sluhové, našli ho samotného, držícího v ruce sekeru, jejíž rány slyšeli. Chopí se ho, vedou pryč, chlubí se shluknuvším se obyvatelům náměstí, že zloděje dopadli při činu a vedou k soudci.

Ale jen potud mělo trvati Tvé poučení. Neboť hned, Pane, přispěl jsi na pomoc nevinosti, jíž jsi byl Ty sám svědkem, poněvadž když ho vedli do žaláře nebo k potrestání, potkal je jakýsi stavitel, vrchní dozorce nad veřejnými stavbami. Sluhové se zaradovali, že právě jeho potkali, poněvadž je mívával v podezření, když se nějaká věc na náměstí ztratila, jakoby chtěli říci: „Vidíš konečně, kdo je zlodějem?“ Ale ten muž vídal Alipia v domě jistého senátora, jehož jinoch často navštěvoval. Jakmile jej poznal, uchopil ho za ruku a

odvedl ze zástupu, dotazuje se ho na příčinu takové potupy; uslyšel, jak se věc přihodila. Potom poručil zástupu, který bouřil a vyhrožoval, aby šel za ním. Tak přišli k domu skutečného zloděje. Před domem stál hoch tak malý, že nechápaje, jakby tím svému pánu uškodil, mohl vše snadno povědět, poněvadž byl s ním na náměstí jako jeho sluha. Poznáv ho Alipius, sdělil to stavitelovi. Ten vyňav sekeru zeptal se: „Čí je to sekera?“ Hoch hned zvolal: „Naše!“ a tázán dále pověděl ostatní. Tak byla ona záležitost přenesena do onoho domu a zahanben byl lid, který počal jásati nad tím, který byl určen za hlasatele Tvého slova a soudce v tak mnohých záležitostech Tvé církve. Vyšel z této záležitosti zkušenější a poučenější.

HLAVA X.

BEZÚHONNOST ALIPIOVA; PŘÍCHOD NEBRIDIŮV.

Jeho jsem tedy našel v Římě; přilnul ke mně nejdůvěrnějším přátelstvím a odešel se mnou do Milána, jednak aby mne nemusil opustiti, jednak aby měl nějaký prospěch z právnických studií, jimž se věnoval více na přání rodičů než své. A třikrát již byl přísedícím

soudu s podivuhodnou nezištností, jíž se všichni ostatní soudcové divili, zatímco on se více divil těm, kteří si více vážili zlata než nevinnosti. I jeho povaha byla tam podrobena zkoušce nejen lákáním, nýbrž i hrozbou. V Římě byl přísedícím vrchního správce italských příjmů. Tehdy tam byl velmi mocný senátor, jemuž mnozí prokazovali úsluhy buď za udělená dobrodíní, nebo ze strachu. Dle svého obvyklého způsobu, spoléhaje na svou převahu, chtěl senátor učiniti něco, čeho zákony nedovolovaly. Alipius se opřel; byla mu slibována odměna, on se jí vysmál; bylo mu vyhrožováno, on nedbal. Všichni se divili jeho neobyčejné odvaze, že odmítal přátelství a nedbal nepřátelství tak pověstného muže, jenž mohl tolikým způsobem prospěti a uškoditi. I sám soudce, jehož rádcem byl Alipius, ač sám té věci neschvaloval, přece veřejně se neosmělil postaviti se na odpor. Proto svaloval veškerou vinu na Alipia, tvrdě, že bez něho to učiniti nemůže a že by se poděkoval z úřadu, kdyby on povolil.

A přece láska ke vědám byla by ho téměř svedla, aby si za státní peníze opatroval knihy; poradiv se však se spravedlností, změnil svůj úmysl k lepšímu, maje za to, že užitečnější jest spravedlnost, jež to zakazovala, než moc, jež

to dovoľovala. Je to sice maličkosť, leč kto jest v málu verným, bude i ve mnohém verným (LUKÁŠ 16, 10). A jistě nebude se moci smazati slovo, které vyšlo z úst Tvé pravdy: „Nebyli-li jste věrni v nepravé mamoně, kdo vám dá statky opravdové? A jestli v cizím nebyli jste věrni, kdo vám dá to, co vaše jest“ (LUK. 16, 11-12)? Takovým byl tedy muž, který ke mně přilnul a spolu se mnou nevěděl si rady, který způsob života bychom si měli zvoliti.

Také Nebridius opustil své rodiště blízko Kartaga, ano i samo Kartago, kde tak často prodléval. Opustil krásný otcovský statek, opustil dům i matku, která nechtěla jíti s ním, a přišel do Milána jenom za tím účelem, aby se mnou žil v horoucí touze po pravdě a moudrosti. Se mnou vzdychal, se mnou kolísal, hledaje s ohnivou horlivostí životní štěstí a rozřešuje s velebystřím mostrovým tipem nejtěžší otázky. Byli jsme ústa tří ubohých hladovících, svou bídu sobě navzájem žalujících a čekajících, že nám dáš pokrm v čas příhodný. A ve všech hořkostech, které dle Tvého milosrdenství provázely všechny naše světské skutky, uvažující, za kterým účelem vlastně snášíme všechna ta utrpení, nalézali jsme jen temnotu a odvraceli jsme svou tvář plačíc a tážíc se: „Jak

dlouho to ještě potrvá?“ Často jsme to říkali a přece jsme nezanechali oněch skutků, poněvadž nám nesvítalo nic spolehlivého, čeho bychom se přidrželi, zanechajíce oněch skutků.

HLAVA XI.

VELIKÝ ZMATEK V AUGUSTINOVĚ SRDCI.

A nemohl jsem se probrati ze svého údivu, uvažuje bedlivě a vzpomínaje si na celý ten drahý čas uplynulý od mého devatenáctého roku, kdy jsem vzplanul touhou po moudrosti a rozhodl se, že nalezna ji opustím všechny vzdušné naděje a lživé pošetilosti klamných vášní. A hle, již přišel třicátý rok a dosud jsem vězel v též bahně, dychtiv užívati přítomnosti, jež mně utíkala a mne rozptylovala, když jsem opakoval: „Zítřka ji naleznu; zítřka se mně pravda jasně ukáže a já ji uchopím, potom přijde Faustus a vše mně vysvětlí.“ — O vy, velicí mužové, Akademici! Jest příliš pravdou, že nic určitého nedá se nalézti k uspořádání života! Ale přece ne: hledejme bedlivěji a nezoufejme! Hle, již se mně nezdá býti nesmyslem ve svatých knihách, co se mně zdálo býti nesmyslem; může se to vysvětliti jinak a zcela rozumně. Obrátím své kroky na tu ces-

tu, na niž mne rodiče uvedli jako hocha, až naleznu jasnou pravdu. Ale kde ji mám hledati? Kdy ji mám hledati? Ambrož nemá kdy pro mne, já nemám kdy pro četbu. A kde mám hledati knihy? Kdy a od koho si je koupím? Kdo mně je půjčí?

Učiňme jedno: Ustanovíme si čas, určíme si hodiny pro spásu duše. Vzešla mně veliká naděje: Katolická církev totiž neučí tomu, co jsem myslel a marně jí přičítal; její učenci považují za hřích věřiti, že Bůh je omezen podobou těla lidského. A přece váhám zaklepati, aby se mně konečně otevřelo vše ostatní. Dopolední hodiny patří všechny žákům; a co dělám v ostatních? Proč jich tomu nevěnuji? Ale kdy zase navštívím vzácné přátele, jichž přízně potřebuji? Kdy se připravím k přednášce, kterou si žáci platí? Kdy budu míti chvilku oddechu od namáhavých starostí?

Nechť zhyne všechno; zanechme již jednou těch marností a nicotností a věnujme se výhradně hledání pravdy! Tento život jest pln bídy, hodina smrti nejista. A přikvapí-li nadále, kam půjdu z tohoto světa? Kde se naučím tomu, co jsem zanedbal? Či nebudu musiti zaplatiti pokutu za tuto nedbalost? Což jestli sama smrt přeruší všechn cit a tato muka ukončí? Tedy i o tom třeba badati. Ne-

může býti žertem ani bajkou, co z tak vysokého stupně vážnosti víry křesťanské jest rozšířeno po celém světě. Bůh byl by pro nás nevykonal tolik a tak neobyčejných věcí, kdyby s tělesnou smrtí končila také duše. Proč tedy váhám opustiti naděje tohoto světa a věnovati se zcela hledání Boha a věčného života?

Ale poshověj, neboť i věci tohoto světa jsou lahodné a chovají v sobě nemalou sladkost! Nespěchejme od nich odtrhnouti své srdce, poněvadž bylo by hanebností vrátiti se k nim zpět. Hle, jak namahavo jest dosáhnouti nějakého čestného místa! A čeho bych si potom přál? Mám mnoho vlivných přátel. V nejhorším případě a kdybych spěchal, mohu dosíci úřadu předsedy soudu. Mohu si vzíti ženu s bohatým věnem, aby se má vydání nezvětšila. Tam bude konec mé ctižádosti. Mnoho velikých a následování hodných mužů spojilo stav manželský se studiem moudrosti.

Když jsem prodléval v těchto myšlenkách, jež jako větry sem tam zmítaly mým srdcem, léta utíkala a nemohl jsem se rozhodnouti, abych se obrátil k Bohu; den ode dne jsem odkládal obrátiti se k Tobě, neodkládaje ani jednoho dne, abych umíral sám sobě. Toužil jsem po blaženém životě a bál jsem se hledati jej v jeho pravém sídle; hledal jsem jej utíkaje

před ním. Neboť jsem myslel, že bych byl velmi nešťasten bez manželských objímání a zcela nic jsem nemyslel na lék Tvého milosrdenství k uzdravení této nemoci, poněvadž jsem ho nikdy nezkusil. Myslel jsem, že zdrženlivost jest dílem vlastní síly; byl jsem si vědom, že jí nemám, jsa tak zpozdlý, že jsem ani nevěděl, co jest psáno: „Nikdo nemůže býti zdrženlivým, leč Ty mu to dáš“ (MOUDROST 8, 21). Zajisté byl bys mně dal tu milost, kdybych byl lkáním svého srdce klepal na dveře Tvých uší a nezlomnou důvěrou všechnu svou starost složil na Tebe.

HLAVA XII.

RÚZNÝ NÁZOR ALIPIŮV A AUGUSTINŮV

O MANŽELSTVÍ A CELIBÁTU.

Alipius mne zrazoval pojmuti manželku, stále namítaje, že bychom nikterak nemohli žítí nerušeně své zamilované touze po moudrosti, jak jsme dávno toužili. A skutečně i tehdy žil velmi čistě, až to bylo ku podivu, poněvadž na počátku svých jinošských let okusil smyslné lásky. Nezůstal však vězeti v ní, nýbrž s ošklivostí a výčitkami ji opustil a od té doby byl vzorem zdrženlivosti. Já jsem mu

odporoval, uváděje příklady těch, kteří v manželství pěstovali moudrost, sloužili Bohu a věrně zachovávali přátelství. Jejich duševní velikostí byl jsem ovšem velmi vzdálen a spoután touto nemocí tělesnou vlekl jsem ve smrtelném opojení své okovy a boje se, aby nebyly rozvázány, odmítal jsem laskavá slova a pomocnou ruku, jako by rozdírala mou ránu. Kromě toho skrže má ústa mluvil k Alipiovi svůdný had, jenž mým jazykem roztrousil a uchystal na jeho cestě sladké léčky, aby se zapletly a v nich uvázly volné nohy čestného jinoha.

Když se totiž divil, že já, jehož si tolik vážil, tak lpím na té lepkavé rozkoši, že jsem tvrdil, kdykoliv jsme o tom začali řeč, že život celibátu žádným způsobem nemohu žítí, vida jeho údiv, ospravedlňoval jsem se tvrzením, že veliký jest rozdíl mezi požitkem, kterého on jen přechodně a tajně okusil, skoro naň již zapomněl a proto lehko beze vší obtíže jím pohrdá, a mezi návykem mých rozkoší. Kdyby jim bylo přidáno počestné jméno manželství, nemusil by se diviti, proč takovým životem nemohu pohrdnouti. Řekl jsem tolik, že on sám počal toužiti po manželství spíše ze zvědavosti, než ze smyslnosti. Pravil totiž, že by chtěl seznati to, bez čehož můj život, který se

mu tolik líbil, nezdál se mně býti životem, nýbrž trestem. Jeho duch, zbavený těch okovů, žasl nad mým otroctvím a úžas probudil v něm touhu okusiti této vášně, aby ji seznal z vlastní zkušenosti. Ano snad by byl upadl do téhož otroctví, jemuž se tolik divil, poněvadž chtěl učiniti úmluvu se smrtí; a kdo miluje nebezpečí, zahyne v něm (SIRACH 3, 27). Žádný z nás totiž necenil, aneb jen velmi slabě, povinnosti, jež dodávají manželství jakési důstojnosti, totiž spravovati domácnost a vychovávati dítky. Já opravdu u veliké míře a velmi prudce byl jsem hnán návykem nasytiti nenasytnou vášeň, jež mne ovládala; jej pak táhl údiv do těchže okovů. Takovými jsme byli, ó Svrchovaný, až Ty neopouštěje nás, pouhý prach a popel, smíloval jsi se nad námi ubohými a přišel nám na pomoc podivuhodnými a skrytými cestami.

HLAVA XIII.

MARNÁ SNAHA MATČINA O MANŽELSTVÍ

AUGUSTINOVŮ.

A neustále mne nutili, abych pojal manželku. Požádal jsem o ruku jedné a byla mně slíbena; nejmíce se starala má matka, aby mne

ženatého již obmyl spasitelný křest. Radovala se, že jsem den ode dne k němu více připraven a že mým vyznáním víry docházejí vyplnění její prosby a Tvé sliby. Když pak k mým prosbám a z vlastní touhy s velikým úpěním srdce denně k Tobě volala, abys jí něco oznámil o mém budoucím manželství, nechtěl jsi jí nikdy vyslyšeti.

Viděla jen nicotné, liché představy, vyvolané stálým přemýšlením o té věci; vypravovala mně o nich, ne však s obvyklou jistotou, jako když jsi jí něco oznámil, nýbrž s jakýmsi pohrdáním. Říkala, že rozeznává, nevím jakým pocitem, kterého nedovedla vysvětliti slovy, jaký jest rozdíl mezi Tvým zjevením a sny její duše. Přece však se v té záležitosti pracovalo a žádáno bylo o dívku, již scházela téměř dvě léta do dospělosti. Poněvadž se líbila, rozhodli jsme se čekatí.

HLAVA XIV.

ROZHODL SE VÉSTI SPOLEČNÝ ŽIVOT S PŘÁTELI.

Stalo se, že jsme s mnohými přáteli uvažovali a rozmlouvali — roztrpčení trpkými obtížemi života — a skoro jsme se již rozhodli oddati se klidnému životu, vzdálení hluku světa.

Chtěli jsme to zaříditi tímto způsobem: Ze svého soukromého jmění chtěli jsme utvořiti společné jako rodinné jmění, aby v upřímném přátelství nepatřilo něco jednomu, něco druhému, nýbrž celek patřil jednotlivcům a všechno všem, poněvadž ze všeho utvořen byl jeden celek. Počítali jsme, že nás bude v té společnosti asi deset, mezi nimi i velmi bohatí, hlavně Romanianus z téhož města jako já, jehož tehdy velmi důležité soukromé záležitosti přivedly ke dvoru a jenž byl od mládí mým velmi důvěrným přítelem. On se nejvíce zasazoval o tu věc a jeho povzbuzování mělo tu velikou váhu, poněvadž jeho jmění daleko převyšovalo jmění ostatních.

Rozhodli jsme se, aby dva z nás jako představení každoročně pečovali o životní potřeby, ostatní pak žili v pokoji. Když pak jsme počali uvažovati, zda k tomu svolí manželky, které někteří z nás již měli a jiní zamýšleli pojmouti, celý ten tak výborně sestavený plán rozplynul se nám v rukou, rozpadl se a byl odložen. A počali jsme znova vzdychati a bědovati a obrátili jsme své kroky na široké, vyšlapané cesty tohoto světa: neboť mnoho plánů bylo v srdci našem, ale úradek Tvůj, Pane, zůstává na věky. Dle toho úradku vysmál jsi se našim vzdušným zámkům a chystal jsi nám

svou budovu, dávaje nám pokrm v čas příhodný a otvíraje svou ruku, abys duše naše naplnil požehnáním.

HLAVA XV.

MÍSTO PROPUŠTĚNÉ SOULOŽNICE BERE SI JINOU.

Zatím se množily hříchy mé, a když žena, s níž jsem žil, byla jako překážka manželství odstraněna ode mne, mé srdce tolik na ní lpící bylo zasaženo, těžce poraněno a dlouho krvácelo. Vrátila se do Afriky, činíc slib Tobě, že nikdy nebude náležeti jinému muži a ponechávajíc mně syna naší lásky. Ale já bídník, nedovedl jsem následovati ani této ženy a nemoha snést odkladu dvou let, kdy jsem měl pojmouti tu, o níž jsem se ucházel, našel jsem si jinou, ovšem ne jako manželku, poněvadž jsem nebyl milovníkem manželství, nýbrž otrokem smyslnosti, abych doprovázen nepřetržitým návykem takořka zachoval a prodloužil buď nezměněnou nebo sesílenou nemoc mé duše až do stavu manželského. A nezahojila se rána zasažená odloučením první souložnice, nýbrž po palčivé prudké bolesti počala hníti; bolela sice méně, ale byla tím beznadějnější.

● HLAVA XVI.

MÁ STRACH PŘED SMRTÍ A POSLEDNÍM

SOUDEM.

Chvála a sláva Tobě, Prameni slitování! Já jsem se stával vždy bídňějším a Ty jsi se mně stával vždy bližším! Již již se vztahovala Tvá ruka, aby mne vysvobodila z bahna a obmyla; já však jsem o tom nevěděl. Nic jiného mne nezdržovalo od ještě hlubšího klesnutí do víru tělesných rozkoší, než bázeň před smrtí a budoucím soudem, která při vši měnivosti mých názorů nikdy nezmizela z mého srdce. A rozmlouval jsem se svými přáteli Alipiem a Nebridieem o nejvyšším dobru a zlu a vyznal, že dle mého soudu by vítěznou palmu obdržel Epikur, kdybych nevěřil v život duše po smrti těla a odplatu dle zásluh, což Epikur popíral.

A ptal jsem se: „Kdybychom byli nesmrtelní ve stálém požitku tělesné rozkoše beze strachu, že ji někdy ztratíme, proč bychom nemohli býti blaženi, anebo co bychom jiného hledali? Nevěděl jsem, že to právě jest znamením mé veliké ubohosti, že tak pohroužen do smyslnosti a tak zaslepen nedovedl jsem si ani představití záři ctnosti a krásy jen pro ni samu,

milováníhodné a neviditelné oku tělesnému a viditelné jen oku duševnímu. Já nešťastný! Nepovážil jsem, z jakého pramene tryskala sladkost, již jsem pociťoval, rozmlouvaje se svými přáteli o těchto ohavnostech, a že bez přátel nemohu býti šťasten — dle svého tehdejšího smýšlení — ani v jakékoliv hojnosti tělesných rozkoší. Tyto přátele jsem ovšem nezištně miloval, jsa přesvědčen, že i oni mne nezištně milují.

O křivolaké cesty! Běda domýšlivé duši, jež odvracejíc se od Tebe doufá, že nalezne něco lepšího Tebe! Vrátil se a převrátil se naznak, na stranu, na hrud' a všude nalezne nepohodlí; jen v Tobě nalezne odpočinutí. A hle, jsi připraven! Vysvobozuješ nás z politováníhodných bludů, uvádíš na svou cestu, těšíš a pravíš: „Spějte, já vás povedu; doprovodím vás až k cíli a ještě tam vás dovedu!“

KNIHA SEDMÁ

*Ponenáblé pronikání pravdy do nitra Augu-
stinova ve třicátém prvním roce; jeho úsilí o vy-
pátrání původu zla, poznání Boha a osoby
Ježíše Krista.*

HLAVA I.

PŘEDSTAVUJE SI BOHA JAKO TĚLESNOU BYTOST.

Má zlá a bezbožná mladost již pominula a vstupoval jsem do mužného věku,⁵³ čím starší věkem, tím hanebnější marnivostí. Já, kterýž jsem si nedovedl představití nějakou bytost jinak než viditelnou svými očima, Tebe, můj Bože, jsem si nepředstavoval v lidské podobě. Od té doby, co jsem počal něco chápati z moudrosti, varoval jsem se vždy toho omylu a radoval jsem se, že jsem totéž našel ve víře Tvé katolické církve, naší duchovní matky. Ale jakou představu si mám o Tobě utvořiti, jsem nevěděl; a já pouhý člověk a takový člověk jsem se namáhal pochopiti Tebe, nejvyššího, jediného a pravého Boha. Věřil jsem z celé své duše, že jsi nepomíjející, neporušitelný a nezměnitelný; neboť, ačkoliv jsem nevěděl „jak

a proč“, přece jsem jasně a určitě věděl, že porušitelné jest horší než neporušitelné; a bez váhání jsem dával přednost tomu, co nemůže trpěti škody před tím, co může býti poškozeno; a že co nepodléhá změně, jest lepší, než co se může změnití.

Proto mé srdce přísně volalo proti všem mým klamným představám; a tím jediným důvodem hleděl jsem zapuditi obletující mne roj hanebných představ, jež zatemňovaly zrak mého ducha; sotva však jsem jej odehnal na okamžik, přihnal se opět shluklý, dral se mně do očí a oslepoval je, takže, ačkoliv jsem nepřijímal útvar těla lidského, přece jsem byl nucen představití si Tebe, o Bože, jako něco tělesného, vyplňujícího prostor, ať již pronikajícího svět, nebo mimo svět rozplynulého v nekonečnosti, a zároveň jako něco nepomíjejícího, neporušitelného a nezměnitelného, což jsem více cenil než pomíjející, porušitelné a měnitelné. Zdálo se mně, že není ničím, co si nedovedu představití v prostoru, a síce naprosto ničím, ani ne prázdnotou: asi tak, jako místo opuštěné svým tělesem ať tuhým, nebo tekutým, vzdušným neb nebeským; místo přece vždy zůstane prázdným jako prostorné nic.

Domníval jsem se tedy s domýšlivým srdcem a sám sobě nepochopitelný, že vůbec ničím

není, co není prostorné, rozšířené, zhuštěné, obsažné a podobně. Mé oči přivykly patřiti na takové tvary, takové představy vstupovaly mi na mysl; ani jsem si neuvědomil, že ta schopnost, pomocí které jsem si tvořil ty obrazy, nebyla nic takového, nic tělesného. A přece nebyla by je byla vytvořila, kdyby nebyla něčím velikým.

Tak tedy, Živote mého života, jsem si Tebe představoval, že totiž zaujímáš nekonečný prostor, pronikáš nesmírnou hmotu všehomíra a mimo ni nesmírné prostranství bez hranic, takže Tě obsahuje země, Tebe obsahuje nebe, Tebe obsahuje vesmír jsa Tebou ohraničen, ale Ty nejsi ohraničen ničím. Jako totiž slunečnímu světlu nepřekáží vzdušná hmota obklopující zemi, nýbrž ji proniká a prochází a neničí ji a nedělí, zcela ji naplňuje, tak jsem myslel, že pronikáš nejen nebe, vzduch a moře, nýbrž i hrubou zemi ve všech největších a nejmenších částech, takže jsi všude přítomen, řídě vně i uvnitř tajuplným způsobem veškeré své tvory.

Tak jsem si to představoval, a dále jsem ve svém myšlení nepokročil. Ale klamal jsem se, neboť tímto způsobem by větší část země obsahovala větší část Tebe a menší část země menší část Tebe; a Ty bys naplňoval vše tak,

že by tělo slonovo obsahovalo více božství než tělo vrabcovo, oč totiž tělo slonovo jest větší a zaujímá větší prostor; a tak rozdroben byl bys přítomen ve větším nebo menším množství dle toho, jak menší nebo větší části bys zaujímal. Ty však takovým nejsi. Dosud však jsi neosvítil mé temnoty.

HLAVA II.

NEBRIDIOVY NÁMITKY PROTI MANICHEJSKÝM.

Stačil mně, Pane, proti těmto oklamaným klamatelům a němým mluvčům — neboť z nich nevycházelo Tvoje slovo — stačil mně proti nim důkaz, jež Nebridius již v Kartagu uváděl proti nim a který námi otřásl.

Co ti totiž mohlo, Bože, uškoditi ono pokolení temnotí, jež oni proti Tobě staví jako protivný princip, když bys nechtěl s nimi bojovati? Kdyby byli odpověděli, že nicméně Ti mohlo uškoditi, pak bys byl porušitelný a pomíjející. Kdyby však byli řekli, že Ti naprosto nemůže uškoditi, pak nebylo úplně žádného důvodu k zápasu a k takovému zápasu, aby se některá Tvá část, nebo úd, nebo výron Tvé podstaty smísil s nepřátelskými mocnostmi a bytostmi Tebou nestvořenými, tak že jimi zka-

žen a zhoršen upadl z blaženosti do bídy a potřeboval by pomoci, aby se mohl vyprostiti a očistiti. A touto částí že jest právě duše, jí ku pomoci přišlo Tvé Slovo, svobodné v otroctví úpějí duši, Slovo čisté duši poskvrněné, Slovo neporušené duši zkažené; ale i toto Slovo bylo by porušitelné, poněvadž by mělo původ z téže podstaty.

Proto nazývají-li Tebe, čím skutečně jsi, totiž bytostí neporušitelnou, jest všechno jejich tvrzení klamné a zavrženíhodné; pakli porušitelnou, pak to již samo sebou jest klamné a od základů odsouzení hodné. To přece stačilo, abych je úplně vyvrhl ze svého stísněného srdce; neboť chtěli-li míti o Tobě tuto představu, nemohli najíti z ní východu bez strašného rouhání srdcem a jazykem.

HLAVA III.

HLEDÁ PŘÍČINY HRÍCHU.

Ačkoliv jsem Tebe nazýval nepodléhajícím zkáze, střídání a změně, ačkoliv jsem pevně věřil, že jsi pravý Bůh náš, jenž stvořil nejen naše duše, nýbrž i těla, a nejen naše duše a těla, nýbrž všechny a všecko, přece jsem dosud nerozřešil a nerozuzlil, odkud má původ

zlo. Nicméně, ať byl ten původ jakýkoliv, snažil jsem se jej hledati tak, abych nebyl nucen považovati nezměnitelného Boha za změnitelného, abych se sám nestal zlým, hledaje původ zla. A proto dal jsem se do hledání bez obavy, jsa jist, že není pravdou, co tvrdili ti, jichž jsem se varoval z celé své duše, poněvadž jsem je viděl při hledání příčiny zla naplněné zlobou, v níž se osmělovali tvrditi, že Tvá bytost spíše jest schopna trpěti zlo, než oni jsou schopni zlo spáchati.

A snažil jsem se pochopiti tvrzení, jež jsem slyšel, že totiž naše svobodná vůle jest příčinou zla, jež pášeme, a že spravedlivý jest Tvůj soud, odsuzující nás k utrpení. Nemohl jsem ho však úplně a jasně proniknouti. Snažil jsem se vysvoboditi svou mysl z této propasti, ale hned jsem do ní zpět klesal; a kolik bylo pokusů, tolik bylo opětých pádů. K Tvému světlu mne povznášelo vědomí, že tak jistě mám svobodnou vůli, jako že jsem živ. Když jsem tedy něco chtěl nebo nechtěl, měl jsem naprostou jistotu, že jsem to já, jenž něco chce a nechce a nikdo jiný, a počal jsem si poněnáhu uvědomovati, že tam jest příčina zla. Viděl jsem, že při tom, co jsem konal nerad, spíše trpím než pášu zlo, a považoval jsem to ne za vinu, nýbrž za trest; uznáváje pak Tvou sprá-

vedlnost, hned jsem ji pokládal za spravedlivou.

Ale znova jsem se tázal: Kdo mne stvořil? Zdaž ne Bůh můj, nejen dobrý, nýbrž samo podstatné dobro? Odkud tedy pochází, že chci zlo a nechci dobra, takže zasluhuji spravedlivého trestu? Kdo tedy do mne vložil a zasel sad hořkosti, když jsem celý stvořen od nejsladšího Boha? Je-li původcem ďábel, odkud sám ďábel? A jestli on sám svou převrácenou vůlí stal se z anděla ďáblem, odkud se v něm vzala ta zlá vůle, aby se stal ďáblem, když od nejlepšího Stvořitele byl učiněn andělem naprosto dobrým? Tyto myšlenky mne tísnily a téměř dusily, ale neklesl jsem až do té hlubiny bludu, kde nikdo se Ti nevyznává v domnění, že Ty spíše zlo trpíš, než je člověk páše.

HLAVA IV.

BŮH JEST NEPORUŠITELNÝ.

Snažil jsem se dle možnosti, abych našel i ostatní pravdy, jako jsem našel, že neporušitelné předčí porušitelné; z toho jsem odvozoval, že nejsi podroben porušení, ať jsi čímkoliv. Vždyť žádná duše nedovedla a nedovede si představit něco Tebe lepšího, jenž jsi

nejvyšším a nejlepším Dobrem. Poněvadž tedy s naprostou jistotou a pravdou neporušitelné vyniká nad porušitelné, jak jsem již seznal, kdybys Ty nebyl neporušitelným, byl bych si mohl mysliti něco lepšího, než jsi Ty, Bože můj! A poněvadž jsem byl přesvědčen, že neporušitelné předčí porušitelné, musil jsem Tebe hledati právě tam a tam pátrati, odkud pochází zlo, totiž samo porušení, jež žádným způsobem nemohlo zasáhnouti Tvou podstatu.

Nikoliv, žádným způsobem nemůže porušení zasáhnouti našeho Boha, ani vůlí, ani nutností, ani nepředvídanou náhodou, poněvadž jest Bohem a nic jiného sobě nechce než dobro, jsa sám podstatné dobro. Býti podrobenu porušení nenáleží k podstatě dobra. Také Ty nemůžeš býti k něčemu přinucen proti své vůli, poněvadž Tvá vůle nepřevyšuje Tvou moc. Převyšovala by ji však, kdybys byl větším sama sebe; neboť vůle a moc Boží jsou Bohem samým. A co může býti nepředvídaným Tobě, jenž všechno znáš a všechna bytost jest jen proto, že Ty ji znáš? A proč vlastně tak mnoho mluvím, abych dokázal neporušitelnost podstaty Boží, jež by nebyla Bohem, kdyby nebyla neporušitelnou?

HLAVA V.

HLEDÁ OPĚTNĚ PŘÍČINU ZLA.

Hledal jsem původ zla a hledal jsem jej zle a neviděl jsem toho zla ve svém hledání. Představil jsem si v duchu vesmír a vše, co jest v něm viditelné: zemi, moře, vzduch, hvězdy, stromy, zvířata; a vše, co jest v něm neviditelné: nebe, anděly a veškeré duchovní bytosti; a i tyto bytosti, jakoby byly tělesné, umísťovala a pořádala má obrazotvornost, a utvořil jsem z veškerého Tvého stvoření ohromnou masu rozdělenou dle rozmanitých druhů těl, jak skutečných těl, tak těch, která jsem si vymyslel místo duchů. Tuto masu jsem si vytvořil velikou, ne jakou byla ve skutečnosti — co jsem konečně o ní věděl? — nýbrž jak se mně líbilo, ale přece se všech stran omezenou. Tebe pak, Pane, jsem si představoval, že ji jako naprosto nekonečný se všech stran objímáš a pronikáš asi tak, jako kdyby všude bylo nesmírné, nekonečné moře a mělo v sobě houbu nesmírně velikou, ale přece omezenou, a ta houba byla v každé své části naplněna tím nesmírným mořem. Tak jsem si představoval Tvé konečné tvorstvo, naplněné Tebou Nekonečným, řka: „Hle Bůh, hle jeho tvorstvo! Dobrý jest Bůh, nekonečně lepší a mocnější než ono tvorstvo,

ale jeho dobrota nemohla je přece učiniti jiným než dobrým; a hle, jak vše objímá a naplňuje!“

Kde jest tedy zlo a odkud a kudy se sem vplížilo? Jaký jest jeho kořen, jaké símě? Či snad vůbec není? Proč se tedy bojíme a chráníme toho, co není? A je-li strach náš bezdůvodným, jest strach sám zlem, jež marně naše srdce dráždí a trápí. A toto zlo jest tím větší, čím se více bojíme, kde báti se netřeba. Zkrátka, buď zlo, jehož se bojíme, skutečně jest, nebo, není-li, sám strach je zlem. Odkud jest tedy, když dobrý Bůh vše dobrým stvořil? Chápu to, že veliké, ano nejvyšší Dobro stvořilo menší dobro, ale i Stvořitel i tvor, vše jest přece dobré. Odkud tedy zlo? Či snad nějaký živel, z něhož stvořil tvory, byl zlý, a on rovnaje a pořádaje jej, nějakou jeho část v dobro neobrátil? Ale proč i to? Či snad nebyl mocen očistiti úplně ten živel on, který jest všemocný? Konečně, proč chtěl z něho něco utvořiti a raději jej nezničil svou všemohoucností? Či snad mohl trvati proti jeho vůli? Nebo, byl-li ten živel věčný, proč jej nechal tak dlouho téměř v nekonečných staletích a tak pozdě se mu zalíbilo něco z něho utvořiti? A chtěl-li najednou něco vytvořiti, proč, jsa všemohoucím, jej raději nezničil, aby on sám

zůstal celým, pravým, nejvyšším a nekonečným Dobrem? Nebo, nebylo-li dobře, aby on, jsa dobrý, také něco dobrého neutvořil a neupravil, proč neodstranil a nezničil hmotu zlou a nevytvořil dobrou, z níž mohl vše stvořiti? Opravdu, nebyl by všemohoucím, kdyby nemohl stvořiti něco dobrého, leda pomocí té hmoty, které sám nestvořil.

To vše zmítalo mým ubohým srdcem, obtíženým hlodajícími starostmi, strachem před smrtí a nemožností najíti pravdu. Pevně však vězela v mém srdci víra katolické církve v Tvého Krista, Pána a Spasitele našeho, v mnohém sice ještě nedokonalá a kolísající mimo pravidlo pravé nauky; přece však jí můj duch nepouštěl, nýbrž den ze dne více ji do sebe ssál.

HLAVA VI.

ZAMÍTL HÁDÁNÍ HVĚZDOPRAVCŮ.

Již jsem také zavrhl klamné předpovědi a bezbožné blouznění hvězdopravců. I zde budetež velebeny z hloubi mé duše Tvá slitování, můj Bože! Neboť Ty a jedině Ty — neboť kdo jiný mohl by nás vysvoboditi od smrtionosného bludu než Život, který nemůže zemřítí, než Moudrost, jež sama nepotřebujíc světla,

osvěcuje duše moudrosti potřebné a řídí svět až k padajícím listům stromů — Ty jsi zhojil tvrdošijnost mou, s níž jsem odporoval bystrému starci Vindicianovi a jinochu podivuhodného nadání Nebridiovi. Jeden s prudkostí, druhý s jakýmsi váháním, ale často mně tvrdil, že nestává vůbec umění předpovídati budoucnost; dohady lidské že často podporuje náhoda; že mnoho mluvíce, uhodnou nevědomky ledacos, ale vhodnou pouhou náhodou.

Ty však jsi se mně postaral o přítele, jenž sice pilně chodil na radu k hvězdopravcům, avšak v té vědě nebyl zběhlý a jak pravím, chodil k nim ze zvědavosti. Znal jednu událost, již mu vypravoval jeho otec; netušil však vůbec, jak právě ta událost zvrátila ve mně všechnu důvěru v to umění. Ten muž tedy, jménem Firminus, skvěle vychovaný a v řečnictví vyvíčený, tázal se mne, svého důvěrného přítele, na radu v některých záležitostech, do nichž kladl veškerou svou světskou naději; mezi jiným se mne tázal, co soudím o tak zvaném seškupení hvězd. Já však, který jsem se v té věci počal kloniti k názoru Nebridiovu, neodepřel jsem mu projevení své mínění, o které mne žádal ve svých pochybnostech; podotkl jsem však, že jsem již skoro přesvědčen o směšnosti a lichosti tohoto názoru.

Na to i on mně vypravoval, že jeho otec byl náruživým milovníkem té nauky a jeden jeho přítel neméně než on. Se stejnou horlivostí a společnou vášní svého srdce vrhli se na tyto hlouposti, takže i v hodinu narození domácích zvířat znamenali si seskupení hvězd, aby tak získali takořka příklady pro svou domnělou nauku. Dále mně vypravoval, co slyšel od svého otce: Když matka ho nosila v lůně, byla současně i jedna otrokyně otcova přítele těhotnou, což ovšem nemohlo býti tajno jejího pána, jenž s největší bedlivostí se staral i o líhnutí svých psů. Když tedy s všestrannou pečlivostí jeden své manželky, druhý své otrokyně poznamenávali dny, hodiny a minuty, stalo se, že obě ženy porodily současně, takže seskupení hvězd bylo do nejmenších podrobností stejné, jak při porodu syna, tak při porodu otrocka. Neboť když obě ženy počaly pracovati k porodu, oznámili si vzájemně, co se v jejich domě děje, připravivše si zvláštní posly, kteří by ihned oznámili narození, což mohli snadno učiniti, jsouce pány ve svém domě. A oba poslové potkali se ve stejné vzdálenosti od obou domů, takže ani s jedné, ani s druhé strany nebylo možno poznamenati nejmenší rozdíl v seskupení hvězd a v počítání času. A přece Firminus, pocházející ze vznešené ro-

diny, nastoupil ve světě skvělou dráhu, nashromáždil bohatství, dosáhl důstojností, kdežto otrok, nemoha nikterak změnití svého trudného stavu, stále sloužil svým pánům, jak sám Firminus dosvědčil.

Uslyšev o této události, o níž jsem pro věrohodnost vypravujícího nemohl míti ani nejmenší pochybnosti, pustil jsem mimo sebe veškerou dřívější svou důvěřivost a snažil jsem se nejprve samého Firmina odvrátiti od té všetečnosti říka, že kdybych měl dle seskupení hvězd při jeho zrození pověděti pravdu, musil bych v něm čísti, že jeho rodiče jsou mezi předními v městě, rodina jeho vznešená, původ bezúhonný, výchova vzorná, důkladné vědecké vzdělání.

A kdyby se mne tázal otrok zrozený za téhož seskupení hvězd, pak bych dle pravdy musil ve hvězdách čísti pravý opak: rodinu nízkého původu, otrocký stav, a vše úplně odchylné a naprosto různé od předešlého. Jak by mohlo býti, že pozoruje totéž, musil bych tvrditi věci tolik sobě odporující, kdybych chtěl mluvit pravdu? A kdybych chtěl pak říci totéž, mluvil bych lež? Z toho jsem naprosto určitě soudil, že správné odpovědi, dané z pozorování hvězd, nejsou dány na základě vědy, nýbrž náhodou; nesprávné pak

odpovědi nejsou dány z neznalosti vědy, nýbrž z klamu náhody.

Když mně tak byla uvolněna cesta, počal jsem mnoho přemýšlet, jakého způsobu užití, aby mně nikdo z těch podvodníků, činících si z toho živnost — jež jsem již toužil napadnout a s posměchem vyvrátiti jejich nauku — nemohl namítnouti, že Firminus mně, nebo otec jemu, vypravoval něco nepravdivého. Proto jsem obrátil svou pozornost k porodu dvojčat, která obyčejně tak rychle za sebou přicházejí na svět, že ten nepatrný časový rozdíl — ať mu již přikládají jakýkoliv vliv na lidskou přirozenost — nemůže býti pozorováním lidským přesně určen a zaznamenán, aby hvězdopřevce dle něho předpovídal pravdu. Pravdy však nebude moci uhodnouti, poněvadž prohlížeje tatáž znamení, musil by říci totéž o Esauovi a Jakobovi, kteří měli tak různé životní dráhy. Proto by lhal; nebo kdyby mluvil pravdu, musil by předpovídati různé věci, ač znamení byla tatáž. Nemluvil by tedy pravdu dle umění, nýbrž náhodou.

Ty však, o Pane, nejspravedlivější Vládce všehomíra, bez vědomí tazajících se a otázaných tajným svým vlivem působíš, že duše dle svých tajných zásluh uslyší odpověď z hlubin Tvého spravedlivého soudu, při němž se

člověk nesmí tázati: Co jest to? anebo proč jest to? Ať se jen netáže, ať se netáže! Jest pouhým člověkem a to stačí.⁵⁴

HLAVA VII.

SNAŽÍ SE ÚSILOVNĚ VYPÁTRATI PŘÍČINU ZLA.

Již jsi mne tedy, můj Spomocníku, zbavil těchto pout; já jsem však ustavičně pátral, odkud pochází zlo, nemoha najíti žádného východiska. Nedopustil jsi však, aby příval mých myšlenek mne oderval od té víry, kterou jsem věřil, že jsi, že Tvá podstata jest nezměnitelná, že Ty jsi prozřetelnost a spravedlnost lidí, že v Kristu, svém Synu a našem Pánu a v Písmě svatém, doporučeném autoritou Tvé katolické církve, ukázal jsi lidstvu cestu k onomu životu, jenž následuje po této smrti. Když jsem tyto pravdy pro sebe zachránil a neochvějně do svého srdce vštípil, hledal jsem s plamennou touhou původ zla. Jaká muka mého, znova se rodícího srdce! Jaké lkání, o můj Bože! Tvé uši je slyšely a já jsem toho nevěděl. A zatím co jsem v tichosti usilovně hledal, tamené úzkosti mého ducha byly hlasitým voláním ke Tvému milosrdenství.

Ty jsi ovšem věděl, co trpím, a nikdo z lidí.

A opravdu, jak malou část mých útrap sdělil můj jazyk uším mých nejdůvěrnějších přátel! Zdaž cháпали celou tu mou duševní bouři, k je-
jímuž vyličení nestačil ani čas, ani můj jazyk? Přece však celá pronikla až k Tvým uším, po-
něvadž jsem řval bolestí srdce svého a známa Ti byla všechna má tužba a světlo očí mých
uniklo mi (ŽALM 37,9). Neboť ono bylo u-
vnitř, já pak venku.⁵⁵ To světlo nebylo v pro-
storu, já však jsem se obracel k těm předmě-
tům, jež zaujímaly prostor, a nenalézal jsem
tam místa k odpočinku. Neupokojily mne ty
předměty, abych mohl říci: „Dosti již a dobře
jest zde býti!“ ale také mně nedovolily, abych
se vrátil tam, kde se mně vedlo dosti dobře.
Stál jsem totiž výše než ony předměty, ale
níže než Ty; Ty jsi byl pravou mou radostí,
když jsem se Ti podrobil, neboť i Ty jsi mne
podrobil stvořené věci nižší mne.

To byl pravý poměr a prostřední cesta mé
spásy, totiž uchovati v sobě Tvůj obraz a ve
Tvé službě panovati nad svým tělem. Když
pak jsem pyšně proti Tobě povstal a pod ští-
tem své nepoddajné šíje (JOB 15, 26) proti Tobě
se vzbouřil, vzbouřily se proti mně i mé nízké
pudy, tísníce mne tak, že jsem nikde nenalezl
ani úlevy ani oddechu.⁵⁶ Jakmile jsem otevřel
oči, se všech stran se mně před ně stavěly hro-

madně a v hustých řadách tyto stvořené věci;
před duši opět se postavily představy těl, jež
mně přicházely vstříc volajíce: „Kam jdeš, ne-
čistý a poskvrněný?“ Vše to vyrůstalo z mé rá-
ny, poněvadž jako zraněného pokořil jsi zpup-
ného (ŽALM 88, 11). Má nadutost mne odlou-
čila od Tebe a příliš nafouklé mé tváře zaví-
raly mně oči.

HLAVA VIII.

BOŽÍ MILOSRDENSTVÍ MU SPĚJE KU POMOCI.

Ty, o Pane, zůstáváš na věky, ale nehněváš
se na nás na věky, poněvadž jsi se smiloval
nad prachem a popelem a zalíbilo se před tváří
Tvou opravití nepravosti mé. Vnitřními ostny
jsi mne poháněl, abych nikde nenalezl pokoje,
dokud Tě nepoznám duševním zrakem s úpl-
nou jistotou. Má nadutost splaskovala tajem-
ným lékem Tvé ruky a zkažené a ztemnělé
oko ducha mého se den ode dne hojilo ostrou
noční vodou spásitelných bolestí.⁵⁷

HLAVA IX.

NALÉZÁ JEN TEMNÝ OBRAZ KRISTŮV V KNIHÁCH PLATONIKŮ.

A nejprve, chtěje mi ukázati, jak se pyšným protivíš, ale pokorným dáváš svou milost (JAKUB 4, 6) a s jak velikým milosrdenstvím jsi ukázal lidem cestu pokory, když Slovo tělem učiněno jest a přebývalo mezi námi (JAN 1, 13); připravil jsi mně skrze jednoho člověka, bezměrnou pýchou nadutého, některé knihy Platoniků,⁵⁸ přeložené z řečtiny do latiny; v nich jsem četl, ne sice týmiž slovy, ale dle smyslu posíleného mnohými a různými důvody, totéž, že totiž: „Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bohem bylo Slovo.“⁵⁹ To bylo na počátku u Boha. Všecky věci povstaly skrze ně a bez něho nepovstalo nic. Co v něm učiněno bylo, jest život. A Život byl světlem lidí a Světlo ve tmě svítí a tma ho nepojala (JAN 1, 1-5). Dále: Duše lidská, ačkoliv vydává svědectví o Světle, není sama světlem, nýbrž Slovo Boží, Bůh sám jest Světlo pravé, kteréž osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět. Na světě bylo a svět povstal skrze ně, ale svět ho nepoznal. Ale nečetl jsem tam, že do vlastního přišel a vlastní ho

nepřijali. Kolikokoli však jej přijali, dal jim moc státi se dítkami Božími, těm, kteří věří ve jméno jeho (JAN 1, 9-12).

Ještě jsem tam četl: Slovo, Bůh sám, ne z vůle těla, ani z vůle muže, nýbrž z Boha zrozeno jest. Ale že „Slovo tělem učiněno jest a přebývalo mezi námi“ jsem tam nečetl (JAN 1, 13-14). — Nalezl jsem také v oněch knihách různými a mnohými způsoby vyjádřeno, že „Syn, jenž je ve způsobě Boží, nepoložil si za loupež toho, že je roven Bohu“ (FILIP. 2, 6), poněvadž jest s ním podstatně totéž. Nemají však ony knihy, že „sebe sama zmařil přijav způsobu služebníka tím, že podobným stal se lidem a ve vnějším zjevu svém byl shledán jako člověk. Ponižil sebe sama, stav se poslušným až k smrti, a to k smrti kříže. Proto také Bůh povýšil ho a dal mu jméno nade všechno jméno, aby ve jménu Ježíšově pokleklo veškeré koleno nebešťanů, pozemšťanů i těch, kteří jsou v podsvětí, a aby každý jazyk vyznal, že Pánem jest Ježíš Kristus ve slávě Boha Otce (FILIP. 2, 6-11).

V knihách těch jest, že přede všemi časy a nade všecky časy nezměnitelně zůstává jednorozený Syn Tvůj, souvěčný Tobě, a že z jeho plnosti duše berou (JAN 1, 16), aby došly spasení a že, aby se staly moudrými, obnovují se

účastenstvím té Moudrosti, jež jest v něm. Není však tam, že v čase zemřel za hříšníky (ŘÍM. 5, 6) a že jsi ani vlastního Syna neušetřil, nýbrž za nás všechny jej vydal (ŘÍM. 8, 32). Neboť skryl jsi tyto věci před moudrými a opatrnými a zjevil jsi je maličkým, aby k němu přišli všichni, kteří se lopotí a jsou obtíženi a on je občerství, neboť jest tichý a pokorný srdcem (MATOUŠ 11, 25 a 29), a vodí chudasy ve spravedlnosti a vyučuje ubohé svým cestám (ŽALM 24, 9 a 18) patře na bídu naši a (naši) nesnáz a vše, čím jsme se provinili, odpouštěje.

Ti však, kteří se vyvyšují jako na kothurnu⁶⁰ nějaké „vyšší moudrosti“, neslyší ho ovšem an dí: „Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem a naleznete pokoj duším svým (MAT. 11, 29), neboť ač poznali Boha, neoslavili ho jako Boha, ani mu nepoděkovali, nýbrž zmarněli ve svých myšlenkách a zatemnilo se nemoudré srdce jejich a říkajíce, že jsou moudří, stali se blázny (ŘÍM. 1, 21).

A proto ty knihy mně dávaly poznati změněnou slávu neporušitelného Boha za podobu obrazu porušitelného člověka a ptactva i čtvernožců a plazů (ŘÍM. 1, 23), pokrm to totiž egyptský,⁶¹ za nějž prodal Esau své prvorozenství; poněvadž prvorozený národ místo Tebe uctíval hlavu čtvernohého zvířete, obraceje se

v srdci svém do Egypta (SKUT. AP. 7, 39) a skláněje svou duši, jež jest Tvým obrazem, před obrazem telete požirajícího seno.

Hle, to jsem tam našel, ale úst svých jsem nepřiložil k tomuto pokrmu. Neboť zalíbilo se Tobě, Pane, sejmouti z Jakoba hanbu ponížení, aby starší sloužil mladšímu (ŘÍM. 9, 13) a povolal jsi pohany ke svému dědictví. A já přišel jsem k Tobě ze středu pohanův a obrátil jsem svou pozornost ke zlatu, jež Tvůj lid dle Tvého rozkazu s sebou odnesl, poněvadž bylo Tvým, ať bylo kdekoliv.⁶² A Athéňanům jsi řekl ústy svého apoštola, že v Tobě žijeme, se hýbáme a trváme, jakož i někteří z nich pravili (SKUT. AP. 16, 18). A ty knihy jistě přišly odtamtud. Nezastavil jsem se však u těch egyptských model, jimž oni nesmyslní z Tvého zlata činili poctu, zaměňujíce pravdu Boží za lež a ctíce i klaníce se tvorstvu místo Tvůrci (ŘÍM. 1, 25).

HLAVA X.

POČÍNÁ PONĚKUD CHÁPATI BOŽSKÉ VĚCI.

Povzbuzen touto četbou, abych se obíral sebou samým, vstoupil jsem, Tebou veden, do svého nitra; mohl jsem to učiniti, poněvadž

stal jsi se mým Pomocníkem. Vstoupil jsem tam tedy a okem ducha svého, ač zakaleným, viděl jsem nad tímtéž duchovním svým okem a nad svým rozumem nezměnitelné světlo Páně, ne ono obyčejné, viditelné tělesným okem, ani jiné mohutnější, jakoby téhož druhu, ale velmi mnohem jasnější a celý prostor naplňující. Takové to světlo nebylo, nýbrž jiné a naprosto se lišící od všeho toho. Nevznášelo se nad mým rozumem jako olej nad vodou, nebo jako nebe nad zemí, nýbrž mnohem výše, poněvadž mne stvořilo, a já mnohem níže, poněvadž jsem byl od něho stvořen. Kdo zná pravdu, zná to světlo, a kdo je zná, zná věčnost. Jest viditelné okem lásky.

O věčná Pravdo, o pravá Lásko, o milá Věčnosti! Ty jsi můj Bůh! Po Tobě toužím dnem i nocí! Jakmile jsem Tě poznal, povznesl jsi mne k sobě, abych viděl, že mnoho lze viděti, že však dosud nejsem schopen to viděti.⁶³ Oslepil jsi chorobný můj zrak, záře přejasným svým světlem, umdlával jsem láskou a hrůzou a shledal jsem, že jsem daleko od Tebe v pekelné krajině a slyšel jsem hlas Tvůj jako s výše: „Jsem pokrm silných, rostiž a budeš mne požívat; neproměníš mne v sebe sama, jako pokrm svůj tělesný, nýbrž budeš proměněn ve mne.“ A seznal jsem, že pokutami stíháš

člověka za to, že se prohřešuje, takže hyne jako pavučina duše jeho (ŽALM 38, 12). I řekl jsem: „Což pravda jest ničím, poněvadž není rozšířena ani v konečném ani v nekonečném prostoru? A Ty jsi volal z dálky: „Ano, já jsem, který jsem“ (2. MOJŽ. 3, 4)! A slyšel jsem tento hlas, jako se slychá v srdci, a veškerá má pochybnost se rozplynula. Spíše bych byl pochyboval o tom, že žiji, než že není Pravda, která se poznává ze stvořených věcí.⁶⁴

HLAVA XI.

JAK EXISTUJÍ STVOŘENÉ BYTOSTI.

Pozoroval jsem ostatní věci, které jsou pód Tebou, a shledal, že nemají ani naprostého bytí, ani naprostého nebytí. Jsou sice, poněvadž jsou od Tebe; nejsou však, poněvadž nejsou to, co Ty jsi. Neboť jen to opravdu jest, co jest nezměnitelné. Mně však dobrým jest přidržeti se Boha, neboť nezůstanu-li v něm, nebudu moci zůstat ani sám v sobě. On pak zůstává sám v sobě, obnovuje vše. Bůh můj jsi Ty; nemám dobra mimo Tebe (MOUDR. 7 a ŽALM 15, 2)!

HLAVA XII.

VŠE, COŽKOLI JEST, JEST DOBRÉ.

A seznal jsem jasně, že věci potud jsou porušitelné, pokud jsou dobré; kdyby totiž nebyly dobré, nebo byly svrchovaně dobré, nemohly by se porušiti. Neboť nejvyšší dobro jest neporušitelné a rovněž zase tam, kde není nic dobrého, tam nemůže se nic pokaziti. Zkáza totiž přináší škodu; nepřinášela by však škody, kdyby nezmenšovala dobro. Buď tedy zkáza není škodlivá — což jest holou nemožností — nebo — což jest naprosto jisto — co se porušuje, ztrácí nějaké dobro. Kdyby tedy bylo zbaveno všeho dobra, bylo by zbaveno i svého bytí; neboť kdyby i potom zůstalo bytí a nemohlo již podlehnouti zkáze, stalo by se lepším, že by totiž nezůstalo neporušitelným.

Co však jest pošetilejším než tvrzení, že věci zbavené všeho svého dobra, stávají se lepšími? Jsou-li totiž zbaveny všeho dobra, musí nutně býti zbaveny i svého bytí. Pokud tedy jsou, jsou dobré; cokoliv tedy jest, jest dobré. Ono pak zlo, o jehož původu jsem tolik pátral, není podstatou; kdyby totiž bylo podstatou, bylo by dobré. Skutečně; buď tedy byla by to podstata neporušitelná — tedy opravdu veliké dobro — nebo by to byla podstata porušitelná,

která by rovněž nemohla se porušiti, jsouc dobrá.⁶⁵ Tak jsem konečně úplně jasně seznal, že jsi všechny věci stvořil dobré a že vůbec není podstaty, které bys nestvořil; a ač jsi všech neučinil stejnými, přece všechny jsou, poněvadž každá jest dobrá sama v sobě a souhrn všech jest velmi dobrý, neboť Ty, Bože náš, jsi všechno stvořil jako velmi dobré (1. MOJŽ. 1, 31).

HLAVA XIII.

VEŠKERÉ STVOŘENÍ HLÁSÁ SLÁVU BOŽÍ.

Na Tobě vůbec není zla,⁶⁶ a nejen na Tobě, nýbrž ani na celém Tvém stvoření, neboť mimoto tento vesmír není ničeho, co by mohlo do něho vniknouti a porušiti Tebou stanovený řád. Jen některé jednotlivosti, jež neprospívají jiným, se považují za zlé; ale tytéž jednotlivosti, pokud prospívají jiným, jsou dobré a i samy o sobě jsou dobré.⁶⁷ A všechny tyto věci, jež si neprospívají navzájem, prospívají nižší části stvoření, jež sluje země, které prospívá i zamračené a bouřlivé nebe.

Daleko buď ode mne, abych řekl: „Kéž by tyto nebyly!“ Neboť, ač bych je toužil míti lepšími, pozoruje je samy v sobě, přece musil bych Tebe chváliti i pro ně samy, neboť Hos-

podina chválí na zemi obři mořští, všechny tůně, oheň, krupobití, sníh, led, vichřice, čínící rozkaz jeho, hory, jakož i pahorky, stromoví ovocné a všecky cedry! Zvěř i všecka zvířata domácí, plazi a ptactvo okřídlené, králové země se všemi národy, knížata a všichni soudcové světa, jinochové, jakož i panny, starcové a s nimi děti! Poněvadž však tento chvalo zpěv i na nebi zaznívá, ať „Tě vychvalují na výsostech všichni andělé Tvoji, všecka vojska Tvá, slunce a měsíc, všecky svítící hvězdy, nebesa nebes a všecko vodstvo, které jest nad nebem“ (ŽALM 148). Již jsem nctoužil po něčem lepším, poněvadž při povšechné úvaze, ač věci nebeské zdály se mně býti lepšími než pozemské, jsem dospěl ke zdravějšímu úsudku, že všechny věci souborně vzaty jsou výtečnější, než samy věci vyšší.

HLAVA XIV.

KONEČNĚ ZASVITLO MU PRAVĚ POZNÁNÍ BOHA.

Nejsou zdraví na duchu ti, kterým se nelíbí něco z Tvého stvoření, jako já jsem nebyl zdrav, poněvadž se mně nelíbilo mnohé z Tvého stvoření! A poněvadž se duše má neopovážila připisovati to Tvému nedostatku, můj

Bože, chtěla, aby nebylo Tvým dílem, co se jí nelíbilo; tak musila dospěti k doměnce o dvou podstatách; nespočinula však v ní a mluvila, co jí kladli do úst. Opustivši pak toto mínění, vytvořila si Boha, naplňujícího nekonečný prostor, namlouvajíc si, že jsi to Ty, a toho si vložila do srdce, činíc se opět chrámem modly, vzbuzující v Tobě hnus. Ale když jsi na svou hrud přitiskl mou nevědomou hlavu a zavřel jsi mé oči, aby neviděly marnost (ŽALM 118, 37), uklidnil jsem se poněkud a utišila se šlelost má. Probudil jsem se v Tobě a viděl jsem, že jsi zcela jinak nekonečným. Ale toto prohlédnutí nevycházelo z očí tělesných.

HLAVA XV.

VŠE MÁ PODÍL NA PRAVDĚ A DOBROTĚ BOŽÍ.

Pohlédl jsem na jiné věci a shledal, že Tobě vděčí za své bytí a že všechny v Tobě mají svůj konec, ne však jako v nějakém prostoru, nýbrž poněvadž Ty, Všemohoucí, je držíš svou pravdou, jako rukou, jež vše drží;⁶⁸ a že všechny jsou pravdivé jen potud, pokud jsou,⁶⁹ a nic není nepravdivé, leč když se zdá býti tím, čím není. A viděl jsem, že věci nejen odpovídají svému místu, nýbrž i času,⁷⁰ a že Ty jediný Věc-

KNIHA OSMÁ

Zpráva o obrácení řečníka Viktorina a o přísném životě sv. Antonína opata rozvítla krutý boj v srdci Augustinově mezi tělem a duchem; tajemný blas a četba listu sv. Pavla k Římanům rozbodl o jeho úplném obrácení v třicátém drubém roce.

HLAVA I.

AUGUSTINOVA NÁVŠTĚVA U SIMPLICIANA.

Bože můj! Chci vzpomínati dále s díkyčinním a vyznávati milosrdenství Tvé ke mně! Ať jsou všechny kosti mé proniknuty láskou k Tobě a zvolají: „Hospodine, kdo je podobn Tobě“ (ŽALM 34, 10)? Rozvázal jsi moje pouta, Tobě podám obět díky (ŽALM 115, 17). Budu vypravovati, jak jsi je rozvázal, a všichni, kteří se Ti klaní, slyšíce to zvolají: „Veleben buď Pán na nebi i na zemi, veliké a podivuhodné jest jméno jeho“ (DANIEL 3, 26)!

Tvá slova mně utkvěla v srdci a se všech stran jsi mne tísnil. Tvým věčným životem byl jsem zcela jist, ač jsem jej viděl jen jako skrze zrcadlo v záhadě (1. KOR. 13, 12); ne-

zbyla mně žádná pochybnost, že Tvá nezničitelná podstata jest původem všech podstat; netoužil jsem býti více přesvědčen o Tobě, nýbrž býti stálejším v Tobě. V mém pozemském životě však dosud vše kolísalo a mé srdce musilo býti vyčištěno od starého kvasu (I. KOR. 5, 7); líbila se mně cesta, jíž jest sám Spasitel, nechtělo se mně však kráčet po jejích těsných zátočinách.

Vnukl jsi mé duši, že bych učinil dobře, kdybych se odebral k Simplicianovi, jež jsem znal jako Tvého věrného sluhu, skvějícího se Tvou milostí. Také jsem slyšel, že od mládí Tobě nejoddaněji sloužil; tehdy byl ovšem již starcem. Myslil jsem, že nabyl mnoho zkušeností a vědomostí, poněvadž během svého dlouhého života s takovou horlivostí po Tvých cestách kráčel; a bylo tomu tak.⁷⁸ Proto jsem k němu šel, abych se s ním poradil o svých strastech; chtěl jsem, aby mně v mém ubohém stavu označil vhodný způsob, jak kráčet po Tvé cestě. Neboť jsem viděl tolik věřících ve Tvé církvi, ale jeden kráčel tou cestou, druhý jinou.

Můj život ve světě se mně nelíbil a velmi mne tížil, poněvadž má žádostivost po cti a penězích mne nerozněcovala jako dříve, a bych snášel ono tak těžké břemeno otroctví. Ty

věci ztratily opravdu pro mne svůj půvab při vzpomínce na Tvou sladkost a skvostný dům Tvůj, který jsem miloval! (ŽALM 25, 8). Dosud však mne poutala láska k ženě, ač mně apoštol nebránil vstoupiti v manželství, třebaže k lepšímu vybízel, chtěje, aby všichni byli jako on (I. KOR. 7, 7). Já však jsem byl příliš slabým a dával jsem přednost volnějšímu způsobu života a jen pro tu příčinu jsem slabošsky se potácel i v ostatním, ochablý vysilujícími starostmi, poněvadž život manželský, jenž mne mocně vábil, byl by mne přinutil smířiti se i s jinými věcmi, jichž jsem nechtěl snášeti. Slyšel jsem sice z úst Pravdy samé, že jsou panicové, kteří se sami oddali panictví pro království nebeské; připojila však: „Kdo může chápati, chápej“ (MAT. 19, 12)

Ach, jak jsou pošetilí lidé, v nichžto není známosti Boha, a kteří z těch dobrých věcí, jež vidí kolem sebe, nemohli nalézt toho, jenž jest (MOUDR. 13, 1). Já jsem sice již vyšel z oné marnosti a vystoupil jsem výše a dle svědectví celého Tvého tvorstva našel jsem Tebe, svého Stvořitele, a u Tebe Slovo Tvé, jediného Boha s Tebou a s Duchem svatým, skrze něž jsi stvořil všechny věci (JAN 1, 3).

Jest však ještě jiný druh bezbožníků, kteří, ač poznali Boha, neoslavili ho jako Boha, ani

mu nepoděkovali (ŘÍM. 1, 21). I do této bezbožnosti jsem upadl, ale Tvá pravice, o Bože, mne podpírala (ŽALM 17, 36) a odtud odnesla na místo, kde bych se uzdravil. Neboť Ty jsi řekl člověku: „Hle bázeň Boží jest moudrost (JOB. 28, 28)! A nechtěj slouti moudrým, neboť ti, kteří se praví býti moudrými, stali se pošetilými“ (PŘÍSL. 3, 7). Již jsem totiž našel drahocennou perlu a prodav vše, co jsem měl, měl jsem ji koupiti. Já však jsem váhal.

HLAVA II.

ZPRÁVA O OBRÁCENÍ VIKTORINOVĚ.

Odebral jsem se tedy k Simplicianovi, duchovnímu to otci biskupa Ambrože, vzhledem ke Tvé milosti, jež Ambrož miloval jako svého otce. Vypravoval jsem mu o všech cestách svého bludu. Sotva však jsem podotknul, že jsem četl některé knihy Platoniků, jež do latiny přeložil Viktorin, bývalý řečník římský,⁷⁹ jenž dle vypravování zemřel jako křesťan, radoval se se mnou, že jsem nepřipadl na spisy jiných filosofů, plné klamů a pochybností dle nauk tohoto světa (KOLOS. 2, 8), kdežto tyto všude odkazují na Boha a jeho Slovo. Potom, aby mne povzbudil k pokoře Kristově, skryté

před moudrými a zjevené maličkým, zmínil se i o samém Viktorinu, s nímž za svého pobytu v Římě žil v důvěrném přátelství; vypravoval mně o něm událost, jíž nepominu mlčím.

Jeho obrácení zajisté jest mohutným chvalo zpěvem Tvé milosti, což nutno Tobě vyznati. Tento veleučený stařec, na slovo vzatý ve všech svobodných vědách, jenž přečetl, posoudil a vysvětlil tolik filosofů, učitel tolika urozených senátorů, vyznamenán pro své vynikající zásluhy v řečnictví postavením sochy na římském náměstí, což lidé tohoto světa považují za vrchol slávy, až do té doby ctitel model a účastník bezbožné modloslužby, pro niž téměř celá římská šlechta tehdy horující klamala lid, předvádějíc mu všechny možné druhy cizích bohů,⁸⁰ dokonce i Anuba se psí hlavou, kteří proti Neptunovi, Venuši a Minervě pozdvihli zbraň, přemožení sice Římem, ale Římem také uctívání, a samým starcem Viktorinem tak hlučnými slovy hájení: nyní se nestyděl státi se učedníkem Tvého Krista, dítkem Tvého spásného pramene, skloniv svou šíjí pode jeho pokory a hrdé své čelo k potupě kříže.

O Pane, Pane, jenž jsi sklonil své nebe a sestoupil, dotkl se hor, by se kouřilo z nich

(ŽALM 143, 5), jakým způsobem jsi vnikl až do jeho srdce? Čítal, jak mně vypravoval Simplician, Písmo svaté, zkoumal a rozebíral všechny křesťanské knihy co nejbodlivěji a říkával Simplicianovi ne veřejně, nýbrž tajně a důvěrně: „Věz, že již jsem křesťanem“. Ten však odpovídal: „Neuvěřím a nebudu tě počítati mezi křesťany, dokud tě neuvidím v chrámě Kristově!“ A on usmívaje se řekl: „Tedy stěny dělají křesťany?“ A často opakoval, že jest již křesťanem; Simplician mu vždy totéž odpovídal a znova se opakovala poznámka o stěnách. Báł se totiž uraziti své přátele, pyšné modloslužebníky, domnívaje se, že by s výše jejich babylonské důstojnosti, jako s cedrů libanských, jichž dosud Hospodin nerozštípil (ŽALM 28, 5), se naň sesypalo těžké nepřátelství.

Ale když četbou a horlivým badáním nabyl síly a báł se, že bude Kristem zapřen před svatými anděly (LUK. 12, 9), bojí-li se ho vyznati před lidmi, a za veliké provinění pokládal sobě, že se stydí za svatá tajemství pokory Tvého Slova, nestydě se za svatokrádežnou modloslužbu pyšných démonů, které hrdý vítěz přijal od přemožených: tu odvrhl falešný stud, oblékl se v cudnou pravdu, řka najednou, znenadání Simplicianovi: „Pojďme do chrámu, chci se státi křesťanem!“

A tento radostí zcela opojený, šel s ním. Jakmile byl zasvěcen do prvních tajemství víry, dal se brzy ku zděšení Říma a k radosti církve zapsati mezi křtěnce. Bezbožní vidouce to rozčilovali se zlostí, zuby svými skřípali a chřadli. Ty však, Pane Bože, byl jsi nadějí svého služebníka, který nic neměl se zpupnými a odpadlými lháři (ŽALM 39, 5).

Když konečně se přiblížila hodina vyznání víry, jež záleželo v určitých slovech z paměti pronesených s vyvýšeného místa před věřícím lidem římským od těch, kteří se chtěli státi účastnými Tvé milosti, nabídli prý krčejí Viktorinovi, aby složil soukromé vyznání víry, jako se nabízelo některým z obavy, že studem upadnou ve zmatek: on zvolil vyznati svou spásu před celým zbožným shromážděním. Vždyť v řečnictví, jemuž vyučoval, nebylo spásy, a přece mu vyučoval veřejně. Čím méně proto měl se styděti vyznati Slovo Tvé před tichým Tvým stádcem, když se nestyděl pronášeti svá slova davu lidí nerozumných?

Jakmile tedy vystoupil na vyvýšené místo, aby složil vyznání víry, všichni, kteří ho znali — a kdo ho tam neznal? — šeptali si s radostí jeho jméno. A ústa všech plesajících šeptala: „Viktorin, Viktorin!“ Ústa všech propukla v jásot, jakmile jej spatřili, a ústa všech pozor-

ně umlkla, aby jej slyšeli. Vyznal pak pravou víru s takovou důvěrou, že všichni chtěli jej přitisknouti na své srdce; a opravdu s láskou a radostí podávali ší ho z náruče do náruče.

HLAVA III.

PROČ PŮSOBÍ RADOST OBRÁCENÍ HŘÍŠNÍKŮ?

Dobrý Bože, proč se má člověk více radovati ze záchrany duše téměř zoufalé a z velikého nebezpečení vysvobozené, než kdyby byl měl vždy naději a nebezpečí bylo zcela nepatrné? Vždyť i Ty, milosrdný Otče, více se raduješ nad jedním hříšníkem pokání činícím, než nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří nepotřebují pokání (LUK. 15, 7). A také my rádi slyšíme, když plesající pastýř na svých ramenou odnáší zbloudilou ovečku a k jak veliké radosti sousedek ukládá žena ke Tvým pokladům ztracený peníz, který našla; a slzy nám vyluzuje radostná slavnost Tvého domu, když čteme o mladším synu: „Byl mrtev a zase ožil; byl ztracen a jest nalezen“. Ty totiž se v nás raduješ a ve svých andělech svatou láskou svatých, neboť Ty jsi vždy týž a vždy týmže způsobem poznáváš věci, které ani nejsou vždy, ani tímže způsobem.

Co se tedy děje v duši, že se více raduje z nalezení nebo vrácení věci, než kdyby jich nikdy neztratila? Dosvědčují to i ostatní případy a všude jest hojnost svědectví volajících: „Ano, tak tomu jest“. Vítězný vojevůdce slaví triumf a nebyl by vítězný, kdyby byl nebojoval; a čím větší nebezpečnoství bylo v boji, tím radostnější jest triumf. Bouře zmítá námořníky a hrozí ztroskotání lodi; všichni blednou strachem před nastávající smrtí. Utiší se moře, vyjasní se nebe a rozpoutá se nesmírná radost, poněvadž nesmírný byl strach. Onemocní přítel a jeho tepna věští nebezpečí; všichni, kteří si přejí jeho uzdravení, v duchu s ním zároveň jsou nemocni; jest mu lépe, ač dosud nemá předešlých sil, bývá veliká radost, jaké nikdy před tím nebylo, dokud chodil zdrav a silen. A takové radosti životní lidé si připravují ne neočekávanými a bezděky nastalými obtížemi, nýbrž i dobrovolnými a zúmyslně vyvolanými. Není požitku z jídla a pití, nepředchází-li obtížný hlad a žízeň. Opilci vyvolávají požitím něčeho slaného nepřijemnou palčivost; hasíce ji pitím, připravují si požitek. Jest také zvykem, že zasnoubenou nevěstu hned neodávají, poněvadž by si jí méně vážil, kdyby si jí s nějakou obtíží nezískal.

Tak jest tomu při hanebné a odsouzení hod-

né radosti; tak i při radosti dovolené a řádné; tak v upřímném a počestném přátelství, tak při obrácení toho, který byl mrtev a zase ožil, byl ztracen a jest nalezen. Všude větší radosti předchází větší bolest.

Jak to tedy může býti, Pane Bože můj, že Ty sám sobě jsi věčnou radostí a část tvorstva kolem Tebe se ustavičně v Tobě raduje? Co jest to, že druhá část tvorstva zde podléhá stále nevýhodě a výhodě, různici a míru? Či jest to způsob jim vlastní, který jsi jim určil, když jsi od výšin nebes až do hlubin země, od počátku věkův až k jejich konci, od anděla až k šervíčkovi, od prvního hnutí až do posledního, všecky druhy dobra a všechna moudrá svá díla rozestavil každé na svém místě a každé učinil v pravý čas? Běda mně ubohému! Jak jsi vznešený ve věcech vznešených a jak hluboký ve věcech hlubokých! Nikdy se od nás nevzdaluješ a my tak těžko se k Tobě vracíme!

HLAVA IV.

PROČ OBRÁCENÍ PROSLAVENÝCH LIDÍ PŮSOBÍ
VĚTŠÍ RADOST?

Nuže, Pane, jednej Ty! Povzbuzuj a volej nás zpět! Rozněť nás a uchvať! Rozplameň

nás a naplň sladkostí! Učiň konečně, abychom Tě milovali a k Tobě spěchali! Zdaž mnozí z ještě hlubší propasti zaslepenosti než Viktorin nevracejí se k Tobě, k Tobě nepřistupují, ošvíceni nebývají Tvým světlem a skrze ně nepřijímají moc státi se dítkami Tvými? Zajisté, ale jsou-li lidu méně známi, méně se z jejich obrácení radují i ti, kteří je znají, neboť když radost je společná mnohým, jest i v každém jednotlivci větší, poněvadž se navzájem rozplameňují a rozněcují. Kromě toho jsouce mnohým známi, povzbuzují mnohé ke spáse a mají mnoho následovníků. Proto se radují z jejich obrácení, kteří je předešli, neboť se neradují jenom z nich. Ne proto, že ve Tvé svatyni mají přednost bohatí před chudými, vznešení před prostými; naopak co jest slabé ve světě, jsi si vyvolil, abys zahanbil silné, a co neurozené jest ve světě a opovržené a čeho není, to vyvolil jsi, o Bože, abys zkažil to, co jest (I. KOR. 15, 9).

A přece tentýž nejmenší z Tvých apoštolů (I. KOR. 15, 9), jehož ústy pronesl jsi tato slova, když pyšný prokonsul Pavel, jím překonaný a přemožený, přijal sladké jho Tvého Krista, stává se poddaným velikého Krále, ze Šavla, kterým byl, chtěl se nazývati Pavel na památku tak velikolepého vítězství.⁸¹ Neboť

nepřítel mocněji přemožen bývá v tom, koho má více ve své moci a skrze něhož drží mnohé ve své moci. Více má ve své moci pyšné léčkou urozenosti a lid pro mocný vliv jejich příkladu. Čím tedy více bylo ceněno srdce Viktorinovo, jež ďábel opanoval jako nedobytnou pevnost, a jeho jazyk, jímž jako těžkým ostrým šípem poranil smrtelně mnoho lidí, tím větší a hojnější musil býti jásos Tvých synů, poněvadž náš Král svázal siláka (MAT. 12, 29) a poněvadž viděli, že nádoby jemu odňaté se očišťují a posvěcují ke cti Tvé a stávají se užitečnými Pánu, připraveny ke každému dobrému skutku (2. TIMOT. 2, 21).

HLAVA V.

CO HO ZDRŽOVALO OD OBRÁCENÍ?

Když mně tedy Tvůj muž Simplicianus všeto vypravoval o Viktorinovi, zahořel jsem velikou touhou jej následovati; vždyť on mně to vypravoval za tím účelem. Když pak i to připojil, že on uposlechl zákona vydaného za časů císaře Juliana, zakazujícího křesťanům vyučovati písemnictví a řečnictví,⁸² a raději opustil řečnickou školu, než by opustil Tvé Slovo, jímž jazyky nemluvnat činíš výmluvnými (MOUDR.

10, 21), nezdál se mi tak statečným jako šťastným, poněvadž našel příležitost oddati se Tobě samému. Po tom vzdychal jsem také já, spoutaný ne cizími okovy, nýbrž svou železnou vůlí. Mou vůlí měl ve své moci nepřítel a ukoval z ní řetěz, kterým mne spoutal. Z převrácené vůle totiž povstává náruživost; sloužili se náruživosti, povstává zvyk; neodporuje-li se zvyku, stává se nutností. Těmito takořka spojenými články mne poutalo tvrdé otroctví; proto jsem je nazval řetězem. Nová vůle však, jež klíčila ve mně, abych velkodušně Tobě sloužil a Tebe požíval, o můj Bože, má jediná bezpečná Radost, nebyla ještě dosti mocna, aby přemohla první vůli, dlouhým časem tak posílenou. Tak dvě vůle, jedna stará, jedna nová, jedna tělesná, druhá duchovní, vespolek zápasily a jejich zápasem byla rozdírána má duše.

Takovým způsobem z vlastní zkušenosti jsem poznal význam těch slov, která jsem četl, že totiž tělo žádá proti duchu, duch pak proti tělu (GALAT. 5, 17). Já jsem sice byl při obojím, více však při tom, co jsem na sobě schvaloval, než při tom, co jsem na sobě zavrhoval, ano při tomto jsem vlastně již nebyl já, poněvadž jsem to většinou spíše trpěl nerad, než dobrovolně konal. Ale zvyk mou vlastní vinou proti

mně zmohutněl, takže svou vlastní vůlí jsem dospěl tam, kam jsem nechtěl dospět. A kdo by právem mohl odporovati, následuje-li za hříchem spravedlivý trest? A již i ta výmluva odpadla, kterou jsem si předstírával, že opovrhnuv světem ještě Tobě nesloužím, poněvadž poznání pravdy bylo mně dosud nejisté; vždyť jsem měl již úplnou jistotu pravdy. Ale já dosud připoután k blátu váhal jsem vstoupiti do Tvých služeb a tak jsem se bál býti zbaven všech těch překážek, jako se každý musí báti, aby do nich neupadl.

Tak břímě světa sladce mně tížilo jako příjemná ochablost snu, a myšlenky, jimiž jsem o Tobě rozjímal, podobaly se pokusům chtějících se probuditi, kteří však přemoženi tvrdým spánkem klesají do spaní. A jako není nikoho, jenž by stále chtěl spáti, a dle zdravého úsudku všech jest lépe bdíti; přece člověk často odkládá setřásti spánek, cítí-li se velmi ospalým, a schválně si zdřímne, ač jest již čas vstávati. Tak bylo se mnou, jenž jsem byl jist, že jest lépe oddati se úplně Tvé lásce, než povolovati své vášni.

Ono rozhodnutí se mně líbilo, ale nezvítězilo; toto mně lahodilo a poutalo mne. A neměl jsem, co bych odpověděl Tobě, volajícímu na mne: „Probud se, jenž spíš, a povstaň z mrt-

vých a zasvitne ti Kristus“ (EFES. 5, 14)! Se všech stran jsi mně dokazoval pravdu svých slov a překonán pravdou neměl jsem jiné odpovědi, než váhavá, ospalá slova: „Hned, hned, nech mne ještě chvíli!“ Ale ono „hned, hned“ nebylo hned, a „nech mne ještě chvíli“ dlouho trvalo.

Marně liboval jsem si v zákoně Tvém podle člověka vnitřního, když jiný zákon v údech mých odporoval zákonu mysli mé a jímal mne zákonem hříchu, jenž jest v údech mých (ŘÍM. 7, 22). Neboť zákon hříchu jest moc návyku, kterým duch i bezděky jest vlečen a poután, přece však zaslouženě, poněvadž se do něho vrhl dobrovolně. Ubohý já člověk! Kdo mne vysvobodí z těla smrti této, ne-li milost Tvá skrze Ježíše Krista, Pána našeho?

HLAVA VI.

ZPRÁVA O ŽIVOTĚ SV. ANTONÍNA OPATA.

Nyní chci vypravovati ke cti Tvého jména, Pane, Spomocníku můj a Vykupiteli, jak jsi mne vysvobodil z pouta smilné mé žádosti, jež mne přepevně poutala, a jak jsi mne vysvobodil z otroctví světa! Žil jsem v obvyklé, vždy rostoucí úzkostlivosti a denně jsem

po Tobě vzdychal. Navštěvoval jsem Tvůj chrám, pokud mně to dovolovalo zaměstnání, pod jehož břemenem jsem klesal.

Se mnou byl Alipius právník, jenž byl třikráte přísedícím a nyní nezaměstnaný čekal, komu by opětně prodával své rady, jako já jsem prodával řečnické umění, ač-li může se výmluvnost vůbec koupiti ve škole. Nebridius však z lásky k nám se uvolil, že milánskému měšťanu a učiteli Verekundovi, našemu předrahemu příteli, bude pomáhati při učení; on si totiž vřele přál a právem přátelství horoucně žádal míti někoho z nás jako věrného pomocníka, jehož velmi potřeboval. Nebridia však tam netáhla ziskuchtivost; byl by víc získal, kdyby byl chtěl konati přednášky o písemnictví; tento velmi milý a tichý přítel nechtěl odmítnouti naší prosby z laskavosti, kterou považoval téměř za povinnost. Jednal při tom s velikou opatrností, varuje se seznámení s osobami vynikajícími v tomto světě, vyhýbaje se tak všelikému neklidu ducha, jehož si chtěl zachovati volným, aby tak více hodin denně mohl věnovati studiu moudrosti buď uvažuje, nebo čta, nebo poslouchaje nějakou přednášku.

Jednoho tedy dne byl Nebridius nepřítomen, nevím za jakou již příčinou; a hle přišel

mne a Alipia navštívití jistý Pontitianus, náš krajan rodem z Afriky, jenž zastával vyšší úřad při stráži v paláci; nevím již, co od nás chtěl. Usedli jsme a rozmlouvali; náhodou zpozoroval na hracím stole, u něhož jsme seděli, knihu. Vzal ji, otevřel a našel listy apoštola Pavla; nečekal toho, neboť se domníval, že jest to některá kniha z mého odboru. Pohlédl na mne s úsměvem a divil se s potěšením, že tento spis a jen tento u mne našel. Byl totiž křesťanem a často se Tobě, našemu Bohu, v chrámu klaněl, prodlévaje často a dlouho na modlitbách. Když pak jsem mu řekl, že se s největší bedlivostí obírám touto knihou, začal vypravovati o egyptském poustevníku Antonínovi, jehož jméno požívalo veliké vážnosti u Tvých služebníků, nám však dosud bylo neznámo. Jakmile to zpozoroval, prodlel při té rozmluvě, seznamuje nás s tak vynikajícím mužem a divě se naší nevědomostí.⁸³ Žasli jsme slyšíce o zázracích, jasně dosvědčených v pravé víře a církvi katolické, jež se udály v nedávné době, ba skoro za našich časů. Všichni jsme žasli; my, že to byly tak veliké zázraky, on, že nám byly zcela neznámé.

Potom zavedl řeč na svaté zástupy řeholníků, na ten život, jenž jest Ti líbeznou vůní, a na úrodnou samotou pouště, o níž jsme nevě-

děli zhola ničeho. Vždyť i v Miláně byl před branami městskými klášter, plný zbožných bratří pod vedením Ambrožovým, a nevěděli jsme o tom.

Pokračoval ve svém vypravování a my jsme bez dechu poslouchali. Vypravoval, jak kdysi v Trevíru,⁸⁴ když císař odpoledne byl v cirku, vyšel si se třemi přáteli na procházku do zahrad hraničících s městskou zdí; jak kráčeli dva a dva, jeden s ním, dva druzí spolu a rozdělili se. Ti dva druzí, procházejíce se, přišli náhodou do jakési chatrče, kde bydleli někteří služebníci Tvoji, chudí duchem, jejichž jest království nebeské (MAT. 5, 3); tam našli knihu, líčící život Antonínův.⁸⁵

Jeden z nich začíná čísti, dívá se, rozohňuje a při čtení se rozhoduje zasvětit se takovému životu; opustiti světskou službu a zasvětit se Tvé službě. Oba byli správci císařovými. Tu jeden z nich, proniknut svatou láskou a spásitelným studem, hněvaje se sám na sebe, pohlédl na přítele a pravil: „Prosím tě, pověz mně, kam vlastně chceme dospěti s veškerou svou námahou? Co hledáme? Proč sloužíme? Můžeme míti v paláci větší naději, než že se staneme přáteli císařovými? A i v tom, jak vše vrtkavé a plné nebezpečí! A skrze kolik nebezpečí se dojde k tomuto největšímu ne-

bezpečí! A potom, kdy toho dosáhneme? Chcili však býti přítelem Božím, mohu jím se státi ihned!“

To řekl rozbouřen bolestmi nově se rodícího života; upřel opět zrak svůj na knihu, četl a v nitru, kam pronikalo jen Tvé oko, se měnil, odpoutávaje se od myšlenek tohoto světa, jak se později ukázalo. Neboť když četl, jeho srdce bouřlivě tlouklo, občas povzdech, porovnával a rozhodl se pro lepší stránku a jsa již úplně Tvým, řekl svému příteli: „Již jsem se odřekl té naší naděje a rozhodl jsem se sloužiti Bohu a začnu zde a hned. Nechceš-li mne následovati, nechtěj mně brániti.“ Ten odpověděl, že mu zůstane společníkem v takové službě a při takové mzdě. A oba již Tvoji, stavěli potřebným nákladem onu věž (LUK. 14, 28), jež záleží v opuštění všeho a následování Tebe (MAT. 19, 21). Pontitianus pak a jeho druh, kteří se procházeli na druhé straně zahrady, jali se hledati; přišli na totéž místo a naležše je řekli: „Pojďme, jest již pozdě.“ Ti však, sdělivše jim své rozhodnutí, způsob, jak povstalo a bylo posíleno, odpověděli: „Nechcete-li se k nám připojiti, nebudte nám na překážku.“ Oni však, ač zůstali nezměnní jako dříve, přece plakali nad sebou, s nimi se zbožně radovali, doporučili se do jejich mod-

liteb a vrátili se do paláce se srdcem lpícím na této zemi. Druzí však, obrátivše svá srdce k nebi, zůstali v chyši. Měli pak oba nevěsty, které uslyševše o tom, slíbily Ti ustavičné panenství.

HLAVA VII.

VYPRAVOVÁNÍ PONTITIANOVOU VÁDÍ AUGUSTINA

V NESMÍRNÝ NEKLID.

Tak vypravoval Pontitianus; Ty však, Pane, za jeho řeči dal jsi mně uvažovati o mně samém, obraćeje můj zrak zezadu, kam jsem se obrátil, jen abych se neviděl, a postavil jsi mne před mou tvář, abych konečně spatřil, jak jsem byl ohyzdný, jak převrácený a pokálený, jak poskvrněný a vředů plný! A spatřiv to, zhrozil jsem se, a nevěděl jsem, kam utéci před sebou samým. A snažil-li jsem se odvrátiti zrak svůj od sebe, on vypravoval dále a Ty jsi mne opět stavěl přede mne a uvrhl jsi mne před mé oči, abych uviděl svou nepravost a nenáviděl ji (ŽALM 35, 3). Znal jsem ovšem dobře svou nepravost, ale zakrýval jsem ji, konejšil sám sebe a — zapomínal.

Čím vroucněji jsem tehdy miloval ty, o jejichž spasitelném zápalu jsem slyšel, se kterým

se Ti úplně oddali, abys je uzdravil, tím více jsem sebe nenáviděl, porovnávaje se s nimi. Neboť již mnoho let uplynulo — téměř dvácté — od mého devatenáctého roku, kdy jsem se četbou Ciceronova Hortensia nadchnul pro studium moudrosti a odkládal jsem věnovati se úplně hledání moudrosti, odřeknutím se pozemského štěstí; té moudrosti, jejíž, ať nedím nalezení, nýbrž i pouhé hledání mělo býti více ceněno, než veškeré poklady a království světa a veškeré tělesné rozkoše, jež by se na pouhý pokyn naskytaly.

Ale já bídný jinoch a velmi bídný, již na počátku svého mládí jsem Tě prosil o čistotu, řka: „Dej mně čistotu a zdrženlivost, ale ne hned!“ Báł jsem se totiž, abys mne příliš rychle nevyslyšel a hned neuzdravil od nemoci mé žádostivosti, kterou jsem chtěl spíše nasytiti než udusiti. A vydal jsem se na špatné cesty bohaprázdného bludu, nejsa sice přesvědčen o jeho pravdivosti, ale dáváje mu přednost před ostatními naukami, kterých jsem zbožně nehledal, nýbrž bezbožně potíral. A sám sobě jsem namlouval, že den ze dne odkládám opovrhnutí vší světskou nadějí a Tebe jediného následovati jen proto, že se mně nikde nic jistého nenaskytovalo, dle čeho bych zařídil běh svého života. Ale konečně přišel den,

kdy jsem byl sám před sebou obnažen a po-
cíťoval jsem výčitky svědomí, které plno ne-
vole volalo: „Kde jest tvá řeč? Neříkal jsi, že
pro nejistotu pravdy nechceš ještě odvrhnouti
toto břímě marnosti? Nyní přece máš plnou
jistotu a to břímě tě dosud tíží, zatím co jiní,
kteří se hledáním nemučili, ani více než deset
let na přemýšlení nevynaložili, počínají míti
křídla na ramenou volných břemene!“ Tak
jsem byl trýzněn ve svém nitru a nesmírným
studem a lítostí uchvácen při vypravování Pon-
titanově. Dokončil svou řeč a vyloživ, proč
přišel, odešel domů. A já zůstav sám, co vše-
chno jsem proti sobě nemluvil! Jakými ranami
důvodů nebičoval jsem duši svou, aby násle-
dovala mne, dychtícího následovati Tebe! A
vzpouzela se, odmítala, ale nenalézala výmlu-
vy, neboť všechny její námitky byly vyvrá-
ceny a překonány, takže zůstala němá, plná
bázně, hrozící se jako smrti, že bude vyrvána
z proudu zlého návyku, kterým přece chřad-
la až k smrti.

HLAVA VIII.

VNITŘNÍ BOJ.

V tom tak litém boji vlastního nitra, který
jsem statečně roznítil s duší svou ve svém
stánku, totiž v srdci svém, se strhaným obli-
čejem a rozbouřenou myslí obracím se prudce
k Alipiovi, volaje: „Co se děje? Co jest to?
Neslyšel jsi? Povstávají neučení a uchvacují
království nebeské (MAT. 11, 12) a my se svou
bezcitnou učeností se válíme v těle a krvi.
Či snad, že oni předešli, stydíme se jich násle-
dovati a nestydíme se jich nenásledovati?“ Ně-
co takového jsem pronesl. Díval se na mne
mlčky a pln úžasu. Ve svém prudkém pohnutí
odtrhl jsem se od něho; má slova nezněla jako
jindy; mé rozbouřené nitro, čelo a líce, oči a
barva tváří a výraz mého hlasu více prozrazo-
valy než pouhá slova.

Při našem obydlí byla zahrádka, jíž jsme
volně mohli užívati jako celého domu, neboť
majitel domu tam nebydlil. Tam mne hnalo
mé rozbouřené nitro, kde nikdo nerušil lítého
boje, který jsem začal sám se sebou, až by na-
stalo rozhodnutí, které znal jsi Ty, já však ne;
neboť tento zuřivý zápas mně přinášel spásu a
tato smrt mně dávala život. Znal jsem dobře,
jak jsem byl zlý, a neznal jsem, jak jsem se

měl v krátké době státi dobrým. Uchýlil jsem se tedy do zahrady a Alipius v patách za mnou. Jeho přítomnost nerušila mé samoty; kromě toho, jak by mne byl opustil v takovém rozbourání? Usedli jsme co nejdále od domu. Zuřil jsem ve svém nitru a rozněcoval se bouřlivou nevolí, že nechci s Tebou uzavřítí spolek a smlouvu, Bože můj, po které volaly všechny kosti mé, vynášejíce ji až do nebe chválou. Abych v tu smlouvu vešel, nebylo třeba jíti ani po lodi, ani ve voze, ani pěšky, ani tak daleko, jak od domu k tomu místu, kde jsme seděli. Neboť nejen jítí, nýbrž i dojítí k Tobě není ničím jiným než chtítí, ale chtítí statečně a rozhodně, ne sem tam kolísající, polomrtvou vůlí, jejíž jedna část povstávájíc bojůjě s druhou klesající.

Konečně v tomto nerozhodném zápase konal jsem svým tělem mnoho pohybů, jež lidé často konati chtějí, ale nemohou, buď že nemají údův, nebo je mají spoutané, neb nemocí zesláblé, neb jiným způsobem neschopné. Když jsem si rval vlasy, bil se do čela a sepiatýma rukama objímal kolena, činil jsem to, poněvadž jsem chtěl. Mohl jsem ovšem také chtítí a nekonati, kdyby mně byla pohyblivost údů vypověděla službu. Přece však jsem vykonal mnoho, při čemž nebylo totéž chtítí a moci, a

naopak opět nevykonal toho, co se mně mnohem více líbilo! A přece moci to učiniti nestálo více námahy než chtítí, ale ovšem chtítí rozhodně. Neboť zde mohutnost a vůle jest totéž a samo chtění jest již konání; a přece jsem toho nečinil. A přece poslušnější bylo tělo nejmenšího pokynu duše, aby dle něho uvedlo údy v pohyb, než duše svého vlastního rozkazu, který mohla vyplniti pouhou pevnou vůlí.

HLAVA IX.

PROČ DUŠE SAMA SEBE NEPOSLOUCHÁ?

Jaká to nestvůra! A proč vlastně? Osvět mne Tvé milosrdenství, neboť ani se neotáží a nic by mně neodpověděly hlubiny lidské bídy a tajuplné tresty, do nichž upadají synové Adamovi! Odkud a proč tato nestvůra? Poroučí duše tělu a ono hned poslechne. Poroučí duše sobě a narazí na odpor. Poroučí duše, aby se pohnula ruka a stane se to s takovou rychlostí, že nerozeznáš rozkazu od pohybu; a duch je přece duch a ruka je tělo. Poroučí duše duši, aby chtěla; jest to táž duše a přece to nekoná. Odkud tato nestvůra a proč? Právím opět: „Duše poroučí chtítí a tím již chce,

neboť neporoučela by, kdyby nechtěla; a přece nekoná, co poroučí.“

Ale jest tomu tak, poněvadž chce na půl a proto poroučí jenom na půl. Opravdu, ona poroučí jen potud, pokud chce; a jen potud se neděje, co poroučí, pokud nechce. Vůle totiž poroučí: „Staň se vůle!“ ale ne jiná, nýbrž tatáž. Protože však neporoučí celá, proto se neděje, co poroučí. Neboť kdyby byla celá, neporoučela by, aby byla, protože by již byla. Není to tedy nestvůra, z části chtítí a z části nechtítí, ale jest to nemoc ducha, jenž povznášen rukou pravdy, pozdvihuje se jen na půl a klesá zpět pod tíhou zvyku. A tak jsou v nás dvě vůle jen z té příčiny, že jedna z nich nikdy není celá, a co jedné schází, to zbývá druhé.

HLAVA X.

DVĚ VŮLE A JEN JEDNA DUŠE.

Ať jsou odstraněni ze Tvé přítomnosti, o Bože, jako mluvkové a svůdcové ti, kteří, pozorující při úvahách dvě vůle, tvrdí, že jsou také dvě duše, jedna dobrá a jedna zlá. Oni jsou opravdu zlí, poněvadž tak zle myslí; mohou se však státí dobrými, budou-li dobře smýšleti a s pravdou souhlasiti tak, že se jim může říci

s Apoštolem: „Byliť jste někdy tmou, nyní však jste světlem v Pánu“ (EFES. 5, 8). Oni totiž chtějíce býti světlem ne v Pánu, nýbrž v sobě samých, se domnívají, že přirozenost duše jest tatáž, jako přirozenost Boží; tak stávají se ještě hustější tmou, poněvadž se v úžasné drzosti vzdálili od Tebe, pravého Světla, osvěcujícího každého člověka přicházejícího na tento svět (JAN 1, 10). Připomeňte si, co mluvíte a zarděte se! Pohlédněte k němu a budete zářit, nebude třeba vaší tváří se rdíti (ŽALM 33, 6)! Když jsem uvažoval, abych se konečně rozhodl sloužiti Pánu Bohu svému dle svého dávného úmyslu, já jsem to byl, jenž jsem chtěl, a opět já, jenž jsem nechtěl. Ano já, jenom já jsem to byl, jenž ani úplně chtěl, ani úplně nechtěl, sám se sebou jsem zápasil a proti sobě jsem byl rozdělen. Tato má roztržičnost byla sice proti mé vůli; přece však neukazovala na přítomnost cizí duše ve mně, nýbrž na trestuhodnost mé vlastní duše. I nedělal jsem to já, nýbrž ten hřích, který přebýval ve mně (ŘÍM. 7, 17) za pokutu jiného hříchu spáchaného s mnohem větší nevázaností, poněvadž jsem byl synem Adamovým.

A skutečně, je-li tolik sobě odporujících přirozeností, kolik vůlí, pak by nebyly jen dvě vůle, nýbrž více. Dejme tomu, že se někdo

rozmýšlí, má-li jíti do jejich shromáždění nebo do divadla; tu hned volají: „Hle, dvě přirozenosti: jedna dobrá, která ho vede k nám; jedna zlá, která ho jinam odvádí. Neboť jaký jiný původ mohly by míti tyto sobě odporující vůle? Já však obě dvě vůle nazývám zlými; i tu, která vede k nim, i tu, která vede do divadla. Oni však za dobrou považují jenom tu, která vede k nim. A což kdyby někdo z nás se rozmýšlel za zápasu těchto dvou vůlí, má-li jíti do divadla, nebo do našeho chrámu? Zdaž i oni nebudou na rozpacích, co odpověděti? Neboť, buď uznají, co nechtějí, že dobrá jest vůle jíti do našeho chrámu, jako tam chodí a zůstávají ti, kteří jsou zasvěceni do tajemství víry, anebo musí uznati, že v tomtěž člověku mohou zápasiti dvě zlé přirozenosti, dva zlí duchové: pak ovšem nebude pravdivým jejich tvrzení o jedné dobré a jedné zlé duši; nebo musí vyznati pravdu a pak nebudou moci popřít, že při rozhodování jedna toliko duše jest zmítána různými sklony vůle.

Ať tedy již přestanou hlásati, vidí-li v jednom člověku dvě vůle sobě odporující, že si odporují dvě duše dvou sobě odporujících podstat a dvou sobě odporujících principů, jedna dobrá, druhá zlá. Neboť Ty, Bože pravdomluvný, je káráš a usvědčuješ z nepravdy v

případě, když obě vůle jsou zlé, jako když se někdo rozmýšlí, má-li utratiti člověka jedem nebo mečem; má-li uloupiti tento statek nebo cizí, nemoha uloupiti současně oba, má-li upokojiti svou vášeň utrácením, nebo svou lakotu šetřením; má-li jíti do cirku nebo do divadla, je-li představení současně. Přidám k tomu ještě třetí nejistotu: má-li jíti krásti do cizího domu, naskytne-li se vhodná příležitost; a čtvrtou: má-li se dopustiti cizoložství, jestli izde otvírá se k tomu možnost; uclá-li se to vše v touže dobu a vše ho stejně láká a nemůže-li učiniti jen jedno. Hle, čtyři vůle a, chcete-li, ještě více, poněvadž jest tolik tužeb, které vespolek si odporující mocně lákají duši. Možno tedy říci, že jsou čtyři duše? Tvrdí to snad oni? Totěž nutno říci o dobrých vůlích. Táži se jich: „Jest dobré radovati se z četby Apoštola? Jest dobré těšiti se z krásného žalmu, nebo vykládati evangelium? Na všechno odpovědí: Dobré. Což ale, jestli tyto tři věci těší stejně a seběhnou se v tutěž chvíli? Není snad pravdou, že různé sklony vůle rozdělují srdce člověka, neví-li, pro co se rozhodnouti? A jsou všechny dobré a přece vespolek zápasí, dokud se nerozhodne pro jedno vůle celá, různými přáními dříve rozdělená. Tak podobně, když blažená věčnost nás táhne vzhůru a pomíjející dobro

dolů, jest to táž duše, která onu a toto nechce úplně; proto jest zmitána těžkou strastí, když pravda dává přednost tomu, čeho se návyk nechce odříci.

HLAVA XI.

PŘED ROZHODNÝM BOJEM.

Tak jsem se trápil a mučil, mnohem trpčeji obviňuje sám sebe a zmitaje a obraceje se ve svých okovech, abych je úplně setřásl, ač mne již jen málo poutaly, ale poutaly přece. A v nitru mém doléhal jsi na mne, Pane, svým přísným milosrdenstvím zdvojuje výčitky strachu a hanby, abych opět neochabnul a aby nezůstalo nerozvázané ono třeba jen tenké a slabé pouto dosud zbývající, a aby opětně nesesílilo a mne pevněji nespoutalo.

Neboť sám jsem ve svém nitru říkal: „Vzhůru, nyní se to staň, nyní se to staň!“ Již jsem se k tomu kroku chystal. Již jsem to skoro činil, ale dosud neučinil; ne tak, že bych klésal do starého návyku, ale stál jsem na kraji a od-dychoval: učinil jsem druhý pokus a byl jsem téměř u cíle a již již jsem se ho chápal, již již jsem ho dosáhl; a přece ještě jsem u něho nebyl, nedotekl se a nechopil jsem se cíle, jeli-

kož jsem dosud kolísal mezi životem a smrtí, a více ve mně zmohla navyklá neřest, než navyklá cnost. Čím více se přibližoval rozhodný okamžik, kdy jsem se měl státi jiným, tím větší hrůzu mně naháněl; nevrhl mne sice zpět ani neodvrátil, nýbrž držel mne na vahách.

Zadržovaly mne pošetilé nicotnosti a ničemné marnosti, mé dávné přítelkyně, a taha-jíce mne za lem mého roucha, totiž mé smysl-nosti, šeptaly: „Chceš nás opustit? a od toho-to okamžiku až do věčnosti nikdy již nebude-me s tebou? a od tohoto okamžiku až do věč-nosti nebude ti nikdy více dovoleno to a ono?“ A při slovech „to a ono“ jaké obrazy mně ne-předváděly, můj Bože! Rozptyl je Tvé milo-srdenství z duše služebníka Tvého! Jaké ha-nebnosti mně našeptávaly, jaké neřesti! Ano, slyšel jsem jejich hlas mnohem méně než na půl, neboť již se neopovážily nenuceně mně jíti vstříc, nýbrž jen jako za mými zády šeptajíce a mne odcházejícího pokradmu za šaty taha-jíce, jen abych se ještě obrátil. Přece však mne trochu na cestě ještě zdržovaly, váhajícího do-cela se od nich odtrhnouti, je setřásti a pře-skočiti tam, kde jsem byl volán, neboť pře-vládající návyk mně šeptal do ucha: „Myslíš, že to vydržíš bez nich?“

Ale říkal mně to již jen umírajícím hlasem.

Neboť na oné straně, kam jsem obracel svou tvář a kam přejíti jsem se již třásl, objevila se mně čistá velebnost zdrženlivosti, jasná, ale ne bezuzdně veselá, přívětivě mně kynouc, abych konečně přešel a neváhal; vztahovala ke mně své požehnané ruce, plné tolika překrásných příkladů, aby mne přijala ve své objetí. Tam bylo tolik jinochů a panen; tam mládež každého věku; tam usedlé vdovy a panny již stařeny a ve všech táž zdrženlivost nikoliv neplodná, nýbrž plodná matka radostí nebeských z láskyplného zasnoubení s Tebou, o Pane, plynoucích.

A zdrženlivost smála se řezavým posměchem, jako by chtěla říci: „Ty nedovedeš toho, co dovedli tito a tyto? Cí tito a tyto mohou sami ze sebe a ne z Pána Boha svého? Pán Bůh jejich mne jim dal. Proč se osměluješ spoléhati sám na sebe, když na tebe není spolehnutí? Vrhni se k němu a neboj se, on neustoupí, abys upadl na zem. Vrhni se k němu pln důvěry; sevřec tě do své náruče a uzdraví tě.“

Zardíval jsem se studem nesmírným, že jsem dosud poslouchal našeptávání těch nicotností a dosud pln nerozhodnosti váhal. A ona opětně jakoby šeptala: „Zacpi si uši proti lákání těchto tvých nečistých údů, plazících se v pra-

chu země, a ony odumrou. Vypravují tobě o radostech, ale ne dle zákona Pána Boha tvého.⁸⁶

Takový boj zuřil v mém srdci, boj mne samého proti mně samému. Alipius seděl po mém boku, mlčky očekávaje výsledek mého tak neobyčejného pohnutí.

HLAVA XII.

TAJEMNÝ HILAS.

Když pak z tajemné hlubiny mého tak napiatého rozjímání vynořila se všechna má nahromaděná bída před zrak mého srdce, propukla ohromná bouře, doprovázená nesmírným přívalem slzí, a abych mu dal volný průchod se vším jeho vzlykotem, oddálil jsem se od Alipia. K pláči zdála se mně býti vhodnější samota a odešel jsem tak daleko, že mně jeho přítomnost nemohla překážeti. Tak bylo se mnou a on to poznal; neboť promluvil jsem tuším něco, odcházecje, hlasem plným slzí. Tak jsem odešel. On zůstal pln úžasu na místě, kde jsme seděli. Já pak klesl jsem pod jedním stromem fíkovým — nevím ani jak — dávaje volný průchod svým slzám, které se proudy vyprýštily z mých očí jako Tobě příjemná oběť. A mnoho jsem řekl Tobě, ne sice týmiž slovy, ale

v tomto smyslu: „Ale Ty, Hospodine, dokavád? Dlouho-li, Pane, budeš na mne se hněvati? Nevzpomínej nepravostí našich starých“ (ŽALM. 6, 4; 12, 1; 78, 8). Neboť cítil jsem, že mne dosud svírají, a vzlykal jsem v žalostném nářku: „Jak dlouho ještě? Jak dlouho? Zítřa a opět zítřa? Proč ne nyní? Proč nemá ještě této hodiny býti konec mé hanbě?“

Tak jsem mluvil a plakal v přehořké lítosti svého srdce. A aj; ze sousedního domu slyším hlas, jako hochy nebo dívky, jež zpívají často opakuje: „Vezmi, čti! Vezmi, čti!“ Ustrnul jsem a změniv tvář svou počal jsem usilovně přemýšlet, zda děti při některé hře nezpívají něco podobného; nemohl jsem si vzpomenouti, že bych kdy něco podobného slyšel. A potlačiv proud slzí, vstal jsem, nic jinak si to nevykládaje, než že Boží rozkaz mně nařizuje otevřít Písmo a čísti to místo, na které připadnu. Slyšel jsem totiž o Antonínovi, že náhodou přišel do chrámu, když se četlo evangelium, na sebe vztahoval slova, která se právě četla: „Jdi, prodej co máš a dej chudým, a budeš míti poklad v nebi; a pojď a následuj mne“ (MAT. 19, 21), a že tímto napomenutím se hned k Tobě obrátil. Co nejkvapněji jsem se vrátil na to místo, kde seděl Alipius, neboť tam jsem položil knihu apoštola při svém od-

chodu. Uchvátil jsem ji, otevřel a mlčky četl hlavu, na kterou nejprve padly mé oči: „Ne v hodování a opilství, ne v smilstvu a nestydatostech, ne ve sváru a závisti, nýbrž oblect se v Pána Ježíše a nemějte péče o tělo tak, aby povstávaly chťiče“ (ŘÍM. 13, 13). Nechtěl jsem dále čísti a nebylo toho třeba, neboť s dočtením posledních těchto slov vzešlo světlo jistoty v mém srdci a rozptýlilo všechny temnosti mých pochybností.

A vloživ do knihy prst, neb jiné znamení, zavřel jsem ji a s klidnou tváří vyjevil vše Alipiovi. A on mně rovněž vyjevil, co se událo v jeho nitru, o čemž jsem ničeho nevěděl; žádal viděti, co jsem četl; ukázal jsem mu a on četl ještě dále, než jsem četl já. Následovalo dále: „Toho však, kdo je slabý ve víře, přijímejte“ (ŘÍM. 14, 1). On vztahoval toto místo na sebe a sdělil mně to. A posílený tímto napomenutím, beze všeho neklidu a váhání připojil se k mému rozhodnutí a dobrému předsevzetí tak přiměřenému jeho čistotě mravů, již se nesmírně ode mne lišil a byl vždy lepším mne.

Jdeme ihned k matce; vypravujeme — ona se raduje. Vykládáme podrobně, jak se věc udála — ona plesá a jásá, a blahořečí Tobě, jenž můžeš učiniti všecko, mnohem více nežli

prosíme neb rozumíme (EFES. 3, 20). Vždyť v mém obrácení jsi jí mnohem více poskytl, než zač prosívala svými vzdechy a zbožnými slzami, poněvadž jsi mne tak obrátil, že stoje již na onom základě víry, ve které jsi mne jí tolik let napřed dal ve snu, již ani ženy jsem nehledal ani nějaké naděje na tomto světě. A obrátil jsi kvílení její v radost (ŽALM 29, 12) mnohem hojnější než žádala, v radost mnohem dražší a čistější než jakou si přála míti ze synů těla mého.

KNIHA DEVÁTÁ

Křest sv. Augustina, syna jeho Adeodata a Alipia, přijatý v Miláně z rukou sv. Ambrože; návrat všech do Afriky, přerušeny smrti sv. Moniky v Ostii.

HLAVA I.

DÍK.

Ano, Pane, jsem Tvůj sluha, sluha Tvůj a syn Tvé služebnice. Rozvázal jsi pouta moje, Tobě podám obět díků! Ať Tě chválí srdce mé a jazyk můj a všechny kosti mé ať řeknou: „Hospodine, kdo jest Tobě podoben“? Nechať tak řeknou; Ty však odpověz mi a řekni duši mé: „Spása tvá jsem já“! A opravdu, kdo jsem byl já? Jaký jsem byl? Jest něco zlého, čeho bych se byl nedopustil skutky svými; nebo, ne-li skutky, slovy svými; nebo, ne-li slovy, vůlí svou? Ty však, Pane, dobrý a milosrdný, jsi se nade mnou slitoval, vztahuje svou ruku až do hlubiny mé smrti a ze dna srdce mého vyčistil jsi bahno zkaženosti. A tak se dokonale vyplnilo, že jsem již nechtěl toho, co jsem kdysi chtíval a naopak, chtěl jsem to, co Ty jsi chtěl.

Kde však byla v tak dlouhé řadě let a z jakých hlubin a tajemných úkrytů byla v okamžiku vysvobozena svobodná vůle má, takže jsem sklonil svou šíji pod jeho Tvé sladké a ramena svá pod břímě Tvé lehké, o Ježíši Kriste, můj Spomocníku a Vykupiteli? Jak sladkým mně najednou bylo odřikati se sladkých rozkoší! Těch rozkoší, které ztratiti jsem se bál, a jež jsem nyní s radostí opouštěl? Opravdu Ty jsi je ze mne vymýtil, má pravá a svrchovaná Rozkoši, vymýtil jsi je a vstoupil jsi na jejich místo sladší nad veškerou sladkost, ne ovšem tělu a krvi; jasnější nad každé světlo, ale všech tajemství tajnější; povznesenější nad veškerou vznešenost, ale ne těm, kteří se považují za vznešené. Můj duch byl již prost hlodavých starostí a tížností, lakomství, toho válení se a libování v prašivých žádostech; radostí jsem vstříc jásal Tobě, mé Světlo, mé Bohatství, má Spáso, můj Pane a Bože!

HLAVA II.

ROZHODL SE OPUSTITI ŠKOLU.

Rozhodl jsem se před Tvou tváří tiše a bez hluku vysvoboditi svůj jazyk z dryáčnického trhu řečnického, aby žáci, kteří v něm nestu-

dovali Tvého zákona, ani Tvého pokoje, nýbrž nesmyslné lži a soudní pře, nemusili déle kupovati z mých úst zbraně pro svou zuřivost. Na štěstí již jen několik dní zbývalo do prázdnin při vinobraní; rozhodl jsem vyčkati, abych odešel jako obyčejně a již nikdy více se nevrátil prodávati se, jsa Tebou vykoupen. Tento můj plán byl znám Tobě, mým nejdůvěrnějším přátelům a nikomu jinému; usnesli jsme se, že ho nikomu nevyzradíme, ačkoliv, když jsme vystupovali z údolí slzavého zpívajíce stupňové žalmy, opatřil jsi nám zaostřené šípy a zžírající uhlí (ŽALM 119, 4) proti úskočnému jazyku, který pod rouškou rady odporuje a svou láskou nás pohlcuje jako chutný pokrm.

Probodl jsi mé srdce svou láskou a Tvá slova jako střely uvízla v mém nitru a příklady Tvých sluhů, jež jsi přeměnil z temných v zářivé a z mrtvých v živé, utkvěly v mé mysli, pálily a ničily těžkou ztrnulost, abych se nezřítil do propasti. Žár jejich mne tak rozněcoval, že každý protivný útok úskočného jazyka nemohl ho uhasiti, nýbrž ještě více jej rozplameňoval.

Ale poněvadž pro slávu jména Tvého, které jsi posvětil po vsí zemi, bylo by mé rozhodnutí a předsevzetí došlo jistě chvály, zdálo se mně býti vychloubačstvím nečekati do tak

blízkých prázdnin a před časem a před očima všech opustiti veřejný úřad, jako bych, nemaje trpělivosti do blízkých prázdnin, chtěl na sebe upoutati zraky všech, dal o sobě mluvit, abych se zdál býti velikým. Proč dávati příležitost, aby tak dobrý úmysl byl vydán různým výkladům a poznámkám?

K tomu ještě se přidalo, že právě toho léta byly mé plíce namáhavou činností školní ohroženy; dýchání bylo ztíženo a bolesti na prsou prozrazovaly mou plicní chorobu; nebylo mi možno mluvit déle a hlasitě. Na počátku mne to značně znepokojilo; poněvadž jsem byl nucen složiti břímě svého úřadu, nebo aspoň jej přerušiti, měl-li jsem se uzdravit; jakmile jsem se však pevně rozhodl úřadu se zříci a rozvažovati, že Ty jsi přece neomezený Pán, víš dobře, můj Bože, že jsem se z toho i radoval, poněvadž jsem mohl touto omluvou úplně pravdivou zmírniti rozhořčení těch, kteří z lásky ke svým dětem mně nikdy nechtěli dopřáti volnosti.

Pla radosti vytrval jsem tedy ještě, až ten čas uplynul; bylo to asi dvacet dní, jež se mně zdály býti léty; neboť odešla již ctižádostivost, která mně ulehčovala to těžké břímě a nebyl bych to vydržel, kdyby mně byla nepřispěla trpělivost. Snad některý z Tvých sluhů, mých

bratří, řekne, že jsem hřešil, když jsem zůstal třeba i jedinou hodinu seděti na katedře lži, maje již srdce roznícené láskou ke Tvé službě. A já neodpírám. Avšak Ty, Pane nejmilosrdnější, neodpustil jsi mně i tento hřích v té svaté vodě, jež mne obmyla ode všech ostatních hrozných a ohavných hříchů?

HLAVA III.

SMRT VEREKUNDA A NEBRIDIA.

Toto mé štěstí velmi rmoutilo Verekunda, poněvadž viděl, že pouta svírající jej mu znevažovala společný život s námi. Nebyl dosud křesťanem, ač měl manželku věřící; a právě to byla nejmocnější překážka, bránící mu dáti se na naši cestu. Říkával, že chce býti křesťanem, ale jen tím způsobem, kterým se právě nemohl státi křesťanem.⁸⁷

Dobrotivě nám nabídl k pobytu na venkově svůj statek. Ty, Pane, mu odplatíš při vzkříšení mrtvých, neboť kapitálem jsi ho⁸⁸ již obdařil, neboť za našeho pobytu v Římě se roz nemohl, byl pokřtěn a zemřel. Tak jsi se smiloval nejen nad ním, nýbrž i nad námi, abychom, připomínajíce si neobyčejnou dobrotu přítelovu k nám, netrápili se nesnesitelným ho-

řem, že ho nemůžeme počítati do stáda svých věrných. Za to díky Tobě, Bože náš, Tvoji jsme! To nám dosvědčují Tvá vnuknutí a Tvé útěchy. Ty věrný ve slibech svých odplatíš Verekundovi za pohostinství na statku Kas-siacum, kde jsme od bouří tohoto světa si odpočinuli, rozkoší Tvého věčně se zelenajícího ráje, poněvadž jsi mu odpustil hříchy na zemi, na této Tvé hoře tučné a úrodné (ŽALM 67, 16).

On byl tedy pln úzkosti; Nebridius však se s námi radoval. Neboť ačkoliv i on, nejsa dosud křesťanem, upadl do té zlořečené jámy bludu, že tělo Pravdy, jež jest Tvůj Syn, považoval za zdánlivé, přece se namáhal z ní vybřednouti a, ač dosud nebyl zasvěcen do tajemství Tvé církve, přece začal s nejvřelejší tužbou hledati pravdy. Nedlouho po mém obrácení a znovuzrození skrze křest Tvůj stal se také on věřícím katolíkem a pravým vzorem čistoty a zdrženlivosti; vrátil se pak do Afriky ke své rodině, která se skrze něho stala celá křesťanskou, věrně Tobě sloužce. Tam jsi jej vysvobodil ze žaláře tohoto těla a nyní žije v lůně Abrahamově.

Ať slovem „lůno“ jest vyjádřeno cokoliv,⁸⁹ jistě tam žije Nebridius, můj sladký přítel, Tvůj však, o Pane, z propuštění za vlastního při-

jatý syn; ano tam žije! Neboť jaké jest jiné místo pro takovou duši? Tam žije na tom místě, na které se mnoho vypytał mne ubohého nevědomce. Nyní již nenastavuje ucha k mým ústům, nýbrž svá duchovní ústa nastavuje ke Tvému zdroji a pije dle libosti a dle své schopnosti z Tvé moudrosti, jsa nesmírně blažen. Přece však nevěřím, že by se jím tak opojil, až by na mne zapomněl, poněvadž jsi nás pamětliv Ty, Pane, jenž ho napájíš.

V takové jsem byl náladě, když jsem těšil Verekunda, který se rmoutil z mého obrácení, pokud to dovolovalo naše přátelství, a vyzýval jsem ho k dokonalosti dle jeho stavu, totiž v manželství. Čekal jsem, že Nebridius mne bude následovati; vždyť mně byl tak blízko, že stačilo učiniti pouhý krok; chystal se již k tomu, když konečně uplynulo těch několik dní, jež se mně zdály býti léty, mně toužícímu, abych již v nerušené svobodě z plné duše mohl zapěti: „K Tobě mluví srdce mé, hledá Tě tvář má, po tváři Tvé, Pane, toužím“ (ŽALM 26, 8)!

HLAVA IV.

ČETBA ŽALMŮ.

Trvalo již hezkou dobu, co jsem se ve svém nitru odřekl místa učitele řečnictví; konečně přišel den, kdy jsem to také učinil, když jsi posléze zbavil jazyk můj toho, čeho jsi již zbavil srdce mé. Tehdy děkuje Ti pln radosti, odebral jsem se se všemi svými na venkov. Jakými studii jsem se tam zabýval, které sice již Tobě sloužily, ale ještě vydechovaly pýchu školy, jako odpočívající po běhu o závod, dosvědčují knihy sepsané během rozmluv s přáteli nebo se mnou samým ve Tvé přítomnosti a dopisy zaslané Nebridiovi, který byl vzdálen. A kdy budu moci připomenouti všechna Tvá veliká dobrodíní prokázaná mně tehdy, když k jiným ještě větším dobrodíním pospíchám?

Vždyť mne ovládá vzpomínka a jest mně sladko vyznávati Tobě, Pane, jakými vnitřními ostny jsi mne zkrotil a srovnal, poníživ hory a pahrbky mých myšlenek, upravuje mé křivolaké cesty a rovnaje nerovné, a jak jsi bratra mého srdce Alipia podrobil jménu jednorozce Syna Tvého, Ježíše Krista, Pána a Spasitele našeho, kterýmž jménem on, naléznuv je v mých knihách, dříve pohrdal, maje

zato, že spíše mají voněti vůní pyšných cedrů naší učenosti, které jsi rozdrtil, než pokornými bylinkami církevními, jež mají moc usmrtiti hady.

Jak mne neznalého Tvé čisté lásky povzbuzovaly volati k Tobě, můj Bože, žalmy Davidovy, zpěvy plné víry, hymny to plné lásky, zahánějící ducha pýchou nadutého, když jsa dosud katechumenem, dělil jsem se o klid svého ústraní s Alipiem, rovněž katechumenem, a se svou matkou, jež nemohla se ode mne odloučiti, ženou to mužné víry, jež s klidem přiměřeným jejímu stáří spojovala lásku matky a zbožnost křesťanské ženy. Jak mne rozněcovaly volati k Tobě ty žalmy a jakou láskou k Tobě byl jsem jimi rozohněn a jak jsem dychtěl, kdyby bylo možno, zpívati je na celém světě a zahanbiti tak nadutost pokolení lidského! A přece zpívají se na celém světě a nikdo nemůže se skrýti před Tvým žářem (ŽALM 18, 7)!

Jak nesmírným a bolestným rozhořčením jsem se hněval na Manichejské a jak jsem jich opět litoval, že neznali takových svátostí, takových léků a v šílenosti své zavrhovali ten prostředek, kterým jedině mohli dosíci spásy! Co bych byl za to dal, aby bez mého vědomí mně byli tehdy někde na blízku a viděli mou

tvář a slyšeli mé výkřiky, když jsem ve svém ústraní četl čtvrtý žalm, a dojem, který na mne učinil tento žalm! „Když jsem k Tobě volal, vyslyšel jsi mne, o Bože, jenž chráníš moje právo; v soužení jsi uvolnil mi; slituj se nade mnou, Pane, a vyslyš mou modlitbu“ (ŽALM 4, 2). Ach kéž by mne byli slyšeli bez mého vědomí, aby nemyslili, že jsem pro ně mluvil ta slova, která mně v tom pohnutí unikala. Neboť kdybych byl věděl, že mne poslouchají, nebyl bych ta slova řekl, ani tím způsobem; a kdybych je byl řekl, nebyli by je přijali tak, jak ve mně a skrze mne tryskala ve Tvé přítomnosti, v tom důvěrném roznícení mé duše.

Ustrnul jsem strachem a současně vzplanul nadějí, a zajásal, Otče, nad Tvým milosrdenstvím! A duše má plynula z očí a slov, když láskyplný duch Tvůj obrácen k nám volá: „Pokolení mužů, jak dlouho bude čest má na potupu? Proč máte zálibu ve věcech marných a proč se honíte za lží?“ A já jsem kdysi měl zálibu v marnivosti a honil se za lží. „A Ty, Pane, již jsi oslavil svatého svého, vzkřísiv jej z mrtvých a posadiv na právici“ (MAR. 16, 19; SKUTKY AP. 2, 24), odkud měl seslati zaslíbeného Utěšitele, Ducha pravdy. A on sestoupil, ale já toho nevěděl.

Duch sestoupil, poněvadž Syn byl oslaven, vstav z mrtvých a vstoupiv na nebesa. Duch totiž nebyl dosud dán, poněvadž Ježíš nebyl ještě oslaven (JAN 7, 39). A prorok volá: „Pokolení mužů, jak dlouho bude čest má na potupu? Proč máte zálibu ve věcech marných a proč se honíte za lží? Vězte přece, že Hospodin podivuhodně oslavil svatého svého.“ Volá: „Jak dlouho?“ Volá: „Vězte přece.“ A já nevědomky tak dlouho jsem měl zálibu ve věcech marných a honil jsem se za lží; a uslyšev ta slova polekal jsem se, poněvadž byla řečena takovým, jakým jsem byl já. Neboť v oněch přeludech, které jsem považoval za pravé, byla marnivost a lež. A mnoho jsem těžce a hořce sténal při svých bolestných vzpomínkách. Ach, kéž by to byli slyšeli ti, kteří mají zálibu ve věcech marných a honí se za lží! Snad by se byli zahanbili a vyvrhli marnivost a lež; a byl bys je vyslyšel, kdyby volali k Tobě, poněvadž skutečně za nás zemřel smrtí tělesnou, jenž se u Tebe přimlouvá za nás (ŘÍM. 8, 34).

Četl jsem: Hněvejte se a nehřešte (ŽALM 4, 5)! A jak jsem se cítil býti dojat já, Bože můj, který, abych nikdy již nehřešil, naučil jsem se hněvati se na sebe samého pro své minulé hříchy! A spravedlivě jsem se na sebe hněval, neboť nehřešila ve mně nějaká cizí při-

rozenost — plod to říše temnosti — jako tvrdí ti, kteří se na sebe nehnevají a hromadí sobě hněv Boží ke dni hněvu a zjevení spravedlivého Tvého soudu (ŘÍM. 2, 5).

A nyní již mé statky nebyly vně a nehledal jsem jich tělesnýma očima ve světle tohoto slunce. Neboť ti, kteří hledají venku své radosti, snadno upadají v pošetilost, poněvadž úplně lnou k věcem zdánlivým, které pomíjejí, takže jejich hladové myšlenky nezbytvá než lízati představy, které jim vykouzčila obrazovnost. O, kéž by zemdleli hladem a zvolali: „Kdo nám ukáže dobro“ (ŽALM 4, 6)? Chtěl bych odpověděti, aby mne slyšeli: „Zjeveno jest v nás světlo tváře Tvé, Pane“ (ŽALM 4, 7)! Neboť my nejsme světlem, které osvětluje každého člověka, nýbrž jsme osvětleni Tebou, abychom byvše někdy tmou, stali se světlem v Tobě (EFES. 5, 8).

O kdyby mohli viděti to vnitřní dobro věčné, kterého jsem již okusil a se rmoutil, že jsem ho nemohl ukázati těm, kteří, nesouce ve svých očích srdce od Tebe odvrácené, se dotazovali: „Kdo nám ukáže dobro“ (ŽALM 4, 7)? Neboť tam uvnitř, v hloubi srdce svého, kde jsem se sám na sebe hněval, kde jsem byl sklíčen a kde jsem obětoval svého starého člověka a kde jsem začal přemýšleti o svém ob-

novení pln důvěry v Tebe: tam uvnitř po prvé jsi mně okusiti dal své sladkosti a vložil radost do srdce mého; a vypukl jsem v jásot, čta vně tyto pravdy, ale uvnitř cítě: a již jsem nechtěl množiti pozemské statky, abych pohlcuje časné dobro, nebyl snad jím pohlcen, poněvadž ve Tvé věčné jednoduchosti nalezl jsem jiné obilí, víno a olej.

A při následujícím verši zvolal jsem mocným hlasem srdce svého: „O v pokoji! O v něm samém! Klidně se na lůžko uložím a budu spáti“ (ŽALM 4, 9). A kdo mně bude odporovati, až se na mně vyplní to druhé slovo: „Pohlcena jest smrt ve vítězství“ (1. KÖR. 15, 54)? Ano, Pane, příliš jsi „týž“ a nikdy se neměníš, Ty odpočinutí a zapomenutí všech strastí, z nichž žádána není u Tebe, jež by nás nutila hledati někoho jiného mimo Tebe. Naopak, Pane, Ty se sám staráš, aby bydlo mé bezpečné bylo (ŽALM 4, 9).

Četl jsem pln zanícení a nenalézal, co bych učinil těm hluchým mrtvolám, ač jsem sám byl pln jejich mrtvolného zápachu a s nimi jako zaslepený pes štěkal proti Tvému Písmu, oplývajícímu nebeským medem a zářícímu Tvým světlem. Tak jsem se ve svém nitru trápil nad protivníky Písma svatého.

Kdy si vzpomenu na všechny události těch

dní úplného klidu? Ale nezapomněl jsem a nepomlčím o trapnosti trestu Tvého a o podivuhodné rychlosti slitování Tvého. Trestal jsi mne tehdy bolením zubů; když dostoupilo takového stupně, že jsem nemohl mluvit, přišlo mně na mysl vyzvati přítomné, aby se za mne modlili k Bohu, Původci veškeré spásy. A napsal jsem to na voskovou tabulku a dal jim přečísti. Co pravím? Jakmile jsme sklonili kolena u vroucí modlitbě, ustala bolest! A jaká bolest! A jak rychle ustala! Vyznávám Ti, Pane Bože můj, že jsem zůstal celý ustrnulý; neboť něco takového jsem od své mladosti nezažil. Od toho okamžiku byl jsem proniknut přesvědčením o moci každého Tvého nejmenšího pokynu a v radostné víře jsem velebil Tvé jméno. A tato víra nedopřávala mně příliš klidu s ohledem na mé minulé hříchy, jež dosud nebyly odpuštěny křtem.

HLAVA V.

OZNAMUJE SVÉ ROZHODNUTÍ.

Když minuly prázdniny, oznámil jsem Milánským, aby si opatřili jiného prodavače výmluvnosti pro své žáky, poněvadž jsem se rozhodl sloužiti Tobě a poněvadž jsem toho úřa-

du nemohl zastávati pro obtíže dýchání a bolesti na prsou. Pak jsem sdělil dopisem Tvému biskupovi, svatému muži Ambrožovi, svá předešlá poblouzení a své rozhodnutí, proseho o radu, kterou z Tvých knih bych měl nejdříve čísti, abych se co nejlépe a nejhodněji připravil ku přijetí tak nesmírné milosti. On mně určil Isaiáše proroka, poněvadž jasněji než ostatní proroci zvěstuje evangelium a povolání pohanů. Já však, nerozuměje prvnímú čtení z něho a maje zato, že celá kniha jest taková, jsem ji odložil, až budu ve slovu Božím vycvičenější.

HLAVA VI.

KŘEST.

Když se přiblížil čas, kdy jsem si měl dáti jméno na křtu, opustivše venkov vrátili jsme se do Milána. Také Alipius chtěl zroditi se v Tobě se mnou, neboť byl již oděn rouchem pokory, přiměřené Tvým svátostem, a tak mocně ovládal své tělo, že chodil bos i po ledem pokryté půdě italské; věc dosud neslýchaná. Vzali jsme s sebou také Adeodata, jež jsem zplodil ve hříších své smyslnosti. Ty jsi jej učinil dobrým, neboť v patnácti letech před-

čil bystrostí ducha mnohé vážné a učené lidi. Vyznávám Tvé dary, Pane Bo že můj, Stvořiteli všehomíra, jenž svou všem o houcností obracíš v dobro naše ohavnosti. Mimo hřích nebylo na chlapci tom nic mého. A Ty jsi mně vnukl, abych ho vychoval ve Tvé kázni a nikdo jiný; proto vyznávám Tobě Tvé dary. Napsal jsem knihu nazvanou „O učiteli“, v níž on rozmlouvá se mnou. Ty víš, že všechny ty myšlenky, které mu tam kladu do úst, jsou jeho vlastní; a bylo mu teprve šestnácte let! Zpozoroval jsem na něm mnoho jiného ještě podivuhodnějšího. To nadání mne naplňovalo hrůzou; kdo však mimo Tebe může působiti takové zázraky?

Záhy jsi jej vzal z této země a s větší bezstarostností naň nyní vzpomínám, poněvadž se nemusím báti o jeho dětství, mládí a celý jeho život. Tohoto hochu jsme připojili k sobě, jakožto společníka Tvé milosti, abychom ho vychovali ve Tvé kázni. Byli jsme pokřtěni a zmizela veškerá obava z minulého života. Nemohl jsem se v těch dnech nasytiti podivuhodněsladkostí, již mi působilo rozjímání ohlubokosti Tvého úradku, týkajícího se lidského pokolení. Jak jsem plakal při písniích a hymnech Tvých, nesmírně dojat líbezným hlasem Tvé pějící církve! Ty zpěvy vnikaly v uši mé,

a do mého srdce prýštila zčištěná pravda, z níž vzplanul mocný oheň zbožnosti a proudily slzy, a mně bylo v nich tak dobře!

HLAVA VII.

NALEZENÍ TĚL SVATÝCH GERVASIA A PROTASIA.

Nebylo tomu dávno, co milánská církev počala slaviti tento způsob pobožnosti tak potěšující a povzbuzující, že totiž bratři s velkým nadšením zpívali ústy i srdcem. Bylo tomu asi rok, kdy Justina, matka nezletilého císaře Valentiniana, oklamaná Ariany, ze své náklonnosti ke kacírství počala pronásledovati Tvého Ambrože. Zbožný lid, jsa hotov zemřiti se svým biskupem, Tvým to služebníkem, byl celé noci v chrámu na stráž. Má matka, Tvá služebnice, první ve starostlivosti a bdění, žila jenom z modlitby. Já sám, ač tehdy ještě neroznícen ohněm Ducha Tvého, byl jsem dojat zmatkem a zármutkem celého města. Tehdy dle zvyku východní církve začaly se zpívati písňe a žalmy, aby lid neochabnul únavou žalu; a od té doby byl zvyk ten zachován až podnes a mnohé ba téměř všechny církve v celém světě zvyk ten přijaly.

Tehdy jsi svému zmíněnému biskupovi zje-

vil ve vidění místo, kde byla ukryta těla mučedníků Gervasia a Protasia, jež jsi po tolik let neporušená zachoval v pokladu svého tajemství, abys je mohl ve vhodném okamžiku objeviti ke zkrocení zuřivosti té královské ženy. Jakmile totiž byla nalezena a vykopána a s příslušnou úctou do Ambrožovy basiliky přenášena, byli uzdraveni nejen posedlí zlými duchy dle vlastního jejich vyznání, nýbrž i od mnoha let slepý měšťan, v celém městě známý. Když se tázal po příčině slavnostního ruchu ve městě a byla mu oznámena, poskočil radostí a prosil svého vůdce, aby jej tam dovedl. Přiveden tam, prosil, aby se směl doteknouti šátkem nosítek Tvých světců, jejichž smrt byla vzácná před tváří Tvou. Když to učinil a šátek na své oči přiložil, hned se mu otevřely. Potom se pověst o tom rozšířila, potom vzdávány Tobě díky vroucnější a nadšenější, potom i srdce té nepřítelky, ač nebylo obráceno ke spasné víře, přec jen bylo odvráceno od krutého pronásledování.

Díky Tobě, Bože můj! Odkud a jak jsi probudil mou paměť, abych Ti mohl vyznati i tuto velikou událost, která mně unikla? A přece, ač tenkrát tak líbezně zavanula vůně mastí Tvých (VELEPÍSEŇ I, 3), ještě jsem za Tebou nespěchal. Proto jsem tolik plakal při zpěvu

žalmů Tvých! Když jsem kdysi tolik po Tobě vzdychal, vdechoval jsem konečně trochu toho vzduchu, pokud jej má člověk v tomto slaměném domě.⁹⁰

HLAVA VIII.

SMRT SVATÉ MONIKY.

Ty, jenž shromažďuješ bratry téhož smýšlení pod jednou střechou, připojil jsi k nám také Evodia, jinocha z mého rodiště, císařského úředníka, jenž obrácen a pokřtěn dříve než my, opustil službu světskou, aby přijal Tvou. Spolu jsme byli, spolu jsme se rozhodli žíti ve sdělování si svatých myšlenek, snažíce se naléztí místo, kam bychom se mohli uchýliti a Tobě užitečněji sloužiti. Vraceli jsme se společně do Afriky a byli jsme v Ostii nad Tiberou, když zemřela má matka.

Pomímím mnohé jednotlivosti, poněvadž velmi spěchám. Přijmi má vyznání a díkůčinění, můj Bože, za nescíslná dobrodiní, i když o nich mlčím. Nepomlčím však o tom, co mně paměť připomíná o této Tvé služebnici, jež mne porodila tělem, abych se zrodil pro časný svět, a srdcem, abych se zrodil pro věčný život. Nebudu vypravovati o jejích přednostech, ný-

brž o Tvých darech v ní; neboť sama se ne-
učinila ani nevychovala. Stvořil jsi ji a ani
otec ani matka nevěděli, jakou bude jejich
dcera. A v bázni Boží ji vychovala kázeň Tvé-
ho Krista, vlada Tvého Jednorozeného Syna
v kruhu věřící rodiny, jež byla zdravým údem
Tvé církve.

A nechválila tolik pečlivou starostlivost své
matky, jako spíše jakési sestárlé služebnice,
která již jejího otce chovávala, jako chovávají
odrostlejší dívky malé děti. Proto, jakož i pro
její věk a bezúhonnou mravnost vážili si jí
nemálo i páni v té křesťanské rodině. Proto
svěřili jí dozor nad svými dcerami; ona byla
vtělená bedlivost, postupující při pokárání, kde
bylo nutno, se svatou přísností a při vyučování
s obezřelou rozvážností. Tak na příklad kromě
časů, kdy střídmě pojedly u stolu rodičů,
nedovolovala jim ani při veliké žízni napít se
vody, aby tak se chránily před zlým návykem.
Říkávala velmi rozumně: „Nyní pijete vodu,
protože nemáte vína; až se provdáte a budete
paními ve špižárně a sklepe, pak se vám voda
znehutí, ale návyk pití zůstane“. Takovým
poučováním a důsledným rozkazováním ovlá-
dala žádostivost mladého věku, uvádějíc na
slušnou míru i žízeň dívek, takže se jim ani ne-
zachtělo toho, co se neslušelo.

A přece, jak služebnice Tvá mně, synu své-
mu, sama vypravovala, probudila se v ní tou-
ha po víně. Neboť když jako obyčejně, jsouc
považována za střízlivou dívku, byla poslána
od rodičů natočit vína ze sudu, tu ona, napl-
nivši nádobu, dříve než z ní nalila víno do
láhve, usrkla maličko svými rty; více upítí
nemohla, poněvadž nebyla vínu zvyklá. Neči-
nila toho ze žádostivosti vína, nýbrž z mladic-
ké bujnosti, která se jeví v dováděném skota-
čení, není-li ovládána vážností starších osob.

K této trošce přidávajíc denně trošku — ne-
boť kdo pohrdá maličkostmi, ponenáhlu při-
chází k pádu (SIR. 19, 1) — propadla tomuto
návyku, takže jedním douškem pila celé po-
háry. Kde dlela tehdy ta bystrozraká stařena,
kde její tak přísný zákaz? Byla by něco zmohla
proti té tajné nemoci, kdyby Tvá spasná po-
moc, Pane, nebděla nad námi? Za nepřítom-
nosti otce, matky a vychovatelky byl jsi Ty
přítomen, jenž jsi nás stvořil, nás k sobě vo-
láš a také skrze převrácené lidi působíš dobro
ke spáse duší; co jsi tehdy učinil, můj Bože?
Čím jsi ji vyléčil? Čím jsi ji uzdravil? Zdaž jsi
nedopustil, aby z jiné duše se vyřítila tvrdá a
jízlivá pomluva, kterou jsi dle své skryté rady
jako lékařským nožem jedním rázem vyřízl
ten hnis?

Služka totiž, se kterou chodívala do sklepa, hašteříc se kdysi, jak se stává, mezi čtyřma očima se svou mladou paní, vyčetla jí s nejtrpčí potupou tuto chybu, nazvavši ji pijačkou. Touto ostrou hanou dotčena, poznala svou ošklivou chybu, hned ji odsoudila a odložila. Jako lichocení přátel kazí, tak výčitky nepřátel někdy napravují. Ty však jim, Pane, odplatíš dle jejich úmyslu, ne dle toho, co skrze ně působíš. A skutečně ta služka chtěla svou paní jen pozlobiti, ne uzdraviti; proto jí to vyčetla tajně, buď proto, že se začaly hašteřiti té chvíle a na tom místě, nebo aby sama nepřišla do nesnází, že to prozradila tak pozdě.

Ty však, o Pane, Vládce nebes i země, jenž dle svých plánů upravuješ hluboký běh věcí a bouřlivému toku věků poroučíš, uzdravil jsi nemocí duše jedné duši druhou, aby nikdo, pozoruje to, nepřičítal svému vlivu účinek svých vlastních slov, když se polepší ten, jehož chtěl on polepšiti.

HLAVA IX.

CHVALOŘEČ O SVATÉ MONICE.

Takto vychována čistě a střídě, byla spíše Tvým působením poddána rodičům, než jejich

působením poddána Tobě. Dospěvši v panu, byla provdána za muže, jemuž sloužila jako svému pánu a snažila se získati ho Tobě výmluvností svých mravů, jimiž jsi ji ozdobil a hodnou učinil obdivu a lásky muže. Snášela však manželskou nevěru tak, že nikdy proto neměla s manželem sporu; neboť očekávala pro něho Tvé milosrdenství, aby Tvou věrou stal se čistým. On byl kromě toho mužem sice dobromyslným, ale prchlivým; ona však velmi dobře dovedla neodporovati rozhněvanému muži ani slovem ani skutkem. Když pak se vybouřil a umírnil, složila mu při vhodné příležitosti účet ze svého jednání, jestliže se snad bezdůvodně rozpálil.

Když mnohé paní, jejichž mužové byli mnohem mírnější, mívaly stopy ran i na zohyzděné tváři a v přátelském hovoru stěžovaly si do života svých mužů, tu ona obviňovala jejich jazyk a žertem, ale důrazně jim připomněla, že od té doby, co slyšely předčítati svatební smlouvu, mají si vzpomenouti, že podepsavše ji staly se služebnicemi svých mužův a že proto, pamětlivy jsouce svého postavení, nemají se protiviti svým manželům. Když pak ony, věduce, jak prudkého má muže, nemohly se dosti vynadiviti, že dosud nikdy nebylo slyšeno a že žádné stopy nebylo patrné, že by Patricius

svou manželku bil, anebo že by alespoň jeden den žili v domácím sváru, a důvěrně se jí na příčinu ptávaly: tu ona jim vypravovala o svém chování k němu, jak jsem se svrchu zmínil. Které se dle něho zachovaly, zkusivše vroucně děkovaly; které opominuly, zůstaly vydány špatnému zacházení.

Také svou tchýni, kterou na počátku proti ní popichovaly služby zlomyslným donášením, tak si získala svou poslušností, stálou trpělivostí a tichostí, že ona sama označila svému synu ty klevetnice, které rušily domácí mír mezi ní a snachou, žádajíc za jejich potrestání. Syn, poslušen matky a pečuje o kázeň v domě a svornost v rodině, potrestal donášedky výpraskem dle rady matčiny. „Podobnou odměnu, řekla tchýně, obdrží každý, kdo bude donášeti klepy o snaše, aby se mně zalichotil.“ A poněvadž se toho již žádná služka neopovážila, měly spolu vždy vzornou dobrou vůli. I tento veliký dar jsi, můj Bože a mé Milosrdenství, propůjčil své dobré služebnici, která mne v lůně svém nosila, že kde jen mohla utišovala rozepře mezi rozhněvanými a se sváříci. Zachovávala ten způsob, že co od jedné strany nejhanlivějšího slyšela, o druhé — jak umí jedna si stěžovati na druhou nepřítomnou hrubými, jedovatými slovy, vypukne-

li náruživá a dosud neusmířená nízká zášť — nic z toho žádné nepověděla, než co přispělo k jejich smíru.

Nebyl bych se zmínil o této malé ctnosti, kdyby mne byla nepoučila smutná zkušenost, jak veliký jest počet těch, kteří nakaženi nevím jakou morovou ohavnou nákazou, nejen donášejí sem a tam slova rozhněvaných nepřátel, nýbrž přidávají i to, co nebylo řečeno; a přece naopak lidsky cítícímu člověku by mělo býti vlastně málo, nerozštěcovati a nezvětšovati nepřátelství lidská zlomyslnými řečmi, nesnaží-li se urovnati je smířlivou řečí, jako činila má matka, učenlivá žačka Tvých vnitřních poučení.

Konečné i svého manžela získala Tobě na samý konec jeho života, a když byl věřícím, nemusila si již stěžovati do toho, co od něho snášela, pokud byl nevěřícím. Byla i ona služebnicí sluhů Tvých. Kdokoliv z nich ji znal, neustával Tě chváliti, ctíti a milovati v ní, poněvadž cítil Tvou přítomnost v jejím srdci, jak dosvědčovaly skutky jejího svatého života. Bylať zajisté ženou jednoho muže, rodičům vděčnou službou oplatila, dům svůj zbožně řídila a měla svědectví v dobrých skutcích (I. TIM. 5, 9). Vychovala své syny tak, že tolikrát je v bolestech znovu rodila, kolikrát je

viděla vzdalovati se od Tebe. Konečně, o Pane, starala se tak o nás všechny, Tvé služebníky, jimž ve své dobrotě dovoluješ se tak nazývat, když jsme před její smrtí společně žili v jednotě Tvé lásky a v milosti Tvého křtu, jako by nás všech byla matkou a tak nám sloužila, jako by nás všech byla dcerou.

HLAVA X.

ROZMLUVA S MATKOU O NEBI.

Když se přiblížil den, kdy měla odejít z tohoto světa, den, který Ty jsi znal, ale my neznali, stalo se jistě dle tajemných Tvých úradků, že jsme ona a já zůstali sami opřeni o okno, z něhož bylo viděti do zahrady našeho domu. Bylo to v Ostii nad Tiberou, kde vzdálení hluku světského po tak dlouhé a obtížné cestě jsme se připravovali k odplutí.

Rozmlouvali jsme sami spolu velmi líbezně, zapomínajíce na to, co jest vzadu a natahujíce se po tom, co jest před námi (FILIP. 3, 13), badali jsme ve přítomnosti Pravdy, jež jsi Ty, jaká asi bude věčná blaženost svatých, které ani oko nevidělo, ani ucho neslyšelo a která ani na srdce lidské nevstoupila (1. KOR. 2, 9).

S touhou otvírali jsme ústa svého srdce nebeským proudům Tvého pramene, pramene života, který jest u Tebe (ŽALM 35, 10), abychom jím dle své schopnosti osvěženi, mohli alespoň poněkud pochopiti tak velikou věc.

Když pak naše rozmluva vyzněla v ten smysl, že jakákoliv rozkoš tělesných smyslů v jakékoliv tělesné kráse nejen se vůbec nedá přirovnati k blaženosti onoho života, nýbrž ani nezasluhuje zmínky, povznesli jsme se horoucnějším záplem lásky k úvaze o ní, vystupujíce po řadě od tělesných tvorů až k nebi, s něhož slunce, měsíc a hvězdy svítí na zemi. A víc a více jsme se prohlubovali, rozjímajíce, rozmlouvajíce a obdivujíce Tvá díla; pak jsme vešli do svých duší a vystoupili nad ně, abychom dospěli do krajiny nehynoucí plnosti, kde paseš Israele na věky pastvou pravdy a kde životem jest tvůrčí Moudrost, skrze niž povstalo vše přítomné a budoucí; ona však nebyla stvořena, ale jest takou, jakou byla, a takou bude vždycky: ano „byla“ a „bude“ neplatí o ní, nýbrž jenom „jest“, poněvadž jest věčná, neboť „byla“ a „bude“ není věčné.

Tak rozmouvajíce a po tom životě toužíce, dotekli jsme se ho poněkud mocným tlukotem svého srdce; a vzdychali jsme, zanechávající tam upoutané prvotiny ducha a sestoupili

jsme opět při zvuku svého hlasu, kde slovo počíná a končí. Co však může býti podobno Slovu Tvému, Pánu našemu, jež samo v sobě trvá, nestárne a vše obnovuje?

Pravili jsme tak: „Když někomu mlčí pokušení těla, mlčí představy země, vody a vzduchu, mlčí i nebe, ba i sama duše mlčí a sebe zapomínajíc povznese se nad sebe, když mlčí sny, zjevení a vidění, když mlčí každý jazyk, každé znamení; když někomu všecko, co vzniká a zaniká, mlčí — neboť tomu, kdo poslouchá, vše to volá: „Neučinily jsme sesamy, nýbrž učinil nás Ten, jenž trvá na věky“ — když po těchto slovech se odmlčí, poněvadž obrátily ucho k tomu, který je tvořil, a když on sám mluví ne skrze ně, ale sám, abychom slyšeli jeho slova ne hlasem lidským, ani hlasem andělským, ani hromovým hlasem oblak, ani hlasem podobenství, nýbrž jeho samého, jehož v těchto věcech milujeme, jeho samého tedy bez nich slyšíme, jako jsme se nyní povznegli a rychlou myšlenkou dospěli až k věčné Moudrosti, která vše přetrvává; pokračuje-li dále a zmizí-li každá představa nižšího druhu a jen tato jediná představa pozorovatele uchvacuje, zcela ovládá a do vnitřních radostí pohružuje, takže život věčný podobá se tomuto okamžiku duševního vytržení, po kterém tolik vzdy-

cháme, zdaž to není ten okamžik, kdy se vyplní slova: „Vejdí v radost Pána svého“ (MAT. 25, 21)? Ale kdy se to stane? Snad až všichni vstaneme, ale všichni nebudeme proměněni (I. KOR. 15, 51)?

Tak jsme rozmlouvali, třeba ne v tom pořádku a těmi slovy; Ty však přece, Pane, víš, že když jsme toho dne tak rozmlouvali a svět za této rozmluvy pro nás ztratil cenu i se všemi svými rozkošemi, matka moje pravila: „Synu, co se mne týče, již nic mne nepoutá k tomuto životu. Nevím věru, co bych zde ještě činila a proč bych zde byla, když se již vyplnila naděje tohoto života. Jen jediné bylo, proč jsem si přála ještě nějakou dobu prodlíti v tomto životě, abych tě totiž uviděla katolickým křesťanem, dříve než umru. V míře mnohem hojnější mně to udělil Bůh, neboť tě vidím sluhou Božím, který jsi pohrdl vši rozkoší pozemskou. Co mám zde ještě dělati?“

HLAVA XI.

POSLEDNÍ SLOVA A SMRT SVATÉ MONIKY.

Nevím dosti přesně, co jsem jí na to odpověděl. Asi za pět dní — více to jistě nebylo — roznemohla se horečkou. Jednoho dne v ne-

moci upadla do mdloby a ztratila na nějakou chvíli vědomí. Přiběhli jsme; brzy přišla k sobě, pohlížela na mne a mého bratra, kteří jsme stáli u jejího lůžka, a jako by se tázala, řekla: „Kde jsem byla?“ A vidouc nás zármutkem sklíčencé, dodala: „Zde pochováte svou matku.“ Mlčel jsem, zadržuje slzy. Můj bratr⁹¹ však cosi řekl, že by si raději přál, aby nezemřela v cizině, nýbrž ve vlasti. Když to zaslechla, pohlédla k němu s tichou výčitkou, že myslí na něco takového, a dívajíc se na mne řekla: „Slyš, co to povídá.“ Brzy pravila nám oběma: „Pochovejte toto tělo kdekoliv a nestarejte se příliš o ně. Jen o to vás prosím: vzpomeňte na mne u oltáře Páně, kdekoliv budete.“

Když nám tak projevila svou vůli slovy, jak nejlépe mohla, umlkla a její nemoc se zhoršovala. Já však jsem přemýšlel o Tvých darech, můj neviditelný Bože, které vkládáš do srdcí svých věrných, aby z nich vzklíčily podivuhodné plody. Plesal jsem a díky Tobě vzdával, poněvadž jsem věděl, jak úzkostlivě vždy pečovala o hrob, který si vyvolila a připravila vedle těla svého manžela. Poněvadž žili v úplné shodě, přála si také — jak tomu bývá u lidí, pokud jsou ještě méně přístupni božským věcem — aby ještě jedno přispělo k jejímu štěstí a trvalo ve vzpomínkách lidských, aby totiž

po dlouhé cestě po moři jí bylo dopřáno, by tělesné pozůstatky obou manželů kryla jedna země.

Nevěděl jsem, kdy se vlivem Tvé dobroty začalo vytráceti toto nicotné přání z jejího srdce. Pln údivu jsem se radoval, když mně to sdělila. Ostatně i z onoho rozhovoru našeho u okna, když řekla: „Co zde ještě činím?“ již nebyla patrna touha, aby zemřela ve vlasti. Později jsem se také dověděl, že za našeho pobytu v Ostii — já sám jsem při tom nebyl — mluvila s některými mými přáteli jednoho dne v mateřské důvěrnosti o pohrdání tímto světem a o štěstí smrti. Když pak oni se divili té síle, kterou jsi jí dal, a tázali se jí, zda jí nepřipadá hrozným býti pochovánu tak daleko od vlasti, odpověděla: „Není nic daleko od Boha a nemusím se báti, že na konci světa nebude znáti místa, kde mne vzkřísí.“ — Devátého dne nemoci, v padesátém šestém roce svého věku a ve třicátém třetím mého stáří, rozloučila se její zbožná a svatá duše s tělem.

HLAVA XII.

AUGUSTINŮV BOL.

Zatlačil jsem jí oči a do mého srdce shromáždil se nesmírný zármutek, který přetékal v slzách; ale mé oči silou vlastní vůle tlačily je zpět, až zůstaly suché. V tomto zápase trpěl jsem nesmírná muka. Když vydechla naposledy, vybuchl hoch Adeodatus ve hlasitý pláč a umlkl tehdy, když jsme ho všichni konejšili. Tak bylo i mé poněkud dětinské hnutí, oddati se pláči, zadrženo a umlčeno srdce rozrývajícícím pláčem hochovým. Považovali jsme totiž za nevhodné, pohřbívatí zesnulou s plačtivým nářkem a vzdycháním, neboť tím způsobem se oplakává nešťastná smrt neb úplný zánik umírajících; matka má však neumírala nešťastně a neumírala úplně. To nám určitě dosvědčoval její bezúhonný život a její nepředstíraná víra.

Co tedy jiného mne tak hluboko bolelo v nitru, než příliš čerstvá rána, jež náhle zničila veškeren náš tak drahý a sladký společný život? Nalézal jsem sice útěchu ve svědectví jejím, jež mně vydala v poslední své nemoci, děkujíc mně něžně za mou pozornou péči, nazývající mne zbožným synem a připomínající mně s laskavou srdečností, že z mých úst ne-

zaslechla nikdy tvrdého nebo urážlivého slova. Cím však jest to, můj Bože, který jsi nás stvořil a kterak mohla se srovnati úcta, kterou jsem jí prokázal, se službou, již ona prokázala mně? Nad ztrátou tak veliké její útěchy děsila se má duše a můj život byl nyní roztržen, poněvadž byl utvořen ze života jejího a mého.

Když jsme tedy uklidnili Adeodata, vzal Evodius žaltář a zapěl žalm: „Zpívat chci o lásce a spravedlnosti Tobě, Pane, písň“ (ŽALM 100, 1). Celý dům mu odpovídal. Když se rozšířila zvěst o její smrti, přišli k nám mnozí bratři a zbožné ženy. Zatím co tyto, jichž povinností to bylo dle stávajícího zvyku, chystaly pohřeb, rozmlouval jsem v ústraní, jak se slušelo, s těmi, kteří se domnívali, že mne nesmějí opustiti v mé bolesti, o tom, co bylo okolností přiměřeno. Tak jsem mírnil balsámem pravdy hoře, které jen Tobě bylo známo a ne jim, kteří mne pozorně poslouchali, domnívajíce se, že se mne bolest ani nedotýká. Já však před Tebou, když mne nikdo neslyšel, vytýkal jsem si přílišnou svou citlivost a zadržoval příval hoře. Na chvílku odcházelo, ale opět se opakovalo silně, ovšem ne až ke prolévání slz a ke změně v obličejí, věděl jsem však, co trpím ve svém srdci. A poněvadž se mně velmi nelíbilo, že tato lidská slabost, kte-

rá dle určeného řádu a naší přirozenosti jest nám vlastní, tak velikou moc má nade mnou, novou bolestí jsem želel první své bolesti a dvojí bolest mnou zmítala.

Když bylo tělo nesené do hrobu, šel jsem a vracel jsem se se suchýma očima. Neplakal jsem ani při modlitbách, jež jsem k Tobě vysílal, když Ti byla za ni obětována obět našeho vykoupení, zatím co dle tamního zvyku mrtvola před pohřbem stála vedle hrobu. Ani při těchto modlitbách jsem nezaplakal. Ale celý den byl jsem v srdci skrytě velmi zarmoucen a s rozrušenou myslí jsem Tě dle své možnosti prosil, abys mne vyléčil z mého zármutku. Ty jsi toho neučinil, bys mně, jak jsem přesvědčen, připomenul tímto jediným příkladem, jak mocné je pouto každého návyku i proti duchu, který již není sycen klamným slovem. Zdálo se mně býti vhodným, abych se šel vykoupat, neboť jsem slyšel, že lázně odtud dostaly své jméno balneum — Řekové je totiž nazývají „βαλανείον“⁹² — že zbavují srdce strachu. Hle, i to vyznávám Tvému milosrdenství, Otče osiřelých, že jsem se vykoupal; zůstal jsem však takovým, jako před koupelí. Z mého srdce totiž nevyšla hořkost zármutku.

Pak jsem šel spat a probudil jsem se shle-

dávaje svou bolest nemálo zmírněnou. Jak jsem sám na lůžku svém odpočíval, vzpomněl jsem si na pravdivé verše Tvého služebníka Ambrože, jenž o Tobě píše:

Bože, Tvůrce všehomíru,
jenžto nebem vládneš celým,
den jsi zdobil světlem míru
a noc blahodárným sněním.
Popřej údům nové síly
rozohni je k činům vřelým,
zemdleným dej duším píli.

Zbav je smutku! Pokoj dej jim!

Potom jsem se poněnáhu vracel ke svým dřívějším myšlenkám, ke vzpomínkám totiž na Tvou služebnici, její svaté a zbožné obcování s Tebou, se mnou pak tak laskavé a obětovné, jehož jsem byl náhle zbaven. A cítil jsem touhu vyplakati se před Tebou nad ní a pro ni, nad sebou i za sebe. Dopřál jsem až dosud zadržovaným slzám volného průchodu, aby tekly tak dlouho, jak by chtěly. Na nich jsem ustlal svému srdci a odpočinul na nich. Tam slyšelo můj pláč Tvé ucho a ne ucho člověka, který by si byl snad s pohrdáním vysvětloval můj pláč.

A nyní, Pane, vyznávám Ti to v této knize! Ať ji čte kdo chce a ať si ji vykládá jak chce! Shledá-li v tom provinění, že jsem svou matku

krátkou dobu oplakával, matku pro mé oči již mrtvou, tu matku, která mne mnoho let oplakávala, abych ožil Tvým očím, ať se mně nesměje; nýbrž spíše, má-li velikou lásku, ať sám oplakává mé hříchy před Tebou, jenž jsi Otcem všech bratrů Tvého Krista.

HLAVA XIII.

MODLÍ SE ZA MATKU.

Nyní však, když mé srdce bylo uzdraveno z oné rány, v níž mně mohla býti vytýkána příliš přirozená náklonnost, vylévám před Tebou, můj Bože, za Tvou služebnici zcela jiný druh slzí, které plynou ze zdrceného srdce, uvažujícího nebezpečí každé duše, jež v Adamovi umírá. Ačkoliv byla v Kristu obrozena a před osvobozením z vazeb tělesných tak žila, že Tvé jméno bylo oslavováno její vírou a mravy; přece se neosměluji tvrditi, že od té doby, co jsi ji křtem znovuzrodil, nevyšlo z jejích úst slova odporujícího Tvému zákonu. A Tvůj Syn, Pravda sama, řekl: „Kdo by řekl bratru svému blázne, hoden bude pekelného ohně“ (MAT. 5, 22). A běda i chvályhodnému životu lidskému, budeš-li o něm souditi bez milosrdenství! Poněvadž však přísně neposu-

zuješ naše provinění, doufáme plni důvěry, že u Tebe nalezneme nějaké přece odpuštění. Kdo však Ti vypočítává své skutečné zásluhy, co jiného vypočítává než Tvé dary? O, kéž by se poznali všichni lidé a ten, kdo se chlubí, v Pánu se chlubí (2. KOR. 10, 17)!

Proto nyní, má Chválo a můj Živote, Bože mého srdce, ponechávaje stranou dobré skutky mé matky, za něž Ti s radostí děkuji, chci Tě prositi za odpuštění jejích hříchů. Vyslyš mne pro Lékaře našich ran, jenž pněl na kříži, a sedě na pravici Tvé oroduje za nás. Víím, že prokazovala milosrdenství a ze srdce odpustila všem svým vinníkům; odpusť jí i Ty její viny, dopustila-li se jakých v tolika letech po přijetí spásitelné vody. Odpusť, Pane, odpusť, vroucně Tě prosím, a nevcházej s ní v soud (ŽALM 142, 2)! Kéž se Tvé milosrdenství povznese nad soud, neboť Tvá slova jsou pravdivá a slíbil jsi milosrdenství milosrdným. Věřím, že jsi již učinil, oč Tě prosím, a mile přijmi, o Pane, svobodnou obět mých úst (ŽALM 118, 108).

Neboť když se blížil den jejího úmrtí, nemyslila na to, aby její tělo bylo skvostně pohřbeno, nebo drahými mastmi pomazáno; nežádala také drahocenného pomníku, aniž se starala o hrob ve vlasti. Nic takového nám

neporoučela, nýbrž jen o to prosila, bychom jí byli pamětlivi u oltáře, jemuž sloužila, nevynechávajíc ani jediného dne. Věděla zajisté, že u něho se koná ta svatá obět, již byl smazán úpis, který proti nám svědčil (KOLOS. 2 14) a přemožen byl nepřítel, počítající naše hříchy a hledající, co by proti nám přednesl. Nenalezl ničeho na tom, v němž jsme zvítězili. Kdo mu nahradí nevinnou krev? Kdo mu vrátí cenu, kterou nás vykoupil, aby nás vytrhl z moci jeho? Toť jest tajemství našeho vykoupení, k němuž Tvá služebnice připoutala svou duši poutem víry.

Ať jí nikdo nezbavuje Tvé ochrany! Ať se jí ani násilím, ani mocí, ani úkladem neprotiví lev a drak! Ona sice neodpoví, že nemá viny, aby nebyla usvědčena a polapena tím úskočným žalobníkem: odpoví však, že jí byly odpuštěny hříchy od toho, jemuž nikdo nenahradí, co on dobrovolně za nás obětoval. Ať tedy odpočívá v pokoji se svým mužem, před nímž nikomu a po němž nikomu nebyla provdána, jemuž sloužila, přinášejíc Ti užitek v trpělivosti, jen aby též jeho Tobě získala.

A vnukni to, Pane Bože můj, vnukni to Tvým služebníkům, mým bratřím, Tvým synům, mým pánům, jejichž službě zasvěcuji srdce, jazyk i písmo, aby kdokoliv toto budou

čísti, pamatovali u oltáře na Moniku, Tvou služebnici, a Patricia, jejího někdejšího manžela, skrze něž jsi mne přivedl na svět, ač nevím jak. Kéž si vzpomenou se zbožnou myslí na mé rodiče v tomto pomíjejícím životě a na mé bratry z Tebe, Otče, v mateřském lůně církve katolické, kteří budou mými spoluobčany v nebeském Jerusalemě, po němž Tvůj lid na své pouti vzdychá od vyjití až do návratu, abych, zač mne v poslední chvíli prosila, obdržel modlitbami mnohých, více povzbuzených četbou Vyznání, než mými prosbami.⁹³

KNIHA DESÁTÁ

Duševní stav Augustinův; líčení jeho duševních mohutností, hlavně paměti, skutkův a citův vzhledem k pokušení rozkoše, všetečnosti a pýchy.

HLAVA I.

V BOHU JEST NAŠE JEDINÁ NADĚJE A RADOST.

Kéž Tě poznám, můj Poznavateli, kéž Tě poznám úplně, jakož i úplně poznán jsem (1. KOR. 13, 12)! Sílo mé duše, vejdi do ní a přizpůsob si ji, aby Tvou byla a zůstala bez poskvrny a vrásky (EFES. 5, 27). To jest má naděje, proto mluvím; v této naději se raduji, poněvadž se ke spáse své raduji. Vše ostatní v tomto životě zasluhuje tím méně býti oplakáváno, čím více jest oplakáváno, a zasluhuje býti tím více oplakáváno, čím méně jest oplakáváno. Jsem povinen za tato vyznání pravdě, že mne miluješ (ŽALM 50, 8), a poněvadž kdo sleduje pravdu, přijde ke světlu (JOE 3, 21), budiž nyní v mém srdci, které se Ti vyznává; budiž v tomto mém spise, ve kterém se vyznávám všem!

HLAVA II.

VYZNÁNÍ SRDCE.

A i kdybych se Ti, Pane, nechtěl vyznati, co by Ti mohlo býti skryto ve mně, před jehož očima leží otevřená propast lidského svědomí? Tebe zajisté bych ukrýval před sebou, nikoliv sebe před Tebou. Nyní však, jak mé lkání dosvědčuje, že sám sobě se nelíbím, Ty se mně líbíš a záříš, jsi mou láskou a touhou, takže se sám nad sebou rdím, zavrhuji sebe, a vyvoluji Tebe a nelíbím se ani Tobě, ani sobě, leč skrze Tebe.

Tobě tedy, Pane, jest známo, jakým jsem, a řekl jsem, proč Ti to vyznávám. Nečiním toho slovem a hlasem těla, nýbrž slovem duše a hlasem srdce, ježž zná Tvé ucho. Neboť, když jsem zlý, pak vyznati se Tobě neznačí nic jiného, než nelíbiti se sobě. Když jsem zbožný, pak vyznati se Tobě neznačí nic jiného, než nepřipisovati toho sobě, poněvadž Ty, Pane, žehnáš spravedlivému, avšak dříve jej, bezbožného, ospravedlňuješ. Proto mé vyznání, Bože můj, děj se tiše a přece ne tiše! Mlčí ústy, volá citem! Vždyť ničeho správného neřeknu lidem, co bys Ty dříve ode mne neslyšel; ano také Ty ničeho ode mne neslyšíš, čehož bys mně sám dříve neřekl.

HLAVA III.

PROČ VYZNÁVÁ ÚČINKY MILOSTI.

Co jest mi tedy do lidí, aby slyšeli má vyznání, jakoby oni sami mohli uzdravit veškeré mé neduhy? Oni, tak zvědavé pokolení, aby poznali život cizí, a tak liknavé, aby napravili svůj. Jak mohou chtít slyšeti ode mně, jakým jsem, ti, kteří nechtí od Tebe slyšeti, jakými oni jsou? A odkud vědí, slyší-li ode mne samého mluvit o mně, zda mluvím pravdu, když nikdo z lidí neví, co se děje v člověku, leč duch člověka, který jest v něm (1. KOR. 2, 11)? Uslyší-li však od Tebe o sobě samých, nebudou přece tvrditi: „Pán lže.“ Neboť co jest jiného slyšeti o sobě od Tebe, než poznati sebe? Kdo však, poznáváje sebe, může tvrditi beze lži: „Není tomu tak?“ Ale poněvadž láska všemu věří (1 KOR. 13, 7), ovšem u těch, které spojuje v jeden celek, chci i já se Tobě, Pane, tak vyznati, aby mne slyšeli i lidé, jimž nemohu dokázati, že vyznávám pravdu, a věřili mně ti, jimž láska otevře uši.

Vysvětli mně však, můj důvěrný Lékaři, za jakým účelem tak mám učiniti! Neboť vyznání mých minulých hříchů, jež jsi mně odpustil a přikryl, abys mne v sobě oblačil, proměňují mou duši svou věrou a tajemstvím, jsouce čtena

a poslouchána povzbuzují srdce, aby nezmíralo zoufalstvím, říkajíc: „Nemohu,“ nýbrž probudilo se v lásce Tvého milosrdenství a ve sladkosti Tvé milosti, jíž stává se silným každý slabý, jenž skrze ni si uvědomuje svoji slabost. Avšak i dobré těší slyšeti o minulých hříších těch, kteří jsou jich nyní zbaveni; netěší je ovšem, že hříchy jsou, nýbrž že kdysi byla a nyní již nejsou.

Za jakým účelem tedy, Pane Bože můj, je muž denně se vyznává mé svědomí, bezpečnější naději ve Tvé milosrdenství než svou nevinností, za jakým účelem vyznávám před Tebou tímto spisem lidem i to, jakým jsem nyní a nikoliv jen, jakým jsem byl? Neboť účel onoho vyznání jsem již viděl a o něm se zmínil. Ale jakým jsem nyní, právě v době svých vyznání, to chtějí mnozí věděti, jak ti, kteří mne znají, tak i ti, kteří mne neznají, ale slyšeli něco ode mne nebo o mně. Jejich ucho nemůže ovšem poslouchati u mého srdce, kde jsem přece takým, jakým opravdu jsem. Chtějí tedy vyznání mé slyšeti, jakým jsem ve svém nitru, kam přece ani oko, ani ucho, ani myšlenka nemůže proniknouti. Chtějí mně věřiti, zdaž mne také pochopí? Vždyť přece láska, skrze niž jsou dobrými, jim dosvědčuje, že ve svých vyznáních nelhu; ona jest to přece, která je povzbuzuje, aby mně věřili.⁹⁴

HLAVA IV.

VELIKÝ UŽITEK TOHOTO VYZNÁNÍ.

Avšak proč to chtějí? Chtějí mně blahopřáti, uslyševše, jak jsem se Tvou milostí k Tobě přiblížil, a modliti se za mne slyšíce, jak jsem zadržován svou tíhou? Takovým dám se poznati, neb nemalou cenu má, můj Bože, děkují-li ti mnozí za mě a modlí-li se mnozí za mne. Ať miluje na mně bratrské srdce, co milovati učíš, a litujena mně, co litovati velíš! Ať to učiní srdce bratrské, ne však cizinec, ani žádný ze synů cizích, jejichžto rty mluví neupřímnost, jejichžto pravice pravici lži jest (ŽALM 143, 8), nýbrž ono bratrské srdce, které nalézajíc dobré, raduje se se mnou, zlé pak nalézajíc, rmoutí se nade mnou; ať tedy nalézajíc dobré nebo zlé, vždy mne miluje. Takovým dám se poznati, aby si oddechli při mých dobrých skutcích, a povzdechli při mých hříších. Co dobrého na mně, jest Tvým ustanovením a darem; co zlého, jest mým proviněním a Tvým soudem. Nechať si oddechnou při onom, povzdechnou při tomto. Ať chvalozpěv i pláč vystupují před tvář Tvou ze srdcí bratrských, Tvých to kadidelnic! Ty však, Pane, maje zalíbení ve vůni svatého chrámu svého, smiluj se nade mnou podle velkého svého milosrden-

ství (ŽALM 50, 2) pro jméno své, jenž nikdy neopouštíš díla rukou svých, zdokonal nedokonalosti mé!

Toť vlastní účel mých vyznání, ne jakým jsem byl, nýbrž jakým jsem, abych to vyznal před Tebou nejen s tajnou radostí a strachem, s tajným hořem a nadějí, nýbrž i uším Tvých věřících synů, účastníkům mé radosti, druhům mé smrtelnosti, mým spoluobčanům a průvodcům předchozím, budoucím i současným druhům mé cesty. To jsou sluhové Tvoji, bratři moji, které jsi chtěl míti syny svými, pány mými; jim mám dle Tvého rozkazu sloužiti, chci-li žíti s Tebou a z Tebe. A bylo málo, že mně to Slovo Tvé přikázalo jen slovy, kdyby mne bylo nepředěšlo i svým příkladem. Snažím se je následovati slovy a skutky, následovati je pod Tvými křídly s neobyčejně velkým nebezpečím, kdyby má duše nebyla Tobě poddána pod Tvými křídly a má slabost Tobě známa. Ano, jsem maličký, ale stále žije můj Otec a spolehlivý Ochránce bdí nade mnou; onť jest tentýž, jenž mne zplodil a ochraňuje. Ty sám jsi veškeré dobro mé, Ty všemohoucí, který jsi se mnou byl dříve než já s Tebou. Takovým se dám poznati, kterým mně přikazuješ sloužiti, dám se poznati, ne jaký jsem kdysi byl, nýbrž jaký již jsem a

jaký ještě jsem. Nesoudím však sám sebe. Chci, aby mně tak bylo rozuměno.

HLAVA V.

ČLOVĚK SÁM SEBE DOBŘE NEZNÁ.

Ty, Pane, mne soudíš. Nikdo sice z lidí neví, co jest v člověku, leč duch člověka, který jest v něm (1. KOR. 2, 11); přece však jest ledacos v člověku, o čemž neví ani duch člověka, který jest v něm. Ty však, který jsi jej stvořil, znáš v něm všecko. Já tedy, ačkoliv před tváří Tvou sám sebou pohrdám a považuji se za prach a popel, přece o Tobě vím něco, čeho o sobě nevím. A zajisté nyní patříme skrze zrcadlo v záhadě a ještě ne tváří v tvář (1. KOR. 13, 11); a proto pokud zde vzdálen od Tebe putuji, jsem sobě přítomnější než Tobě. Přece však vím, že žádným způsobem nemůžeš býti uražen. Nevím ovšem, kterým pokušením mohu odolati a kterým ne.

Mám naději, poněvadž jsi věrný a nedopustíš nás pokoušeti nad to, co můžeme snést, nýbrž s pokušením učiníš také úspěch (1. KOR. 10, 13), že budu moci vytrvati. Vyznám tedy, co o sobě vím, vyznám i to, čeho o sobě nevím, neboť co o sobě vím, vím jen skrze Tvé

osvícení, a čeho o sobě nevím, nevím tak dlouho, dokud má temnota se nestane před tváří Tvou tak jasnou jako poledne (ISAIAŠ 58, 10).

HLAVA VI.

VÍ ZCELA URČITĚ, ŽE MILUJE BOHA.

Mé svědomí není zmitáno pochybnostmi, nýbrž jest zcela jisté, že Tě miluji, o Pane! Svým slovem jsi zranil mé srdce a já Tě miluji. Avšak i nebe, země a vše, co na nich jest, se všech stran mne vyzývají, abych Tě miloval a ustavičně to opakuji všem, takže nemají výmluvy. U větší však míře se smiluješ nad tím, nad kým se smilovati chceš, a slituješ se nad tím, nad kým se slitovati chceš (ŘÍM. 9, 15), jinak totiž by nebe i země zvěstovaly Tvou chybu hluchým. Co však miluji, miluji-li Tebe? Ne tělesnou podobu, ani pomíjející půvab, ani lesk světla očím tak milý, ani sladkou melodii různých zpěvů, ani libou vůni květin, mastí a voňavek, ani mannu a med, ani svůdné tělesné objetí.

Miluje Boha svého, nemiluji všech těchto věcí; a přece miluji jakési světlo, jakýsi hlas, jakousi vůni, jakýsi pokrm a jakési objetí, když miluji svého Boha: světlo, hlas, vůni,

pokrm, objetí svého nitra, kde mé duši září, čeho žádný prostor nepojme, kde zaznívá, čeho žádný čas neodnese, kde voní, čeho žádný vítr nerozpráší, kde chutná, čeho požíváním neubývá, kde jest sloučeno, čeho přesycenost neodmítá. To právě miluji, miluje svého Boha. A co jest to vlastně? Tázal jsem se země a ona řekla: „Já to nejsem.“ A vše, co na ní jest, vyznalo totéž. Tázal jsem se moře a propastí a živočichů tam žijících a odvětili: „Nejsme Tvým Bohem, hledej ho nad námi!“ Tázal jsem se vanoucích větrů a celé ovzduší se svými obyvateli odpovědělo: „Anaximenes se mylí; nejsem Bohem.“ Ptal jsem se nebe, slunce, měsíce a hvězd a řekly: „Ani my nejsme Bohem, jehož hledáš.“

I řekl jsem všem těm věcem, jež obklopují smysly mého těla: „Řekly jste mně o mém Bohu, že vy jím nejste; řekněte mně alespoň něco o něm!“ A zvolaly hlasem velikým: „On nás stvořil!“ Ptal jsem se, pozoruje stvořené věci, a ony mně odpovídaly hlasem vlastní krásy. I obrátil jsem pozornost k sobě samému a řekl sám sobě: „Kdo jsi?“ A odpověděl jsem: „Člověk.“ Neboť mám tělo a duši; ono vně, tuto uvnitř. A pomocí kterého z nich měl jsem hledati svého Boha, jehož jsem již hledal marně svými smysly, počínaje od země

až k nebi, jak daleko vůbec jsem dovedl vyslati své posly, totiž pohledy svých očí? Leč lepší jest, co jest uvnitř. Neboť mému nitru, jakožto svému pánu a soudci přinášeli všichni tělesní poslové zprávy o odpovědi nebe a země a všech věcí, které na nich jsou, volajících: „Nejsme Bohem, Bůh však nás učinil.“ Vnitřní člověk to poznal pomocí člověka vnějšího. Já, vnitřní člověk, mé já, totiž má duše to poznala smysly mého těla.

Tázal jsem se celého vesmíru na svého Boha a odpověděl mi: „Nejsm Bohem, ale Bůh mne učinil.“ Zdaž tato краса vesmíru nezáří všem, kteří mají zdravé smysly? Proč tedy ke všem stejně nemluví? Veliká i malá zvířata vidí tu krásu, ale nemohou se otázati, nemajíce rozumu usuzujícího o tom, co mu smysly hlásají. Lidé se ovšem mohou tázati, aby poznali neviditelné vlastnosti Boží od stvoření světa z věcí stvořených (Řím. 1, 20). Dávají se však spoutati láskou k nim a kdo je spoután, nemůže správně souditi. Příroda také neodpovídá leč tomu, kdo se jí správně táže. Při tom nemění svého hlasu, t. j. své podoby, vidí-li ji někdo pouze, jiný však vida ji dále se táže, takže tomuto se jinak jeví než onomu: nýbrž oběma stejně se jeví, pro jednoho jest němou, k jinému však mluví. V pravdě však

mluví všechněm, leč jenom ti jí rozumějí, kteří hlas z venku také uvnitř s pravdou porovnávají. Neboť pravda mně volá: „Tvým Bohem není nebe a země, ani žádné tělo.“ To říká příroda tomu, kdo má oči k vidění. Hmota zajisté je menší v části než v celku. Již i ty, má duše, jsi lepší, neboť oživuješ hmotné mé tělo, dáváš mu život, čehož žádné tělo jinému tělu dátí nemůže. Bůh Tvůj však jest samým Životem tvého života.

HLAVA VII.

BOHA NEPOZNÁVÁME SMYSLY.

Miluje Boha svého, co vlastně miluji? Kdo jest ten, jenž s také výše ovládá mou duši? Pomocí své vlastní duše chci dostoupiti až k němu. Postoupím dále nad svou sílu, která mne váže k tělu a mění organismus v život. Touto silou svého Boha nenalezu neb tak nalézají jej kůň a mezek, kteří rozumu postrádají (ŽALM 31, 9), a tatáž síla oživuje jejich těla.

Jest však jiná síla, která dává nejen život, nýbrž i cit tomuto tělu, které mně utvořil Pán, zakazujíc oku, aby slyšelo, uchu, aby vidělo a poroučejíc onomu, abych jím viděl, tomuto,

abych jím slyšel a každému jednotlivému smyslu ustanovujíc vlastní činnost v jeho vlastním místě a určení. A i když tak rozmanité úkony konám svými smysly, jsem přece jedna a táž duše. Postoupím ještě dále nad tuto svou sílu, neboť i ji má kůň a mezek, poněvadž i jejich tělo má smysly.

HLAVA VIII.

SÍLA PAMĚTI.

Postoupím tedy i nad tuto sílu své přirozenosti, kráčeje krok za krokem k tomu, který mne učinil, a přijdu do končin a do velikých síní své paměti; kde jsou poklady téměř nespočetných představ získaných smysly o těchto věcech. Tam jest uloženo i to, co myslíme, když zvětšujeme, neb zmenšujeme, neb jakýmkoliv způsobem měníme, cokoliv se dotklo našich smyslů a cokoliv jiného tam uloženo jest a dosud neupadlo ve hrob zapomenutí. Když jsem paměti zaměstnán, žádám, aby vynesla ven, cokoliv chci: něco se hned objeví, jiné třeba hledati déle, jiné jakoby muselo býti vyneseno z hlubokých úkrytů; jiné se řítí houfně ven, a zatím co jiné žádám a hledám, vyskočí doprostřed, jako by chtělo říci

„Jsem to snad já?“ Avšak já je zapudím rukou svého srdce ze svých vzpomínek, až se mač objeví a vystoupí z úkrytu, co jsem žádal. Jiné vynořuje se lehce a v nepřetržité řadě, jak si přeji, neboť předcházející ustupuje následujícímu a ustupujíc se skrývá, by se opětně objevilo dle mého přání. To vše se děje, vypravuji-li něco nazpaměť.

Tam jest vše schováno jednotlivě i v celku, jak to vešlo dovnitř svým vlastním vchodem, na příklad světlo a všechny barvy a tvary těles očima; všechny druhy zvuků ušima; všechny vůně chřípěmi; vše, co chutná, ústy; smyslem pak celému tělu vlastním, co jest tvrdé nebo měkké, co teplé nebo studené, co jemné nebo drsné, co těžké nebo lehké, ať jest to vně neb uvnitř těla. Vše to přijímá veliká nádržka paměti, aby to dle potřeby podržela neb vydala. Nevím, jak tajné a nepopsatelné jsou její záhyby a jak vše svou vlastní cestou do ní vstupuje a tam se ukládá. A přece tam nevstupují věci samy, nýbrž jejich smyslné obrazy se podávají paměti, jež jich vzpomíná.

Kdo však může říci, jak tyto představy povstaly, ač jest zřejmo, kterými smysly byly přijaty a do nitra vneseny? Neboť i v tichu a ve tmě mohu si představit ve své paměti barvy dle své vůle a rozlišuji barvu bílou od černé a

bílé barvy dle svého přání; také tóny se nemísí a neruší mne, chci-li uvažovati o tom, co jsem zrakem pojal, ačkoliv i ony jsou v mé paměti, ale jako zvláště ukryty. I je mohu dle svého přání vyvolati a hned se dostaví na své místo. A zatím, co jazyk odpočívá a hrdlo mlčí, zpívám do libosti; a ony představy barev, jež jsou přece v mé paměti, se nemísí v tóny a neruší jich, i když si přiberu jiný tlum představ, vyvolaných sluchem. Tak vzpomínám si dle libosti na vše ostatní, co jinými smysly do paměti vniklo a tam se nahromadilo. Rozlišuji na př. vůni lilí od fialek, aniž bych ji skutečně cítil, a dávám přednost medu před moštem, jemnému před drsným, aniž bych co ochutnával nebo ohmatával — prostě podle vzpomínky. Všechny tyto úkony konám v prostorné síni své paměti.

Tam jest přítomno nebe, země i moře se vším, co o nich mohu vnímati kromě toho, co jsem již zapomněl. Tam nalézám sebe samého vzpomínaje, co, kdy a kde jsem vykonával a v jaké jsem byl při tom náladě. Tam jest vše, na co se pamatuji, buď že jsem to sám zakusil, neb tomu uvěřil. Z téže plnosti paměti si vybírám různé představy věcí, jež jsem poznal z vlastní zkušenosti, nebo jim uvěřil, spoléhaje na autoritu jiných, a spojuji je s přede-

šlými představami a dle toho uvažuji o budoucích skutcích, událostech a nadějích, jako by byly již přítomny. „Učiním to, neb ono,“ pravím sám u sebe, „v nesmírné oblasti mého ducha, naplněného tolika a tak různými představami věcí, a to neb ono bude pak následovati.“ „O kéž by se stalo to neb ono!“ „Kéž by Bůh to neb ono odvrátil!“ Tak říkám sám sobě a hned se vybavuji z téhož pokladu paměti představy všeho toho, o čem mluvím. O některé věci bych vůbec mluvit nemohl, kdyby v paměti nebyla.

Veliká jest, o můj Bože, moc paměti, nesmírně veliká; jest to prostorná, téměř bezměrná svatyně! Kdo dostoupí až na její dno? Jest to síla mého ducha, náležející mé přirozenosti. A přece ani sám nechápu, co vlastně jsem. Duch tedy jest příliš omezený, aby pochopil sám sebe! A kde jest asi to, čeho sám o sobě nechápe? Snad mimo něj a ne v něm? Jistě ne mimo; proč tedy toho nechápe?

Z toho všeho mne uchvacuje veliký údiv a jímá mne hrůza. A lidé podnikají cesty, aby se mohli diviti horským velikánům, obrovským vlnám mořským, mohutnému toku řek, širému oceánu a pohybům hvězd — sebe však zanedbávají. A nediví se tomu, že všeho toho, o čem mluvím, jsem neviděl na vlastní oči; a

přecbycho tom nemluvil, kdybych i hory, vlny, řeky a hvězdy, jež jsem viděl, a oceán, o němž jsem od jiných slyšel, neviděl ve své paměti uvnitř v tak ohromných rozměrech, jako kdybych je viděl před sebou. A přece vida tyto věci na vlastní oči, nepřijal jsem jich očima do svého nitra, a také věci samy nejsou v něm, nýbrž jejich představy. Víím pouze, kterým smyslem svého těla jsem přijal dojmy těchto věcí.

HLAVA IX.

PAMĚŤ S OHLEDEM NA VĚDY.

Obrovská tato schopnost mé paměti však nekoná jenom to; v ní jest také vše to, čemu jsem se naučil z věd a umění a co mně dosud z paměti nevypadlo. Vše to chovám jako skryté v místě ještě vnitřnějším; přece však nemám v paměti ani místa, ani jejich obrazy, nýbrž věci samé. Neboť co jest písemnictví, co řečnické umění, jaké jsou druhy otázek a cokoliv o tom všem vím, není tak v mé paměti, jako bych představu toho pojal, necháváje věc samu venku, jako by to zaznělo a přešlo podobno zvuku, jenž ušima vniká, zanecháváje stopu, dle níž nám připadá, že zní, i když již ve skutečnosti nezní; anebo jako

vůně, přecházející a rozplývající se ve vzduchu, dotkne se čichu, čímž vtiskne paměti představu o sobě, již obnovujeme při vzpomínce; anebo jako pokrm požitý jistě nezanechává žádné chuti, v paměti však jakoby dosud chutnal; anebo jako něco, co dotknutím tělo pocítilo, i když jest vzdáleno, dosud v paměti je pocíťováno. Ovšem tyto věci samy nevnikají v paměť, nýbrž jejich představy jsou chápány s podivuhodnou rychlostí a jakoby v podivuhodných celách ukryty a z nich paměť podivuhodně vyvolány.

HLAVA X.

VĚDY NEVNIKAJÍ SMYSLY DO PAMĚTI.

Když však slyším, že jsou tři druhy otázek, totiž: „Zda jest něco, co to jest, a jaké to jest,“ podržuji sice představy zvuků, z nichž jsou tato slova složena, a vím, že zvuky hlučně vzduchem proběhly a není jich více. Leč věci samých, označených těmito zvuky, nevnímám jsem žádným smyslem svého těla a nikde jsem jich nespátřil, jen ve své duši. A přece ve své paměti jsem neuchoval představy věcí, nýbrž věci samé. Ale jak až ke mně vnikly? Ať to vysvětlí, kdo dovede! Neboť i když prohlédnu

všechny brány svého těla, nemohu najít, kterými vešly.

Oči zajisté praví: Jsou barevné? My bychom je byly ohlásily. Uši praví: Vydaly nějaký zvuk? My bychom je byly oznámily. Chřípě praví: Vydaly nějakou vůni? Pak musily vstoupiti mnou. Chuť praví: Nemají-li chuti, marně se mne tážeš. Hmat praví: Nejsou-li něčím hmotným, nedotknul jsem se jich a proto také jich neohlásil. Odkud tedy a jak vnikly do mé paměti? Nevím jak, neboť když jsem se jim naučil, nestalo se tak pomocí jiného rozumu, nýbrž poznal jsem je vlastním rozumem a uznal za pravdivé. Doporučil jsem mu je, vtiskuje je takofka do něho, bych je dle potřeby opět vybavil. Tam tedy byly i nežli jsem se jim naučil, nebyly však v mé paměti. Kde tedy byly? Anebo proč jsem je uznal za pravdivé, když mně byly vykládány a řekl jsem: „Ano tak jest, toť správně,“ ne-li proto, že byly již v mé paměti, ale v odlehlých skryších tak vzdáleny a skryty, že bych byl na ně nikdy nevzpomněl, kdyby byly na pokyn jiného se nevybavily.

HLAVA XI.

CO ZNAMENÁ „UČITI SE“?

Proto shledáváme, že naučiti se vědám, o nichž jsme nezískali představ svými smysly, nýbrž které poznáváme bez představ v jejich pravé skutečnosti, není ničím jiným než přemýšlením takřka shrnouti to, co rozptýleno a neuspořádáno tkvělo v paměti a s pečlivostí dbáti, aby v téže paměti, kde až dosud to bylo rozptýleno a zanedbáno, bylo uspořádáno a takřka připraveno, aby již bez námahy mohlo býti podrobno úvaze.

A kolik takových poznatků chová má paměť, jež byly již nashromážděny, a jak jsem pravil, takřka uspořádány! Říkáme, že jsme se tomu naučili a již to známe. Opominu-li však je obnovovati v krátkých přestávkách, opět se ponořují a takřka mizí v odlehlých skrýších, takže je znova jako něco zcela nového musím opětně vybavovati z nich — nemají totiž jiného sídla — abych je mohl pochopiti. To znamená tolik, jako shromáždit je z onoho rozptýlení, z čehož se utvořilo latinské slovo „cogitare“ (přemýšlet). Neboť slova „cogo“ a „cogito“ t. j. „myslím“ a „opětovně myslím“ (přemýšlím), jsou jako slova „ago“ a „actito“ t. j. „jednání“ a „opětovně jednání“ a „facio“

a „factito“ t. j. „činím“ a „opětovně činím“. Duše však si to slovo tak osvojila, že vlastní význam slova „cogitare“, přemýšlet, jest shromážďovati to, co nikoliv jinde, nýbrž v duši se děje.

HLAVA XII.

PAMĚŤ S OHLEDEM NA ČÍSLA A PROSTOR.

Rovněž tak chová v sobě má paměť pravidla a nesčetné zákony čísla a míry, z nichž žádný mně nebyl vtisknut tělesným smyslem, neboť nemají barvy, ani zvuku, ani vůně, ani chuti, aniž mohou býti ohmatány. Slyšel jsem jenom zvuk slov, jimiž jsou označována, když se o nich pojednává. Něčím však zcela jiným jsou tyto zvuky a něčím jiným ona pravidla a zákony. Neboť ona slova jinak zní v řečtině než v latině; tyto pojmy a zákony však nejsou ani řecké, ani latinské, aniž patří jiné řeči.

Viděl jsem linie umělců jemné jako pavučina; ale ony matematické linie jsou něčím jiným, neboť nejsou obrazem toho, co mi ukazovalo tělesné oko. Každý může míti o nich vnitřní představu bez jakékoliv myšlenky na nějaké těleso. Pomocí tělesných smyslů znám počet všech věcí, jež počítáme, ale čísla, jimiž

počítáme, jsou něčím jiným, než předměty, jež počítáme. Nejsou totiž jejich představami a jsou něčím samostatným. Ať se mně vysměje, kdo nechápe, co pravím; já však lituji toho, kdo se mně směje.

HLAVA XIII.

PAMĚŤ S OHLEDEM NA DUŠEVNÍ ČINNOST.

Vše to chovám v paměti, jakož i způsob, kterým jsem se tomu naučil. Slyšel jsem a dosud chovám v paměti mnohé, co proti tomu zcela nesprávně bylo namítáno. Ačkoliv to bylo zcela nesprávně, není přece nesprávným, že se na to pamatuji a že jsem dovedl rozlišiti správné od nesprávného. I na to se pamatuji! Vidím však, že nyní ty věci jinak rozlišuji, vzpomínám si však, že jsem je často jinak rozlišoval, když jsem o nich přemýšlel. Tedy se pamatuji i že jsem těm věcem častěji porozuměl i že to, čemu dnes rozumím a co rozlišuji, ukládám do své paměti, abych si později vzpomněl, že jsem tomu rozuměl. Vzpomínám si tedy na svou vzpomínku a budu to vděčiti jen síle své paměti, když si později vzpomenu, že jsem nyní mohl vybaviti ve své paměti tu dřívější vzpomínku.

Má paměť chová v sobě rovněž hnutí mysli, ovšem ne tak, jak je chová duše v té chvíli, když je cítí, nýbrž mnohem rozmanitěji, jak to již s sebou nese síla paměti. Neboť beze vší radosti mohu si vzpomenouti na to, že jsem byl vesel, a beze všeho zármutku vzpomínám na dřívější zármutek. Podobně beze všeho strachu si vzpomínám na dřívější strach a beze vší žádostivosti na minulou žádostivost. Naopak, někdy s radostí vzpomínám na přestálý zármutek a se zármutkem na uplynulou radost.

HLAVA XIV.

PAMĚŤ S OHLEDEM NA HNUTÍ MYSLI.

S hledem k tělu nelze se tomu diviti, neboť něčím jiným jest duch a něčím jiným tělo. Proto není v tom nic divného, vzpomínám-li s radostí na přetrpěnou bolest. Divno jest to však s hledem k duchu, neboť duch je zároveň i pamětí. Chceme-li totiž, aby si někdo něco zapamatoval, říkáme: „Hleď, abys to podržel v paměti;“ zapomeneme-li však něco, říkáme: „Měl jsem to v mysli, ale vypadlo to z mé mysli,“ nazývajíce samu paměť duchem neb myslí. Je-li tomu tak, což v tom divného, že zatím co myslím s radostí na přestálý zármu-

tek, duch můj cítí radost a paměť zármutek, a duch můj jest vesel, poněvadž v něm sídlí radost, paměť však není smutnou, ač v ní přebývá zármutek? Zdaž nepatří paměť k duchu? Kdo to může tvrditi? Paměť jest proto jako žaludkem ducha, radost pak a bolest takřka jeho sladkým a hořkým pokrmem; jsou-li předány paměti, jakoby byly dány do žaludku, kde sice jsou přijaty, avšak nemají chuti. Toto srovnání snad jest směšno, není však zcela nevhodno.

Přece však z paměti беру, když tvrdím, že jsou čtyři hnutí myslí, totiž: ctižádostivost, veselost, strach a zármutek, a cokoliv z nich mohu vyložiti, rozděluje je dle druhu a blíže vysvětluje. V paměti nalézám, co mám říci, a z ní vybírám; a přece žádné z těchto hnutí mě nerozbouří, když si je uvedu na paměť. Dříve než jsem si na ně vzpomněl a je vyvolal, již tkvěly v paměti; proto jsem je mohl vzpomínkou z ní vybaviti. Snad tedy vybavují se z paměti vzpomínáním, jako pokrm vychází ze žaludku stravováním? Proč tedy ten, kdo myšlenky vybavuje, nepocítuje v ústech myšlenky sladkost radosti a hořkost zármutku? Snad proto, že přirovnání zcela nepřiléhá? Kdo by pak rád o těchto věcech mluvil, když by se při každé vzpomínce na zármutek a strach

pokaždé musil rmoutiti a báti? A přece bychom nemohli o tom mluvíti, kdybychom nenalézali ve své paměti nejen zvuky slov, jež skrze představy vtisknuty byly tělesným smyslům, nýbrž i samy pojmy věcí, jež jsme nevníмали některým smyslem tělesným, nýbrž které duch ze zkušenosti svých vlastních hnutí do duše vtisknul, nebo které si paměť sama uchovala, aniž jí byly svěřeny.

HLAVA XV.

PAMĚŤ S OHLEDEM NA NEPŘÍTOMNÉ.

Kdo může snadno vysvětliti, působí-li paměť skrze představy? Mluvím o kameni, o slunci, poněvadž v paměti své mám o nich představy, ač předměty samy nejsou přítomny mým smyslům. Mluvím o tělesné bolesti a necítím právě žádné bolesti; kdyby však její představa nebyla v mé paměti, nevěděl bych, co mluvím a nemohl bych jí v řeči rozeznati od rozkoše. Mluvím o zdraví těla, jsa skutečně zdrav; věc sama jest zde; a přece bych si nikterak nemohl vzpomenouti, co značí zvuk toho slova, kdybych neměl představy ve své paměti. Podobně i nemocní by nevěděli, co nazýváme zdravím, kdyby jeho představy rovněž síla paměti ne-

chovala, ač zdraví samo jest daleko těla. Mluví o číslech, jimiž počítáme; ona sama jsou v mé paměti, ne jejich představy. Mluví o představě slunce, a ona jest v mé paměti; nemíním tu představy této představy, nýbrž samu představu, jež jest v mé paměti. Mluví o paměti a vím dobře, o čem mluvím. A odkud to vím, ne-li ze své paměti? Jest i paměť sama přítomna skrze svou představu, nebo skrze samu sebe?

HLAVA XVI.

PAMĚŤ S OHLEDEM NA VĚCI ZAPOMENUTÉ.

Nejlepší však jest, že mluvě o zapomenutí vím, o čem mluvím. Jak bych to však věděl, kdybych se na to nepamatoval? Nemíním tím jenom zvuk jména, nýbrž předmět jím označený, kterého bych přece nemohl rozoznati, kdybych byl zapomněl význam zvuku. Proto vzpomenu-li si na paměť, sama paměť jest přede mnou; vzpomenu-li si na zapomenutí, jest vzpomínka a zapomenutí pospolu; paměť, skrze niž se rozpomínám, zapomenutí, na něž se rozpomínám. Co však jest zapomenutí, než nedostatek paměti? Jak jest tedy zapomenuté přítomno, abych si na ně vzpomněl, když pře-

ce jsou přítomno, mně znemožňuje vzpomínku? Jestliže tedy v paměti chováme to, nač si vzpomínáme — a kdybychom nechovali zapomenuté v paměti, nemohli bychom naprosto slyšice toto slovo seznati, co jest tím jménem označeno — nutno přijati, že zapomenuté jest uchováno v paměti. Jest tam tedy, abychom na ně nezapomněli; je-li však přítomno, zapomínáme je. Plyne z toho, že ono samo není v paměti, když si na ně vzpomínáme, nýbrž jenom jeho představa? Zdá se, že tomu tak jest; neboť kdyby zapomenuté bylo samo přítomno, následovalo by z toho, že zapomínáme a nikoliv, že si vzpomínáme.

Kdo však to vyzkoumá? Kdo pochopí, jak jest to ve skutečnosti? Já alespoň, Pane, o tom pracuji a namáhám se sám tak, že jsem se stal sám sobě půdou plnou námahy a potu. Nyní totiž nezkoumám prostor nebes, neměřím vzdáleností hvězd, nehledám rovnováhy zemské. Jsem to já sám, jenž si vzpomínám, já duch. Není přece s podivením, je-li daleko ode mně, co nejsem já sám. Co však jest mně bližším, než já sám sobě? A hle, já sám neznám síly své paměti, bez níž bych ani sám sebe nemohl jmenovati. Co tedy řeknu, když jest věcí zcela jistou, že si vzpomínám na zapomenutí? Mám snad říci, že není v mé pamě-

ti, nač si vzpomínám; nebo mám říci, že zapomenutí jest v mé paměti, abych nezapomněl? Obé jest úplně nesmyslné.

Co jest třetího? Smím říci, že ve své myslí chovám představu zapomenutého, ne zapomenutou věc samu? Jak to mohu říci, když přece dříve než představa nějaké věci se vstíjí v paměť, jest nutno, aby věc sama předcházela, jejíž představa má býti vstípena? Tak si vzpomínám na Kartago a na všechna místa, kde jsem byl, na obličej lidí, jež jsem viděl, na vše ostatní, co mně smysly oznamují, jakož i na zdraví nebo nemoc tělesnou. Když tyto věci byly přítomny, utkvěly jejich představy v paměti tak, abych je mohl jako přítomné pozorovati a na paměť si uvést, i když přítomny nejsou. Když tedy zapomenuté netkví samo v paměti, nýbrž jeho představa, musilo patrně kdysi samo býti přítomno, aby představa jeho byla zachycena. Bylo-li však přítomno, jak vtisklo svou představu do paměti, když přece zapomenutí vymazává z paměti i to, co tam bylo vtisknuto? A přece vím určitě, že se nějakým způsobem, třebaže nepochopitelným a nevysvětlitelným, rozpomínám i na zapomenutí, které ničí každou vzpomínku.

HLAVA XVII.

BŮH PŘEVYŠUJE SÍLU PAMĚTI.

Veliká jest síla paměti! Jest to něco tak úžasného, můj Bože, tak hluboká a nekonečná rozmanitost! A to jest můj duch, to jsem já sám! Co jsem tedy, můj Bože? Jaká jsem bytost? Rozmanitý život, plný proměn a při tom nekonečný! Hle v prostranstvích, skryších a nesčetných jeskyních mé paměti, jež jsou přeplněny nesčetnými druhy věcí, ať jsou tam skrze představy jako tělesa, nebo skrze sebe samy jako vědy, nebo skrze jakékoliv pojmy a poznatky, jako hnutí myslí, která paměť přece chová, i když jich duch nevnímá, poněvadž vše jest v duchu, co jest v paměti — v těchto prostranstvích paměti se procházím a probíhám sem tam, pronikám dokonce jak daleko mohu a — nikde není konce. Tak veliká jest síla paměti, tak veliká životní síla v živoucím smrtelném člověku!

Co mám tedy činiti, můj Bože, Ty pravý můj Živote? Povznesu se i nad tuto svou mohutnost, jež sluje paměť, povznesu se nad ni a dospěji k Tobě, mé Světlo! Co mně řekneš? Povznesu se svým duchem k Tobě, který nade mnou panuješ, povznesu se i nad tuto mohutnost, jež sluje paměť, chtěje dosíci Tebe,

pokud jsi dosažitelný, a přilnouti k Tobě, pokud jest jen možno. I zvířata a ptáci mají paměť; jinak by nenalezli svých doupat a hnízd a nemohli by opětovně činiti to, nač si zvykli; bez paměti by přece nemohli ničemu přivyknouti. Povznesu se tedy i nad paměť, abych dospěl až k tomu, jenž mne rozlišil od zvířat a moudřejším mne učinil než ptactvo nebeské. Povznesu se i nad paměť a kde Tě naleznu, Ty mé pravé dobro a bezpečná Sladkosti? Kde Tě naleznu? Naleznu-li Tě mimo svou paměť, jsem Tebe nepamětliv! A jak Tě tedy naleznu, nejsa Tebe pamětliv?

HLAVA XVIII.

PAMĚŤ JEST NUTNA I K NALEZENÍ ZTRACENÝCH VĚCÍ.

Jedna žena ztratila drachmu a hledala jí se svíčkou (LUK. 15, 8); kdyby jí byla neměla v paměti, nebyla by jí našla. Jak by byla věděla, zda nalezená drachma jest tatáž, kdyby se na ni nepamatovala? Pamatuji se také, že jsem mnohou ztracenou věc hledal a našel. Odkud to vím? Odtud, že když jsem něco hledal a ptali se mně: „Jest to tohle, neb ono?“ říkal jsem tak dlouho „ne“, až mi bylo ukázá-

no, co jsem hledal. Kdybych se byl na cokoliv ztraceného již nepamatoval, nebyl bych toho našel, i kdyby mně bylo ukázáno, poněvadž bych toho již neznal. A tak jest tomu vždycky, když hledáme a nalézáme něco ztraceného.

Nicméně, i když něco zmizí s očí, nezmizí to přece z paměti, jak jest tomu u viditelných věcí; neboť představa zůstává v nitru a hledá se tak dlouho, až se ukáže zraku. Když to bylo nalezeno, poznává se to dle představy, jež jest v nitru. Neříkáme přece, že jsme našli, co bylo ztraceno, nepoznáváme-li toho; nemůžeme však toho poznati, nepamatujeme-li se na to. Bylo to sice ztraceno očím, ale utkvěvalo v paměti.

HLAVA XIX.

CO ZNAMENÁ „VZPOMÍNATI SI“?

Co však říci, když sama paměť něco ztratí — jako jest tomu při zapomenutí — a snažíme se vzpomenouti si na to? Kde jinde to hledáme, ne-li ve své paměti? A objeví-li se tam něco jiného než to, co hledáme, odmítáme to, dokud se neobjeví, co hledáme. Když se to objeví, říkáme: „Ano, to jest to!“ Nemohli bychom toho říci, kdybychom toho nepoznali, a

nepoznali bychom, kdybychom se na to nepamatovali. Jistě jsme tedy na to zapomněli! Či snad nevypadlo vše z paměti, nýbrž část, která se v paměti udržela, hledala část, jež z paměti vymizela, poněvadž sama paměť cítila, že celý obvyklý obsah již jí nezaměstnává a jsouc ze svého obvyklého zaměstnání vyrušena a takoruka kulhajíc žádala doplnění scházejícího? Tak jest tomu na př., když známého člověka před sebou vidíme, nebo na něho myslíme, hledajíce jeho jméno, jež jsme zapomněli; ať se vyskytne jakékoliv jiné jméno, nespojujeme ho s ním, poněvadž nejsme zvyklí spojovati to jméno s tím mužem. Proto odmítáme tak dlouho to jméno, až nám napadne jméno, které naši mysl upokojí, poněvadž odpovídá plně naší představě. A odkud přichází toto jméno, ne-li z paměti? I když je poznáváme, jiným jsouce upamatování, přece přichází odtud. Vždyť přece ho nepovažujeme za zcela nové, nýbrž rozpomínajíce se potvrzujeme, že jest to pravé jméno. Kdyby však bylo zcela z duše vymizelo, nemohli bychom si na ně vzpomenouti ani jsouce upamatování. Neboť zcela jsme ještě nezapomněli toho, o čem se domníváme, že jsme zapomněli. Nemůžeme tedy jako ztracené hledati, čeho jsme vůbec nezapomněli.

HLAVA XX.

HLEDAJÍCE BOHA HLEDÁME VĚČNOU

BLAŽENOST.

Pane, jak Tě tedy mám hledati? Neboť, hledaje Tebe, svého Boha, hledám vlastně život věčný. Chci Tě hledati, aby živa byla má duše! Neboť jako mé tělo žije z duše mé, tak má duše žije z Tebe. Jak tedy hledám nyní život věčný? Neboť nebudu ho mít, dokud nezvolám: „Již dost!“ a to tam, kde to říci musím? Jak jej mám hledati? Snad pomocí vzpomínky, jako bych již naň zapomněl a dosud o tom zapomenutí věděl? Nebo jako touhu po něčem neznámém, o čem jsem vůbec nevěděl, nebo nač jsem tak zapomněl, že se ani na to zapomenutí nepamatuji? Není-li to tentýž blažený život, po němž všichni touží, a není nikoho, jenž by netoužil? Odkud jej znají, že tolik po něm touží? Kde jej viděli, že jej tolik milují? Zajisté, máme jej, nevím však jak! Způsob totiž jest rozdílný. Kdo má tento život, jest opravdu šťasten. Jiní jsou šťastni již nadějí na tento život. Mají jej tedy v nižším stupni než ti, kteří jej mají ve skutečnosti, přece však jsou lépe na tom než ti, kteří toho života nemají ani ve skutečnosti ani v naději.

Avšak i tito netoužili by tolik po blaženosti, kdyby jí nějakým způsobem neznali. Jest však úplně jisto, že po ní touží?

Nevím, jak se naučili znáti blaženost. Znají ji, nevím však na základě které zprávy; zkoumám, zda není v paměti. Je-li tam, pak jsme již kdysi byli blaženi. Neptám se nyní, zda jsme byli blaženi všichni jednotlivě, nebo v onom člověku, který nejprve zhřešil, v němž jsme také všichni zemřeli a z něhož jsme se všichni v bídě narodili; táži se jen, zda blaženost spočívá v paměti? Neboť bychom jí nemohli milovati, kdybychom jí neznali. Slyšíme její jméno a vyznáváme, že po věci samé všichni toužíme, neboť pouhý zvuk slova nás neoblažuje. Vždyť slyší-li Řek jmenovati blaženost latinsky, netěší se z toho, poněvadž nerozumí tomu, co bylo řečeno. My se z toho těšíme, jakož i on, slyší-li to jméno řecky. Avšak sama věc, po níž touží Řekové, Římané a lidé všech ostatních jazyků, není ani řeckou, ani římskou. Přes to však jest známa všem, neboť kdybychom se jich mohli otázati jednou řečí, zda chtějí býti blaženi, odpověděli by bezc vší pochybnosti: „Ano.“ To by však bylo nemožno, kdyby netkvěla v jejich paměti sama věc označená jménem „blaženost“.

HLAVA XXI.

JAK IDEA BLAŽENOSTI TKVÍ V PAMĚTI.

Jest blaženost v paměti, jako má někdo v paměti Kartago, které sám viděl? Nikoliv; neboť blaženého života nevidíme očima, poněvadž není tělesný. Či jest v paměti jako čísla, na něž si vzpomínáme? Ne, neboť kdo zná čísla, netouží již, aby je poznal; známe-li však život blažený, proto jej milujeme a toužíme po jeho dosažení, abychom byli blaženi. Máme snad blaženost v paměti jako výmluvnost? Ne, neboť ačkoliv při vyslovení toho slova ti, kteří nejsou výmluvní a mnozí, kteří touží jimi býti, si vzpomínají na věc samu a po ní touží — z čehož je patrné, že mají o ní představu, přece však pomocí smyslů poznali, že někteří jsou výmluvní, radovali se z toho a dychtili rovněž býti výmluvnými; jest jisto, že radost vznikla jen následkem poznání a touha následkem radosti. O blaženém životě jiných se však nedovíme žádným tělesným smyslem.

Jest blaženost v paměti jako radost? Snad tak; neboť vzpomínám-li si na radost i když jsem smuten, mohu si vzpomínati na blaženost i když jsem nešťasten. Nikdy jsem tělesným smyslem radosti neviděl, ani neslyšel, ani necítil, ani neochutnal, ani neohmatal, nýbrž

ve své duši jsem pocítil radost a vzpomínka na ni utkvěla v mé paměti, že si mohu vzpomínati někdy s pohrdáním, jindy s touhou dle rozdílnosti předmětů, jež mně působily radost. Neboť i hanebnosti mne naplnily jakousi radostí a nyní při pouhé vzpomínce je odsuzuji a zavrhuji; avšak někdy se raduji z dobrého a čestného a vzpomínám na to s touhou, ač to již není přítomno, a proto si jenom se smutkem vzpomínám na minulou radost. Kde tedy a kdy poznal jsem ze zkušenosti svůj blažený život, že si naň vzpomínám, jej miluji a po něm toužím? A přece ne já sám, nebo několik málo se mnou, nýbrž vůbec všichni chceme býti blaženi. Kdybychom však o něm neměli úplné jistoty, nemohli bychom po něm toužiti s takovou určitostí.

Jak jest tomu tedy? Tážeme-li se dvou, chtějí-li býti vojáky, jest možno, že jeden odpoví: „Ano, chci,“ druhý však: „Ne, nechci.“ Tážeme-li se jich však, chtějí-li býti blaženi, jest možno, že oba bez všelikého váhání ihned odpoví: „Ano, chceme.“ A přece chtěl by jeden býti vojákem a druhý ne jen z toho důvodu, aby byli blaženi. A protože jeden má z této, druhý z jiné věci radost, shodují se snad všichni v tom, že chtějí býti blaženi, jako by všichni by vše otázení se shodovali v tom,

že chtějí míti radost. Tu radost pak nazývají věčnou blažeností. Ačkoliv jeden nalézá radost v tom, druhý v jiném, jest přece radost to jediné, po čem všichni touží. A poněvadž radost jest takovou věcí, že nikdo nemůže tvrditi, že jí ze zkušenosti nezná, proto každý ji v paměti nalézá a poznává, jakmile uslyší slovo „blažený život“.

HLAVA XXII.

BŮH JEST RADOSTÍ SRDCE LIDSKÉHO.

Daleko buď, Pane, daleko buď srdce Tvého služebníka, jenž se Ti vyznává, daleko buď, abych se cítil blaženým v každé radosti, kterou se raduji! Vždyť přece jest radost, které se nedostane bezbožným, nýbrž těm, kteří Tebe nezištně uctívají; jejich radostí jsi Ty sám. A sama věčná blaženost jest: Radovati se v Tobě z Tebe, pro Tebe. To jest věčná blaženost a nic jiného. Ti však, kteří mají za to, že blaženost záleží v něčem jiném, hledají ovšem jinou radost, ne pravou; nicméně však jejich vůle vždy sleduje jakousi představu radosti.

sobný zůstati skryt; nechce však, aby mu něco zůstalo skryto. Za pokutu se mu stává pravý opak, že on bývá odkryt pravdou, pravda však mu zůstává skryta. A přece při vši té bídě raději se chce radovati z pravdy, než ze lži. Blaženým bude tehdy, až žádnou překážkou neobtěžcn, bude se radovati z té jediné Pravdy, skrzce niž jest veškerá pravda.

HLAVA XXIV.

BŮH JEST V PAMĚTI.

Hle, jak daleko jsem zašel, hledaje Tebe ve své paměti, Pane! Mimo ni jsem Tebe nenalezl. A opravdu nic jsem nenalezl o Tobě, co bych byl neměl v paměti od té doby, co jsem se naučil znáti Tebe. Neboť co jsem poznal Tebe, nezapomněl jsem na Tebe. Kde jsem nalezl pravdu, tam jsem nalezl i svého Boha, Pravdu samu, a poznáv tuto, již jsem jí nezapomněl. Od té doby tedy, co jsem se Tě naučil znáti, zůstáváš v mé paměti; tam Tě nalézám, když si na Tebe vzpomínám, a raduji se z Tebe; To jest má svatá rozkoš, již jsi mně udělil, když jsi ve svém milosrdenství shlédli na mou ubohost.

HLAVA XXV.

VE KTERÉ ČÁSTI PAMĚTI NALÉZÁME BOHA?

Avšak kde zůstáváš v mé paměti, Pane? Kde tam zůstáváš? Jaké místo jsi tam sobě připravil? Jakou svatyni sobě zbudoval? Poctil jsi mou paměť tím, že v ní prodléváš; rád bych však věděl, ve které její části prodléváš. Když jsem na Tebe myslel, prošel jsem ty její části, jež mají i zvířata, a poněvadž jsem Tě nenalezl mezi představami věcí tělesných, dospěl jsem k těm částem paměti, v níž se nalézají dojmy mé duše. Ale ani tam jsem Tě nenalezl. Pronikl jsem tedy až k sídlu, které duch má v mé paměti, poněvadž duch sám na sebe se rozpomíná. Ani tam jsi nebyl! Neboť jako nejsi představou něčeho tělesného, nebo pocitem nějaké živoucí bytosti, jako když se na př. radujeme, rmoutíme, po něčem dychtíme nebo se bojíme, vzpomínáme nebo zapomínáme a podobně: právě tak nejsi sám duch můj, nýbrž spíše Pánem a Bohem mého ducha. A vše vyjmenované jest proměnlivé, Ty však zůstáváš nad vše to nezměnitelný. Od té doby, co jsem Tě poznal, ráčil jsi prodlévati v mé paměti. Avšak, co se vlastně ptám, na kterém místě mé paměti přebýváš? jako by v ní byla místa? Zcela určitě v ní přebýváš, neboť se na

Tebe pamatuji od té doby, co jsem Tě poznal, a nalézám Tě v ní, kdykoliv si na Tebe vzpomínám.

HLAVA XXVI.

BŮH JEST PRAVDA, JEŽ ODPOVÍDÁ VŠEM, KTEŘÍ
SE HO TÁŽÍ.

Kde jsem Tě tedy našel, abych Tě poznal? Neboť, než jsem Tě poznal, nebyl jsi přece v mé paměti. Kdež jinde jsem Tě našel, abych Tě poznal, nežli jenom v Tobě a nade mnou samým? A při tom nikde se nemluví o místě; vzdalujeme se od Tebe a blížíme se k Tobě a nikde se nejedná o místo. Ty jakožto Pravda všude vládneš nade všemi, kteří se Tě o radu táží, a odpovídáš zároveň všem, i když se táží na různě věci. Ty odpovídáš zřetelně, ale všichni neslyší zřetelně. Všichni se táží, nač jenom chtějí, ale neslyší vždy toho, co chtějí. Ten jest Tvým nejlepším služebníkem, který ne dbá na to, aby od Tebe slyšel, co si sám přeje, nýbrž spíše chce to, co od Tebe slyší.

HLAVA XXVII.

CO MU PŘEKÁŽELO NAJÍTI BOHA.

Pozdě jsem Tě miloval, Kráso tak stará a přece tak nová, pozdě jsem Tě miloval! Ty jsi byl uvnitř a já venku a tam jsem Tě hledal, a já šeredný vrhl jsem se na všechny Tvé krásné tvory, jež jsi stvořil. Ty jsi byl se mnou, ale já jsem nebyl s Tebou. Vzdalovalo mne od Tebe vše to, co by vůbec nebylo, kdyby nebylo v Tobě. Ty jsi volal, křičel a přehlušil jsi mou hluchotu. Ty jsi se stkvěl, zářil a zahnal jsi mou slepotu. Tvá vůně mne zaujala, vdechl jsem ji a dychtil jsem po Tobě. Okusil jsem Tebe a lačním a žízním po Tobě. Dotekl jsi se mne a vzplanul jsem touhou po Tvém míru.

HLAVA XXVIII.

UBOHOST TOHOTO ŽIVOTA.

Až k Tobě úplně přilnu, nebude pro mne nikde bolesti, ani strasti a celý můj život ožive, jsa pln Tebe. Nyní však, poněvadž pozvedáš toho, jehož naplňuješ, jsem sám sobě břemenem, nejsem ještě Tebou naplněn. Politování hodné radosti mé zápasí s radostným zármutkem; nevím, na kterou stranu se přikloní ví-

těžství. Běda mně! Pane, smiluj se nade mnou! Dosud zápasí ve mně zlý zármutek s dobrou radostí a nevím, na kterou stranu se přikloní vítězství. Běda mně! Pane, smiluj se nademnou! Běda mně! Viz, ran svých již neskrývám: Ty jsi lékař, já nemocný! Ty jsi pln milosrdenství, já pln ubohosti! Zdaž život člověka na zemi není bojem (JOB. 7, 1)?

Kdo si přeje obtíže a nesnáze? Přikazuješ nám je snášeti, ale ne milovati. Kdo snáší, tím ještě nemiluje, i když rád snáší. Neboť ačkoliv rád snáší, přece si přeje, aby nebylo toho, co snáší. Toužím po štěstí v nehodách, bojím se nehod ve štěstí. Jest mezi nimi střední cesta, na níž by lidský život nebyl zkouškou? Běda štěstí tohoto světa, dvakrát běda pro strach před neštěstím a zhoubnou radost! Běda, třikrát běda neštěstí tohoto světa, neboť nešťastný touží po štěstí a tvrdé neštěstí snadno překoná i trpělivost! Zdaž tedy není život člověka na zemi ustavičným bojem?

HLAVA XXIX.

V BOHU JEST JISTÁ NADĚJE.

A veškerá má naděje spočívá jen ve Tvém nesmírném milosrdenství, Pane Bože! Dej,

co poroučíš a poruč, co chceš! Poroučíš mně zdrženlivost. „A poněvadž jsem věděl, řekl kdosi, že nikdo nemůže býti zdrženlivý, kdyby mu toho nedal Bůh: již to bylo moudrostí zvědět, od koho jest ten dar“ (MOUDROST 8, 21). Zdrženlivost totiž nás sjednocuje a zpět přivádí k té jednotě, od níž jsme se tak velice odchýlili. Méně zajisté Tě miluje, kdo s Tebou miluje ještě něco jiného, co nemiluje pro Tebe. O Lásko, jež stále planeš a nikdy nehasneš! Bože můj, má Lásko, rozněč mne! Přikazuješ zdrženlivost: Dej, co poroučíš a poruč, co chceš!

HLAVA XXX.

POKUŠENÍ TĚLESNÉ ŽÁDOSTIVOSTI.

Poroučíš určitě, abych se zdržoval žádostí těla, žádostí očí a pýchy života. Nařídil jsi zdržovati se nedovoleného tělesného obcování, ba i dovoluje manželství, radil jsi k něčemu ještě lepšímu, než jest manželství. A poněvadž Ty jsi mně to udělil, stalo se tak ještě, než jsem se stal udělovatelem Tvých svátostí. Dosud však utkvívají v mé paměti, o níž jsem tolik mluvil, představy takových věcí, které tam upevnil zvyk; bdícího mne napadají, po-

strádající veškeré síly; ve spánku však mne svádějí nejenom k zálibě v nich, nýbrž až i ke svolení a podobnému jednání. A tak mocný vliv mají tyto klamné představy na mou duši a na mé tělo, že tyto nicotné obrazy mne ve spánku svádějí k věcem, k nimž mne bdícího skutečně svěsti nemohou. Nejsem to tedy já sám, můj Pane a Bože? A přece jest tak veliký rozdíl mezi mnou, kdy ze bdění vracím se ke spánku a mezi mnou, kdy ze spaní se vracím ke bdění.

Kde jest tehdy ona rozvaha, se kterou duše ve stavu bdělém odporuje takovým lákáním? Zůstává přec nepohnutou při útoku skutečných věcí. Zavírá se snad s očima? Dá se uspati tělesnýmismysly? A odkud to, že často i ve spánku odoláváme, jsouce pamětlivi svého předsevzetí a v něm se vši čistotou setraváme, nedávající souhlasu takovým lákadlům? A přece jest takový rozdíl, že i kdyby se opak přihodil, při procitnutí se svědomí upokojí; a právě dle této různosti poznáváme, že jsme neučinili toho, co se k našemu bolu na nás stalo. Což není Tvá ruka, o všemohoucí Bože, tak mocnou, aby uzdravila všechny neduhy duše mé a s hojnější Tvou milostí potlačila i smyslná hnutí mého spánku?

Ano, Pane! Víc a více rozmnožíš ve mně své

dary, aby má duše, z bavena tělesných žádostí, Tě následovala a nebyla v rozporu sama se sebou; aby ani ve spaní nejen nedopustila se oněch ponižujících hanebností, vyvolaných smyslnými představami až k ukojení těla, nýbrž aby ani vůbec si v nich nelibovala. Neboť není ničím velikým pro Všemohoucího, jenž může učiniti více než prosíme nebo rozumíme (EFES. 3, 20), způsobiti, aby nic z toho, ani to nejmenší, i kdyby to pouhým pokynem mohlo býti potlačeno v čistém srdci spícího, mně nepůsobilo zalíbení ani v tom životě, který vedu, ani v tom věku, v němž se nalézám. Nyní však řekl jsem svému dobrému Bohu, co mi ještě zbývá z té mé bídy. Raduji se s bázní z toho, co jsi mi daroval, a rmoutím se nad tím, že jsem dosud tak nedokonalý, doufaje, že své milosrdenství na mně doplníš až k dokonalému pokoji, jehož s Tebou budou požívati všechny mé mohutnosti vnější i vnitřní, až pohlcena bude smrt ve vítězství (I. KOR. 15, 54).

HLAVA XXXI.

POKUŠENÍ HRDLA.

Ještě jinou zlobu přináší s sebou každý den. Kéž by na ní bylo dosti! Nahrazujeme totiž

denní upotřebením těla jídlem a pitím, dokud nezničíš pokrm i tělo, upokojuje hlad můj podivuhodným nasycením a toto porušitelné tělo oblékaje v ustavičnou neporušitelnost. Nyní však jest mně ta nutnost lahodnou a bojuji proti této lahodnosti, bych jí nebyl uchvácen a denně vedu válku s ní, často postem uváděje tělo své v služebnost (1. KOR. 9, 27). Přece však nemohu bez pocitu libosti zahnutí bolesti této potřeby! Jsou totiž hlad a žízeň v jistém smyslu bolesti; pálí a stravují jako hořečka, nepřispěje-li ku pomoci lék potravy. Poněvadž však jest jídlo vždy po ruce dle dobrotivosti darů Tvých, jimiž naší slabosti slouží země, moře i nebe, jmenujeme tuto svou ubohost rozkoší.

Naučil jsi mne, abych požíval pokrmů jako léků. Ale když z obtížného hladu přecházím k lahodnému nasycení, právě v tom přechodu jest na mne nalíknuta léčka žádostivosti; neboť sám ten přechod jest rozkoší a jest naprosto nutno jím přejíti. A kdežto vlastně zdraví jest příčinou jídla a pití, v patách se na ně zavěsí ta nebezpečná lahodnost, ano snaží se předejít, aby se k vůli ní stalo, o čem tvrdím, že chci učiniti k vůli zdraví. A není stejná míra obou: co jest zdraví dosti, to jest lahodnosti málo. Často pak jest nejisto, zda nutná péče o tělo vyža-

duje pomoci, či klamavá žádostivost chce býti ukojena. Z té nejistoty se raduje ubohá lidská duše, jí si připravuje ochrannou omluvu plna radosti, že není patrné, kolik pokrmu jest třeba k udržení zdraví, aby pod záminkou zdraví holdovala žádostivosti.

Denně se snažím odporovati těmto pokušením a volám Tvou pravici, aby mne uzdravila, Tobě přednáším veškeré své znepokojení, neb nevím si v tom rady. Slyším hlas Boha svého, jenž mně přikazuje: „Mějte se na pozoru, aby srdce vaše se neobtížila opojeností a opilstvím“ (LUKÁŠ 21, 34). Opilství jsem dalek; smiluj se, aby se ke mně nepřiblížilo! Žádostivost jídla však někdy ještě přepadá Tvého služebníka; smiluj se, aby zůstala daleko ode mne. Nikdo totiž nemůže býti zdrženlivým, když mu toho nedáš (MOUDROST 8, 21). Mnoho nám uděluješ, když Tě prosíme, a cokoliv dobrého obdržíme, než Tě prosíme, rovněž od Tebe máme, a také od Tebe máme, abychom to později uznali. Nebyl jsem nikdy opilcem; znám však opilce, jež jsi učinil střízlivými. Jest tedy Tvým dílem, aby takovými se nestali, kteří jimi nikdy nebyli; Tvým dílem jest rovněž, že nezůstali vždy takými, jakými byli; Tvým dílem jest konečně, že jedni i druhí poznali, kdo to učinil.

Slyšel jsem i jiné slovo Tvé: „Nenásleduj své žádostivosti a odvrát se od vlastní své vůle“ (SIRACH 18, 30). A Tvou milostí jsem slyšel i to slovo, jež tolik miluji: „Ani nemáme prospěchu, jíme-li, ani netrpíme škody, nejíme-li“ (I. KORINT. 8, 8), t. j. ono mne neučiní bohatým a toto mne neučiní chudým. Slyšel jsem opět: „Já jsem se naučil přestávat na tom, co mám. Dovedu i v nízkosti býti, dovedu i hojnost míti. Všecko mohu v tom, jenž mne posiluje“ (FILIP. 4, 11-12). Hle, jak mluví voják tábora nebeského, ne prach, jako jsme my. Pomni však, Pane, že prach jsme (GENESE 3, 19) a z prachu učinil si člověka a byl ztracen a jest nalezen. Ani on nemohl toho sám ze sebe, poněvadž rovněž byl prach, jehož jsem si zamiloval, když nadchnut duchem Tvým zvolal: „Všecko mohu v tom, jenž mne posiluje.“ Posilni mne, abych též mohl. Dej, co poroučíš, a poruč, co chceš. On vyznává, že to přijal, a když se chlubí, v Pánu se chlubí. (I. KOR. 1, 31.) Slyšel jsem jiného prositi, aby přijal: „Odejmi ode mne žádosti mého těla“ (SIRACH 23, 6)! Z toho tedy jest patrné, o rnuj svatý Božc, že Ty působíš, když se děje, co poroučíš. Poučil jsi mne, dobrý Otče, že všechno jest čisté čistým (TIT. 1, 15), že však zlem jest člověku, který jí s pohoršením (ŘÍM. 14,

20); a že „všecko, co Bůh stvořil, jest dobré a nic zavržitelno, požívá-li se s děkováním“ (I. TIM. 4, 4) a že „pokrm nestaví nás před Boha“ (I. KOR. 8, 8), a aby „nás nikdo nesoudil pro pokrm neb pro nápoj“ (KOLOS. 2, 16), a aby „kdo jí, nepohrdal tím, jenž nejí, a kdo nejí, neodsuzoval toho, jenž jí“ (ŘÍM. 14, 3). Naučil jsi mne tomu: Dík a chvála Tobě, Bohu mému, Učiteli mému, jenž jsi zaklepal na dveře mých uší a osvítil mé srdce. Vytrhni mne ze všeho pokušení!

Nebojím se nečistoty pokrmů, nýbrž nečistoty žádostivosti. Víím, že bylo dovoleno Noemovi jísti všechno maso, jež bylo k jídlu, že Eliáš se posiloval masitou krmí, že Jan ve své podivuhodné zdrženlivosti nebyl poskvrněn požíváním masa, totiž kobytek. Víím, že Esau byl oklamán pro svou žádostivost čočky, že David pro žádostivost vody sám sebe potrestal a že Král náš byl pokoušen ne masem, nýbrž chlebem (MATOUŠ 4, 3). Proto také i lid na poušti zasloužil trest, ne že toužil po mase, nýbrž, že z touhy po jídle reptal proti Pánu.

Vystaven jsa těmto pokušením, denně bojím proti žádostivosti po jídle a pití; neboť není možno, abych se rozhodl jídlo na vždy přerušiti a více se ho nedotýkati, jak jsem učinil s konkubinátém. Proto musím otěže svého

hrdla brzy uvolniti, brzy přitáhnouti. A kdo jest, o Pane, jenž by někdy něco nepožil nad nutnou míru? Ať jest to kdokoliv, jest velkým; ať velebí jméno Tvé! Já to nejsem, neboť jsem člověk hříšný. Ale i já velebím jméno Tvé a u Tebe se za mé hříchy přimlouvá (ŘÍM. 8, 34) ten, jenž přemohl svět a také mne vřadil mezi slabé údy svého těla, neboť v zárodku oči Tvé viděly mne a v knize Tvé byly napsány dni mé (ŽALM 138, 16).

HLAVA XXXII.

POKUŠENÍ DOLÉHAJÍCÍ NA ČICH.

Pokušení, jež působí vůně, neznepokojuje mne příliš. Nejsou-li zde, nehledám jich; jsou-li zde, neodmítám jich, jsa vždy připraven býti bez nich. Tak se mně alespoň zdá; jest však možno, že se klamu. Neboť i ta žalostná temnota jest ve mně, jež mně skrývá mé schopnosti, že duch můj při úvaze o svých vlastních silách sám sobě nemůže tak snadno věřiti; vždyť nitro zpravidla jest skryto očím, pokud ho zkušenost neodhalí. A nikdo nemá se považovati za bezpečna v tomto životě, jenž se správně zove bojem (JOB 1, 1), aby, stane-li se kdo z horšího lepším, nestal s z lepšího hor-

ším. Má jediná naděje, jediná důvěra, jediné věrné zaslíbení jest milosrdenství Tvé.

HLAVA XXXIII.

POKUŠENÍ DOLÉHAJÍCÍ NA SLUCH.

Pevněji mne uchvátila a upoutala rozkoš sluchu, Ty však jsi mne vyprostil a vysvobodil. Přiznávám se, že poněkud rád slyším nápěvy, oživuje-li je Tvé slovo a jsou-li zpívány umělým a vycvičeným hlasem; nedám se však jimi úplně uchvátiti, nýbrž odejdu, kdykoliv chci. Tyto nápěvy, oživené Tvými svatými výroky, se však snaží získati si ke mně přístup, hledajíce v mém srdci jakési čestné místo; stěží však jim nalézám příhodné. Někdy se mně zdá, že jim prokazují více pozornosti než se sluší, zvláště když cítím, že ony svaté nápěvy tak zpívané mocněji a vroucněji rozněcují mé srdce ke zbožnosti, než kdyby se tak nezpívaly. Pozorují také, že všechna pohnutí ducha projevují se v milé rozmanitosti zvláštním hlasem a zpěvem, jimiž ta pohnutí bývají vyvolávána nevím věru dle jaké vnitřní příbuznosti. A tato rozkoš, jež by nikdy neměla oslabovati ducha, mne často klame, poněvadž nechce trpělivě kráčet za rozumem, k vůli němuž přece

byla vpuštěna, nýbrž snaží se jej předejít, ano ovládnouti. Tak i v tom hřeším nevědomky, ale později to poznávám.

Casem však, maje se velmi na pozoru před tímto klamem, chybují přílišnou přísností, tak že bych chtěl zapuditi ze svých uší, ano i ze samého chrámu všechny ty sladké melodie, doprovázející Davidovy žalmy, a zdá se mi býti bezpečnějším, co mně často bylo vypravováno o alexandrinském biskupu Athanášovi, který jen tak dovolil zpívati žalmy, že se spíše odříkávaly než zpívaly.

Když však si vzpomenu na slzy, které jsem proléval při zpěvu Tvé církve na počátku svého obrácení a jež mne dosud dojí má, ne tak melodií, nýbrž svým obsahem — hlavně je-li přednášen jasným hlasem a správným nápěvem — poznávám opětně veliký užitek tohoto zařízení. Tak kolísám mezi nebezpečnou žádostivostí a dokázaným užitkem zpěvu. Spíše však se kloním k názoru — nehodlaje ovšem vysloviti neodvolatelný svůj úsudek — že zpěv nutno v církvi schvalovati, aby slabý duch se povznesl ke zbožné náladě. Když však se mně stane, že více mne dojí má nápěv než obsah písně, vyznávám, že se dopouštím hříchu hodného trestu a tu bych si raději přál, abych byl zpěvu neslyšel. Hle, kam až jsem zašel! Plačte

se mnou a plačte nade mnou vy, kteří ve svém srdci se snažíte umístiti dobré zásady, z nichž povstávají skutky. Vás, kteří na dobro nemyslíte, to jistě nedojme. Ty však, Pane Bože můj, pohlédni na mne, vyslyš, popatř, smiluj se a uzdrav mne, v jehož očích jsem sám sobě hádankou. Právě to jest mou chorobou.

HLAVA XXXIV.

POKUŠENÍ OČÍ.

Zbývá mně ještě zmíniti se v mých vyznáních o žádosti očí mých, jež by měly slyšeti uši Tvého chrámu, uši zbožných bratří, abych tak ukončil pojednání o pokušeních mého těla, jež mne sténajícího dosud napadají, takže dychtím po svém příbytku, jímž jest nebe. Oči milují rozmanité krásné tvary a jasné půvabné barvy. Kéž by nepoutaly mé duše, kéž by ji upoutal můj Bůh, který je stvořil a velmi dobře stvořil. On sám jest mé dobro, ne ony. A bdím-li, celý den mne napadají a nemám od nich pokoje, jaký mám někdy od zpěvu, který mne občas nechává v úplném klidu. Vždyť královna barev, světlo totiž, jež proniká vše, co vidíme, ať jsem ve dne kdekoliv, staví se mně mnohonásobným způsobem před oči, lichotíc

stále na zřeteli (ŽALM 25, 3). Neboť já politováníhodně jsem uchvacován, Ty však vysvobozuješ mne pln milosrdenství, někdy aniž toho pozoruji, poněvadž jsem upadl nevědomky, někdy s bolestí, poněvadž jsem již v léčce uvázl.

HLAVA XXXV.

O ZVĚDAVOSTI.

K tomu přistupuje ještě jiný, mnohem nebezpečnější způsob pokušení. Mimo žádost těla totiž, jež spočívá v lahodném ukojení všech smyslův a rozkoší a v jejíž službě hynou ti, kteří se Tebe vzdalují, dlí v duši i nicotná a podivná zvědavost, odívající se jménem znalosti a vědy, jež vstupuje do duše týmiž smysly, ne aby se pomocí jich smyslně ukojovala, nýbrž aby se nového dověděla. Poněvadž spočívá v touze po poznání, a oči mezi všemi smysly jsou nejschopnější poznání, správně jest nazvána slovem Božím „žádostí očí“ (1. JAN 2, 16). Očím totiž jest vlastní viděti. Užíváme však toho slova i při jiných smyslech, chceme-li pomocí jich něco poznati. Neříkáme totiž: Slyš, jak se třpytí, čichej, jak se leskne, chutnej, jak se svítí, hmatej, jak září, nýbrž o všem tom užíváme slova „viz“. Neříkáme však jen: Viz,

jak to září — vždyť vlastně jenom oči mohou viděti — nýbrž i: „Viz, jak to zní; viz, jak to voní; viz, jak to chutná; viz, jak jest to tvrdé.“ Proto se tato všeobecná zkušenost, získaná smysly, nazývá „žádost očí“, jak svrchu bylo řečeno, poněvadž i ostatní smysly si obdobným způsobem osvojují povinnost „viděti“ — která přec na prvním místě patří očím — kdykoliv se snaží něco poznati.

Z toho lze velmi jasně poznati, co konají smysly z rozkoše a co ze zvědavosti; rozkoš vztahuje se na krásné, libé, příjemné, chutné a měkké; zvědavost pak na opáčné se obrací, ne aby si způsobila tím obtíže, nýbrž z touhy, aby poznala a okusila rozkoš. Neboť jakou rozkoš může působiti pohled na rozdrásanou mrtvolu, již se hrozíme? A přece sbíhají se tam, kde leží, aby byli naplněni zármutkem a bázní. Bojí se docela, že mrtvolu uvidí ve spaní, jakoby je někdo nutil, aby se za dne šli na ni podívat, nebo pověst o zvláštní kráse je k tomu pohnula. Podobně jest tomu i u ostatních smyslův; daleko by nás vedlo, kdybychom je chtěli jednotlivě probírat. Tato chorobná zvědavost jest důvodem, že v divadlech se dávají mnohé podivné kusy. Odtud jdou dále, aby totiž odhalili tajemství přírody, jež jsou mimo ně; znáti je vlastně nic neprospívá a

přece lidé touží jen po tom, aby je znali. Sem patří, hledí-li kdo kouzly docíliti účelu převrácené zvědavosti. Dokonce i v samém náboženství Bůh bývá pokoušen, žádá-li kdo znamení a zázraky z pouhé zvědavosti a ne za spásitelným účelem.

V tomto téměř nekonečném lese, plném nástrah a nebezpečství, jak mnohé jsem ze srdce svého odstranil a vymýtil, jak jsi mně k tomu činu dal sílu, Bože mé spásy! Kdy však se odváším říci — když tak mnohá pokušení tohoto druhu obklopují náš život — kdy se odváším říci, že budoucně nic takového neobráti na sebe můj zrak a mou zvědavost? Divadlo mne ovšem již nechvacuje, nestarám se o běh hvězd, má duše nehledá odpovědi duchův a zavrhuji všechny svatokrádežné skutky. A přece jak lstivým našeptáváním přemnohým pokouší mne nepřítel, abych si vyžádal nějaké znamení od Tebe, Pane Bože můj, jemuž jsem povinen sloužiti ve vsí pokoře a prostotě!

Ale zapřisahám Tě při Králi našem a při vlasti naší Jeruzalému prostém, neposkvrněném, aby svolení k takovým věcem bylo vždy tak daleko ode mne, jako jest nyní, ano ještě dále. Když však k Tobě volám za spásu jiného, cíl mého úmyslu jest zcela odlišný a udělíš mi při tom nyní i budoucně, abych ochotně se

podrobil, ať to zařídíš jak chceš. Avšak v jak mnohých zcela nepatrných, ano opovrženíhodných věcech jsme svou zvědavostí denně pokoušeni a kdo spočte, jak často klesáme? Jak často necháme mluvky na počátku mluvíti jen proto, abychom neurazili jejich slabosti, později však je rádi pozorně posloucháme? Již se nedívám na psa, běžícího za zajícem, je-li to v cirku. Jdu-li však náhodou přes pole, odvádí mne snad tato honba od důležitého přemýšlení a upoutává mne na sebe; ne ovšem tak, abych sešel z cesty a dal se za ním, nýbrž odvádí mé srdce. A neukážeš-li mně mou slabost a rychle mne nenapomeneš, abych buď od pohledu na to se k Tobě nějakou úvahou povznesl, neb vůbec toho nedbal a přehlédl, upadnu v tupou bezmyšlenkovitost.

Co však mám říci, upoutá-li mou pozornost doma ještěrka, chytající mouchy, nebo pavouk, jenž v pavučině uvázlé mouchy ještě více zaplétává? Zdaž se nejedná o tutéž věc, ač jsou to zvířata malá? Postoupím pak dále, abych chválil Tebe, podivuhodného Stvořitele a Pořadatele všehomíra; avšak má zvědavost neměla spočátku tohoto důvodu. Něco jiného jest rychle vstáti, něco jiného nepadnouti. A takových slabostí jest můj život pln a jedinkou svou nadějí skládám v nesmírné milosrden-

ství Tvé! Poněvadž naše srdce jest skladištěm takových věcí a chová v sobě hojné množství marností, bývá tím i naše modlitba často rušena a zatím co povznášíme hlas svého srdce k Tvým uším, jest věc takové důležitosti překažena nevím odkud přicházejícími bezúčelnými myšlenkami.

Smíme snad i toto považovati za něco zavrhitelného? Či snad nám dodá naděje něco jiného než Tvé milosrdenství, v němž jsi začal naši proměnu?

HLAVA XXXVI.

O PÝŠE ŽIVOTA.

Ty sám víš, jak velice jsi mne již proměnil, jenž jsi mne nejprve vyléčil z mé touhy po nezávislosti na Tobě, abys pak se smiloval i nade všemi ostatními mými nepravostmi a uzdravil všechny mé neduhy a ze záhuby vysvobodil život můj a ověnil mne milostí a slitováním (ŽALM 102, 4) a dobrým nasýtil žádost mou, tím že jsi pokořil svou bázní mou hrdost a sklonil mou šíji pode jho Tvé! Nyní je nesu a jest mně lehké, jak jsi slíbil a učinil; opravdu bylo takovým a nevěděl jsem to, když jsem se bál je vzít na sebe.

Ale zdaž, Pane, který jediný panuješ bez pýchy, poněvadž jsi v pravdě jediným Pánem a nemáš nad sebou pána, zdaž i tento třetí způsob pokušení odstoupil ode mne — může-li totiž vůbec v tomto životě ode mne odstoupiti — to přání totiž býti milovánu a obávánu od lidí pro nic jiného než pro radost, která není pravou radostí? Jak bídný jest život a jak ohavná chlubitost! Odtud pochází, že naše láska k Tobě není nade všechno a náš strach před Tebou není čistý. A proto Ty se pyšným protivíš a pokorným dáváš svou milost (JAK. 4, 6) a hřímáš proti světské ctižádosti, až se hory otřásají v základech. A poněvadž při různých postaveních ve společnosti lidské jest nám potřebna láska lidí, doráží na nás nepřítel naší pravé blaženosti a prostíraje své síť volá: „Výborně, výborně,“ abychom, dychtivě jesbírajíce, byli ve své neopatrnosti polapeni, radost ze Tvé pravdy ztratili a na lidském klamu si zakládali. Tak nám má býti milo milovánu i obávánu býti ne pro Tebe, nýbrž místo Tebe, a aby nás nepřítel tímto způsobem učinil sobě podobnými, chce nás mít u sebe ne jako druhy jednomyslné lásky, nýbrž jako společníky pokuty, ten, který rozhodl postaviti svůj trůn na půlnoční straně (ISAIAŠ 14, 15), abychom v temnotách a chladu sloužili jemu, jenž Tebe

se snaží napodobiti na převrácené a křivé cestě.

My však, Pane, jsme Tvé malé stádce (LUK. 12, 32)! Zachovej si nás! Rozestři svá křídla, abychom se pod ně uchýlili! Buď naší slávou; ať jsme milováni jenom k vůli Tobě a máme Tvé slovo v posvátné úctě! Kdo chce býti chválen od lidí, když Ty ho haníš, nebude hájen od lidí, až Ty ho budeš souditi, a nebude zachráněn, až Ty ho zatratíš. Poněvadž však hříšník nebývá chválen pro žádosti duše své, ani kdo bezbožnost páše, žehnán bývá, nýbrž bývá chválen pro nějaké dobro, které jsi mu dal: člověk však se více raduje z pochvaly než z daru, pro který jest chválen; i v této chvále dostane se mu od Tebe pokárání. Lepší jest zajisté ten, kdo chválí, než kdo byl chválen, neboť onomu se líbil na člověku dar Boží, tomu však se více líbil dar člověka než dar Boží.

HLAVA XXXVII.

JAK PŮSOBÍ NA NĚHO LIDSKÁ CHVÁLA.

Denně, bez přestání, jsme, Pane, pokoušeni těmito pokušeními. Jazyk lidský jest každodenní naší zkušebnou pecí. I v tomto ohledu nám ukládáš zdrženlivost: Dej, co poroučíš a

poruč, co chceš! V této věci je Ti známo úpění mého srdce a proudy mých očí: Neboť já sám nechápu snadno, pokud jsem čistší od této náказы, a velmi se bojím svých skrytých hříchů, které vidí sice oči Tvé, ale mé nikoliv. V jiných druhích pokušení jest totiž jaká taká možnost poznati sebe; v tomto skoro žádná. Vidím zajisté, čeho jsem dosáhl ve snaze ovládati svého ducha při tělesných žádostech a přílišné zvědavosti, jakmile mně ony věci scházejí, buď dle mé vlastní vůle, nebo že nejsou po ruce. Pak se táži sám sebe, jak jest mi více nebo méně obtížno býti bez nich. I bohatství, jehož si lidé žádají, aby mohli otročiti některé z těchto tří žádostí, nebo dvěma, nebo všem třem, může se člověk vzdáti, když duch maje je, nemůže rozsouditi, zda jím pohrdá. Tím způsobem to pozná.

Ale abychom se zřekli chvály a tak poznali, co v tom ohledu zmůžeme, co jest nám činiti? Máme se snad oddati špatnému životu, tak pustému a zkaženému, aby nás kde kdo odsoudil? Jest možno vysloviti neb si pomyslit větší nesmysl? Naopak, je-li chvála a musí-li býti průvodkyní dobrého života a dobrých skutků, pak nesmíme opustiti ani dobrý život, ani jeho průvodkyni. A přece jinak nepoznám, bez čeho mohu býti lehko,

bez čeho těžko, než když toho nemám.

Co Ti tedy, Pane, vyznávám v tomto druhu pokušení? Což jiného, než že se mně líbí chvála, pravda Tvá však ještě více než chvála? Neboť, kdyby se mně dalo na vybranou, chci-li jako nerozumný a ve všech věcech bloudě ode všech lidí býti chválen, nebo jsa důsledný a v pravdě úplně bezpečný ode všech lidí býti haněn, vím, co bych si zvolil.

Přece však bych nechtěl, aby radost z některého mého dobra ve mně rozmnožilo vynášení cizích úst. Vyznávám však, nejen že ji rozmnožuje, ba ještě více, že pohanění ji i umenšuje. Když pak mne tato má ubohost znepokojuje, vloudí se ihned omluva. Ty víš, Pane, jaká jest, ale neposkytuje mi jistoty. Poněvadž jsi nám poručil nejen zdrženlivost, to jest, kterým věcem máme svou lásku odepřít, nýbrž i spravedlnost, to jest, kterým věcem ji máme prokazovati, a poněvadž si přeješ, abychom milovali nejen Tebe, nýbrž i svého bližního, zdá se mi často, že se raduji z nadějného pokroku bližního, když se raduji z pochvaly člověka rozumného; a naopak, že se nad jeho nedokonalostí rmoutím, slyším-li ho haněti něco, čemu nerozumím, nebocojestdobré.

Opravdu, někdy se rmoutím i ze své pochvaly, když buď na mně chválí, co se mně

samému nelíbí, nebo vynáší-li se malc, nepatrné dobro více než zaslouhuje. A opět se táží: Odkud vím, zda proto to na mne tak působí, že nechci, aby o mně samém se mnou nesouhlasil můj vychvalovatel; ne že bych byl puzen prospěchem jeho, nýbrž snad, že to dobro, co se mi na mně samém líbí, se mně tím více líbí, že se také jinému líbí? Neboť já vlastně nejsem chválen, nechválí-li se můj vlastní úsudek o mně, když se tedy chválí, buď co se mně nelíbí, nebo se více chválí, co se mně méně líbí. Jsem tedy v tom sám v nejistotě o sobě?

Hle v Tobě, Pravdo, vidím, že na mne mají působiti mé pochvaly ne pro můj prospěch, nýbrž pro prospěch bližního. Nevím, je-li tomu tak. V tom poznávám sebe ještě méně, než poznávám Tebe. Prosím Tebe, Bože můj, i mne samého mně ukaž, abych svým bratřím mohl oznámiti neduhy, které na sobě naleznou.

Budu se opět tedy sám sebe tázati ještě bedlivěji: „Mám-li při své pochvaly na zřeteli prospěch bližního, proč mne méně dojíká, je-li jiný neprávě haněn, než když já sám? Proč mne více uráží pomluva namířená proti mně, než stane-li se jinému v mé přítomnosti s touže bezprávností? Či snad i toto jest mi neznámo? Schází snad ještě to, abych sám sebe kla-

malá pravdy před Tebou neprojevoval ve svém srdci a jazyku?

Vzdal ode mne, Pane, tuto pošetilost, aby ústa má nebyla jako olej hříšníka k pomazání hlavy (ŽALM 140, 5). Chudý a nuzný jsem já; jest mi lépe, když ve skrytosti vzdychaje, sám sobě se nelíbím a Tvé milosrdenství hledám, až budou odstraněny mé chyby, až i já dosáhnou toho pokoje, kterého nezná oko pyšného.

HLAVA XXXVIII.

O JEŠITNOSTI.

Řeč však, vycházející z úst, a skutky zjevné lidem mají nebezpečnější pokušení v oblibě chvály, která k vůli nějakému osobnímu významení sbírá vyžebrané pochvaly; ano pokouší se mne svéstí těmi výčitkami, které sobě pro ni činím; neboť člověk často ještě marnivěji se chlubí, že opovrhl marnou chválou, neboť ve skutečnosti nepohrdá marnou slávou, kdo se jí chlubí.⁹⁵

HLAVA XXXIX.

O SAMOLÁSCE.

Také v našem nitru jest ještě jiný neduh, náležející k témuž druhu pokušení, kterým chřadnou ti, kteří se líbí sami sobě, ač u jiných nejsou v oblibě, nýbrž v ošklivosti, nebo ani se jim nesnaží zalíbiti. Líbí se však sami sobě, velmi se nelíbí Tobě nejen proto, že zlo považují za dobro, nebo Tvé dobro považují za své, nebo i za Tvé dobro je považující, přisuzují je svým zásluhám, nebo konečně i považující je za Tvou milost, neradují se z něho společně s jinými, nýbrž i jim je závidí. Ve všech těchto a podobných nebezpečnostech a strastech vidíš úzkost mého srdce. Ale poznávám, že ač ran těchto nejsem ušetřen, Ty je spíše ustavičně uzdravuješ.

HLAVA XL.

OPAKUJE, JAK NALEZL BOHA V SOBĚ A OSTATNÍCH VĚCECH.

Kam až jsi mne, Pravdo, neprovázela, učíc mne, čeho se mám varovati a po čem toužiti, když jsem k Tobě odnášel své nižší poznání, jak jsem mohl, a Tebe se tázal? Prohlédl jsem

svět vnějšími smysly, jak jsem jen mohl, a pozoroval jsem i život svého těla a své vlastní smysly. Odtud jsem vstoupil do úkrytů své paměti, těch rozsáhlých prostorů, plných podivuhodných téměř bezčetných představ. Rozhlédl jsem se a užasl; bez Tebe jsem nemohl ničeho rozeznati a seznal jsem, že nejsi žádnou z těchto věcí. Vynálezcem pak těchto věcí nebyl jsem já, jenž, všechno probíraje a rozděluje, snažil jsem se oceniti každou dle její vlastní hodnoty, chápaje něco pomocí svých smyslů, na jiné, co jsem sám na sobě shledal, se dotazuje, takže jsem i samotné ty zprávy rozlišoval a počítal; některé jsem zařadil do bohatých skladů své paměti, jiné uložil, jiné vybral.

Když jsem to konal, nebyl jsem to já, to jest, má mohutnost, kterou jsem to konal,; ani Ty jsi to nebyl, neboť Ty jsi to Světlo nehasnoucí, jehož jsem se na vše tázal, zda to jest, jak to jest a jak to nutno oceniti. Slyšel jsem Tvá poučení a Tvé rozkazy. A často to konám; jeť mně to rozkoší a jakmile se mohu uvolniti ode všech nutných zaměstnání, uchyluji se k této rozkoši. Avšak ve všech těchto věcech, které probírám, dotazuje se Tebe na radu, nenalézám pro svou duši místa bezpečného, kde by se má rozptýlenost mohla sebrati, jediné v Tobě, a nic mého nesmí se od Tebe vzdáliti.

A někdy mne uvádíš do velmi neobyčejného pohnutí s takou mně až dosud neznámou sladkostí, která, dostoupí-li svého vrcholu, opravdu nevím, čím bude; jistě však to již nebude tento pozemský život. Ale opět klesám zpět pod tíží starostí, všednost mně zachvacuje a pevně poutá, takže mnoho pláči, poněvadž jsem mnoho poután. Tak velice mne tíží brímě návyku. Zde mohu býti, ale nechci; tam bych chtěl, ale nemohu, jsa politování hoděn v obém.

HLAVA XLI.

TROJÍ ŽÁDOSTIVOST.

Proto jsem rozvažoval nemoci svých hříchů ve trojí žádostivosti a pravici Tvou vzýval jsem ke své záchraně. Viděl jsem Tvou skvělost se srdcem krvácejícím a všecek zaražen jsem zvolal: „Kdo tam může dospěti? Zapuzen jsem s očí Tvých“ (ŽALM 30, 23)! Ty jsi pravda nade vše vznešená; já pak v sobecké lakomosti nechtěl jsem Tebe ztratiti, ale zároveň s Tebou chtěl jsem podržeti také svou lež tak, jako nikdo nechce lháti, tak, aby sám nevěděl, co jest pravda. Proto jsem Tebe ztratil, poněvadž není Tebe důstojno přebývati se lží.

HLAVA XLII.

ĎÁBEL JEST KLAMNÝ PROSTŘEDNÍK.

Zda koho naleznu, jenž by mne s Tebou smířil? Měl jsem se snad obrátiti k andělům? S jakou modlitbou? S jakými obřady? Mnozí dle doslechu, snažíce se přijíti k Tobě a nemožouce sami ze sebe, pokusili se o to tímto způsobem; upadli však ve zvědavou touhu po viděních a dostalo se jim zaslouženého zklamání. Neboť plni pýchy hledali Tebe v naduté učnosti, vypínajíce spíše prsa než se v ně bijíce, a podobností srdce připoutali k sobě stejně smýšlející druhy ovládané pýchou, knížata moci ovzdušní (EFES. 2, 2), aby mocí kouzla byli od nich oklamáni, hledajíce prostředníka, jenž by je očistil. Ale nebyl to prostředník, neboť to byl Satan, proměnivší se v anděla světla.

A lákal velmi pyšné tělo, poněvadž sám nemá tělesné podoby. Oni však byli smrtelní a hříšní; ale Ty, Pane, s nímž se chtěli smířiti plni pýchy, jsi nesmrtelný a bezhříšný. Prostředník mezi Bohem a lidmi musil však míti nějakou podobnost s Bohem a nějakou podobnost s lidmi, aby, jsa ve všem podoben lidem, nebyl daleko od Boha a ve všem podoben Bohu, nebyl daleko od lidí; jinak by zajisté nemohl býti prostředníkem. Proto ten klamný

prostředník, kterým dle tajného Tvého úradku měla býti dle zásluhy zahanbena pýcha, má jedno společné s lidmi, totiž hřích; jiné chce míti alespoň zdánlivě společné s Bohem, že totiž nemaje smrtelného těla, vydává se za nesmrtelného. Poněvadž však odplatou za hřích jest smrt (ŘÍM. 6, 23) má i toto společné s lidmi a proto stejně jest k smrti odsouzen.

HLAVA XLIII.

JEDINÝM PROSTŘEDNÍKEM JEST JEŽÍŠ KRISTUS.

Ale pravý prostředník, jehož jsi ve svém skrytém milosrdenství ukázal pokorným a poslal, aby jeho příkladem se naučili pokoře, onen prostředník mezi Bohem a lidmi, člověk Ježíš Kristus, se již objevil mezi smrtelnými hříšníky a nesmrtelným Spravedlivým, smrtelný s lidmi, spravedlivý s Bohem; aby, jelikož odplata spravedlnosti jest život a pokoj, svou spravedlností, která jej spojovala s Bohem, zmařil smrt ospravedlněných hříšníků, kterou s nimi chtěl míti společnou. Byl zvěstován svatým dávných věků, aby — jako my docházíme spásy věrou v utrpení jeho již skónčené — tak oni došli spásy věrou v utrpení jeho budoucí. Pokud jest člověkem, potud i prostřed-

níkem; pokud však je Slovem, není prostředníkem, poněvadž roven Bohu: a Bůh u Boha, spolu s Duchem svatým jest jeden Bůh.

^{něm prostředním}
Jakou láskou jsi nás zahrnul, Otče dobrý, jenž jsi ani vlastního Syna neušetřil, nýbrž za nás všechny jej vydal (ŘÍM. 8, 32)! Jak jsi nás miloval, pro něž on, jenž nepoložil si za loupež toho, že jest rovný Bohu, stal se poslušným až k smrti a to k smrti kříže (FILIP. 2, 6); on jediný mezi mrtvými svobodný, mající moc život dáti a mající moc jej zase vzíti (JAN 10, 18); on pro nás u Tebe i vítěz i oběť vítězná, a proto vítěz, že oběť vítězná; on pro nás u Tebe kněz i oběť smírná a proto kněz, že i oběť smírná, jenž z nás otroků učinil Tvé syny, poněvadž jsa Tvým synem, stal se naším služebníkem. Plným právem celou svou nadějí v něho skládám, že uzdravíš všechny neduhy mé skrze toho, jenž sedí na pravici Tvé a u Tebe se za nás přimlouvá (ŘÍM. 8, 34). Jinak bych si musil zoufati! Neboť neduhy mé jsou mnohé a veliké; jsou sice mnohé a veliké, avšak účinnější jest lék Tvůj. Kdyby Slovo nebylo tělem učiněno a nepřebývalo mezi námi, pak bychom mohli mysliti, že Slovo Tvé jest daleko spojení s člověkem a pak zoufati sami nad sebou!

Zděšen svými hříchy a tíhou své ubohosti, myslil jsem ve svém rozbouřeném srdci na

útěk do pouště. Ty však jsi mne od toho odvrátil a posilnil jsi mne řka: „Kristus za všechny zemřel proto, aby ti, kteří jsou živi, nežili sobě, nýbrž tomu, jenž za ně umřel“ (2. KOR. 5, 15).

Hle, Pane, na Tebe skládám všechnu starost svou, abych žil, a patřiti budu na podivuhodnosti zákona Tvého (ŽALM 118, 18). Ty znáš mou nevědomost a slabost; pouč mne a uzdrav mne! Onen Tvůj Jednorozený, v němž jsou skryty všechny poklady moudrosti a vědomosti (KOLOS. 2, 3) mě vykoupil svou krví. Ať mne neutlačují zpupní (ŽALM 118, 122), neboť přemýšlím o ceně svého vykoupení; ona jest mým pokrmem, mým nápojem, který ostatním rozdělují. Já ubožák chci býti mezi těmi, kteří jedí do sytosti a chválí Pána, kteříž ho hledají (ŽALM 21, 27).

KNIHA JEDENÁCTÁ

*Prosba o porozumění Písmu svatému; výklad
stvoření nebe a země a otázek souvisících
se stvořením.*

HLAVA I.

VYZNÁNÍ VLASTNÍ UBOHOS TI ROZMNOŽUJE
LÁSKU.

Zdaž Pane nevíš, co Ti pravím, nebo jen dle času vidíš to, co se děje v čase, když přece Tvou jest věčnost? Proč Ti vlastně vyprávím tolik věcí? Jistě ne proto, abys se jich ode mně dověděl, nýbrž tak rozněcují lásku svou a svých čtenářů k Tobě, abychom všichni vyznali: „Velký je Hospodin a vši chvály hodný (ŽALM 144, 3)!

Řekl jsem to již a opětně to opakuji: Činím to z lásky ke Tvé lásce. Tak se rovněž modlíme, ač přece Pravda prohlásila: „Víš zajisté Otec váš, čeho jest vám potřebí, prve než ho prosíte“ (MAT. 6, 8). Lásku svou k Tobě dáváme Ti tedy na jevo, vyznávající Tobě svou ubohost a smilování Tvé nám prokázané, abys nás úplně osvobodil, jak jsi započal, abychom

přestali býti nešťastnými svou vinou a dosáhli plné blaženosti v Tobě. Vždyť jsi nás povolal, abychom byli chudí duchem, mírní, lkající, lačnickí a žíznící po spravedlnosti, milosrdní, čistého srdce a pokojní (MAT. 5, 3). Hle, mnohé jsem Ti, Pane, vyznal, co jsem mohl a chtěl, poněvadž Ty jsi dříve chtěl, abych se Tobě, svému Pánu Bohu vyznal, poněvadž jsi dobrý a na věky jest Tvé milosrdenství (ŽALM 117, 1)!

HLAVA II.

PROSBA O POROZUMĚNÍ PÍSMU SVATÉMU.

Kdy však budu s to, perem vypsati všechna Tvá napomínání, Tvé vyhrůžky, útěchy a opatření, jimiž jsi mne pohnul, abych Tvému lidu hlásal Tvé slovo a uděloval Tvé svátosti? A i kdybych byl s to vše vypravovati dle pořádku, jsou mi drahé kapky času, neboť již dávno zahořel jsem touhou pohrouziti se do rozjímání Tvého zákona a v něm vyznávati Tobě svou vědomost i nevědomost, první paprsky Tvého osvětlení a poslední zbytky mých temností, až konečně slabost bude pohlcena silou. Nechci však, aby v něčem jiném uplynuly ty hodiny, které mám volné po nutném osvětlení těla i ducha a po službě, kterou jsem lidem po-

vinen, nebo ani nejsou povinen, přece jim prokazují.

Pane Bože můj, nakloň své ucho k mé modlitbě a vyslyš ve svém milosrdenství mou touhu, která neplane jen pro mne samého, nýbrž chce prospěti lásce bratrské! Vidíš do mého srdce a víš, že jest tomu skutečně tak. Uděl mi, abych Tobě obětoval službu svého rozumu a svého jazyka; uděl mi, co Ti mám obětovati! Já pak jsem ubožák a chudás (ŽALM 69, 6), Ty však bohatý ke všem, kteří Tebe vzývají, a máš o nás starost, jsa prost vši starosti. Očisti ode vši neprozřetelnosti a lži mé srdce a má ústa! Písmo Tvé buď mou čistou rozkoší! Nedopusť, abych v něm bloudil, nebo jiné do bludu uvedl! Pane, vyslyš mne a smiluj se! Pane Bože můj, Světlo slepých a Sílo slabých a zároveň Světlo vidoucích a Sílo silných, rozpomeň se na duši mou a vyslyš mé volání z hlubokosti! Neboť nejsou-li uši Tvé i v hlubokosti, ke komu jíti? Tvůj jest den a Tvá jest také noc (ŽALM 73, 16)! Na Tvůj pokyn plynou okamžiky; dej mně skrze ně čas k úvahám o tajemstvích Tvého zákona a neodpírej ho těm, kteří zatlukou na dveře.

Nechtěl jsi přece, aby nadarmo bylo napsáno tolik stránek skrytých tajemství. Či snad nemají ty temné lesy jelenů, kteří se uchylují

do jejich stínů, tam se občerstvují, běhají, odpočívají a pasou se přežvykující? O Pane, ne nech dílo své ve mně nedokonalé a osvětli mně ty lesy! Hle, Tvůj hlas jest mou radostí, Tvůj hlas převyšuje veškerou rozkoš. Dej mně, co miluji; miluji totiž a i tato láska jest Tvým darem! Proto nezapomínej na své dary a neodvracuj se od prahnoucí své rostliny! Kéž mohu ke Tvé chvále vyznati, cokoliv naleznu ve Tvých knihách a slyšeti hlas Tvé chvály, Tebou se opojiti v úvaze o podivuhodném Tvém zákoně hned od počátku, kdy jsi stvořil nebe a zemi až do příchodu království, jehož budeme věčně požívat ve svatém Tvém městě.

Smiluj se nade mnou, Pane, a vyslyš mou touhu, která není z této země, nedychtí po zlatě, stříbře a drahých kamenech, ani po nádherných oděvech, čestných vlivných úřadech a tělesných rozkoších, ano ani po tom, co jest tělu nezbytno po dobu našeho putování na zemi; vše to bude přidáno nám, hledáme-li království Božího a spravedlnosti jeho. Viz, Pane Bože můj, odkud jest touha má! Vyprávěli mně nešlechtníci bajky, ty však nejsou, Pane, jako zákon Tvůj (ŽALM 118, 85). Viz, odkud touha má!

Shlédni, Otče, obrať ke mně své oko a dej svůj souhlas; ať se Ti zalíbí, abych před milo-

srdnýma očima Tvýma našel milost, aby se mně tlukoucímú otevřely hlubiny řečí Tvých! Vroucně Tě prosím skrze Pána našeho Ježíše Krista, Syna Tvého, muže Tvé pravice, Syna člověka, jehož jsi ustanovil prostředníkem mezi sebou a námi, skrze něhož jsi hledal nás, kteří jsme Tebe nehledali; hledal jsi nás, abychom hledali Tebe, Slovo Tvé, skrze něž jsi učinil všechny věci a mezi nimi také mne, abychom hledali jednorozeného Syna Tvého, skrze něhož jsi k synovství povolal věřící lid a v něm také mne; vroucně Tě prosím skrze toho, jenž sedí na pravici Boží a u Tebe se za nás přimlouvá, v němž jsou všechny poklady moudrosti a vědomosti skryty (KOLOS. 2, 3). Jeho hledám ve Tvých knihách. Mojžíš psal o něm (JAN 5, 46) a on sám, Pravda věčná, to řekl.

HLAVA III.

VZÝVÁNÍ PRAVDY, ABY MLUVILA SKRZE MOJŽÍŠE.

Dej, abych slyšel a porozuměl, jak jsi na počátku stvořil nebe a zemi! Napsal to Mojžíš. Napsal a odešel odtud k Tobě. Nyní již není u mne; kdyby byl u mne, zadržel bych ho, tázal se ho, ano skrze Tebe zapřisahal, aby mně to vysvětlil. Mé uši by poslouchaly plny

dychtivosti slova plynoucí z jeho úst. Kdyby však mluvil hebrejsky, marně by mluvil k mým uším. Ničemu bych totiž nerozuměl. Kdyby však mluvil latinsky, rozuměl bych tomu, co praví.

Ale jak bych mohl vědět, zda mluví pravdu? A i kdybych to věděl, věděl bych to od něho? Uvnitř zajisté, v sídle mých myšlenek, řekla by mně pravda, která není hebrejská, ani řecká, ani latinská, ani barbarská, bez přispění úst, jazyka a zvuku slabik: „Mluví pravdu;“ já bych hned pln důvěry řekl tomu Tvému člověku: „Mluvíš pravdu.“ Poněvadž se ho však nemohu tázati, prosím Tebe, Pravdo, jíž jsa pln pravdu zvěstoval, prosím Tebe, Bože můj: „Odpusť mně mé hříchy a dej, abych porozuměl tomu, co jsi svému sluhovi dovolil mluvit!“

HLAVA IV.

STVOŘENÍ HLÁSÁ STVOŘITELE.

Hle — nebe a země jsou; volají, že byly stvořeny, poněvadž podléhají střídání a změně. A skutečně; vše, co nebylo stvořeno a přece jest, nechová v sobě ničeho, co dříve nebylo, v tom není střídání ani změny. Hlasitě volají také, že se samy neucínily: „Jsme zde, protože jsme

byly stvořeny. Nebyly jsme tedy dříve, abychom se mohly samy stvořiti.“ A toto jejich vyznání jest přece naprosto zřejmé. Ty jsi je tedy, Pane, stvořil; jsi krásný, neboť i ony jsou krásné; jsi dobrý, neboť i ony jsou dobré; Ty jsi, neboť i ony jsou. Nejsou však tak krásné, ani tak dobré, ba ani nejsou tak, jako jsi Ty, jejich Stvořitel; neboť přirovnány k Tobě nejsou ani krásné, ani dobré, ba ani vůbec nejsou. Víme to, díky Tobě! I naše vědomost, přirovnána ke Tvé, jest nevědomostí.

HLAVA V.

SVĚT BYL STVOŘEN Z NIČEHO.

Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Ale jak jsi stvořil nebe a zemi a jakého nástroje jsi užil k vybudování tak ohromného svého díla? Jistě ne jako umělec, jenž tvoří dílo umělecké z látky dle plánu svého ducha, jenž alespoň nějakým způsobem chce vtisknouti dílu onu podobu, kterou sám v sobě spatřuje svým vnitřním okem. A proč to může učiniti duch, než že Tebou byl stvořen? A podobu tuto vtiskuje tělesu již jsoucím a schopnému ji přijmouti jako zemi, kameni, dřevu, zlatu a podobně. A odkud byly by tyto věci, kdybys

Ty jich neučinil? Dal jsi umělci tělo a utvořil jsi mu ducha ovládajícího údy; podobně i látku, z níž tvoří své dílo; dal jsi mu schopnost umělecké tvorby, pomocí které si vytváří v myslí, co zevně tvoří. Dal jsi mu smysly, pomocí jichž představu ze své myslí vytvořuje ve hmotě a uskutečnění díla oznamuje duchu, aby se dotázal pravdy v něm vládnoucí, zda se výkon podařil. Tebe, Tvůrce veškerenstva vše to chválí.

Ale jak je tvoříš? Jak jsi, Bože, stvořil nebe a zemi? Nestvořil jsi zajisté nebe a zemi ani na nebi, ani na zemi, ani ve vzduchu, ani ve vodě, poněvadž i vše to patří k nebi a k zemi. Ani jsi někde nestvořil vesmír ve vesmíru, poněvadž nebylo místa, kde by mohl býti svět, než byl učiněn. Také v ruce jsi ničeho neměl, z čeho bys stvořil nebe a zemi. Neboť, kde bys byl vzal, čeho jsi dosud neučinil, abys z toho něco vytvořil? Co tedy jest, jedině proto jest, že jsi Ty. Ty jsi tedy řekl a všechno tu bylo a učinil jsi to slovem svým (ŽALM 32, 9).

HLAVA VI.

BŮH STVOŘIL VŠE VĚČNÝM SLOVEM.

Ale jak jsi řekl? Snad tak, jako zazněl s nebe hlas, řkoucí: „Tento jest Syn můj milý“ (MAT. 3, 17)? Ale ten hlas zazněl a dozněl, započal a skončil. Slabiky zazněly a dozněly; druhá po první, třetí po druhé a tak po pořádku, až po všech zazněla poslední slabika a po ní nastalo ticho. Z toho jest úplně zřejmo, že hlas ten povstal pohybem některého tvora, jenž, jsa dočasný, sloužil Tvé věčné vůli. A tato Tvá, v čase pronesená slova, doneslo vnější ucho myslícímu duchu, jehož vnitřní ucho jest utvořeno pro Tvé věčné Slovo. A duch, porovnav tato v čase znějící slova s věčným Slovem Tvým, pohroužen v mlčení zvolal: „Jiné jest, daleko jiné jest.“ Ta slova jsou hluboko pode mnou; ano vlastně, ani nejsou, poněvadž prchají a pomíjejí: ale Slovo Boží zůstává nade mnou na věky.“

Jestli jsi tedy řekl slovy znějícími a prchajícími, aby stvořeno bylo nebe a země a jestliže jsi tak skutečně nebe a zemi stvořil, pak již před nebem a zemí bylo nějaké tělesné stvoření, jehož časnými pohyby onen hlas v čase zazněl. Avšak před nebem a zemí nebylo žádného tělesa, nebo bylo-li přece, učinil jsi je za-

jisté nepomíjejícím hlasem, abys vytvořil skrze ně pomíjející hlas, jímž bys mohl říci, aby povstalo nebe a země. Neboť, ať bys byl z čehokoliv vytvořil tento hlas, musilo to Tebou býti stvořeno, poněvadž by jinak vůbec nebylo. Kterým slovem jsi tedy utvořil to těleso, jež mělo pronésti ona slova?

HLAVA VII.

SLOVO JEST SYN BOŽÍ SOUVĚČNÝ S OTCEM.

Voláš nstedy, abychom poznali Slovo, Boha u Tebe Boha, jež říkáš od věčnosti a v němž se řídí od věčnosti všechny věci. Neboť nevezme konce Slovo vyřčené, aby se mohlo říci jiné a tak mohlo býti vysloveno všecko, nýbrž najednou a ve věčnosti vysloveno všecko. Jinak byl by v Tobě čas a změna a již ne pravá věčnost a pravá nesmrtelnost. Poznal jsem to, Bože můj, a díky Tobě vzdávám! Poznal jsem to, vyznávám Ti to, Pane, a se mnou to poznal a díky Ti vzdává každý, kdo nechce býti nevděčným pravdě.

Víme, o Pane, víme, že všecko, cokoliv není a bylo, aneb jest a nebylo, zaniká a vzniká. Tvému Slovu však nic nepředchází, nic nenásleduje, protože jest opravdu věčné a nesmr-

telné. A proto v tomto svém souvěčném Slovu od věčnosti pravíš vše, co pravíš, a stane se vše, co pravíš, aby se stalo; a jinak netvoříš, než svým Slovem, a přece vše, co tvoříš svým Slovem, neděje se současně, ani od věčnosti.

HLAVA VIII.

VĚČNÉ SLOVO JEST NAŠÍM JEDINÝM PÁNEM.

Proč se tak děje? táží se, můj Pane a Bože! Vidím sice důvod, ale nevím, jak bych se vyjádřil. Snad takto: Všecko, co začíná býti a přestává býti, nezačíná dříve a nekončí dříve než v tom okamžiku, kdy věčný Rozum — v němž však nic nezačíná a nic nekončí — určuje, kdy má začít nebo skončit. Tento Rozum jest však Tvé Slovo, počátek, který k nám mluví (JAN 8, 25), jak v evangeliu mluvilo hlasem těla, jenž zevně zazněl lidským uším, aby věřili v ně, uvnitř hledali je a našli ve věčné pravdě, v níž dobrý a jediný Učitel učí všechny své učedníky. Tam slyším, Pane, Tvůj hlas, jenž mně praví, že jen ten k nám mluví, kdo nás učí. Kdo však nás neučí, i když mluví, k nám nemluví.

Kdo však nás učí, ne-linezměnitelná Pravda? Neboť i když nás učí tvor změně podrobený,

vede nás přece k nezměnitelné Pravdě, kde se opravdu učíme, snažíme-li se slyšeti ženicha a radovati se z jeho hlasu, vracejíce se tam, odkud jsme. A proto sluje Počátek a jest věčný, neboť kdyby neměl nezměnitelného trvání, neměli bychom kam se vrátiti od svých poblouzení. Proto vracíme-li se od poblouzení, vracíme se jenom skrze poznání. Abychom však poznali, poučuje nás on, poněvadž jest Počátek, který k nám mluví.

HLAVA IX.

JAK SLOVO BOŽÍ MLUVÍ K SRDCI.

V tomto „Počátku“ stvořil jsi, Bože, nebe a zemi, ve Tvém Slovu, ve Tvém Synu, Tvé Síle, Tvé moudrosti, ve Tvé pravdě podivuhodně mluvě a podivuhodně tvoře. Kdo to bude moci pochopiti, kdo vypraviti? Kdo jiný osvěcuje můj rozum a proniká mé srdce aniž by je poranil, že se hrůzou chvěji a hořím. Chvěji se hrůzou, poněvadž jsem mu tak nepodoben — hořím, pokud jsem mu podoben.

Moudrost, sama Moudrost jest to, jež mne osvěcuje, rozptylujíc mlhy, které mne vždy obkličují temností a tíží mých trestů, kdykoliv se odvrátím od ní. Neboť síla má jest mou

ubohostí tak oslabena, že nemohu snést ani co jest mně dobré, až Ty, Pane, jenž jsi se smiloval nade všemi mými nepravostmi, uzdravíš i mé neduhy. Neboť i život můj vysvobodíš od záhuby, ověncíš mne korunou milosrdenství a slitování, nasytíš dobrem mou žádost, že se mé mládí jako orlice obnoví (ŽALM 103, 3-5). Neboť jen nadějí byli jsme spaseni a s trpělivostí očekáváme Tvá zaslíbení. Kdo může, ať slyší Tvůj hlas ve svém nitru. Já však chci pln důvěry zvolati s Tvým žalmistou: „Jak jsou četná díla Tvá, Hospodine! Všechny věci učinil jsi moudře“ (ŽALM 103, 24)! Moudrost jest počátek a v tomto Počátku stvořil jsi nebe a zemi.

HLAVA X.

VŮLE BOŽÍ NEMÁ ZAČÁTKU.

Zdaž nejsou plni smyslnosti⁹⁶ ti, kteří nám praví: „Co vlastně dělal Bůh, než stvořil nebe a zemi? Neboť — tak pokračují — byl-li až dosud nečinným a ničeho netvořil, proč ustavičně nezůstal v téže nečinnosti, v níž byl dříve? A skutečně; nastal-li v Bohu nový pohyb a nová vůle, učiniti totiž stvoření, kterého před tím nikdy nečinil, jak možno mluvíti o pravé

věčnosti tam, kde povstává vůle, které před tím nebylo? Vůle Boží přece není tvorem, nýbrž předchází každého tvora. Nic by totiž nebylo stvořeno, kdyby nepředcházela vůle Stvořitele. Vůle Boží tedy náleží ke vlastní jeho podstatě. Povstalo-li však v podstatě Boží něco, čeho dříve nebylo, pak ta podstata opravdu nemůže býti nazvána věčnou. Chtěl-li však Bůh od věčnosti, aby povstalo tvorstvo, proč vlastně tvorstvo není věčné?

HLAVA XI.

ČAS NENÍ MĚŘÍTKEM VĚČNOSTI.

Kteří takto mluví, dosud Tebe nepoznali, Moudrosti Boží a Světla myslí. Ještě nepoznali, jak povstává to, co se děje skrze Tebe a v Tobě. Chtějí pochopiti věčné; ale jejich nestálé srdce dosud se zaměstnává proměnou věcí minulých a budoucích a jest plno marností.

Kdo uchopí, upoutá a alespoň poněkud zastaví to srdce, aby pochopilo skvělost nezměnitelné věčnosti, porovnávajíc ji se stále kolotajícím časem, a tak nahlédlo, že srovnání není vůbec možné, aby nahlédlo, že dlouhý čas nemůže býti dlouhým, leda dlouhou řadou prchavých okamžiků; že ve věčnosti nic neplyne,

nýbrž ona celá jest stále přítomna, že ale žádný čas není celý přítomný; aby poznalo, že budoucí zapuzuje minulé, že budoucí následuje po minulém, a že vše minulé i budoucí jest vytvořeno a vychází z věčné přítomnosti? Kdo uchopí a zadrží srdce lidské, aby nahlédlo, že nezměnitelná věčnost rozhoduje o budoucím a minulém, nejsou ani minulé, ani budoucí? Dokáže to má ruka, nebo bude schopna ruka mého jazyka vykonati tak ohromné dílo?

HLAVA XII.

CO DĚLAL BŮH PŘED STVOŘENÍM SVĚTA.

Hle, nyní odpovídám na otázku: „Co dělal Bůh, než stvořil nebe a zemi? Neodpovím tím žertem, kterým kdosi odpověděl, chtěje se vyhnouti těžké otázce: „Připravoval peklo těm, kteří chtějí proniknouti tak hluboké tajemství.“ Něco jiného jest věděti a něco jiného žertovati. Proto neodpovím žertem. Raději se příznám: „Nevím, co nevím,“ než dáti odpověď, pro niž dojde posměchu, kdo se tázal na tajemství, a dojde chvály, kdo nesprávně odpověděl.

Ale Tebe, Bože náš, nazývám Stvořitelem všeho stvoření. Jestli se slovem „nebe a ze-

mě“ rozumí všechno stvoření, pak pravím otevřeně: „Než stvořil Bůh nebe a zemi, nedělal nic. Neboť dělal-li něco, co jiného dělal než tvory? O kéž bych všechno alespoň tak dobře věděl, co bych rád věděl ke své spáse, jako vím, že před stvořením nebylo tvorů.

HLAVA XIII.

PŘED STVOŘENÍM NEBYLO ČASU.

Obrací-li se však nějaká těkavá mysl ve své obrazotvornosti k minulým věkům a žasne, že Ty, všemohoucí Bože, Stvořiteli a Zachovateli všech věcí, Tvůrce nebe a země, jsi po nesčetné věky zůstal nečinným, než jsi přiložil ruku k tak velikému dílu, ať se zastaví a procitne ze svého snění, poněvadž jeho údiv jest bezdůvodný. Jak totiž mohly uplynouti nesčetné věky, jichž jsi nestvořil Ty, jenž jsi přece Původce a Zakladatel všech věků? Nebo jaký čas mohl býti, jenž by neměl od Tebe svůj původ? Poněvadž jsi tedy Tvůrce všeho času, jak možno říci, že jsi byl nečinným, byl-li před stvořením nebe a země čas? Vždyť právě ten čas jsi vytvořil a nemohl přece uplynouti žádný čas, než jsi stvořil čas. Nebyl-li tedy čas před stvořením nebe a země, jak jest možno

se tázati, co jsi tehdy činil? Kde nebylo času, tam nebylo ani „tehdy“.

Potřebuješ snad času, abys předešel čas? Je-li tomu tak, jak bys je všechny předešel? Jest jisto, že předcházíš veškerý minulý čas vznešeností své vždy přítomné věčnosti a jsi povýšen nade všechny budoucí čas právě proto, že jest budoucí; jakmile se dostaví, jest již uplynulý. Ty však jsi tůž a Tvá léta jsou bez konce (ŽALM 101, 28)! Tvá léta ani nemíjejí, ani nepřicházejí; naše léta však míjejí a přicházejí, aby konečně všecka minula. Tvá léta jsou všechna zároveň, poněvadž stojí a neplynou, jako by byla tísňena léty předcházejícími, poněvadž vůbec neplynou; naše léta však tehdy budou všechna, až všechna uplynou; Tvá léta jsou jako jeden den a Tvůj den není každodenně, nýbrž dnes; poněvadž Tvůj dnešní den neustupuje zítřejšímu, ani nenásleduje po včerejším.

Tvé „dnes“ jest věčnost; proto jsi zplodil souvěčného toho, jemuž jsi řekl: „Já dnes zplodil jsem Tebe.“ Stvořil jsi všechny časy a jsi přede všemi časy, nebylo však času dříve než byl čas.

HLAVA XIV.

CO JEST ČAS.

Nebylo tedy času, v němž jsi ničeho nedělal, poněvadž jsi čas sám vytvořil; žádný čas však není Tobě souvěčný, poněvadž jsi nezměnitelný. Kdyby však čas zůstal takovým, již by to nebyl čas. Co jest vlastně čas? Kdo to může snadno a krátce vysvětliti? Kdo jej může pochopiti svými myšlenkami, aby pak vyjádřil slovy? Co však jest v našich rozmluvách běžnější a známější než čas? A mluvíme-li o čase, rozumíme mu; rozumíme, i když jiný o něm mluví.

Co jest tedy čas? Vím to, když se mne naň nikdo netáže; mám-li to však někomu vysvětliti, nevím. Přece však mohu tvrditi zcela určitě: „Nebyl by minulý čas, kdyby nic nemíjelo, nebyl by budoucí, kdyby nic nepřicházelo, nebyl by přítomný, kdyby nic netrvalo.“ Ale jak jsou ony dva časy, minulý a budoucí, když minulý již není a budoucí ještě není? Kdyby však přítomný čas byl stále přítomným a neměnil se v minulý, již by to nebyl čas, nýbrž věčnost. Musí-li se tedy přítomný čas, aby byl časem, proměnit v minulý, jak smíme o něm říci, že jest, když důvod jeho bytí jest v tom, že nebude? Nemůžeme tedy vskutku říci „Čas jest,“ leč když spěje ke svému zániku?

HLAVA XV.

CO JEST MĚŘÍTKEM ČASU?

A přece mluvíme o dlouhém a krátkém čase, ovšem jen o minulém a budoucím. Tak na př. nazýváme minulý čas před sto lety dlouhým; rovněž budoucí dlouhým za sto let. Krátký minulý čas jest asi před deseti dny a krátký budoucí asi za deset dní. Ale jak se může nazývati dlouhým nebo krátkým, co vůbec není? Neboť minulý čas již uplynul a budoucí ještě není. Proto neříkejme: „Čas jest dlouhý,“ nýbrž říkejme o minulém: „Byl dlouhý,“ a o budoucím: „Bude dlouhý.“

O Pane Bože můj, Světlo mé! Zdaž i zde se Tvá pravda nevysměje člověku? Kdy vlastně byl dlouhým minulý čas? Byl dlouhým tehdy, když už uplynul, anebo když ještě byl přítomným? Neboť jen tehdy mohl býti dlouhým, když vůbec bylo něco, co mohlo býti dlouhé. Minulý čas však již nebyl; nemohl tedy býti dlouhým, poněvadž vůbec již nebyl. Neměli bychom tedy vlastně říkati: „Minulý čas byl dlouhý,“ poněvadž na něm opravdu ničeho nenalezneme, co by mohlo býti dlouhým. Jakmile totiž uplynul, již ho není. Měli bychom spíše říci: „Onen přítomný čas byl dlouhý.“ neboť jen když byl přítomný, byl dlouhý. Je-

ště zajisté neuplynul tak, že vůbec nebyl; proto bylo zde „něco“, co mohlo býti dlouhé. Jakmile však uplynul, přestal býti dlouhým, poněvadž vůbec přestal býti.

Pozorujme nyní, o duše lidská, zda přítomný čas může býti nazván dlouhým! Tobě totiž byla dána schopnost rozeznávati a měřiti trvání času. Co mně odpovíš? Jest sto přítomných let dlouhý čas? Napřed však uvaž, zda vůbec může býti sto let přítomných! Plyne-li první rok ze sta, jen on jest přítomen; ostatních devadesát devět jest v budoucnosti a proto ještě nejsou. Plyne-li druhý rok, jeden již uplynul, druhý jest přítomný, ostatní budoucí. A podobně uvedeme-li kterýkoliv rok ze středu tohoto století jako přítomný, jsou všechny před ním minulé, za ním budoucí. Proto sto let zároveň nemůže býti přítomno. Ale vizme dále, zda alespoň ten jeden rok, který právě trvá, může býti nazván přítomným. Ani to ne. Plyne-li totiž jeho první měsíc, ostatní jsou budoucí. Plyne-li druhý měsíc, první již byl, ostatní ještě nejsou. Ani tedy ten rok, který právě plyne, není celý přítomný; není-li však celý přítomný, nemůže býti nazván rokem přítomným. Rok má totiž dvanáct měsíců; ať nastoupí kterýkoliv měsíc, jen ten jest přítomný, ostatní jsou buď minulé nebo budoucí. Ale

ani právě plynoucí měsíc není přítomný, nýbrž jen jeden den; je-li to první den, ostatní jsou budoucí; je-li poslední, ostatní jsou minulé; je-li to některý jiný den z prostředku, jest mezi minulými a budoucími.

Tak celý přítomný čas, který dle úvahy jedině může býti nazván dlouhým, obsahuje sotva dobu jednoho dne. Ale uvažujme dále, že ani jediný den není celý přítomný; skládá se totiž ze dvacetičtyř denních a nočních hodin. První hodina má všechny ostatní jako budoucí, poslední jako minulé, každá jiná hodina má některé hodiny před sebou jako minulé, některé za sebou jako budoucí. A opět sama jedna hodina ubíhá v prchavých okamžicích; co z ní uplynulo, jest minulé, co ještě zbývá, budoucí. Přítomným může se tedy nazvati jen ten okamžik času, který již nemůže býti rozdělen v žádné, ani ty nejmenší části. Tento okamžik však spěchá tak rychle z budoucnosti do minulosti, že ani chvilky netrvá; neboť, kdyby trval, nutně by se rozdělil na minulý a budoucí.

Přítomný čas tedy nemá žádného trvání. Kde jest tedy ten čas, který bychom nazvali dlouhým? Snad jest to budoucí čas? Nikoliv, neboť neříkáme: „Jest dlouhý,“ poněvadž dosud nic není, co by mohlo býti dlouhé, nýbrž říkáme:

„Bude dlouhý.“ Kdy to však bude? Jistě ne pokud jest budoucím, poněvadž ještě ani není to, co má býti dlouhé. Bude-li však potom dlouhý, až z budoucího času, který dosud není, začne býti a stane se přítomným, aby vůbec měl něco, čím by se mohl státi dlouhým, nezapomínejme, že přítomný čas nám dříve jasně prohlásil, že nemůže býti dlouhý.

HLAVA XVI.

JAK SE MĚŘÍ ČAS?

A přece, Pane, rozeznáváme časová období a porovnáváme je vespolek, nazývajíce některá delšími, některá kratšími. Měříme také, oč některý čas jest kratší neb delší než jiný, říkáme: „Jest dvakrát, třikrát delší nebo kratší, nebo jest stejně dlouhý.“ Měříme však jen plynoucí čas úvahou o jeho ubíhání. Kdo může měřiti minulý čas, který již uplynul, nebo budoucí, který ještě nenastal? Jenom ten, kdo tvrdí, že se může měřiti, co není. Čas tedy možno porovnávat i měřiti, pokud plyne; jakmile uplynul, měřiti ho nelze, poněvadž již není.

HLAVA XVII.

KDE JEST MINULÝ A BUDOUCÍ ČAS.

Hledám jen, Otče, a ničeho netvrdím! Bože můj, bdi nade mnou a veď mne! Kdo se osmělí mně tvrditi, že nejsou tři časy, totiž přítomný, minulý a budoucí, jak jsme se učili jako hoši a jak jsme učili hochy? Kdo bude tvrditi, že jest jen přítomný čas, poněvadž dva ostatní nejsou? Či snad jsou přece a čas se vynořuje z nějakého úkrytu, stává-li se z budoucího přítomným a opět mizí v nějakém úkrytu, stává-li se z přítomného minulým? Kde však viděli proroci budoucnost, když jí dosud není? Nikdo zajisté nemůže viděti, co není. A kdo vypravuje o minulosti, nevypravoval by dle pravdy, kdyby jí nechoval v mysli. Kdyby však minulý a budoucí čas nebyl, nemohl by se vůbec viděti. Jest tedy přece i budoucí i minulý čas.

HLAVA XVIII.

JAK MINULÝ A BUDOUCÍ ČAS JEST PŘÍTOMNÝ.

Dovol, Pane, Naděje má, abych ještě dále pátral, a učiň, aby toto mé úsilí nebylo rušeno! Jestliže jest budoucí a minulý čas, chci věděti

také, kde jest. Nemohu-li však toho dosud pochopiti, vím přece, že ať jsou kdekoliv, nejsou tam jako budoucí nebo minulé, nýbrž jako přítomné; neboť kdyby tam byly jako budoucí, dosud by tam nebyly; kdyby tam byly jako minulé, již by tam nebyly. Ať jsou tedy kdekoliv a ať jsou čímkoliv, jsou jenom jako přítomné. Ovšem, mluví-li se o minulém dle pravdy, vybavují se z paměti ne věci samy, jež zanikly, nýbrž slova vzniklá z představ věcí; věci totiž postřehnuté smysly vtiskly do duše představy jako své stopy. Tak náleží mé dětství, jež uplynulo, minulosti, která již není; vzpomínám-li však na ně a vypravuji o něm, vidím jeho obraz v přítomnosti, poněvadž dlí dosud v mé paměti.

Zda podobným způsobem lze vysvětliti i předpověď budoucího, totiž tak, že v duši se pociťují představy věcí, které dosud nejsou? Vyznávám Ti, můj Bože, že nevím. Víím ovšem, že často uvažujeme o svých budoucích činech a že tato úvaha jest přítomná, věc však vzata v úvahu dosud není, protože jest budoucí. Dáme-li se však do díla a začneme-li s tím, o čem jsme uvažovali, pak nastane ten čin, poněvadž není již budoucí, nýbrž přítomný.

Ať jest tomu jakkoli s tím tajemným pocitem budoucna, jest jisto, že nelze viděti toho,

Rci mně však, o Ktáli svého tvorstva, jakým způsobem poučujš duše o budoucích věcech? Dal jsi je totiž poznati svým prorokům. Jakým způsobem poučujš o budoucnosti Ty, jemuž nic není budoucím? Ci spíše, jak poučujš o přítomnosti z věcí budoucích? Nelze se totiž naučiti tomu, co není. Tento způsob Tvého poučování jest příliš nedostupný mě-mu chápání; převyšuje mě schopnosti, takže se nemohu k němu povznést. Pomoci Tvé milosti však jg pochopím, když mně ji dáš Ty, sladké Světlo mých duševních očí!

Nyní jest úplně jasno, že není ani minulý ani budoucí čas. Také nelze správně tvrditi, že jsou tři časy, totiž minulé, přítomný a budoucí. Správněji snad by se mělo říci: Jsou tři časy, totiž přítomný čas s hledem k minulosti, přítomný čas s hledem k přítomnosti a přítomný čas s hledem k budoucnosti. Tyto tři věci vidím ve své duši; jinde jich nevidím.

co není. Co však jest, již není budoucí, nybrž přítomné. Říká-li se tedy, že lze viděti budoucí věci, nemůže se přece viděti, co dosud není, co teprve nastane, nybrž snad jen jejích příčiny a znamení, které již skutečně jsou; proto pozorovatelí nejsou budoucí, nybrž přítomné. Dle nich si v duchu představuje budoucí věci a je předpovída. A i tyto představy jsou v duši těch, kteří předpovídají budoucnost jako přítomné.

Vezměme jeden z mnohých příkladů. Vidím rami čerňanky a předpovídám východ slunce. Co vidím, jest přítomné, co předpovídám, budoucí. Ne snad slunce, které již jest, nybrž jeho východ, který ještě není. Nemohl bych však předpověděti ani východ, kdybych neměl o něm v mysli představu, jakou mám právě ve nybí. Avšak ani ony čerňanky, které právě vidím na nebi, nejsou východ slunce, ac mu předcházejí, ani ona představa, kterou mám v duši, ale obě vidím přítomně tak, že mohu předpověděti východ slunce. Budoucí tedy ještě není; není-li dosud, není vůbec, a není-li, nemůže býti viděno; může však býti předpověděno z přítomných a viditelných okolností.

Přítomnou s hledem k minulosti jest paměť, přítomným s hledem ke přítomnosti jest nazírání, přítomným s hledem k budoucnosti jest očekávání. Možno-li tak mluvit, i já osvědčuji a uznávám, že jsou tři časy. Souhlasím také, že možno říci dle vžitého zlozvyku: „Jsou tři časy, totiž minulý, přítomný a budoucí.“ Ať se tak říká; nestarám se o to, neodporuji, ani nehaním; jen když se rozumí tomu, co se praví, že totiž, co jest budoucí, ještě není, co minulo, také není. Neboť málo slov užíváme v pravém smyslu; většinu v nepravém. Víme však dobře, co chceme říci.

HLAVA XXI.

JAK MOŽNO MĚŘITI ČAS.

Rekl jsem nedávno: Měříme míjející čas, abychom mohli říci: „Toto období jest dvakrát tak dlouhé, nebo stejně dlouhé jako ono,“ nebo jak jinak jsme uvykli mluvit o časových obdobích. Dle toho, jak jsem řekl, měříme čas plynoucí. A namítne-li mně někdo: „Odkud to víš?“ odpovím: „Vím to, poněvadž měříme; co není, nemůže býti měřeno. Minulý a budoucí čas však není. Ale jak měříme přítomný čas, když nemá trvání? Měříme jej,

když plyne. Jakmile uplynul, již ho neměříme, poněvadž není, co by mohlo býti měřeno.

Ale odkud přichází, kudy jde a kam směřuje čas, když jej měříme? Odkud, ne-li z budoucnosti? Kudy, ne-li přítomností? Kam, ne-li do minulosti? Přichází tedy z toho, co ještě není, jde tím, co nemá trvání, směřuje k tomu, co již není. Co však vlastně měříme, ne-li čas v nějakém trvání? Říkáme-li tedy o čase, že jest stejně dlouhý, nebo dvakrát, třikrát delší než jiný čas, neb cokoliv podobného, říkáme to přece jen o trvání času. Ve kterém časovém trvání tedy měříme plynoucí čas? Zda v budoucím, odkud přichází? Co však ještě není, nemůžeme měřiti. Zda v přítomném, kudy právě plyne? Co však nemá žádného trvání, neměříme. Zda v minulém, kam směřuje? Neměříme však toho, co již není.

HLAVA XXII.

PROSÍ BOHA O ROZLUŠTĚNÍ TÉTO ZÁHADY.

Můj duch plane touhou rozluštit tuto tak zapletenou záhadu. Nezavírej, Pane Bože, dobrotivý Otče, prosím Tě pro lásku Kristovu, nezavírej mé touze tuto tak všední věc a přece tak záhadnou! Dej, ať ji proniknu, a stane se

mně zřejmou ve světle Tvého milosrdenství,
o Pane!

Ke komu se mám obrátiti? A komu vyznám
s větším užitkem svou nevědomost, ne-li To-
bě, jemuž není obtížnou má žhavá touha po
studiu Písma svatého? Dej mně to, co tolik
miluji; miluji zajisté. A tuto lásku jsi mně dal
Ty! Dej mně ji, Otče, který vskutku umíš dá-
vati dary svým synům. Dej mně ji, neboť jsem
si umínil Tebe poznati; čeká mne tvrdá práce,
dokud mně neotevřeš!

Zapřisáhám Tě skrze Krista, ve jménu to-
hoto Světce všech svatých, ať mně v tom ni-
kdo nepřekáže! Důvěru mám v Boha a proto
mluvím (ŽALM 115, 1). To jest má naděje; žiji,
abych jednou požíval radostí Pána svého. Hle,
na pídě jsi vyměřil dny mé (ŽALM 38, 6), a
věru ani nevím, jak plynou. A stále jen mlu-
víme o čase a opět o čase, říkájice: Kdy to
řekl? Kdy to učinil? Jak dlouho jsem to již
neviděl! A tato dlouhá hláška zabírá dvakrát
tolik času, jako ona krátká. Tak mluvíme, to
slyšíme; druzí nám tak rozumějí a my jim.
Jsou to věci úplně všední a zcela jasné a na-
opak zase velmi temné a dosud nerozřešené.

HLAVA XXIII.

PODSTATA ČASU.

Slyšel jsem od jakéhosi učence, že čas není
nic jiného, než pohyb slunce, měsíce a hvězd.
Naprosto jsem s ním nesouhlasil. Proč by spí-
še neměl býti časem pohyb všech těles? Či snad,
kdyby shasla nebeská světla, a točilo se jen
kolo hrnčířovo, nebyl by již čas, jímž bychom
měřili otáčení kola a mohli říci, že se otočí za
stejnou chvíli, nebo — kdyby se kolo točilo
hned pomaleji, hned rychleji — že některé oto-
čení jest delší, jiné kratší? Anebo mluvíce toto,
nemluvili bychom také my v čase? Nebo ne-
byly by některé slabiky našich slov dlouhé,
některé krátké, poněvadž znějí delší nebo krat-
ší dobu? O Bože, na tomto malém příkladě
dej poznati lidem všeobecné pojmy velikých
i malých věcí!

Ano také hvězdy a nebeská tělesa jsou mě-
řítkem času, let a dní (GEN. 1, 14). Ano, jsou
opravdu! Nemohu-li však otočení toho dře-
věného kola nazvati dnem, nemůže onen uče-
nec tvrditi, že proto není čas.

Já toužím poznati význam a povahu času,
jímž měříme pohyb času a říkáme na př.: První
pohyb trval dvakrát déle než druhý. Proto se
táži, poněvadž dnem nerozumíme jen onu do-

bu, kdy slunce stojí nad zemí a dle níž rozeznáváme den od noci, nýbrž celou dobu od východu do východu, takže říkáme: „Uplynulo tolik dní,“ takže při tom počítáme noci ke dním a ne zvláště a den jest vyplněn pohybem a oběhem slunce od východu do východu; táží se opětně: Jest sám pohyb dnem, nebo jest dnem doba, v níž se pohyb vykoná, nebo obojí současně? Kdyby sám pohyb byl dnem, pak by dnem byla i jedna pouhá hodina, v níž by slunce vykonalo svůj běh. Kdyby byla dnem doba, v níž se pohyb vykoná — předpokládáme-li ovšem, že od jednoho východu do druhého by neuplynulo více než jedna hodina — musilo by slunce vykonati svůj běh dvacetčtyřikráte, aby se dokončil den. Kdyby konečně dnem byl zároveň pohyb i doba, pak by se nemohl nazvati dnem pohyb slunce, kdyby ho nevykonalo za jednu hodinu, ani doba, kdyby slunce stálo a tolik času uplynulo, jako když slunce vykonává pravidelně svůj běh.

Proto nyní nechci dále zkoumati, co jest den, nýbrž co jest čas, jímž měříme oběh slunce, abychom mohli říci: „Tento oběh slunce byl vykonán o polovinu času dříve než obyčejně,“ předpokládajíce ovšem, že se obyčejně vykonává za dvanáct hodin. Porovnávající pak obojí čas navzájem, řekli bychom: „Dru-

hý čas jest dvakrát delší prvního,“ i kdyby slunce vykonalo svůj běh někdy v jednoduchém, někdy ve dvojnásobném čase. Ať mně tedy nikdo netvrdí, že pohyb těles nebeských jest čas, poněvadž i když jednou na proshu kohosi se zastavilo slunce, aby dokončil vítěznou bitvu, stálo sice slunce, ale čas plynul dále a ta bitva byla vedena a dokončena v tak dlouhém čase, jak bylo třeba. Z toho všeho soudím, že čas jest nějaká rozsáhlost. Vidím však to vskutku, nebo se mně to jen zdá? Ty, Světlo a Pravdo, mně to objasníš!

HLAVA XXIV.

ČAS JEST MĚŘÍTKEM POHYBU.

Tvrdí-li někdo, že čas jest pohyb těles, nařizuješ, abych mu přisvědčil? Naprosto ne. Slyším totiž a Ty to pravíš, že každé těleso se pohybuje jen v čase; neslyším však a Ty toho nepravíš, že čas jest pohyb těles. Neboť když se pohybuje těleso, kterak poznám, jak dlouho se pohybuje, neměřím-li časem začátek a konec pohybu? Jestli jsem neviděl začátek pohybu a jeho konec, nemohu měřiti pohyb, ač se těleso pohybuje, vyjímaje, že bych viděl pohyb od začátku až do konce. A když pozoruji

pohyb dlouho, mohu mluvití jedině o dlouhém čase, ale ne jak jest dlouhý. Říkáme-li totiž, jak jest dlouhý, můžeme to říci jen pomocí přirovnání, na př.: Tento pohyb trvá právě tak dlouho jako onen, jest dvakrát delší atd. Můžeme-li však při kruhovitém pohybu pozorovati východisko, odkud těleso vychází, a cíl, k němuž směřuje, nebo části prostoru, v němž se pohybuje, můžeme označiti čas, kterého potřebovalo těleso nebo některá jeho část od jednoho bodu ke druhému.

Poněvadž tedy pohyb tělesa jest něco jiného než měřítko trvání pohybu, kdo neví, kterému spíše přísluší jméno čas? Ačkoliv těleso se někdy pohybuje, jindy stojí, měříme přece nejen jeho pohyb, nýbrž i jeho klid časem, říkájíce: „Těleso bylo v klidu tak dlouho jako v pohybu, nebo dvakrát, třikrát déle“; celkem řečeno více nebo méně, dle toho, soudíme-li přesně nebo přibližně. Čas tedy není pohybem těles.

HLAVA XXV.

PROSBA O SVĚTLO S HÚRY.

Vyznávám Ti, Pane, že dosud nevím, co jest čas, a opětně Ti, Pane, vyznávám: „Vím dob-

ře, že to vše mluvím v čase a že již dlouho mluvím o čase a že i toto „dlouho“ není ničím jiným než trváním času. Jak to tedy mohu věděti, když až dosud nevím, co jest čas? Či snad nevím, jak bych vyjádřil, co vím? Jak jsem ubohý! Vždyť ani vlastně nevím, v čem jsem nevědomým. Hle před Tebou pravím, Bože můj, že nelhu“ (GALAT. I, 20)! Jaké jest mé slovo, takové jest i mé srdce: „Dej ať svítí má svíce, o Pane! Bože můj, osvěcuj mne v mých temnotách (ŽALM 17, 29)!

HLAVA XXVI.

ČAS NENÍ MĚŘÍTKEM ČASU.

Nevyznává Ti snad upřímně má duše, že měřím čas? Či snad, můj Bože, měřím, nevěda, co měřím? Měřím pohyb tělesa v čase, času samého neměřě? Anebo mohl bych měřiti pohyb tělesa, jak dlouho potřebuje, než z jednoho místa dospěje na druhé, kdybych nemohl měřiti čas, v němž se pohyb děje? Čím tedy měřím čas? Měříme snad delší čas kratším časem asi tak, jako měříme loktem kládu? Měříme zajisté dlouhou slabiku slabikou krátkou, říkájíce, že jest dvakrát tak dlouhá. Tak měříme délku básní délkou veršů, délku veršů

délkou stop, délku stop délkou slabik, délku slabik dlouhých, délkou slabik krátkých; ne však jako na papíře — tak měříme místní vzdálenost a ne čas — nýbrž dle času potřebného k jejich vyslovení a dle toho říkáme: „Tato báseň jest dlouhá, neb má tolik a tolik veršů; verše jsou dlouhé, neb mají tolik stop, stopy jsou dlouhé, neb mají tolik slabik; slabika jest dlouhá, neb trvá dvakrát déle než krátká.“

Avšak ani to neudává správného měřítka času; může se totiž státi, že kratší verš, přednesený pomalu, déle trvá, než delší verš přednesený rychleji. Právě tak jest tomu při básni, stopě, slabice. Proto se mně zdálo, že čas není ničím jiným, než jakýmsi trváním, nevím však opravdu čeho? Bylo by opravdu divné, kdyby ne samého ducha. Neboť, co vlastně měřím, prosím Tě, můj Bože, když neurčitě pravím: „Tento čas jest delší než onen“ nebo určitě: „Tento čas jest dvakrát delší než onen?“ Vím, že měřím čas, neměřím však budoucího času, neboť ještě není. Neměřím ani přítomného času, neboť nemá trvání. Neměřím ani minulého času, neboť již není. Co tedy vlastně měřím? Již jsem to řekl: „Čas plynoucí, nikoliv čas minulý.“

HLAVA XXVII.

JAK MĚŘÍME ČAS.

Setrvej dále, můj duchu, a zdvojnásob svou pozornost! Bůh jest náš pomocník, on učinil nás a ne my sami (ŽALM 99, 3)! Pozoruj, kde vychází světlo pravdy! Mysli si třeba zvuk některého tělesného hlasu: začíná, zní stále a stále, ustal; nastalo ticho, hlas dozněl a již ho není. Než hlas zazněl, byl budoucí a nemohl se měřiti, poněvadž ještě nebyl, ani nyní nemůže se měřiti, poněvadž již není. Mohl se měřiti, když zněl, poněvadž tehdy bylo něco, co se dalo změřiti. Ale ani tehdy nebyl něčím stálým, poněvadž plynul a uplynul. Či snad právě proto se mohl změřiti? A skutečně čas, ubíhaje, směřoval k nějakému prostoru času, v němž mohl býti změřen, kdežto přítomný čas nemá takového prostoru. Jestli tehdy mohl býti změřen, nuže pomysli si, že jiný hlas začal zníti a zní ustavičně bez přestávky. Změřme jej tedy, pokud zní; neboť až dozní, bude minulý a nedá se změřiti.

Měřme jej tedy a počítejme jeho trvání! Ale hlas dosud zní a nemůže býti změřen leč od počátku, kdy zníti začal, až do konce, kdy zníti přestal, neboť mezidobí nedá se změřiti leda od začátku do konce. Proto nedá se změřiti

hlas, který ještě nedozněl, aby se mohlo říci: „Jest dlouhý, jest krátký, stejně dlouhý, o polovinu kratší, dvakrát delší“ atd. Jakmile však dozní, již nebude. Jak jej tedy možno změřiti? A přece měříme čas, ovšem ne ten, který ještě není, ani ten, který již není, ani ten, který nemá trvání, ani ten, který nemá konce. Neměříme tedy ani budoucí, ani minulý, ani přítomný, ani plynoucí čas a přece měříme čas!

„Bože, Tvůrce všehomíra!“ Toť verš složený z osmi slabik, jež jsou střídavě krátké a dlouhé. Čtyři jsou krátké: druhá, čtvrtá, šestá, osmá a proto o polovinu kratší než čtyři dlouhé: první, třetí, pátá, sedmá. Čtyři poslední jsou dvakrát delší než čtyři první; pozoruji to při vyslovení a sluch mne o tom poučuje. Dle mého vycvičeného sluchu měřím dlouhou slabiku slabikou krátkou a říkám: „Dlouhá slabika jest dvakrát delší než krátká.“ Poněvadž ale slabiky znějí za sebou, jak zadržím krátkou slabiku, abych ji učinil měřítkem slabiky dlouhé a se přesvědčil, že dlouhá jest dvakrát delší než krátká, když dlouhá nezačne zníti, dokud zníti nepřestala krátká? A e ani dlouhou neměřím, dokud jest přítomna, nýbrž měřím ji, když dozněla. Jakmile však dozněla, zanikla. Co tedy vlastně měřím? Kde jest krátká slabika, již mám měřiti? Kde jest dlouhá slabika, kterou

mám měřiti? Obě dozněly, uplynuly, zanikly, není jich více. A přece je měřím a dle svědectví dobře vycvičeného sluchu důrazně tvrdím, že jedna trvá dvakrát tak dlouho jako druhá. Vřak ani toho nemohu říci, pokud slabiky nedozněly a nezanikly. Proto neměřím vlastně samé slabiky, které již nejsou, nýbrž něco, co utkvělo v mé paměti.

Ano, v tobě, duchu můj, měřím čas! Nechci, abys mne mátl otázkou: „Jak jest to možno?“ Nemať sám sebe, přisvědčuje svým předsudkům! Opakuji: V tobě měřím čas; měřím totiž ten dojem, který na tebe činí věci a který trvá, i když ony minuly. A tento přítomný dojem měřím, ne ty věci, které jej způsobily. Měřím-li čas, měřím tento dojem. Buď tedy tento dojem jest sám čas, nebo času vůbec neměřím.

Co však říci, když i mlčení měříme a říkáme: „To mlčení trvalo tak dlouho, jako onen hlas?“ Zda neobracíme svých myšlenek k délce hlasu, jakoby dosud zazníval, a neužíváme-li té délky jako měřítko mlčení? Neboť i bez hlasu a jazyka opakujeme si pouze v myšlenkách básně, verše a jakoukoliv řeč a jakéhokoliv trvání. Rovněž udáváme poměr různých časových období, jako bychom je hlasitě vyslovili. Chce-li někdo pronésti delší řeč a v duchu již určil její délku, ten jistě již změřil v mlčení její trvání

a vstípliv ji ve svou paměť, začne vydávati hlas, který zní až dospěje k napřed již určenému bodu. Nebo řeknu ještě lépe: „Hlas zní — ale také zněla bude zníti.“ Co totiž z řeči bylo proneseno, to ovšem doznělo; co zbývá, to bude ještě zníti. Tak bude stále pokračováno, dokud úmysl, jenž je přítomný, posílá budoucí do minulosti, takže ubýváním budoucího roste minulé, až vyčerpáním budoucího stane se vše minulým.

HLAVA XXVIII.

ČAS MĚŘÍME DUCHEM.

Ale jak ubývá a se ztravuje budoucí, které ještě není? Anebo jak vzrůstá minulé, které již není, než že v duchu, který vše to koná, jest trojí, totiž očekávání, pozorování a vzpomínka? On totiž čeká, pozoruje a vzpomíná si tak, aby očekávané pozorováním přešlo ve vzpomínku. Kdo tedy může popříti, že budoucí ještě není? A přece v duchu jest již očekávání budoucího! A kdo může popříti, že minulé již není? A přece v duchu jest ještě upomínka minulého! A kdo může popříti, že přítomný čas nemá trvání, poněvadž pomíjí v okamžiku? A přece trvá pozorování, skrze něž pře-

chází v minulost budoucí! Není tedy dlouhým čas budoucí, který ještě není, nýbrž dlouhý budoucí čas jest dlouhé očekávání budoucího. Aniž dlouhý jest minulý čas, který již není, nýbrž dlouhý minulý čas jest dlouhá upomínka minulého.

Chci zazpívati známou píseň. Než začnu, vztahuje se mé očekávání na celou píseň. Jakmile jsem začal, tolik utkvívá v mé paměti, kolik jsem zpěvem takořka poslal v minulost, a celá má činnost může býti nazvána vzpomínkou s hledem k tomu, co jsem zazpíval, a očekáváním s hledem k tomu, co mám zazpívati. Mé pozorování však dosud trvá, pomocí kterého stává se minulým, co bylo budoucí. Čím více se to děje, tím více ubývá očekávání a přibývá paměti, až celé očekávání se ztraví, poněvadž celý skončený děj přejde v paměť. A co se praví o celé písni, to lze říci o jednotlivých jejích částech a slabikách; totéž i při ději delším, jehož částí byla třeba ta píseň. To lze říci i o celém životě lidském, jehož části tvoří veškeré skutky člověka. To konečně o věku celého lidstva, jehož částmi jsou všechny životy jednotlivců.

HLAVA XXIX.

SPOJENÍ S BOHEM.

Poněvadž však Tvé milosrdenství jest lepší nad životy a celý můj život není ničím jiným než rozptýleností, přijala mne pravice Tvá v mém Pánu, Tvém Synu, Prostředníku mezi Tebou jediným a námi mnohými ve mnohých věcech a skrze mnohé věci, abych skrze Něho též uchvátil, ježto jsem byl také uchvácen (FILIP. 3, 12) a zotavuje se z rozptýlenosti svých starých dnů, směřoval jen k jedinému, zapomenuv na minulost; ne na to, co jest budoucí a má minouti, nýbrž na to, co jest přede mnou, celou myslí upíat, ne rozptýlen. Ne dle rozptýlenosti, nýbrž dle vnitřního úmyslu směřuji k odměně hořeniho povolání (FILIP. 3, 14), abych tam slyšel hlas Tvé chvály a pozoroval Tvou nepřicházející a nepomíjející blaženost.

Nyní však má léta jsou plna vzdechů! Ty však, Bože, má Útěcho, jsi můj věčný Otec! Já však jsem se zcela rozptýlil v otázce času, jehož řádu neznám. Bouřlivý neklid drásá mé myšlenky, tento takřka morek mé duše, pokud zkušen a očistěn ohněm Tvé lásky úplně s Tebou nesplynu.

HLAVA XXX.

PŘED STVOŘENÍM NEBYL ČAS.

Chci se stále více upevniti v Tobě, ve svém vzoru, ve Tvé pravdě, a nechci trpěti otázek lidí, kteří puzení chorobnou zvědavostí více dychtí poznati, než sněsti mohou, říkajíce: „Co dělal Bůh, než stvořil nebe a zemi? Jak mu přišlo na mysl, aby něco stvořil, když před tím nikdy ničeho nečinil?“ Dej jim, Pane, aby dobře rozvážili, co praví, a nahlédli, že o slově „nikdy“ nelze mluvit tam, kde není času. Když se tedy praví, že nikdy nic nečinil, co jiného se praví, než že v žádném čase neučinil? Ať konečně pochopí, že beze stvoření Tvého nemůže vůbec býti čas, a ustanou od pošetilého mluvení! Ať spíše obrátí svou pozornost k tomu, co jest před nimi, a pochopí, že Ty, věčný Stvořiteli všech časů, jsi přede všemi časy a že žádný čas a žádný tvor není Tobě souvěčný, i kdyby snad některý byl přede všemi časy.

HLAVA XXXI.

BŮH POZNÁVÁ JINAK NEŽ ČLOVĚK.

Pane Bože můj! Jak bezedná jest propast Tvých tajemství! Jak daleko mne od nich odvedly následky mých hříchů! Uzdrav mé oči, aby se zaradovaly ze světla Tvého! Opravdu, je-li nějaký duch, vynikající tak velikou vědomostí, že mu všechno minulé i budoucí tak známo jest, jako mně jest znám na př. některý žalm, pak jest ten duch obdivuhodný a hrozný. Jeho totiž není tajno, co již uplynulo, ani co se stane v budoucích stoletích, jako mne zpívajícího ten žalm není tajno, kolik již odzpíváno a kolik zbývá do konce. Leč daleko buď ode mne, abych se domníval, že Ty, Stvořiteli všehomíra, Stvořiteli duší a těl, tak poznáváš vše budoucí a minulé! Tvoje poznání jest mnohem podivuhodnější, mnohem tajemnější. Žalm totiž, který zpívám nebo slyším zpívati, různě mne dojíhá a můj duch jest jakoby rozdělen mezi očekáváním slov, která teprve přijdou, a mezi vzpomínkou slov již zazpívaných; nic takového však se neděje ve Tvé nezměnitelné věčnosti, a to proto, že jsi věčný Stvořitel myslí!

Proto jako jsi na počátku znal nebe a zemi bez jakékoliv změny svého poznání, tak jsi

stvořil na počátku nebe a zemi bez jakékoliv změny své činnosti. Kdo to chápe, ať Tě velebí; kdo toho nechápe, ať Tě rovněž velebí! O jak jsi vznešený! a přece pokorná srdce jsou Tvým chrámem! Ty zjednááš právo utištěným (ŽALM 145, 7), takže neklesají ti, které sám sílíš.

KNIHA DVANÁCTÁ

Slovem nebe se rozumí tvorstvo duchové, které stále patří na Boha; slovem země stvoření beztvárné hmoty. Přípustnost i jiných výkladů.

HLAVA I.

JAK OBTÍŽNO JEST HLEDATI PRAVDU.

V tomto tak ubohém životě, o Pane, chce mé srdce, uchvácené slovy Tvého Písma, poznati tolik věcí! Proto člověk slabé chápavosti jest tak hojný ve svých slovech, neboť hledání pravdy vyžaduje mnohem více slov než její nalezení, déle trvá prosba než její vyslyšení a více se namáhá ruka při klepání než při obdržení daru. Máme Tvůj slib; kdo jej zničí? Je-li Bůh s námi, kdo proti nám? Proste a bude vám dáno; hledejte a naleznete; tlucte a bude vám otevřeno; neboť každý, kdo prosí, beře, kdo hledá, nalézá, a tomu, kdo tluče, bude otevřeno (MAT. 7, 7-8). To jsou Tvé sliby; kdo by se bál klamu, když slibuje Pravda?

HLAVA II.

O DVOJÍM NEBI A DVOJÍ ZEMI.

Můj pokorný jazyk vyznává Tvé Velebnosti, že jsi stvořil nebe a zemi; to nebe, které vidím, a tu zemi, po které kráčím a z níž pochází i ta, kterou nosím. Ty jsi ji stvořil. Kde však jest nebe nebes, o němž píše žalmista: „Nebe nebes jest Hospodinovo, zemi dal pak synům lidstva“ (ŽALM 113, 16)? Kde jest nebe, jehož nevidíme a k němuž přirovnáno vše, co vidíme, jest jenom zemí? Neboť celý tento vesmír není všude opatřen stejnou krásou, hlavně v nižších svých částech, z nichž jest naše země poslední. Naše nebe, porovnáno s nebem nebes, nemůže býti jinak nazváno než zemí. Nikoliv, není nerozumným tvrditi, že tato dvě veliká tělesa nejsou než zemí, srovnají-li se s tím neznámým nebem, jež patří Pánu a ne synům lidským.

HLAVA III.

CO JEST TMA NAD HLUBINOU.

A tato země byla neviditelná a beztvárná — jakási bezedná hlubina, nad níž nebylo světla, ježto neměla podoby. Proto jsi vnukl, aby bylo

napsáno: Tma byla nad hlubinou (GENESE 1, 2). Co to znamená jiného, než že tam nebylo světla? A vskutku; kdyby bylo bývalo světlo, kde mělo zářiti a se stkvíti, ne-li nahoře? Kde ještě nebylo světlo, co jiného vlastně znamená, že byly tmy, než že tam nebylo světla? Nahoře tedy se vznášely tmy, poněvadž tam nebylo světla, jako tam panuje ticho, kde není zvuku? A co vlastně znamená „panuje tam ticho“ než že tam není zvuku?

Nenaučil jsi to Ty, Pane, tuto duši, jež Ti to vyznává? Nepoučil jsi mne Ty, o Pane, že dřívě, než jsi utvořil a uspořádal tuto beztvárnou hmotu, nebyla ničím: ani barva, ani podoba, ani tělo, ani duch? A přece nebyla naprosto ničím; byla to jakási beztvárnost beze vší podoby.

HLAVA IV.

PRALÁTKA.

A jak se mělo pojmenovati to beztvárné, aby to alespoň poněkud pochopili i obtížně chápající, ne-li nějakým často užívaným slovem? Které však jméno v celém světě může býti přílehavější té naprosté beztvárnosti, než země a hlubina? Neboť tyto dvě věci, zaujímající ve stvoření poslední místo, jsou méně

krásné než ostatní přeskvělá lesknoucí se tělesa. Proč bych tedy nepřipustil beztvárnou hmotu, kterou jsi stvořil bez krásy, abys z ní utvořil krásný svět, a která tak vhodně dle chápavosti lidí byla nazvána „neviditelnou a beztvárnou zemí“?

HLAVA V.

PODSTATA PRAHMOTY.

Poněvadž vlastně naše mysl hledá to, co se z prahmoty dotýká smyslů, uvažuje takto: Práhota není tvar nadsmyslový jako život, nebo spravedlnost, poněvadž jest hmotou těl; není také tvar smysly postřehnutelný, poněvadž neviditelné a beztvárné hmotě není dáno, aby byla viděna a hmatána. Lidská mysl takto uvažujíc, musí dojíti k tomu závěru, že poznání prahmoty může býti jenom záporné, že totiž nepoznáváme, co jest, nýbrž, co není.

HLAVA VI.

JAK MOŽNO SI PŘEDSTAVITI PRAHMOTU.

Má-li tedy můj hlas a mé pero Ti vyznati vše, co jsi mně, Pane, oznámil o této prahmotě, vyznávám, že sám pranic jí nerozuměje a

slyše ji jmenovati od těch, kteří jí rovněž nerozuměli,⁹⁷ představoval jsem si jí v tisíci různých podobách a proto jsem si jí vlastně ani nepředstavoval. Můj duch uvažoval zmatčně o ošklivých a hrůzných tvarech; nazýval jsem je beztvárnými ne proto, že neměly tvaru, nýbrž že měly takový tvar, že mé smysly při jejich vybavení se od nich odvrátily, jako od něčeho naprosto neobvyklého a hrůzného a lidská slabost se jich zděsila. Co však jsem si takto představoval, nebylo ve skutečnosti beztvárným z nedostatku jakéhokoliv tvaru, nýbrž jen u porovnání s krásněji utvořenými věcmi, a rozum důsledně žádal, abych odstranil každý zbytek tvaru, chci-li si představit beztvárné. To však jsem nemohl učiniti. Spíše jsem si dovedl představit, že vůbec nestává, co by nemělo tvaru, než něco uprostřed mezi tvarem a ničím, co by nebylo ani úplné nic, ani úplný tvar, nýbrž nějaké beztvárné „skoro nic“.

Od té doby přestala má mysl dotazovati se mého ducha přeplněného představami těles, které libovolně měnil a střídal. Obrátil jsem svou pozornost k samým tělesům bystřeji, zkoumaje jejich měnitelnost, kterou přestávají býti, co dříve byla, a začínají býti, co dříve nebyla. Dospěl jsem k tomu domnění, že přechod ze

tvaru do tvaru děje se pomocí něčeho beztvárného a ne pomocí ničeho. Mně však nestačila domněnka, chtěl jsem míti jistotu. A kdyby můj hlas a mé pero Ti chtělo vyznati vše, co jsi mně oznámil o této záhadě, který z mých čtenářů byl by schopen to pochopiti? Proto však mé srdce neustane Ti vzdávati čest a pěti píseň chvály i za to, co můj jazyk nedovede vyjádřiti. Vždyť sama měnitelnost věcí proměnlivých jest schopna všech tvarů, v něž se proměňují věci proměnlivé. A co jest vlastně tato měnitelnost? Jest to duch? Jest to tělo? Jest to podoba ducha nebo těla? Řekl bych, že ano, kdybych mohl říci: „Nic jest něco,“ nebo: „Býti jest totéž, co nebýti.“ Aby však byla schopna přijmouti tyto viditelné a spořádané tvary, musila by přece nějak býti.

HLAVA VII.

NEBE VYNIKÁ NAD ZEMI.

A odkud bylo toto něco, ne-li od Tebe, od něhož jest vše, pokud vůbec jest? Čím však jest něco od Tebe vzdálenější, tím jest Ti nepodobnější, ačkoliv prostor od Tebe nevzdaluje. Ty však, o Pane, jenž nejsi brzy takový, brzy onaký, nýbrž stále týž a týž a opět týž,

svatý, svatý, svatý Pán Bůh všemohoucí (ZJEVENÍ 4, 8), učinil jsi něco v Počátku zplozeném Tebou, v Moudrosti své zrozené ze Tvé podstaty. A učinil jsi to z ničeho.

Stvořil jsi nebe a zemi, nikoliv ovšem ze sebe, neboť dílo Tvé by bylo rovno Tvému Jednorozenému a tím i Tobě; nebylo by také spravedlivě, aby bylo Tobě rovno, co není z Tebe. A kromě Tebe přece nic jiného nebylo, z čeho bys to mohl učiniti, můj Bože, jediná Trojice a trojí Jednoto! A tak jsi stvořil nebe a zemi z ničeho, něco tak velikolepého a zase tak malého! Ty jsi totiž Všemohoucí a Dobrý, že jsi vše dobře učinil, i velikolepé nebe i malou zemi. Jenom Ty jsi byl a kromě Tebe nic jiného a z toho nic jsi stvořil nebe a zemi, dvě to díla: jedno blízké Tobě, druhé blízké ničemu; jedno, nad kterým jenom Ty trůníš, druhé, pod kterým není vůbec nic.

HLAVA VIII.

PRAHMOTA POVSTALA Z NIČEHO.

Ale nebe nebes jest Tvým sídlem, o Pane! Země však, kterou jsi dal synům lidským, aby ji prohlédli, nebyla takovou, jak ji nyní vidíme a obýváme. Byla totiž neviditelná a bez-

tvárná; byla jako hlubina zbavená světla, nebo také jinak: „Tma byla nad hlubinou;“ to jest více než v hlubině. Neboť i propast mořská se svými nyní již viditelnými vodami má i v největší hlubině jakési světlo, jež mohou viděti ryby i zvířata žijící na dně. Onen celek však rovnal se téměř ničemu, poněvadž byl úplně beztvárný; bylo však již něco, co mohlo přijmouti tvar. Neboť Ty, Pane, stvořil jsi svět z beztvárné prahmoty, kterou jsi z ničeho utvořil jako skoro nic. Z ní pak jsi vytvořil ona velikolepá díla, jež my, synové lidští, tolik obdivujeme.

Jest v pravdě velmi obdivuhodno to hmotné nebe, jež jsi druhého dne po stvoření světa položil jako rozhraní mezi vodami a vodami, řka: „Budiž!“ a stalo se. Tuto oblohu jsi nazval nebem. Bylo to nebe této země a tohoto moře, jež jsi utvořil třetího dne, dávaje tak viditelnou podobu beztvárné prahmotě, kterou jsi stvořil přede všemi dny. Neboť již i nebe jsi stvořil přede všemi dny, totiž nebe tohoto našeho nebe, poněvadž na počátku jsi stvořil nebe a zemi. Sama však země, kterou jsi stvořil, byla hmota beze vsí podoby, poněvadž byla neviditelná a beztvárná a tma byla nad hlubinou. A z této neviditelné a beztvárné země, z této beztvárnosti, z tohoto „téměř ni-

čeho“ stvořil jsi všechny věci, z nichž se skládá tento svět; přece však — jsa proměnlivý, se z nich neskládá, poněvadž dle jeho proměnlivosti pozorujeme a měříme čas. Čas totiž povstává proměnou věcí, když obracejí a mění svou podobu; jejich hmotou však jest svrchu uvedená neviditelná země.

HLAVA IX.

CO JEST NEBE NEBES.

Proto také Duch, Učitel Tvého sluhu, připomíná, že jsi na počátku stvořil nebe a zemi, mlčí o časech, mlčí o dnech. Jistě proto, že nebe nebes, které jsi stvořil na počátku, jest nějaké stvoření duchovních bytostí, jež ovšem nejsou souvěčné Tobě, Trojjedinému, přece béře podíl na Tvé věčnosti a v sladkosti nejblaženějšího patření na Tebe takřka zdržují svou proměnlivost a od okamžiku svého stvoření, přilnuvši k Tobě bez jakéhokoliv kolísání, ovládá veškeré pomíjející střídání časův. Rovněž ona beztvárnost neviditelné a neuspořádané země nepočítala se na dny. Kde totiž není žádné podoby a pořádku, tam nic nenastává, nic nepomíjí; a kde se to neděje, tam nejsou ani dni; ani střídání časových období.

HLAVA X.

VĚŘÍ PÍSMU.

O světlo Pravdy, světlo srdce mého! Ať mé temnoty již ke mně nemluví! Zabředl jsem do nich a úplně mne obklíčily; avšak i z nich dospěl jsem k Tobě, má Lásko! Ve svých vlastních blouděních vzpomněl jsem si na Tebe! Slyšel jsem za sebou Tvůj hlas, volající mne k návratu; stěží však jsem jej zaslechl pro bouřlivý neklid mých divokých vášní. A nyní se vracím hoře láskou a spěchaje k Tvému prameni. Nikdo mi v tom již nezabrání, z něho budu pít a čerpat život. Já sám již nesmím býti sobě životem! Vedl jsem hanebný život, jenž byl mou smrtí. Jen Ty ke mně mluv a mne poučuj! Uvěřil jsem Tvému Písmu, ač jeho slova jsou pro mne velikým tajemstvím.

HLAVA XI.

ČEMU SE NAUČIL OD BOHA.

Mocným hlasem jsi již, Pane, oznámil mému nitru, že jsi Věčný a jediný Nesmrtelný, poněvadž žádným způsobem, žádným pohnutím se neměníš. Také vůle Tvá nepodléhá časovým proměnám, neboť není nesmrtelnou

vůle, která hned chce, hned nechce. Jest mně to jasné před okem Tvým; prosím Tě, aby mně to stále bylo jasnější, a abych v tomto poznání bezpečně setrval pod Tvými křídly!

Rovněž mocným hlasem oznámil jsi mému nitru, že jsi stvořil všechny věci a bytosti, které nejsou sice tím, čím Ty jsi, přece však jsou, poněvadž Ty jsi je stvořil. Jenom to, co vůbec není, nepochází od Tebe; rovněž ne odklon vůle od Tebe, Nejvyšší Bytosti, k tomu, co jest nepatrnější Tebe. Toto hnutí vůle jest ovšem převrácenost a hřích; není však hříchu, který by mohl Tobě škoditi a rušiti řád Tvého království ani v nejprvnějším ani v nejposlednějším ze Tvých tvorů. To jest mně jasno před okem Tvým; prosím Tě, aby mně to stále bylo jasnější a abych v tomto poznání bezpečně setrval pod Tvými křídly!

Dále jsi mocným hlasem, Pane, oznámil mému nitru, že stvoření není Tobě souvěčné; ani to stvoření, jež nezná jiné vůle než Tvou, a které opojujíc se Tvou nejstálejší čistotou, nikde a nikdy nezaviní své měnivosti. To stvoření lne k Tobě plným žářem lásky, oblaženo Tvou ustavičnou přítomností, nemajíc nic budoucího, nač by čekalo, neznajíc minulosti, na niž by vzpomínalo; proto nepodléhá žádné změně ani délce času.

O v pravdě blažené takové stvoření, je-li vůbec! Jest pohrouženo ve Tvou blaženost! Jest blaženo, poněvadž Ty v něm přebýváš a je osvěcuješ! Nevím věru, co bych přiléhavěji nazval „nebem nebes, které Pánu náleží“, než toto stvoření, které jest Tvým příbytkem, které stále patří na Tvou blaženost bez obavy, že by se rozptýlilo v jiné věci, totiž ty čisté duchy v naprosté svornosti sjednocené mírem svatých duchů, obyvatel Tvého nebeského města, které tolik převyšuje to naše nebe!

Z toho může poznati duše, jejíž putování dlouho trvá, žíznil-li již po Tobě, jsou-li jí již její slzy pokrmem ve dne v noci, když jí den co den říkají: Kde jest Bůh Tvůj (ŽALM 41, 4)? Dychtí-li totiž jedině po tom, aby směla přebývati v domě Tvém po všechny dny života svého. A co jest životem jejím, ne-li Ty? A co jsou dny Tvé než sama Tvá věčnost, jakož i léta Tvá, která nikdy nepřestanou, poněvadž jsi stále týž? Z toho tedy může poznati duše, která jest s to, jak Tvá věčnost vyniká nade všechny časy, když i příbytek Tvůj, duchové, kteří od Tebe neodpadli, ačkoliv nejsou Tobě souvěční, přece tím, že ustavičně k Tobě lnou, nejsou podrobena změnám časovým. Jest mně to jasné před okem Tvým; prosím Tě, aby

mně to stále bylo jasnější a abych v tom poznání bezpečně setrval pod Tvými křídly!

Opravdu, zdá se mně, že jakási beztvárnost jest v těchto proměnách věcí posledního a nejnižšího řádu. Kdo však mně bude tvrditi, ne-li nějaký pošetilec pohroužený v nicotné žádosti srdce a klamné přeludy své obrazotvornosti, že tam, kde veškerý tvar postupným ubýváním mizí a promění se v nic, takže zůstane pouhá beztvárnost, skrze niž se věc mění z jedné podoby do druhé, může tato pouhá beztvárnost působiti střídání časů? To jest zcela vyloučeno, neboť bez rozmanitosti a změn pohybů není času; kde však není tvaru, není ani změny.

HLAVA XII.

DVA DRUHY TVORŮ.

Po této úvaze, která jest Tvým darem, můj Bože, pokud jsi mne povzbudil, abych zatloukl, a pokud tlukoucímu otevíráš, shledávám, že jsou dva druhy tvorů, jež jsi stvořil beze všeho času a jež přece nejsou Tobě souvěčny. První jest tak dokonale utvořen, že odán patření na Tebe beze vsí nedokonalosti, bez všelikého přerušení a bez proměny, ač dle

své přirozenosti měnitelný, raduje se z Tvé nezměnitelné věčnosti; druhý tak beztvárný, že nemaje, ze kterého tvaru by se v jiný proměnil, ať v klidu, ať v pohybu, nemohl ani podléhati času. Ty však jsi ho nenechal v této beztvárnosti, neboť na počátku, dříve než nastal čas, stvořil jsi nebe a zemi, dva druhy stvoření, jak jsem dříve pravil.

„Země však byla pustá a prázdná a tma byla nad hlubinou.“ Těmito slovy se označuje beztvárnost, aby ji poněmáhlu pochopili ti, kteří nemohou si učiniti pojem něčeho, co zbaveno veškerého tvaru, přece neupadá v nic, z čehož pak bylo utvořeno jiné nebe, viditelná a sporádaná země, čistá voda a vůbec vše, co při stvoření světa dle zpráv Písma bylo stvořeno v jednotlivých dnech; vše to podléhalo času, následkem pravidelného střídání pohybů a tvarů.

HLAVA XIII.

DUCHOVÉ BYTOSTI.

Když, můj Bože, Písmo Tvé takto mluví: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země však byla pustá a prázdná a tma byla nad hlubinou,“ nepřipomínajíc, kterého dne jsi to učinil, připadá mně tato myšlenka: že nebeni,

které jest vlastně nebe našeho nebe, nutno rozuměti nebe duchové, kde poznání značí tolik co nazírání ne z části, ne v záhadě, ne skrze zrcadlo, nýbrž s úplnou jasností tváří v tvář (1. KOR. 13, 12), ne jednou to, po druhé jiné, nýbrž jak jsem pravil, vše najednou beze všeho střídání časův; že pak zemí pustou a prázdnou nutno rozuměti prahmotu bez časových proměn a bez tvaru, jehož vlastností jest utvářeti věc hned tak, hned jinak; kde však není tvaru, nelze mluvíti o „tak a jinak“. Myslím, že s ohledem na tento dvojí druh stvoření, první dokonalé, druhé prosté všeho tvaru, první nebe, ale nebe nebes, druhé země, ale země pustá a prázdná, praví Písmo bez označení času: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi,“ neboť hned připojuje, o jaké zemi mluví. A připomíná-li Písmo, že druhého dne byla stvořena obloha a nazvána nebem, ukazuje patrně, že míní to nebe, o kterém dříve mluvilo bez označení času.

HLAVA XIV.

HLOUBKA PÍSMÁ SVATÉHO.

Jak podivuhodna jest hloubka Písma Tvého! Jeho povrch lahodí nám maličkým, ale potom

jaká hloubka, Bože můj, jaká hloubka! Hrůza mne pojímá, mám-li se v ně pohrouziti, hrůza uctivosti, hrůza lásky. Nepřítel jeho velmi nenávidím. O kéž bys je usmrtil dvojsečným mečem, aby nebyli jeho odpůrci; byl bych rád, kdyby usmrceni sobě, žili Tobě!

Avšak viz! jiní, ne utrhači, nýbrž velebitelé knihy Genesis praví: „Duch Boží, který skrze svého sluhu Mojžíše toto napsal, nechtěl, aby se jeho slovům rozumělo jak ty pravíš, nýbrž jak my pravíme!“ A těmto před Tebou, jenž jsi naším rozhodčím, takto odpovídám!

HLAVA XV.

ROZDÍL MEZI STVOŘITELEM A STVOŘENÍM.

Chcete snad tvrditi, že není pravdou, co Pravda mocným hlasem oznámila mému nitru o pravé věčnosti Stvořitele, že jeho podstata nepodléhá časovým změnám a že vůle neliší se od jeho podstaty? A proto nemůže chtíti brzy to, brzy ono, nýbrž co chce, chce jediným, současným a stálým konem vůle; nechce tedy opět a opět; ne nyní to, jindy ono; aniž chce později, čeho dříve nechtěl, aneb nechce, co dříve chtěl; taková vůle jest totiž proměnlivá, a co jest proměnlivé, není věčné; Bůh

náš však je věčný. Snad rovněž upíráte, co bylo oznámeno mému nitru, že očekávání budoucích věcí se mění v nazírání, když ty věci nastaly, a v upomínku, když minuly. Nuže, každé poznání, které se tak střídá, jest měnitelné, a co jest měnitelné, není věčné; Bůh náš však je věčný. Sbíráám a spojuji tyto pravdy a nalézám, že Bůh můj, Bůh věčný, nestvořil vesmír nějakým novým konem vůle a že v jeho vědomosti není nic přechodného.

Co mně na to odpovíte, protivníci? Jest to snad nesprávné?, „Není,“ odpovídají. Co tedy? Jest snad nesprávným, že každá utvořená bytost a každá hmota, schopná zdokonalení, nemá svůj původ od Toho, jenž jest nejvyšše dobrotivý, poněvadž jest nejvyšší bytostí?, „Ani toho neupíráme,“ pravíte mně. Co tedy vlastně? Snad upíráte, že jsou vznešené stvořené bytosti, které tak čistou láskou lnou k pravému věčnému Bohu, že ač nejsou mu souvěčné, přece nikdy se od něho neodlučují, střídání a časové změně nepodléhají, nýbrž jen v nejvroucnějším nazírání na něho spočívají? Neboť Ty, Bože, zjevuješ se tomu, kdo Tě dle Tvého přikázání miluje, a postačuješ mu tak, že se od Tebe neodvracuje ani proto, aby pohleděl na sebe. To jest pak opravdu dům Boží, ne pozemský, ani utvořený ze hmotného

nebe, nýbrž úplně duchový, mající účast na Tvé věčnosti, poněvadž bez poskvrny zůstává na věky. Utvrdil jsi jej totiž na věky; upevnil jsi jej na věky věkův, zákon jsi mu dal, jehož nepřekročí (ŽALM 148, 6). Přece však tento dům není Tobě souvěčný; není totiž bez počátku, nýbrž byl zbudován.

Nenalézáme ovšem času před tímto stvořením, neboť přede všemi věcmi byla stvořena moudrost (SIRACH 1, 4). Nebyla to ovšem ta Moudrost, jež jest Tobě, našemu Bohu a svěmu Otci, úplně souvěčná a rovná, skrze níž vše bylo stvořeno a v níž na počátku stvořil jsi nebe a zemi, nýbrž stvořená moudrost, bytostí totiž duchové, které patříce na Světlo, stávají se samy světlem a proto mohou býti nazvány moudrostí, ačkoliv jsou stvořeny. Ale jak ohromný jest rozdíl mezi Světlem osvětlujícím a světlem osvětleným, tak ohromný jest rozdíl mezi Moudrostí tvořící a moudrostí stvořenou, jakož i mezi Spravedlností ospravedlňující a spravedlností ospravedlněnou. Neboť i my jsme nazýváni Tvou spravedlností; praví zajisté sluha Tvůj: „Abychom my stali se v něm spravedlností Boží (2. KOR. 5, 21).

Proto dříve všeho byla učiněna nějaká stvořená moudrost, duchové a rozumné bytosti ve

svatém Tvém městě, naší to matce nahoře, jež jest svobodná a věčná v nebesích. A ve kterých nebesích? Jistě v těch, o nichž se praví: „Tebe chválí nebe nebes; poněvadž toto nebe jest nebe Hospodina“ (ŽALM 148, 4). Opakuji znova: Ač před touto moudrostí nenalzáme času, poněvadž byla dříve, než byl čas stvořen: přece před ní byla věčnost samého Stvořitele, od něhož měla svůj počátek, ovšem ne dle času, poněvadž času vůbec nebylo, nýbrž dle své vlastní jsoucnosti. Tedy od Tebe, Bože náš, má tato moudrost svůj původ; není však totéž, co jsi Ty, nýbrž něco zcela jiného. Ačkoliv totiž ani před ní, ani v ní není času, poněvadž stále může patřiti na tvář Tvou, nikdy se od Tebe neodvracujíc a následkem čehož žádná změně nepodléhá, přece v její přirozenosti jest měnitelnost, takže by propadla temnotě a chladu, kdyby Tvůj oheň a Tvůj žár nesytíl jí stále jako polední slunce bezměrnou láskou, jež ji s Tebou spojuje.

O dome, plný světla a krásy! Miluji okrasu Tvou, místo, na kterém sídlí velebnost Boha mého, Stavitele a Pána Tvého (ŽALM 25, 8)! Po tobě vzdychám v době svého pozemského putování a vzývám toho, jenž tebe učinil, aby i mne do tebe přijal, neboť také mne učinil. Bloudil jsem jako ztracená ovce; doufám

však, že můj Pastýř, tvůj Stavitel mne na svých ramenou zpět do tebe přinese.

Co mně nyní odpovíte, vy protivníci, s nimiž jsem mluvil? Vy přece věříte, že Mojžíš byl zbožný sluha Boží, a že jeho knihy jsou výroky Ducha svatého! Řcete, není toto dům Boží, ne sice souvěčný Bohu, ale přece dle svého způsobu věčný v nebi, kde marně hledáte střídání časů, poněvadž jich nenaleznete? Bytost totiž, která dosáhla dokonalého spojení s Bohem, jest povznesena nad veškeré rozměry a nade všechnu přehající čas.

„Jest tomu tak,“ odpovídají. Nuže, co tedy klamného nalzáte na všem tom, co mé srdce volalo k mému Bohu, slyšíc uvnitř hlas jeho chvály? Snad to, co jsem uvedl o beztvárné prahmotě, kde pro nedostatek tvaru nebylo pořádku? Kde však nebylo pořádku, nemohlo býti střídání časův. A přece i toto „skoro nic“ pokud nebylo docela ničím, bylo beze sporu od Toho, od něhož jest vše, co jakýmkoliv způsobem jest. Odpovídají: „Ani toho nepopíráme.“

HLAVA XVI.

POTÍRÁ ODPŮRCE PRAVDY.

Jen s těmi chci před Tebou mluvit, můj Bože, kteří vše to za pravé uznávají, o čem uvnitř mé mysli nemlčí Tvá pravda. Neboť, kteří to popírají, ať štěkají do libosti, až ohluší sami sebe; vynasnažím se je přemluvit, aby utichli a dovolili přístup Tvému slovu. Nebudou-li chtít a odmítnou-li mne, k Tobě volám, Bože můj, neodmlčuj se mně (ŽALM 27, 1)! Mluv pravdivě mému srdci, neboť jen Ty pravdu mluvíš. Nechám je, ať venku foukají prach do výše a házejí si písek do vlastních očí. Já však vstoupím dokořkem k tobě a zpívám Tobě píseň lásky, lkaje nevýslovným nářkem nad svým pozemským putováním, vzpomínaje na Jerusalema se srdcem k němu obráceným, na Jerusalema, svou vlast, Jerusalema, svou matku, a na Tebe, jejího Vládce, Osvěcovatele, Otce, Ochránce, Ženicha, svou čistou mocnou Rozkoš, nepomíjející Radost, zkrátka na nevýslovné Dobro, poněvadž jen Ty jsi nejvyšší, pravé Dobro. A neustanu vzdychati, dokud zbavě mne mé rozptýlenosti a ohyzdnosti, mě nepřijmeš, tak jak jsem, do klidu této přesladké matky, která uchvátila prvotiny mého srdce a ukazuje mně tyto pravdy, dokud mne nepři-

způsobíš pro tento mír a v něm na věky ne-utvrdíš, Bože můj, mé Slitování! Těm však, kteří tyto pravdy nepovažují za lež, kteří to Písmo svaté, jak je napsal Mojžíš, semnou mají v úctě, přiznávajíce mu nejvyšší vážnost, ač v některých maličkostech mu odporují, odpovídám: „Bože můj, Ty buď soudcem mezi mými vyznáními a jejich námitkami!“

HLAVA XVII.

RŮZNÝ VÝZNAM SLOV „NEBE I ZEMĚ“.

Namítají opravdu: „Ačkoliv tyto výklady jsou pravdivé, přece Mojžíš neměl na mysli toto dvě, když z vnuknutí Ducha svatého napsal: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.“ Slovem „nebe“ nechtěl označiti ony duchové, rozumné tvory, kteří stále patří na tvář Boží; ani slovem „země“ nechtěl označiti beztvárnou prahmotu.“ A co tedy? „Onen veleduch těmi slovy rozuměl právě to, co my jimi rozumíme.“ A co vy jimi rozumíte? Odpovídají: „Jménem nebe a země chtěl označiti všeobecně a krátce tento viditelný svět a potom vypočítáváním dnů celek tento takořka rozdělití v části, neboť tak se líbilo Duchu svatému, jemu vše to oznámiti. Vždyť lid, ke kterému mlu-

vil, byl tak nevzdělaný a smyslný, že mohl pochopiti jen viditelná díla Boží.“ Přisvědčují však nám úplně v tom, že jménem neviditelné a beztvárné země a tmy nad hlubinou může býti zcela vhodně rozuměna beztvárná prahmota, z níž v oněch šesti dnech bylo učiněno a roztríděno všechno viditelné tvorstvo, jež všichni znají.

Co však, kdyby někdo jiný namítl, že právě tato beztvárná hmota, právě tato směs všech věcí je nejprve označena slovem nebe a země, poněvadž z ní byl utvořen a dokonán tento viditelný svět se všemi bytostmi, jež se v něm jeví a jež často sami jmenujeme nebem a zemí?

A opětně, co by se mohlo namítnouti, kdyby jiný dokazoval, že sice slovem „nebe a země“ jest zcela vhodně nazváno veškeré viditelné a neviditelné stvoření a v těchto dvou slovech takofka zahrnuty veškeré bytosti, jež Bůh stvořil ve své moudrosti na počátku? Poněvadž však všechny tyto bytosti byly stvořeny z ničeho a ne z podstaty samého Boha, od níž se podstatně liší, majíce v sobě zárodek měnivosti — ať již trvá nezměněna jako u duchových bytostí, jež jsou chrámem Božím, nebo podléhá změně jako duše lidská a tělo — Písmo naznačilo společnou prahmotu všech věcí viditelných i neviditelných, dosud beztvárnou,

ale všech útvarů schopnou, z nichž mělo povstati viditelné a neviditelné, v obou případech však dokonalé tvorstvo, označené slovy „nebe a země“. To však bylo míněno s tím rozdílem, že slovy „země neviditelná a beztvárná“ nutno rozuměti prahmotu tělesnou, dosud neomezenou žádným tvarem, „tmou však nad hlubinou“ prahmotu duchovou, dokud její pohyblivá měnivost nebyla odkázána do patřičných mezí a neobdržela světla od věčné Moudrosti.

Konečně mohl by někdo říci: Slova „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“ znamenají ovšem souhrn viditelných a neviditelných tvorů, ne však v jejich úplné dokonalosti, nýbrž jen jako v beztvárném zárodku; znamenají hrubou, útvaru schopnou hmotu budoucích bytostí smíšených a dosud nerozlišených vlastnostmi a tvary, které vzhledem k pořádku, který mají mezi sebou, se nazývají nebem a zemí; nebe značí bytosti duchové, země bytosti tělesné.

HLAVA XVIII.

PÍSMO PŘIPOUŠTÍ VÍCE SMYSLŮ.

Vše to vyslechnuv a dobře uváživ, nechci dále šířiti sporu; není to k ničemu užitečné,

jen ke zkáze posluchačů (2. TIM. 2, 14). Zákon však jest dobrý k poučení, užívá-li se ho dobře, neboť jeho účelem jest láska, vycházející z čistého srdce a dobrého svědomí a víry nelíčené (1. TIM. 1, 5). Mistr náš zajisté ví, na kterých příkázáních záleží veškerý zákon a proroci (MAT. 22, 40). A co mně škodí, Bože můj, co mně škodí, Světlo mých očí, když vroucně vyznávám pravdu, že tato slova připouštějí různý výklad, který vždy jest pravdivý? Co pravím mně škodí, hájí-li někdo jako pravý smysl Mojžíšův, úplně odporující smyslu, který já hájím?⁹⁸ Čteme-li nějakou knihu, snažíme se všichni vyzkoumat a pochopiti, co chtěl říci spisovatel. Věříme-li, že jest věrohodným, varujeme se připisovati mu něco, co pokládáme za nepravdivé. Když se tedy někdo snaží při výkladu Písma svatého nalézt ten smysl, který tam vložil pisatel, což nám zlého, o Světlo všech pravdivých duší, že tam nalézá smysl, který mu Ty ukazuješ jako správný, ač odporuje smyslu pisatele, který měl v úmyslu říci pravdu, třebaže poněkud jinak?

HLAVA XIX.

ZŘEJMÁ A JASNÁ PRAVDA.

Jest pravda, Pane, že jsi stvořil nebe a zemi; jest pravda, že Počátek jest Tvá Moudrost, v níž jsi vše stvořil. Dále jest pravda, že tento viditelný svět se skládá ze dvou dílů, totiž z „nebe a země“ a že v těchto dvou slovech jest zahrnuto veškeré tvorstvo. Jest pravda, že vše měnitelné vzbuzuje v nás jakousi představu beztvárnosti, která jest schopna útvaru, změny a střídání. Jest pravda, že času nepodléhá bytost měnitelná sice dle své přirozenosti, neměnitelná však těsným spojením s neměnitelnou bytostí. Jest pravda, že beztvárnost, toto „skoro nic“ nepodléhá časovým proměnám. Jest pravda, že hmota, z níž povstává nějaká věc, může míti v obrazné mluvě již jméno věci samé; proto mohla býti nazvána nebem a zemí jakákoliv beztvárná prahmota, z níž povstalo nebe a země. Jest pravda, že ze všeho stvořeného nic není bližší beztvárnosti než země a hlubina. Jest pravda, že nejen vše, co bylo učiněno a utvořeno, nýbrž i vše, co jest schopno stvoření a úpravy, jest dílem Tvým, o svrchovaný Pane všehomíra! Jest pravda, že všechno, co z beztvárnosti přechází v nový útvar, jest napřed beztvárné a potom teprve přijímá tvar.

HLAVA XX.

RŮZNÝ VÝKLAD SLOV: NA POČÁTKU STVOŘIL . . .

Ze všech těchto správných výpovědí, o nichž nepochybuji ti, jimž Tvá milost osvětila mysl a kteří pevně věří, že služebník Tvůj Mojžíš mluvil v Duchu pravdy, každý si bře výklad dle svého vkusu.

První praví: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi;“ t. j. Bůh stvořil v souvěčném Slově bytosti rozumem a smysly opatřené čili bytosti duchové a tělesné.

Druhý praví: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi;“ t. j. Bůh stvořil v souvěčném Slově celý tento hmotný svět se všemi viditelnými a známými bytostmi, jež obsahuje.

Třetí praví: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi;“ t. j. Bůh stvořil v souvěčném Slově beztvárnou prahmotu tvorstva duchového a tělesného.

Čtvrtý praví: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi;“ t. j. Bůh stvořil v souvěčném Slově beztvárnou prahmotu tělesného tvorstva, v níž byly smíšeny nebe a země, které v nynějším vesmíru vidíme oddělené a uspořádané.

Pátý praví: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi;“ t. j. hned v prvopočátku svého tvoření učinil Bůh beztvárnou prahmotu, v níž

byly smíšeny zárodky nebe a země, které utvořené z ní vynikly a nyní jsou zřejmé se vším tvorstvem, které jest na nich.

HLAVA XXI.

RŮZNÝ VÝKLAD SLOV: ZEMĚ BYLA NEVIDITELNÁ
A BEZTVÁRNÁ.

Taktéž jest tomu při výkladu následujících slov. Ze všech správných výkladů první si vybírá tento: „Země byla neviditelná a beztvárná a tma byla nad hlubinou,“ t. j. ona tělesná hmota, kterou stvořil Bůh, byla hmota všech věcí tělesných, ale dosud bez tvaru, pořádku a světla.

Druhý praví: „Země byla neviditelná a beztvárná a tma byla nad hlubinou,“ t. j. vše to, co se nazývá nebem a zemí, bylo dosud beztvárnou a temnou hmotou, z níž mělo býti utvořeno hmotné nebe a hmotná země se vším, co se na nich jeví našim smyslům.

Třetí praví: „Země byla neviditelná a beztvárná a tma byla nad hlubinou,“ t. j. onen celek, jenž se nazývá nebem a zemí, byl dosud beztvárnou a temnou hmotou, z níž mělo býti utvořeno nebe duchové, které se jinde nazývá nebem nebes, a země, totiž veškerá hmotná pří-

roda, kterýmžto jménem rozumí se i toto naše tělesné nebe nad námi, celkem tedy viditelný a neviditelný svět.

Čtvrtý praví: „Země byla neviditelná a beztvárná a tma byla nad hlubinou,“ t. j. nebem a zemí, které Bůh stvořil na počátku, není ona beztvárnost, kterou Písmo svaté hned nazývá „zemí neviditelnou a beztvárnou a tmou nad hlubinou“ — poněvadž vše to bylo již dříve — nýbrž byla to hmota, z níž Bůh utvořil nebe a zemi, totiž bytosti duchové a tělesné.

Pátý praví: „Země byla neviditelná a beztvárná a tma byla nad hlubinou,“ t. j. něco beztvárného jako prahmota již bylo a z ní, jak praví Písmo, stvořil Bůh nebe a zemi: celý totiž vesmír rozdělený ve dvě veliké části, hořejší a dolejší, s veškerým tvorstvem, které jest na nich.

HLAVA XXII.

BŮH STVOŘIL VÍCE VĚCÍ, O NICHŽ GENESE MLČÍ.

Snad se někdo pokusí seslabiti tyto dva poslední názory touto námitkou: „Nemá-li se ona beztvárná hmota rozuměti slovem „nebe a země“, tedy bylo něco, čeho Bůh nestvořil a z čeho teprve učinil nebe a zemi: neboť ani

Písmo nepřipomíná, že tu prahmotu stvořil Bůh, nepřipustíme-li, že jest označena jménem „nebe a země“, nebo pouhým slovem „země“, když bylo řečeno: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi,“ takže označují-li následující slova „Země byla neviditelná a beztvárná“ beztvárnou prahmotu, nemůžeme si přece mysliti žádnou jinou beztvárnou prahmotu, než tu, kterou stvořil Bůh v tom, o čem bylo napsáno: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.“

Ale obhájcí těchto dvou posledních názorů odpovídají: „Neupíráme, že ona beztvárná prahmota byla od Boha stvořena, od něhož všecko dobře bylo učiněno. Jako totiž tvrdíme, že co obdrželo určité bytí a tvar, jest lepší než to, co jest beztvárné; tak rovněž tvrdíme, že to, co jest schopno přijmouti určité bytí a tvar, jest sice méně dobré, ale přece jest dobré. Písmo ovšem nepřipomíná, že Bůh stvořil tuto beztvárnou prahmotu, jako nepřipomíná mnoho jiných věcí, na př. stvoření cherubínův a serafínův a ostatních andělů, jež apoštol výslovně jmenuje: Trůnové, panstva, knížatstva, mocnosti (KOLOS. 1, 16), které přece Bůh zřejmě stvořil.

Anebo, je-li vše obsaženo ve slovech „Stvořil nebe a zemi,“ co řekneme o vodách, nad nimiž se vznášel Duch Boží? Jsou-li zahrnuty

ve slově „země“, jak možno potom slovem „země“ rozuměti beztvárnou prahmotu, vidíme-li na ní tak krásné vody? Anebo je-li tomu přece nutno tak rozuměti, proč bylo napsáno, že z těže beztvárné prahmoty byla utvořena obloha a nazvána „nebem“, a nebylo napsáno, že byly učiněny vody? Kromě toho, ty vody přece nebyly ani beztvárné ani neviditelné, poněvadž tak krásně plynuly. A jestliže onu krásnou podobu obdržely tehdy, když Bůh pravil: „Shromážděte se vody, které jsou pod nebem“ — takže toto splnutí jim dalo tak krásnou podobu, co říci o vodách, které jsou nad nebem? Neboť jsouce beztvárné, nezasloužily by zaujímati tak vyvýšeného místa, a vůbec není napsáno, kterým výrokem byly utvořeny.

Proto mlčí-li Genese, o stvoření některých bytostí Bohem, což ani upřímná víra, ani zdravý rozum nemůže uváděti v pochybnost: kdo potom — ne-li nějaký pošetilec — osmělí se tvrditi, že vody jsou souvěčné Bohu, poněvadž Genese mluví sice o nich, ale nemluví, kdy byly stvořeny? Konečně, proč bychom nemohli přijmouti za pravé to mínění, že i ta prahmota, kterou Písmo svaté nazývá „zemí neviditelnou a beztvárnou a tmou nad hlubinou,“ byla od Boha z ničeho stvořena a proto

mu není souvěčná, ač Písmo opominulo udati, kdy byla stvořena?

HLAVA XXIII.

RŮZNÁ MÍNĚNÍ VE VÝKLADU PÍSMÁ.

Vyslechnuv to a dobře uváživ, pokud to připouštěla slabost mé chápavosti, kterou vyznávám Tobě, můj Bože, a Ty ji dobře znáš; vidím, že mohou povstati dva různé názory při posuzování spisů Tvých pravých věrovestů: jeden o pravdivosti líčených věcí, druhý v úmyslu pisatele. A opravdu; jest něco jiného tázati se, co jest pravdou při stvoření, něco jiného opět, co chtěl Mojžíš, tak výtečný sluha Tvé víry, čtenáři nebo posluchači označiti svými slovy. Co se týče prvního druhu, ať odstoupí ode mně všichni, kteří vydávají blud za pravdu. Co se týče druhého, ať odstoupí ode mne všichni, kteří se domnívají, že Mojžíš lhal. Chci se však připojiti k těm a s těmi se kochati v Tobě, kteří se obcerstevují Tvou pravdou v hojnosti lásky; společně chceme přistoupiti ke slovům Tvého Písma a v něm hledati Tvou vůli skrze vůli Tvého sluhy, který nám ji svým perem oznámil.

HLAVA XXIV.

PÍSMO JEST PRAVDIVÉ, I KDYŽ OBTÍŽNÉ.

Avšak mezi tolika různými a při tom pravdivými výklady, jež se mohou dáti při rozboru oněch slov, kdo může s plnou jistotou tvrditi: „Tento byl úmysl Mojžíšův, tento jest smysl jeho líčení?“ Kdo může tvrditi s touže otevřeností, že takové pojetí odpovídá pravdě a skutečnosti, ať to myslil Mojžíš jakkoliv?

Hle, Bože můj, já Tvůj sluha, jenž jsem Ti slíbil obětovati svá vyznání v tomto spise, Tebe vroucně prosím, abych dle milosrdenství Tvého mohl splniti svůj slib! Viz mne, jak pravím pln jistoty: „Stvořil jsi ve svém nezměnitelném Slově všechny věci viditelné i neviditelné.“ Mohu však se stejnou jistotou tvrditi, že Mojžíš měl jen to na mysli, když napsal: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi?“ Nemohu; neboť jako ono jistě vidím ve světle Tvé pravdy, tak nevidím v jeho duši, že právě to myslil, když tato slova psal. Mohl přece při slově „Na počátku“ mysliti jen začátek tvůrčího díla a při slovech „nebe a země“ bytosti duchové a tělesné, ne sice v úplné dokonalosti, nýbrž jen jako v zárodku.

Vidím sice, že obojí tento smysl může se připustiti s plnou pravdou; nevidím však, kte-

rý smysl měl Mojžíš na mysli. A přece ať ten velikán měl na mysli při psaní některý z uvedených výkladů, neb jiný výklad zde neuvedený, nepochybují ani v nejmenším, že pravdu znal a vhodně ji vyjádřil.

HLAVA XXV.

OBTÍŽNÝ VÝKLAD GENESE.

Ať mne již nikdo neobtěžuje tvrzením: „Co ty tvrdíš, není míněním Mojžíšovým, nýbrž co já pravím!“ Kdyby alespoň řekl: „Odkud víš, že míněním Mojžíšovým bylo, co ty nalézáš v jeho slovech?“ bez odmluvy musil bych to přijmouti. Snad bych dal tutéž odpověď jako dříve; snad obšírnější, kdyby byl úsilovněji naléhal. Praví-li však: „Co ty tvrdíš, není míněním Mojžíšovým, nýbrž co já tvrdím,“ a zároveň při tom nepopírá, že obojí naše mínění jest pravé: pak, o Živote chudých, Bože můj, v jehož lůně není rozporu, vlej mně do srdce hojnou umírněnost, abych trpělivě snesl ty, kteří nemluví tak, poněvadž jsou naplněni Tvým Duchem a četli v srdci Tvého sluhy, co hlásají, nýbrž poněvadž jsou plni pýchy. Neznají ani Mojžíšova mínění, ale ulpívají na svém mínění, ne proto, že jest pravdivé, nýbrž že jest jejich. Jinak by i jiné pravé mí-

nění stejně milovali, jakož i já miluji jejich mínění, pokud jest pravdivé, ne proto, že jest jejich, nýbrž proto, že jest pravdivé. Uznávají-li však to mínění, protože jest pravdivé, pak jest jejich i mé, protože pravda jest společným majetkem všech, kteří ji milují.

Naprosto však odmítám a nemiluji tvrzení, že mé mínění není míněním Mojžíšovým, nýbrž mínění jejich: poněvadž i kdyby tomu tak bylo, vychází jejich smělé tvrzení ne z vědomosti, nýbrž z drzosti; nezplořilo ho přesvědčení, nýbrž nadutost. A proto jsou, Pane, Tvé soudy tak strašné, protože pravda není majetkem mým, ani druhého, ani třetího, nýbrž společným majetkem všech nás, jež povoláváš k účasti na ní, přísně nás napomínaje, abychom ji nepovažovali za soukromé vlastnictví, nechceme-li z ní býti vyloučení. Každý zajisté, kdo uchvacuje pro sebe, co jsi dal ke společnému užívání, a chce nazývat svým, co jest společným majetkem všech, bude ze společného majetku odkázán na svůj majetek, t. j. od pravdy ke lži. Kdo totiž mluví lež, z vlastního mluví (JAN 8, 44).

Pozoruj, o nejlepší Soudce, Bože, Ty pouhá Pravdo, pozoruj, co odpovím tomuto odpůrci! Slyš mne, neboť mluvím před Tebou a bratry svými, kteří se řídí zákonem, jehož

cílem jest láska! Slyš mne a viz, je-li Ti libo, co mu odpovím. Táže se ho bratrsky a klidně: „Jestli oba vidíme, že jest pravda, co ty pravíš, a jestli oba vidíme, že jest pravda, co já pravím, kde, prosím tě, to vidíme? Zajisté ani já v tobě, ani ty ve mně, nýbrž oba to vidíme v nezměnitelné Pravdě, která vládne nad našimi myslmi. Nemáme-li tedy sporu o tomto světle Boha, našeho Pána, proč se máme přítí o myšlenku člověka, kterou přece nemůžeme tak viděti, jako vidíme nezměnitelnou Pravdu? I kdyby sám Mojžíš se nám ukázal a řekl: „Má myšlenka byla tato,“ ani bychom na jeho myšlenku nepatřili, nýbrž prostě mu uvěřili.

Proto se varujme, abychom proti pravidlu: „Nic nad to, co jest psáno“ pro jiného se nenadýmali jeden proti druhému (I. KOR. 4, 6); spíše milujme Pána Boha svého z celého srdce svého a z celé duše své a ze vši mysli své, a bližního svého jako sebe samého (MATOUŠ 22, 37). Nevěříme-li však, že základem všeho, co ve svých knihách napsal Mojžíš, jsou tato dvě přikázání lásky, činíme Boha lhářem, poněvadž soudíme jinak o mysli svého spoluslužebníka, než on učil. Viz tedy, jak jest zpozdilé při takovém množství pravdivých výkladů tvrdošíjně dokazovati o těchto slovech: „Mojžíš měl úmysl vyjádřiti toto a

nic jiného,“ a neblahými hádkami urážeti tu lásku, jež byla sama původkyní všech jeho slov, která se snažíme vysvětliti.

HLAVA XXVI.

JEST MOŽNO VYKLÁDATI TATÁŽ SLOVA RŮZNÝM
ZPŮSOBEM.

A přece, Bože můj, Slávo mé pokory, Ty Zotavení v mém utrpení, jenž slyšíš má vyznání a odpouštíš mé hříchy, poněvadž mně poroučíš milovati svého bližního jako sebe samého, nemohu uvěřiti, že Mojžíš obdržel od Tebe méně schopností, kterých bych si já přál a od Tebe pro sebe žádal, kdybych se byl narodil v tom čase jako on, a kdybys mne býval k tomu povolal, abych srdcem a jazykem svým sloužil šíření Tvého Písma, jež mělo tolik prospěti všem národům a dosáhnouti v celém světě takové vážnosti, že překonalo veškerá nepravá a pyšná učení.

Kdybych tedy byl býval Mojžíšem — všichni totiž pocházíme z téhož prachu, a co jest člověk, když si ho nevšímáš (ŽALM 8, 5) — opakuji, kdybych tehdy byl býval Mojžíšem a od Tebe bylo mně uloženo napsati knihu Genesis, chtěl bych, aby mně byla propůjčena ta-

ková moc výmluvnosti a taková schopnost upravití řeč, aby ani ti, kteří doposud nemohou pochopiti způsob stvoření, neodmítli mých slov jako převyšujících jejich chápavost, a zároveň, aby ti, kteří je již poznati mohou, v oněch málo slovech sluhy Tvého nepostrádali žádné z pravd, na niž by přemýšlením mohli přijíti; kdyby tedy ve světle pravdy jeden dospěl k jednomu výkladu, druhý ke druhému, aby každý měl v těchže slovech důvod pro svůj výklad.

HLAVA XXVII.

NEJLÉPE JEST ČERPATI ZE ZDROJE.

Jako totiž pramen, který mnohým potokům poskytuje možnost plynouti v další kraje, sám na svém místě jest hojnější, než kterýkoliv z potoků oněch, kteří plynouce mnohými krajinami, vycházejí z jednoho pramene, tak podává i vypravování Tvého proroka, vydatný to pramen pro mnohé budoucí vykladatele, svou prostou mluvou proudy jasné pravdy, z nichž každý dlouhými a vážnými úvahami může naléztí pravdu, jeden tu, druhý onu.

Některí lidé totiž, čtouce nebo slyšíce tato slova, představují si Boha jako člověka, anebo

jako nějakou bytost obdařenou nesmírnou mocí, která náhlým konem své vůle stvořila mimo sebe a na dvou různých místech nebe a zemi, dvě ohromná tělesa, jedno nahoře, jedno dole, jež obsahují veškeré tvorstvo. A když slyší: „Rekl Bůh: Staň se! a stalo se,“ myslí, že slova ta začala a přestala, zněla v čase a dozněla, a když dozněla, že hned se stalo, co Bůh přikázal. Tak snad si to představují dle svého obvyklého poznání smyslového. Ti jsou jako děti, kterým se Písmo přizpůsobuje, snižujíc se tak k prosté řeči jako do mateřského klínu přijímajíc jejich slabost; tak se v nich staví budouva spásy skrze víru, kterou věří a mají za pravé, že Bůh stvořil všechny bytosti, které vidí kolem sebe v podivuhodné rozmanitosti. Ale jestli některé z těchto dětí, pohrdajíc prostou mluvou Písma, v domýšlivé nadutosti se nahne z nebezpečné kolébky, ach jak nešťastně upadne! Smiluj se, Pane Bože, aby kdo jde cestou, nepošlapal to holé ptačátko, a sešli svého anděla, aby je zpět vložil do hnízda, aby tam žilo, až se naučí létat.

HLAVA XXVIII.

RŮZNÉ NÁZORY UČENCŮ NA PÍSMO.

Jiní však, pro něž tato řeč není již hnízdem, nýbrž stinnou zahradou, vníží vidí skryté ovoce, radostně přilétají, švitoříce je hledají a trhají. Čtouce totiž nebo slyšíc tato slova, již uznávají, že Ty, Bože, svou věčnou nezměnitelnou bytostí převyšuješ veškeré časy minulé i budoucí a že není v časném stvoření, čeho Ty bys neučinil. Uznávají, že Tvá vůle neliší se naprosto od Tvé bytosti, a že jsi nestvořil všech věcí změnou své vůle nebo novým jejím konem; že jsi jich nestvořil ze své podstaty, svého dokonalého obrazu, pravzoru všeho, nýbrž z ničeho, Tobě se nepodobající a beztvárné, schopné však přijmouti každý tvar, vzatý z Tvého obrazu. Uznávají, že stvořené věci, obrazejíce se k Tobě samému dle schopnosti své, odpovídající jejich individualitě, jsou všechny dobré, ať již zůstávají blízko Tebe, nebo postupně se od Tebe vzdalují časem i prostorem, působí nebo na sobě nalézají nádherný soulad vesmíru, tak výmluvně svědčící o Tvé kráse. Vidí to vše a radují se ve světle Tvé pravdy, pokud jen mohou.

A jeden z nich obrací pozornost ke slovům: „Na počátku stvořil Bůh,“ a za počátek po-

JAK MŮŽE BYTI NĚCO „DŘÍVE“.

Avšak kdo slova: „Na počátku stvořil“ přímá ve smyslu „Nejprve stvořil“, nemůže se pravdě přiblížit jen tehdy, rozumí-li nebem a zemi jen prahmotu nebo a země, a sice všechny toho duchového i tělesného stvoření. Neboť kdyby chtěl jimi rozumětí všskercé tvorstvo již uspořádané, právě bychom se ho mohli tázati: „Jestli Bůh to stvořil nejprve, co stvořil potom?“ Jisto jest, že po stvoření všchomíra něčeho nenalezne a bude nucen slyšeti nepohodlnou otázku: „Jak možno říci, že toto učinil nejprve, když potom nic více nebylo stvořeno?“ Jest pravda, že obříz zmizí, odpoví-li: Nejprve byla stvořena beztvárná prahmota a potom uspořádána, je-li s to rozlišiti, co předchází věčnosti, co časem, co původem. Věčnosti jako Bůh předchází vše; časem jako květ ovoce, cílem jako ovoce květ, původem jako zvuk předchází zpěv. Z těchto čtyř případů, první a poslední jsou velmi těžko pochopitelné, oba prostřední pak velmi lehké. Neboť jest to příliš řídká a nesmírně obtížná možnost pozorovati, Panč, T'vou neměnitelnou věčnost, která tvoří věci změně podobeně a proto jest před nimi.

kláda T'vou Moudrost, která skutečně k nám mluví. Jiný pak uvažuje o týchž slovech a za počátek považuje začátek tvoreni a vykláda slova: „Na počátku stvořil Bůh“ takto: Nejprve Bůh stvořil. A z těch, kteří slovem počátek rozumějí Moudrost, v níž jsi stvořil nebo a zemi, jeden „nebem a zemi“ rozumí hmotu schopnou vytvořiti nebo a zemi; druhý nebo a zemi již utvořené a rozdělené; třetí rozumí slovem „nebo“ dokonalé bytosti duchové, slovem pak „země“ beztvárnou prahmotu. Avšak i ti, kteří slovem nebo a země rozumějí beztvárnou prahmotu, z níž mělo býti utvořeno nebo a země, všichni jí nevykládají stěně; jeden v ní vidí společný začátek duchových i tělesných bytosti, druhý pak jen zároveň hmotného světa, jehož ohromné lano pomocí všechy hotové viditelné bytosti. Rovněž ti, kteří „nebem a zemi“ na tomto místě rozumějí již bytosti dokonalé a uspořádané, nesouhlasí vespolek; jedni v ně zahrnují bytosti viditelné i neviditelné, jiní pouze viditelné, totiž nebo začáti světem a zemi pokrytou tmou a vše, co jest na nich.

Potom, kdo jest tak bystrého ducha, aby bez velikého namáhání mohl pochopiti, jak jest zvuk dříve než zpěv? To lze pochopiti jenom tak, že zpěv jest zdokonalený zvuk; něco ovšem může býti nedokonalé; co však není, nemůže býti zdokonaleno. Je-li tedy zvuk hmotou a zpěv tvarem, jest zvuk před zpěvem. Tak jest každá látka dříve než to, co se z ní vytvoří; není však dříve nějakou svou činností, poněvadž jest nečinná. Ale v tomto uvedeném případě nepředchází časem zvuk zpěv, neboť napřed nevydáváme zvuky nesouzvučné beze zpěvu, abychom je potom dle pravidel zpěvu upravili a složili, jako ze dřeva hotovíme skříň, nebo ze stříbra nádobu. Takové hmoty i časem předcházejí předměty z nich vyrobené. Tomu však při zpěvu tak není, neboť slyšeti zpěv jest slyšeti jeho zvuk, poněvadž zvuk nezní napřed nesouzvučně, aby se potom upravil ve zpěv.

Zvuk totiž, ať zazní jakkoliv, hned pomíjí a nezbyvá z něho nic, co by se dalo upravit v umělý zpěv. Zpěv tedy záleží ve zvuku a zvuk jest hmotou zpěvu, neboť zvuk sám se mění ve zpěv. Proto, jak jsem řekl, dříve jest hmota zvuku než tvar zpěvu, ne však jako jeho příčina účinná. Zvuk totiž není původcem zpěvu, nýbrž závisí na duši, která jej

pak vyluzuje pomocí tělesných orgánů. Také není dříve časem, neboť zaznívá současně se zpěvem; rovněž není dříve cílem, neboť není dříve zvuk než zpěv, pokud totiž zpěv není pouhý zvuk, nýbrž zvuk melodicky zladený. Ale dříve jest původem, poněvadž se netvoří zpěv, aby byl zvukem, nýbrž tvoří se zvuk, aby z něho povstal zpěv.

Kdo může, ať dle tohoto příkladu pochopí, že pralátka všech věcí dříve učiněna byla a nazvána nebem a zemí, poněvadž z ní bylo utvořeno nebe a země. Ne ovšem dříve časem, neboť teprve útvary věcí přinesly s sebou čas; ona však byla beztvárná a teprve v čase zároveň s nebem a zemí pozorována býti mohla. A přece nemůžeme o ní mluvit, než když si myslíme, že i časem byla dříve, ač co do ceny jest na posledním místě. Každá beztvárnost jest totiž nesmírně nižší, než věc, tvarem opatřená; musí však jí předcházeti věčnost Stvořitele, který ji stvořil z ničeho, aby z ní mohl něco utvořiti.

HLAVA XXX.

VÝKLAD PÍSMÁ MUSÍ SE DÍTI S LÁSKOU.

Kéž sama Pravda zanese soulad do této různosti pravdivých názorů! A kéž se smiluje nad námi Bůh náš, aby nám cílem zákona byla láska z čistého srdce a dobrého svědomí (1. TIMOT. 1, 5). Proto, táže-li se mne někdo, který z těchto názorů byl názorem Mojžíšovým, nebyla by tato kniha knihou mých vyznání, kdybych upřímně nevyznal: „Nevím.“ A přece vím, že tyto názory jsou správné, vyjímaje ony smyslné názory, o nichž jsem již pronesl svůj úsudek.

A přece nechať tyto děti plné dobré vůle nebojí se těchto slov Tvého Písma, slov tak hlubokých, plných prostoty a slov tak nemnohých, bohatých obsahem! My však, kteří dle mého přesvědčení slova ta správně chápeme a vykládáme, milujme se vespolek a milujme rovněž Tebe, svého Boha, Zřídlo pravdy, jestli ovšem nečizníme po pošetilostech, nýbrž po pravdě! Zároveň Tvého sluhu, Tvým Duchem naplněného, pisatele této knihy tak ctěme, abychom věřili, že on při spisování osvědčen Tebou měl zvláště ten smysl na mysli, který zasluhuje první místo i jasným podáním pravdy i hojností užitku.

HLAVA XXXI.

PŘIJÍMEJME PRAVDU, AŽ JI HLÁSÁ KDOKOLIV!

Tvrdí-li tedy někdo: „Názor Mojžíšův shoduje se s mým názorem“ a druhý: „Nikoliv — on jest mého názoru,“ mám za to, že bych mohl vhodně říci: „Jsou-li oba názory správné, proč nemohou býti oba Mojžíšovy?“ A podobně řekl bych o třetím, čtvrtém, ano o jakémkoliv názoru, pokud obsahuje pravdu vyjádřenou těmito slovy. Proč nelze připustiti, že všechny tyto názory byly známy tomu velikému služebníkovi, skrze něhož jediný Bůh přizpůsobil Písmo svaté chápavosti mnohých lidí dle různých sice, ale pravdivých výkladů?

Já alespoň pravím bez obavy z upřímného srdce: „Kdybych měl něco napsati, co by požívalo svrchované vážnosti, chtěl bych to raději napsati tak, aby má slova obsahovala všechnypravdivé výklady, ježby komukoliv přišly na mysl, než omeziti se na jediný správný názor, vylučující každý jiný názor, jenž by mne urážel svou nesprávností. Nechci však, Bože můj, se tak přenáhliti, abych se domníval, že ten veliký muž si od Tebe nezasloužil této odměny. Ano, když psal tato slova, měl na mysli vše to správné, co jsme dosud našli, ano i ty pravdy, jež jsme dosud nemohli neb nemůže-

me v nich naléztí, které však přece mohou v nich býti nalezeny.

HLAVA XXXII.

ZJEVENÁ PRAVDA.

Konečně, Pane, jenž jsi Bůh a ne tělo a krev, i kdyby člověk něco méně chápal, zda Tvému dobrému Duchu, jenž mne uvede do země živých (ŽALM 142, 10), mohlo býti neznámo, co jsi chtěl těmito slovy oznámiti pozdějším čtenářům, i když ten, jenž je pronesl, měl na mysli jeden ze mnohých správných výkladů? A je-li tomu tak, pak ovšem jeho výklad vyniká nade všechny ostatní. Ale Ty, Pane, dej nám poznati právě tento jeho názor, neb jakýkoliv jiný správný, aby mne neoklamal blud, nýbrž abys Ty mne pásl, ať mně již oznámíš názor, který měl Tvůj věrný sluha, nebo na základě těch slov názor jiný.

Hle, Pane Bože můj, jak mnoho jsem napsal o těchto několika slovech, jak mnoho! Jak by takto vystačila má síla a můj čas k výkladu celého Písma Tvého? Dej mně tedy, abych o tom svá vyznání zkrátil a ze mnohých názorů, které se naskytly neb naskytnou mé mysli, si vybral dle Tvého vnuknutí jeden pravý, jistý, správ-

ný názor! Obdař mne takovou věrností v mých vyznáních, abych, připadnu-li na názor Tvého věrného sluhy, snažil se jej vyložiti nejlépe a nejsprávněji. Nebude-li však mně to dopřáno, uděl mně nicméně, abych vyjádřil to, co mně jeho slovy chce říci Tvá Pravda, ta Pravda, která i Mojžíšovi sdělila, co chtěla.

KNIHA TŘINÁCTÁ

Dobrotivost jediného Boha stvořila každou věc ve svém způsobu dokonalou. První slova Genese označují Nejsv. Trojici a vlastnosti Ducha svatého. Celé stvoření vzato alegoricky značí podivuhodný řád, kterým Bůh chtěl založiti a posvětit svou církev.

HLAVA I.

VZÝVÁ BOHA NESMÍRNÉ DOBROTY.

Vzývám Tebe, Bože můj, mé Milosrdenství, jenž jsi mne stvořil a nezapomněl na mne, když jsem já zapomněl na Tebe! Zvu Tě do své duše, abys roznítě v ní touhu, sám po sobě připravil ji ku přijetí sebe. Neopouštěj mne nyní, když Tě vzývám, který jsi mne svou dobrotivostí předešel, než jsem Tebe vzýval, a opětovně různými způsoby nabádal, abych z dálky Tě slyše, se obrátil a odpověděl k Tvému volání.

Neboť Ty jsi, Pane, shladil veškeré mé nepravosti, abys nepotrestal rukou, jež se proti Tobě zdvihly, a předešel jsi veškeré mé dobré skutky, abys mne odměnil svými rukama, ji-

miž jsi mne utvořil, neboť Ty jsi byl přede mnou. Nebyl jsem ani jako bytost, které bys dal, aby byla; a hle, přece jsem z dobrotivosti Tvé, předcházející vše, k čemu až čeho jsi mne stvořil. Ty jsi mne nepotřeboval a já nejsem takovým, abych Ti mohl býti k užitku, můj Pane a Bože! Mám Ti sloužiti, ne však proto, jako bys byl unaven svou činností; mám Ti prokazovati poctu, ne však proto, jako by bez mé poslušnosti ochabovala Tvá moc; mám Tě ctíti, ne však proto, jako bys bez mé oslavy zůstal neoslaven, jako zůstává nevzdělanou země, které člověk nevzdělává. Nikoliv, mám Ti sloužiti a Tebe ctíti, abych byl blažen Tebou, který jsi mne určil pro blaženost.

HLAVA II.

DOBROTA BOŽÍ JEST PŮVODKYNÍ TVORSTVA.

Z plnosti Tvé dobrotivosti zajisté trvá tvorstvo Tvé, aby nechybělo dobro, jež mohlo býti Tebou stvořeno, ač Ti nebylo užitečným ani Tobě rovným.

A vskutku, co si od Tebe zasloužilo nebe a země, které jsi stvořil na počátku? Jakých zásluh si získaly o Tebe duchové a tělesné bytosti, jež jsi stvořil ve své moudrosti? Ať mně

řeknou, čím si zasloužily, aby od ní obdržely své začátečné a beztvárné bytí, každá dle svého druhu buď duchové nebo tělesné, ty bytosti naprosto neuspořádané a Tobě nepodobné. Jsou však přece více méně cenné; neboť duchová beztvárnost vyniká nad uspořádané tělo a tělesná beztvárná věc jest lepší, než pouhé nic. V tomto začátečním stavu byly by zůstaly závislými na Tvém Slově, kdyby tímž Slovem Tvým nebyly povolány ke Tvé jednotě a dle toho tak uspořádány, že byly vesměs velmi dobré! A to vše jenom skrze Tebe, Nejvyšší Dobro!

Cím si od Tebe zasloužily, aby byly alespoň beztvárné, když bez Tebe nemohly být ani takové? Jakých zásluh si o Tebe získala prahnota, aby byla třeba jen neviditelná a beztvárná? Vždyť by nebyla ani takovou, kdybys jí nebyl utvořil! Poněvadž tedy vůbec nebyla, nemohla si od Tebe zasloužit, aby byla. A nebo jakých zásluh si o Tebe získalo duchové tvorstvo ve svém počátku, aby alespoň ve tmě se vlnilo, podobno propasti a proto Tobě nepodobno, kdyby tímž Slovem nebylo obráceno k počátku, který je stvořil, a jím osvíceno stalo se světlem alespoň podobným Tvému obrazu, i když ne jemu rovným? Jako totiž u těla není totéž býtí a býtí krásným, poněvadž

by pak nic nebylo ošklivým: také u ducha není totéž žítí a moudře žítí, poněvadž by jeho moudrost byla nezměnitelná. Ano, štěstím jeho jest býtí Bohu blízko (ŽALM 72, 28), aby to světlo, které obdržel obrácením se k Tobě, neztratil odvrácením se od Tebe a neupadl do života podobného temné propasti. Vždyť i my, kteří jsme dle duše bytostí duchovou, odvrátivše se od Tebe, svého Světla, byli jsme po nějakou dobu v onom životě tmou a dosud trpíme zbytky své zaslepenosti, dokud milostí Tvého Jenorozeného se nestaneme spravedlností Tvou jako nejvyšší hory (ŽALM 35, 7). Propadli jsme zajisté Tvým soudům, které jsou jako nejhlubší moře.

HLAVA III.

VŠE MÁ SVŮJ PŮVOD V MILOSTI BOŽÍ.

Co jsi však na počátku stvoření řekl: „Budiž světlo! I stalo se světlo,“ ne bezdůvodně obracím na duchové bytosti; měly zajisté již jakýs takýs život, který byl schopen osvícení. Jako však napřed neměly žádného práva na takový život, který by mohl býtí osvícen: tak i když už byly si nezasloužily, abys je osvítil. Neboť jejich beztvárnost by se Ti byla nelíbila,

kdyby se neproměnila ve světlo, ne proto, že sama byla tím osvětlujícím světlem, nýbrž osvěceným, které zírá na světlo osvěcující a jest s ním spojeno. Proto za své blažené žití děkují jen Tvé milosti, jsouce obráceny blahodárnou přeměnou k Bytosti, jež se nemůže změnit ani k lepšímu, ani k horšímu. A ta Bytost jsi Ty sám, Bytost naprostá, u níž není rozdíl mezi žitím a blaženým žitím, poněvadž Ty sám tvoříš svou vlastní blaženost.

HLAVA IV.

NEZÁVISLOST BOHA NA TVORECH.

Co by Ti tedy mohlo scházeti ke Tvé blaženosti, jenž jsi sám sobě blažeností, i kdyby ony duchové bytosti vůbec nebyly, nebo zůstaly beztvárnými? Nestvořil jsi jich přece z nutnosti, nýbrž z plnosti své dobroty jsi je utvořil jako bytosti uspořádané, ne ovšem tak, jako by jimi byla dovršena Tvá blaženost. Neboť Tobě, nejvyšší dokonalé Bytosti se nelíbí jejich nedokonalost; proto od Tebe dostávají svou dokonalost, aby se Ti líbily, ale ne tak, jako bys, jsa dosud nedokonalý, jejich zdokonalením se stal dokonalým.

Proto Tvůj dobrý Duch se vznášel nad vo-

dami, nebyl však jimi nesen, jako by na nich spočíval. Naopak, Tvůj dobrý Duch spíše poskytuje odpočinku těm, o nichž Písmo praví, že na nich odpočíval. Třeba tedy rozuměti tomu tak, že Tvá nezničitelná a nezměnitelná vůle, která stačí sama sobě, vznášela se nad těmi živoucími bytostmi, jež jsi stvořil a u nichž žití a blaženě žití není totéž. A skutečně žily život plný změn a temnoty a nezbývalo jim, než se obrátiti k Bytosti, která je stvořila, a u samého zřídla života načerpati plnosti života a ve Tvém světle viděti světlo (ŽALM 35, 10) a tak dospěti k dokonalosti, osvětlení a blaženosti.

HLAVA V.

NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE.

Hle, jako v podobenství se mně zde ukazuje Trojice, která jsi Ty, můj Bože! Ty totiž, Otče, jsi stvořil nebe a zemi v Počátku, jenž jest Syn Tvůj, z Tebe zrozená Moudrost, Tobě rovná a souvěčná. Mnoho jsem již řekl o nebi nebes, o zemi neviditelné a beztvárné a o tmavé hlubině s hledem na duchové bytosti, jež by byly zůstaly nedokonalé v kolísavé proměnlivosti, kdyby se byly neobrátily k Bytosti, od níž měly ten život, jenž osvětlením se změnil v ži-

vot bezměrné krásy, v nebe toho nebe, jež později bylo utvořeno, aby oddělovalo vody od vod. Ve slově Bůh, který vše stvořil, našel jsem Otce; ve slově Počátek, v němž vše stvořil, našel jsem Syna. A poněvadž věřím, že v Trojici jest Bůh můj, hledal jsem v Písmě svatém a našel: „Duch Boží vznášel se nad vodami.“ Hle, Trojice, Bůh můj: Otec, Syn a Duch svatý, Tvůrce veškerého stvoření.

HLAVA VI.

PROČ SE DUCH BOŽÍ VZNÁŠEL NAD VODAMI.

Jaký ale byl důvod, o pravé Světlo — podávám Ti své srdce, rozptýl jeho temnoty, aby neřeklo nic nepravdivého — a zjev mně pro lásku Tvou otcovskou, jaký byl vlastně důvod, že Písmo svaté jmenuje Tvého Ducha teprve, když promluvilo o nebi a neviditelné a beztvárné zemi a o tmě nad hlubinou? Snad proto, aby se o něm mohlo říci, že se vznášel, a to nemohlo býti řečeno, dokud nebylo nad čím se vznášeti? Nevznášel se zajisté ani nad Otcem, ani nad Synem a snad se vůbec nemohlo říci „vznášel se“, dokud nebylo věci, nad kterou by se vznášel? Dříve tedy bylo nutno jmenovati, nad čím se měl vznášeti a

potom teprve jmenovati toho, který vůbec nemohl býti uveden než slovy „vznášel se“? Proč alenemohl býti jinak uveden než rčením „vznášel se“?

HLAVA VII.

PŮSOBNÍ DUCHA SVATÉHO.

Kdo můžeš, následuj nyní již v mysli apoštola Tvého řkoucího: „Láska Boží vylita jest v srdcích našich skrze Ducha svatého, kterýž nám byl dán (ŘÍM. 5, 5), jenž nás poučuje o duchovních darech (I. KOR. 12, 1), ukazuje nám na výsost vznešenou cestu lásky (I. KOR. 12, 3 1) a sklání před Tebou kolena, abychom poznali lásku Kristovu, převyšující veškeré poznání“ (EFES. 3, 14 a 19). Z těchto míst pozná, proč bylo na počátku řečeno, že Duch Tvůj vznášel se nad vodami.

Komu a jak mám říci, že tíže naší žádostivosti nás táhne do bezedné propasti a že povznáší nás láska Tvého Ducha, který se vznášel nad vodami? Komu a jak mám vyložiti záhadu tohoto klesání a povznášení? Nejsou to zajisté skutečné vodní víry, do nichž se ponořujeme a z nichž se vynořujeme. Co jest jim podobnějšího a co opět nepodobnějšího? Jsou

to naše zlé náklonnosti, smyslná láska, nečistota ducha, jež nás náklonností k pozemskému táhnou do hlubiny. Jest to svatost Tvého Ducha, jenž nás povznáší vzhůru, abychom svá srdce obrátili k Tobě, kde Tvůj Duch se vznáší nad vodami, a dosáhli tak vše převyšujícího pokoje, až naše duše projde vodami, které jsou bez podstaty.

HLAVA VIII.

SPOJENÍ S BOHEM TVOŘÍ JEDINOU BLAŽENOST
ROZUMNÝCH BYTOSTÍ.

Klesl anděl, klesl člověk a ukázali tak, jaká propast v temné hlubině by byla bývala údělem všech duchových bytostí, kdybys byl neřekl na počátku: „Budiž světlo!“ a kdyby bylo nevzešlo světlo, a kdyby veškeré duchové bytosti Tvého nebeského města v poslušnosti k Tobě nepřilnuly a nespočinuly v Duchu Tvém, jenž neproměnlivý se vznáší nade vším proměnlivým. Jinak i samo nebe nebes by se bylo stalo temnou hlubinou, nyní však jest světlem v Pánu (EFES. 5, 8). Vždyť i samým tím žalostným neklidem duchů, kteří svým pádem ukázali vlastní temnotu, zbavivše se roucha světla Tvého, jasně nám ukazuješ, jak ve-

likými jsi učinil duchové bytosti, jimž nikterak k plné blaženosti nedostačuje, cokoliv jest menší Tebe, a proto nepostačují ani samy sobě. Neboť jenom Ty, Bože náš, osvěcuješ naši temnotu; hotovíš nám roucha ze svého světla, takže naše temnota bude jako jasnost o poledni.

Ach, dej mně sebe sama, Bože můj, navrať mně sebe sama, neboť Tebe miluji! a miluji-li Tě málo, dej, ať miluji Tě horoucněji! Nemožu změřiti, čeho se mně nedostává k dokonalé lásce, aby má duše spočinula ve Tvém objetí a nikdy se od Tebe neodvrátila, dokud se ne-skryje do skrytosti Tvé tváře. To jediné vím, že špatně se mně vede, oddělenému od Tebe, nejen mimo mne, nýbrž i ve mně samém. Každá hojnost má, která není můj Bůh, jest pro mne nedostatkem.

HLAVA IX.

PROČ SE DUCH BOŽÍ SÁM VZNÁŠEL NAD
VODAMI?

Zdaž také Otec nebo Syn se nevznášel nad vodami? Míniš-li vznášení v prostoru, jako tělo se vznáší, pak ani Duch svatý se nevznášel. Míniš-li vznešenost, již neměnitelné Božství vyniká nade vším proměnlivým, pak Otec i Syn

i Duch svatý se vznášel nad vodami. Proč se to tedy tvrdí jen o Duchu svatém? Proč toliko o něm to řečeno jest, jako by se mluvíti mohlo při něm o místě, když přece nezaujímá místa a praví se o něm jenom, že jest Tvůj dar? Důvod jest, že v tomto Tvém daru odpočineme, v něm budeme Tebe požívati, jenž jsi naše odpočinutí a náš příbytek.

Láska nás tam povznáší a Tvůj dobrý Duch povyšuje ponížení naše, vysvobozuje nás z brány smrti. Náš pokoj jest v naší dobré vůli. Těleso tíhne svou váhou na své místo, neboť váha netáhne jenom dolů, nýbrž i na patřičné místo. Oheň směřuje do výše, kámen tíhne dolů. Tělesa svou vlastní tíhou směřují na svá místa. Olej, nalitý pod vodu, vypluje nad vodu; voda vylitá na olej padá ke dnu. Tělesa svou vlastní tíhou směřují na svá místa. Kde nejsou uspořádána podle svých míst, jsou v neklidu; uspořádají-li se dle nich, ocitají se v klidu. Mým těžištěm jest má láska; ta me pudí, ať mne pudí kamkoliv. Je-li oheň té lásky rozpalen Darem Tvým, směřuje vzhůru; rozněcuje mne a unáší. Vystupujeme po stupních svého srdce, zpívající stupňovou modlitbu. Tvým ohněm, Tvým dobrým ohněm jsme rozněcováni a unášeni vzhůru k pokojným příbytkům nebeského Jerusalema. Plesal jsem

proto, že mⁱ bylo řečeno: Do domu Hospodínova jdeme (ŽALM 121, 1). Dobrá vůle nám tam opatřila místo a netoužíme po ničem jiném, než zůstatí tam na věky.

HLAVA X.

VŠE JEST DAREM BOŽÍM.

Blažené jest tvorstvo, které nic jiného nepoznalo mimo dům Hospodinův,⁹⁹ ačkoliv samo by bylo jiné, kdyby darem Tvým, jenž se vznášel nade vším proměnlivým v okamžiku stvoření bez jakéhokoliv průtahu, nebylo povzneseno k tomu stupni, k němuž jsi je zavolal, řka: „Budiž světlo! I stalo se světlo.“ Při nás již časem se může rozeznati, že jsme byli tmou a stali jsme se světlem. Při oněch tvorech však bylo řečeno, čím by byli bez Tvého osvětlení. Proto bylo řečeno, že dříve byli temní a měnitelní, aby se ukázala příčina, proč nastala změna, že totiž stali se světlem, obrátivše se k nepomíjitelnému Světlu.

Kdo může, ať to pochopí, kdo nemůže, ať Tě prosí o pochopení! Ale proč mne obtěžuje, jako bych já osvěcoval každého člověka přicházejícího na tento svět?

HLAVA XI.

OBRAZ TROJICE VE ČLOVĚKU.

Kdo pochopí všemohoucí Trojici? A přece, kdo o ní nemluví? Málo jest těch, kteří mluví o ní, vědí opravdu, co mluví. Hádají se a vespolek sváří a přece bez klidu nikdo o ní ničeho nechápe. Chtěl bych, aby lidé uvažovali o těchto třech věcech. Jsou ovšem něco zcela jiného než Trojice. Jmenuji je však, aby se lidé na nich cvičili, zkoumali a poznali, jak daleko jsou od poznání Trojice. Míním totiž toto tré: býti, znáti, chtíti. Jsem totiž, poznávám a chci; jsem bytost, která zná a chce; znám, že jsem a chci; chci býti a znáti. Kdo může, ať pochopí, jak v tomto trojím jest nerozdílný život, jeden život, jedna mysl, jedna bytost a jak ony, ač skutečně jsou rozdílny, přece jsou nerozlučitelně rozdílny. To jest takofka před očima člověka. Ať o tom uvažuje, pozoruje a pak mně to řekne!

Jestli však takto něco skutečně nalezne a mně to řekne, ať nemyslí, že již pochopil onu Trojici, která nade vším tím jest neproměnlivá, která jest nezměnitelně, zná nezměnitelně a chce nezměnitelně. A zdali pro tyto tři vlastnosti jest v Bohu Trojice? Anebo zdali v jednotlivých osobách jsou tyto tři vlastnosti jed-

notlivě, nebo v každé jsou všechny tři? Aneb zda oboje se podivným způsobem uskutečňuje, že Bůh spojuje jednoduché a mnohonásobné a jsa nekonečným cílem v sobě samém, jímž jest, sebe poznává a sobě dostačuje nezměnitelně v neskonalé plnosti své jednoduchosti? Kdo nalezne způsob, aby to vyjádřil? Kdo se osmělí to nějak neopatrně vyjádřiti?

HLAVA XII.

ÚČINNOST KŘESTNÍ VODY JEST OD DUCHA SVATÉHO.

Pokračuj ve svých vyznáních, o má víro! Rci Pánu Bohu svému: „Svatý, svatý, svatý, Pane Bože můj! Ve jménu Tvém jsme pokřtěni, Otče, Synu a Duše svatý! Ve jménu Tvém křtíme, Otče, Synu a Duše svatý! Neboť i u nás v Kristu, Synu svém, stvořil Bůh nebe a zemi, t. j. duchovní i tělesné údy své církve. Také naše země dříve než přijala novou tvářnost působením Tvého učení, byla neviditelná. Byli jsme pokryti tmou nevědomosti, neboť pro nepravost jsi potrestal člověka a soudy Tvé jsou jako hluboká propast.

Ale poněvadž Duch Tvůj se vznášel nad vo-

dami, Tvé milosrdenství nás neopustilo v naší bídě a Ty jsi řekl: „Bud světlo! Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království nebeské!“ Čiňte pokání, aby z vás bylo světlo! A poněvadž tímto hlasem zkormoucena byla v nás duše naše, rozpomenuli jsme se, Pane, na Tebe na březích Jordánu, na úpatí hory, jež se Tobě rovná velikostí, ale z lásky k nám se ponížila (ŽALM 41, 7). Naše temnota se nám znelíbila, obrátili jsme se k Tobě a nastalo světlo. Neboť byli jsme někdy tmou, nyní však jsme světlem v Pánu (EFES. 5, 8).

HLAVA XIII.

ODPUŠTĚNÍ HŘÍCHU JEST OD DUCHA SVATÉHO.

A přece dosud jsme to věrou a ještě ne blaženým patřením. Neboť co do naděje byli jsme spasení (ŘÍM. 8, 24); naděje však, která se stala patřením, není již nadějí. Proto nejsme nyní nic jiného než propast, která volá k jiné propasti hlasem průduchů Tvých (ŽALM 41, 8).¹⁰⁰ I sám apoštol, který praví: „Nemohl jsem k vám mluvit jako k duchovním, nýbrž jako k tělesným“ (1. KOR. 3, 1), se domnívá, že dosud nedospěl k patření, a zapomíná na to, co jest vzadu, vzpíná se k tomu, co jest před

ním (FILIP. 3, 13). Sténá pod svým břemenem a jeho duše žízní po Bohu silném, živém, jako prahne jelen po bystrinách (ŽALM 41, 2) a volá: Kdy přijdu? dychtě býti oděn oděvem s nebe. A ke hlubší ještě propasti¹⁰¹ volá: „Nepřipodobňujte se tomuto světu, nýbrž přeměňujte se obnovou mysli své (ŘÍM. 12, 2). Nebuďte dětmi co do soudnosti, nýbrž co do špatnosti buďte dětmi (1. KOR. 14, 10), abyste byli dokonalí co do soudnosti. A opět: Nesmyslní Galaté, kdo vás očaroval“ (GAL. 3, 1)?

A přece již nemluví svým hlasem, nýbrž hlasem Tvým, jenž jsi Ducha svatého seslal s výsosti skrze toho, který vstoupil do výše a otevřel vodopády Tvých darů, aby jejich proud obveselil Tvé město.¹⁰² Po něm totiž touží přítel ženicha, jenž sice má již prvotiny Ducha, ale dosud sám v sobě sténá, očekáváje synovství, totiž vykoupení těla svého (ŘÍM. 8, 23). Jest totiž údem nevěsty a jí platí jeho vzdechy, poněvadž jest přítelem ženicha, horlí pro něho a ne pro sebe, poněvadž hlasem Tvých vodopádů,¹⁰³ ne svým vlastním hlasem, volá k druhé propasti, o níž se bojí ve své horlivosti, aby, jako had svedl Evu svou chytrostí, tak nebyly porušeny jejich smysly a neodpadly od čistoty, která jest v našem ženichu, Tvém jednorozném Synu. Jak skvělé bude tedy světlo tohoto

patření, když jej uvidíme jak jest a když přestanou téci slzy, jež jsou mi pokrmem ve dne v noci, neboť mi den co den říkají: Kde jest Bůh Tvůj (ŽALM 41, 4)?

HLAVA XIV.

VÍRA S NADĚJÍ NÁM DODÁVÁ SÍLY.

Také já volám: „Kde jsi, Bože můj? Kde jsi? V Tobě mohu si poněkud oddychnouti, když povznesu svou duši nad sebe sama a pěji píseň radosti a chvály, kterou zapějí ti, které zveš ke své slavnosti. Avšak brzy vrací se do duše zármutek, poněvadž klesá zpět a stává se propastí, nebo lépe řečeno, cítí, že jest dosud propastí. Má víra však, kterou jsi v noci rozsvítil jako svítilnu pro mé nohy, jí praví: „Proč jsi zarmoucená, duše moje, a proč znepokojuješ mne? Doufej v Boha (ŽALM 41, 6)! Svítilnou mým nohám jest Tvé slovo (ŽALM 118, 105). Doufej a vytrvej, až uplyne noc, matka nepravostí, až mine hněv Páně, jehož syny jsme také kdysi byli ve své zaslepenosti, jejížto zbytky s sebou vláčíme v těle pro hřích smrti podrobeném, až zasvitne den a stíny zmizí“ (VELEPÍSEŇ 2, 17). Doufej v Boha! Ráno předstoupím před Tebe, pohroužím se v roz-

jímání a na věky budu mu vzdávati chválu.

Ráno předstoupím a uvidím svou spásu, Boha svého, jenž oživí i naše smrtelná těla pro Ducha, který v nás bydlí, který pln milosrdenství se vznášel nad naším zaslepeným a pohnutým nitrem. Proto již v tomto putování obdrželi jsme záruku, že již jsme světlo — až dosud jsme vykoupeni jenom skrze naději — a dítky světla a dítky dne; nenáležíme noci, ani tmě (I. THESSAL. 5, 5), kterou jsme dříve byli. Mezi nimi a námi, při nejistotě lidského poznání, jedině Ty rozhoduješ, zkoumáš naše srdce a nazýváš světlo dnem a tmu nocí. Kdo nás rozeznává, ne-li Ty sám? A co máme, abychom toho nebyli dostali od Tebe (I. KOR. 4, 7)? Vždyť jako nádoby k ozdobě jsme uděláni z těžé hmoty, z níž jsou udělány i jiné nádoby k nezdobě (ŘÍM. 9, 21).

HLAVA XV.

CO ROZUMÍ OBLOHOU A HOŘENÍMI VODAMI.

A kdo jiný, ne-li Ty, Bože náš, ustanovil jsi nad námi oblohu svrchované vážnosti Tvým Písmem svatým? Neboť nebe bude rozvinuto jako kniha (ISAIAŠ 24, 4) a již nyní rozprostírá se nad námi jako kůže (ŽALM 103, 2). Vážnost

Tvého svatého Písma se stala ještě větší, co zemřeli ti smrtelní, skrze něž jsi nám je dal. A Ty, Pane, dobře víš, jak jsi do kůže oblékl první lidi, propadlé smrti pro hřích; tak jsi rozvinul jako kůži oblohu Písma Tvého, jehož slova, tak podivuhodně souhlasící, jako roucho jsi nad námi rozprostřel pomocí lidí. A sama jejich smrt s větší ještě mocí rozšířila význam vážnosti Tvých slov, jimi hláсанých na tomto světě, než za jejich života. Tehdy jsi totiž ještě nerozvinul nebe jako kůži, ještě jsi nerozšířil pověst o jejich smrti do všech končin.

Dej, Pane, ať můžeme užítí nebe, dílo rukou Tvých; rozptyl mraky, jimiž jsi je zahalil našim očím. Tam jest Tvé svědectví, skýtající moudrost maličkým (ŽALM 18, 8). Vyvoď si, můj Bože, mocnou chválu ze rtů nemluvňat a kojenců (ŽALM 8, 3)! Neznám jiné knihy, která by tak ničila pýchu, tak umlčovala odpůrce a protivníky, kteří, omlouvajíce své hříchy, odpírají smíru s Tebou. Neznám, Pane, opravdu neznám, tak čistých slov jiných, která mne přivedla k těmto vyznáním a šíji mou sklonila pod Tvé jho a vyzvala mne ke Tvé službě úplně nezištné. Dej, dobrotivý Otče, abych jim porozuměl! Uděl to svému sluhovi, neboť pro své sluhy jsi je určil!

Nad touto oblohou jsou však ještě jiné ne-

smrtné vody, zajištěné před pozemskou zkázou. Ať velebí Tvé jméno a Tebe nade všechno oslavují nebeské zástupy Tvých andělů, kterým není třeba pohlížeti vzhůru na oblohu Tvého Písma, aby tam čtením poznali Tvé Slovo! Vždyť ustavičně vidí Tvou tvář a čtou v ní Tvá věčná rozhodnutí beze střídání slabik. Čtou, volí a milují.¹⁰⁴ Čtou ustavičně, neboť nikdy nepomíjí, co čtou; čtou vyvolením a láskou Tvé nezměnitelné úradky. Jejich svazek se nezavírá a kniha nesvinuje, neboť Ty sám jsi jejich knihou na věky. Ty jsi totiž umístil anděly nad tuto oblohu, kterou jsi upevnil nad slabostí pozemských národů, aby k ní vzhlíželi a poznávali Tvé milosrdenství, jež v čase oznamuje, že jsi Stvořitelem času. Neboť až k nebi jde Tvá milost; Hospodine, a Tvá věrnost jde až pod oblaky (ŽALM 35, 6). Oblaka přejdou, ale nebe zůstává; odcházejí hlasatelé Tvého slova z tohoto života do života druhého; Písmo Tvé však bude rozšířeno mezi národy až do konce světa.

Ale nebe a země pomínou, ale slova Tvá nepomínou (MATOUŠ 24, 35). Neboť i kůže bude svinuta a tráva, nad níž byla rozvinuta, pomine se vši svou nádherou (ISAIAŠ 40, 3), ale Slovo Tvé zůstane na věky. Nyní se nám ukazuje jako v hádance za mraky a v zrcadle

nebes, ovšem ne tak, jak jest, poněvadž ještě se neukázalo, co budeme (1. JAN 3, 2), ačkoliv jsme milované dítky Tvého Syna. Pohleděl na nás skrze závoj svého těla, miloval nás a roznítil k lásce, abychom spěchali za jeho vůní. Ale když se ukáže, budeme podobní jemu, neboť budeme ho viděti tak, jak jest (1. JAN 3, 2). Dej nám, Pane, viděti jej, pokud jsme s to, když ho dosud nemůžeme viděti, jak jest.

HLAVA XVI.

BŮH JEST NEZMĚNITELNÝ.

Dokonale, jak jsi, Ty jediný se znáš, poněvadž jsi nezměnitelný, znáš nezměnitelně a chceš nezměnitelně. A Tvá jsoucnost zná a chce nezměnitelně, a Tvá vůle jest a chce nezměnitelně. A nezdá se býti před Tebou spravedlivým, aby, jako světlo nezměnitelné samo sebe poznává, tak bylo poznáno od osvětlené proměnlivosti. Proto duše má žízní po Tobě jako vypráhlá země (ŽALM 142, 6), neboť jako se nemůže sama osvítiti, tak se nemůže sama ze sebe nasýtiti. Neboť u Tebe jest pramen života a ve Tvém světle uvidíme světlo (ŽALM 35, 10).

HLAVA XVII.

CO JEST PEVNINA, CO MOŘE.

Kdo shromáždil hořké vody v jeden oceán? (Ačkoliv nesčetné, různé starosti jimi zmítají, mají přece tentýž cíl, totiž časnou a pozemskou blaženost, kníž směřuje veškerá jejich činnost.) Kdož jiný než Ty, Pane, který jsi nařídil, aby se vody shromáždily na jedno místo a ukázala se souš žíznící po Tobě? Neboť Tvé jest moře, neb jsi je učinil, a souš jest dílo rukou Tvých (ŽALM 94, 5). A shromáždění vod, totiž lidská společnost, obdrželo jméno moře a ne hořkost jejich vášní.¹⁰⁵ Vždyť Ty krotíš i zlé sklony srdcí a určuješ hranice, kam až mohou dospěti vody, aby se od nich odrazily. Takto řídíš moře podle řádu své veliké moci, kterou vše pořádáš.

Ale duše žíznící po Tobě, jež s úmyslem zcela jiným se ukazují Tvým zrakům, odloučené ze společnosti moře, svlažuješ tajemným sladkým pramenem, aby i země vydala užitek svůj.¹⁰⁶ A skutečně jej vydává, neboť naše duše ke Tvému pokynu, Pane Bože můj, koná skutky milosrdenství dle svého způsobu, milujíc totiž bližního a v časných potřebách mu pomáhajíc. Má zajisté k tomu v sobě sémě pro svou podobnost s bližním. Znajíce totiž svou

vlastní slabost, máme soucit s potřebnými a snažíme se jim pomoci, přejíce si, aby nám v nouzi bylo pomůženo tak, jak my jsme ochotni pomoci. A to činíme nejen v lehkých potřebách, které jsou jako zelené rostliny, nýbrž i v obtížných, vyžadujících síly a příspěvní jako ovocné stromy, to jest vysvobozující ochotně z ruky mocného toho, jenž trpí bezpráví, a poskytuji mu silným ramenem spravedlivého práva útulek a ochranu.

HLAVA XVIII.

SPRAVEDLIVÍ JSOU PŘIROVNÁNI KE HVĚZDÁM.

Staň se tak, o Pane, staň se tak, snažně prosím: poněvadž jsi Dárcem a Původcem radosti a síly, dej, aby pravda vyrůstala ze země a spravedlnost vyhlédala s nebe (ŽALM 84, 12), a buďte světelná tělesa na nebeské obloze!¹⁹⁷ Lámejme lačnicímu chléb a nuzného bez přístřeší uveďme do domu svého; oblecme nahého a nepohrdejme druhy utvořenými z naší hlíny.

Když země vydá takové plody a ty je spatříš, řekneš: „Jsou dobré;“ ať zazáří naše světlo svým časem! A z těchto prostých zárodků dobrých skutků, dostupujice až ke strastipl-

nému nazírání Slova života, objevme se na světě jako světla na obloze Tvého Písma!

Tam totiž, s námi rozmlouvaje, naučíš nás rozeznávat mezi dnem a nocí, totiž mezi věcmi duchovními a věcmi smyslnými a mezi dušemi oddanými životu duchovnímu a smyslnému: takže nejen Ty sám ve skrytém svém úradku rozlišuješ mezi světlem a tmou jako dřívě, než byla stvořena obloha, nýbrž i Tvoje duchovní dítky umístěny a uspořádány na téže obloze, vlivem Tvé milosti rozšířené po všem světě, zazáří na zemi, rozdělí den od noci a označí časy. Neboť staré věci pominuly a hle vše se obnovilo (2. KOR. 5, 17). A poněvadž blíže jest naše spása, než když jsme uvěřili (ŘÍM. 13, 11) a poněvadž noc pokročila, den pak se přiblížil (ŘÍM. 13, 12), poněvadž věncíš rok korunou požehnané své dobrotivosti (ŽALM 64, 12) a posíláš dělníky na vinici svou, na jejímž osetí pracovali jiní, a jiné posíláš na jinou setbu, jejíž žně bude na konci světa.

Tak slyšíš modlitby prosících a žehnáš letům spravedlivého. Ty však jsi týž a ve svých letech, jež jsou bez konce (ŽALM 101, 28), připravuješ vzrůst našim prchajícím letům. Dle svých věčných úradků totiž vyléváš na zem v příhodný čas nebeské dary. Jednomu totiž dává se skrze Ducha řeč moudrosti jako větš

světlo, jež se líbí milovníkům pravdy jako raní červánek. Jinému řeč poznání skrze téhož Ducha jako menší světlo; jinému víra, jinému dar uzdravování, jinému divů činění, jinému prorokování, jinému rozeznávání duchů, jinému dar rozličných jazyků — vše to jako hvězdy. To pak všechno působí jeden a týž Duch, rozděluje zvláště jednomu každému, jak chce (1. KOR. 12, 8—11) a žádaje, aby světlo těchto hvězd se ukázalo ke společnému prospěchu.

Ale dar umění, v němž jsou obsažena všechna tajemství, jež v různých dobách byla podrobena změnám jako měsíc,¹⁰⁸ a ostatní dary uvedené pode jménem hvězd, liší se od oné záře moudrosti, z níž se raduje řečený den. Jsou takorča jako první začátky noci, ale jsou nutny těm, k nimž Tvůj velmi moudrý služebník nemohl mluvíti jako k duchovním, nýbrž jako k tělesným (1. KOR. 3, 1), ten služebník, jenž mluvil slova moudrosti také mezi dokonalými (1. KOR. 2, 6). Tělesný však člověk, jenž jest v Kristu maličký, jsa napájen mlékem, dokud není schopen požívatí tuhého pokrmu a jehož oko nepřivyklo slunečnímu jasu, nesmí býti ponechán ve své noci beze světla; musí však mu stačiti světlo měsíce a hvězd. Tak, Bože náš, věčná Moudrosti, s ná-

mi rozmlouváš ve svém Písmě, své obloze, abychom v podivuhodném rozjímání mohli pochopiti všechno, ač dosud jenom pomocí podobenství a časů, let a dní.

HLAVA XIX.

CESTA DOKONALOSTI.

Napřed však se umyjte a očistěte; odstraňte nepravost z duší svých a očí svých, aby se objevila souš.¹⁰⁹ Učte se prokazovati dobro, konejte spravedlnost sirotkům, zastaňte se vdov (ISAIAŠ 1, 16), aby vydala země zelené a semenonosné rostliny. „A přijďte,“ praví Pán „a rozmlouvati budeme, aby byla světelná tělesa na obloze nebeské a osvětlovala zeměmi.“

Tázal se bohatý mládenec dobrého mistra, co má činiti, aby obdržel život věčný. Ať mu odpoví dobrý mistr, jehož považoval za pouhého člověka a nic více, který však proto jest dobrý, poněvadž jest Bohem. Ať mu odpoví: „Chceš-li vejíti do života, zachovávej příkázání. Odstraň ze svého srdce hořkost zloby a nepravosti; nezabíjej, necizolož, nekraď, nemluv křivého svědectví, aby se ukázala souš a zplodila úctu k otci a matce, a lásku k bliž-

nímu.“ Mládenec odpověděl: „To všecko jsem zachovával“ (MATOUŠ 19, 16).

Odkud tedy tolik trnů, když země jest úrodná? Jdi a vytrhej hustý bodlák lakoty! Prodej, co máš, obohat se plody, rozdávaje to chudým, a budeš míti poklad v nebi. Následuj Pána, chceš-li býti dokonalým, přidruže se k těm, k nimž mluví řečí moudrosti ten, jenž zná a dá ti poznati, co rozlišuje den od noci, abys i ty měl místo mezi nebeskými světly. To se však dříve nestane, dokud tam (v nebi) nebude tvé srdce, a to se opětně dříve nestane, dokud tam nebude poklad tvůj, jak jsi slyšel od dobrého mistra. Ale země neplodná se zarmoutila a trní udusilo slovo Boží.

Ale vy, lidé vyvolení, vy slabí v očích světa, kteří jste opustili vše, abyste následovali Pána; jděte za ním, abyste zahanbili silné! Kráčejte za ním, drahocenné nohy, a sviťte na obloze; aby nebesa vypravovala slávu jeho, rozdělující světlo dokonalých, kteří však nejsou ještě anděly, ode tmy maličkých, kteří nejsou dosud zavrženi. Sviťte na celou zemi; a den, ozářený sluncem, volej ke dni řeč moudrosti, a noc, osvětlená měsícem, zvěstuj noci řeč umění!

Měsíc a hvězdy svítí v noci; noc však jich nezatemňuje, nýbrž ony ji osvětlují, pokud je

schopna. A jakoby Bůh řekl: „Buďte světelná tělesa na nebeské obloze,“ povstal náhle s nebe hukot, jako když táhne silný vítr, a ukázaly se jazyky jako ohnivé a posadily se na každém z nich (SKUTKY AP. 2, 2) a byla světelná tělesa na obloze nebeské, mající slovo života! Rozejděte se na všechny strany, vy plameny svaté, vy ohně plné krásy! Vy jste zajisté světlo světa, které se neklade pod kbelík. Vyvýšen jest ten, jehož jste se přidrželi, a vyvýšil vás. Rozejděte se a ukažte se všem národům!

HLAVA XX.

VÝKLAD SLOV: „VYVOĎTE VODY ŽIVÁ ZVÍŘATA,
KTERÁ SE POHYBUJÍ; LÉTAVCI PAK NAD ZEMÍ
POD NEBESKOU OBLOHOU LÍTEJTEŽ!“

Ať počne i moře a zplodí vaše skutky, a vody ať vydají plazy živých duší! Neboť oddělující vzácné od bezcenného, stali jste se takofka ústy Boha, jenž skrze vás pravil: „Vyvoďte vody — ne živá zvířata, která vydává země — nýbrž plazy duší živých a ptactvo létající nad zemí.“ Neboť Tvá tajemství, o Bože, se takofka proplazila skrze skutky Tvých sluhů mezi bouřlivými pokušeními světa, aby pomocí křtu posvětila národy jménu Tvému.¹¹⁰

A mezi nimi učiněny byly veliké divy, jako ohromné velryby skrze hlasy Tvých poslů, létajících nad zemí pod oblohou Písma Tvého, které si ustanovily jako stan svrchované vážnosti, který se rozprostírá, až kam dospějí. Není to mluva, aniž jsou to řeči, jejichžto hlasy by bylo možno neslyšet, neboť po celé zemi rozléhá se zvuk jejich a až na kraj světa slova jejich (ŽALM 18, 4), poněvadž Ty jsi je, Pane, rozmnožil svým požehnáním.

Leč snad lhu a divně zaměňuji tyto věci, nečině rozdíl mezi pravdami jasně zářícími na obloze nebeské a tělesnými skutky v bouřlivém moři pod oblohou nebeskou? Nikoliv; neboť ty zjištěné a určité pravdy, neschopné přírůstku jako hvězdy moudrosti a umění, od pokolení do pokolení vykonávají různou a mnohonásobnou činnost, jejíž účinky jsou ještě zúrodněny a zvětšeny Tvým požehnáním, o Bože, jenž nás těšíš při nedostatečnosti našich smrtelných smyslů, ustanovuje, aby jedna pravda — prosté to poznání ducha — mohla býti různě vyjádřena a znázorněna pohyby těla.

To jsou divy, jež vykonaly vody k mocnému slovu Tvému. Divy nutné pro národy odcizené Tvé věčné pravdě a vykonané silou Tvého evangelia; divy, jimž samy vody daly vy-

trysknouti ze svého klínu, neboť jejich zhoubná hořkost byla důvodem, že jsi je zúrodnil slovem svým.

Všecko, co Ty činíš, jest krásné. Ty však, Původce všeho, jsi neskonale krásnější. Kdyby byl Adam od Tebe neodpadl, nebylo by se z jeho klínu vynořilo to moře hořkosti, totiž lidské pokolení tak nesmírně zvědavé, tak bouřlivě naduté a lehkomyšlně těkavé. Pak by nebylo nutno, aby hlasatelé Tvé pravdy konali ve velikých vodách tolik viditelných znamení a užívali tolika tajemných slov a činů, které dle mého mínění jsou označeny plazy a ptáky. Lidé jimi omilostnění, posvěcení a viditelnými svátostmi označení, nebyli by dále pokročili, kdyby byly jejich duše nenačerpaly duchovní život vyššího stupně a neusilovaly dokonati dílo začaté Slovem.¹¹¹

HLAVA XXI .

VÝKLAD SLOV: „VYDEJŽ ZEMĚ ŽIVOČIŠTVO!“

Zde jest důvod, proč dle Tvého slova nehlubiny mořské, nýbrž země oddělená od hořkých vod vydala duše živé a neživá zvířata, která se pohybují, a létavce; neboť ona již nepotřebuje křtu, jehož potřebují pohané a je-

hož ona sama potřebovala, pokud byla pokryta vodami. Od té doby, kdy jsi ustanovil, nelze jinak vejíti do království nebeského, než křtem. Také duše nehledá velikolepých zázraků, aby uvěřila. Nepotřebuje již ke své víře divů a zázraků, neboť stala se zemí věřící, oddělenou od hořkých vod nevěry; vždyť naopak jazykové jsou na znamení, nikoliv pro nevěřící, nýbrž pro věřící (1. KOR. 14, 22).

Proto ptáci toho druhu, které ke Tvému slovu vydaly vody, nepotřebují země, již jsi učinil nad vodami.¹¹² Sešli jí jenom své slovo prostřednictvím svých hlasatelů! Vypravujeme o jejich námáhách, Ty však v nich působíš, aby vytvořili duše živé. Země je tvoří, poněvadž jest příčinou jejich činnosti, jako moře bylo příčinou činnosti těchto živých zvířat, která se pohybují, a létavců pod nebeskou oblohou. Země jich již nepotřebuje, ačkoliv na hostině, připravené Tvým věřícím, krmí je mystickou Rybou,¹¹³ vyňatou z hlubin právě proto, aby živila suchou zemi. Také ptáci, ač jsou zplozeni mořem, se rozmnožují na zemi.¹¹⁴

Nevěra lidí totiž byla příčinou prvního hlásání evangelia, avšak i věřící jsou povzbuzováni a hojně žehnají hlasatelům den ze dne. Ale duše živá měla svůj původ v zemi, neboť jen věřícím prospívá odvrátiti se od lásky to-

hoto světa, aby Tobě žila jejich duše, která žijíc ve smrtelných rozkoších byla mrtva, poněvadž Ty, Pane, jsi obživující rozkoší čistého srdce.

Ať tedy již pracují na zemi Tvoji služebníci, nejen jako na počátku ve vodách nevěry, hlásající a zvěstující pravdu pomocí zázraků, svátostí a tajuplných řečí, jimž pozornost věnuje nevědomost, matka údivu, třesouc se při pohledu na tajemné zázraky. Takový jest přístup k víře pro syny Adamovy, kteří, zapomenuvše Tebe, skrývají se před Tvou tváří a stávají se hlubinou. Nyní však již ne tak. Ať pracují také na suché zemi, oddělené od vírů hlubiny! Ať jsou svým životem pro věřící vzorem, povzbuzující je k následování!

A věřící ať neposlouchají jen proto, aby poslouchali, nýbrž aby konali! Hledajícím Boha srdce nechť ožije (ŽALM 68, 33), aby země vydala živoucí duše! Nepřipodobňujte se tomuto světu (ŘÍM. 12, 2), chraňte se ho! Duše totiž žije chráníc se světa a umírá sledujíc svou hříšnou touhu. Chraňte se nezkrocené divokosti pýchy, nečinné vášnivé chlípnosti a klamně lži vědy, aby divoká zvířata se stala krotkými a jako ovce přítulnými a hadi stali se neškodnými. To jsou obrazně vyjádřená hnutí duše; neboť nadutost pýchy, záliba v rozkoši a jed

zvědavosti jsou hnutí mrtvé duše, která totiž neumírá tak, aby byla zbavena vší činnosti, nýbrž umírá odloučením od zdroje života. V takovém stavu se dává uchvátiti pomíjejícím světem a přizpůsobí se mu.

Ale slovo Tvé, Pane, jest pramen věčného života a nepomine; a abychom se od Tebe nevzdálili, zadržuje nás, volajíc: „Nepřipodobňujte se tomuto světu“ (ŘÍM. 12, 2), aby zeme zavlážená zdrojem života vydala duši živou, duši očištěnou slovy Tvých hlasatelů, následující následovníky Tvého Krista. To označuje rčení „v jeho družích“, poněvadž člověk napodobuje toho, koho miluje. Buďte jako já, neboť i já jsem jako vy (GAL. 4, 12)! Tak budou v živé duši zkrocená zvířata¹⁵ mírně se chovat dle Tvého nařízení: „Konej svá díla v tichosti a každý tě bude milovat“ (SIRACH 3, 19)!

A dobrá zvířata nebudou míti ani nadbytek pokrmu, když budou jísti, ani nedostatek, když nebudou jísti. Také hadi budou dobří, nedychtíce uškoditi, nýbrž opatrní, aby se vyhnuhli škodě zkoumajíce pomíjející svět jen potud, pokud stačí se povznésti pomocí stvořených věcí k věčnosti. Tato zvířata totiž slouží rozumu, zabrání-li se jejich zkázonosnému vývinu. Pak zůstávají na živu a jsou užitečna.

HLAVA XXII.

ZNOVUZROZENÍ DUCHA.

A opravdu, Pane Bože a Stvořiteli náš, jakmile se odloučily od světa naše náklonnosti, jež nás špatným životem vrhaly ve smrt, jakmile duše ve spravedlivém žití našla pravý život a vyplnilo se Tvé slovo, jež jsi pravil skrze apoštola: „Nepřipodobňujte se tomuto světu,“ pak se splní i to, co jsi připojil, řka: „Přeměňujte se obnovou mysli své,“ ne však dle svého způsobu, jako byste pouze následovali toho, kdo vás předchází, neřídíce se vzorem člověka dokonalejšího. Nečekl jsi totiž: „Učiňme člověka dle jeho druhu,“ nýbrž: „Učiňme člověka k obrazu a podobě naší,“ abychom sami poznali Tvou vůli:

Proto volá ten veliký hlasatel, jenž skrze evangelium tolik synů zplodil, aby neměl samé maličké, jež by choval jako chůva: „Přeměňujte se obnovou mysli své, abyste zkoušeli, co jest vůlí Boží, co totiž jest dobré a příjemné a dokonalé“ (ŘÍM. 12, 2)! Proto nepravíš: „Budiž člověk,“ nýbrž: „Učiňme člověka;“ nepravíš „dle jeho druhu,“ nýbrž „k obrazu a podobě naší“: Kdo totiž je obnoven v mysli a vidí okem rozumu Tvou pravdu, nepotřebuje již lidského průvodce, aby dle jeho vzo-

ru jednal. Ty sám jsi mu totiž průvodcem, aby poznal, co jest Tvou vůlí, co jest dobré a příjemné a dokonalé, a činíš ho schopným, aby uvažoval o Trojici Tvé Jednoty a Jednotě Tvé Trojice. A proto v množném čísle řečeno bylo: „Učiňme člověka,“ ale v jednotném připojeno: „Stvořil tedy Bůh člověka.“ Podobně v množném čísle pronesl: „K obrazu a k podobě naší,“ připojiv v čísle jednotném: „K obrazu Božímu stvořil ho.“ Tak se obnovuje člověk poznáním Boha dle obrazu Toho, jenž ho stvořil. Tak, stav se člověkem duchovním, posuzuje vše, co podléhá jeho úsudku, ale sám nebývá posouzen od nikoho (1. KOR. 2, 15).

HLAVA XXIII.

O ČEM MŮŽE SOUDITI DUCHOVNÍ ČLOVĚK.

„Duchovní člověk soudí o všem,“ značí: „panuje nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nad krotkými zvířaty, nad celou zemí, jakož i nade vší drobnou zvířenou, která se pohybuje po zemi.“ Vše to činí rozumem, kterým poznává „co jest Ducha Božího“. Jinak ale člověk, jsa vážen, toho nechápe, jest jak zvěř nemoudrá, která je prc nůž (ŽALM 48, 13).

My však, o Bože náš, jsme Tvoji synové milostí Tvé církve, jsme Tvoje dílo, byvše stvoření ke skutkům dobrým (EFES. 2, 10); buď že vykonáváme duchovní právomoc, nebo že jsme duchovně podřízeni představeným. Jako jsi totiž v řádě přirozeném stvořil muže a ženu, tak podobně jsi učinil v řádu nadpřirozeném, kde není podle pohlaví muž ani žena, jako není Žid ani Řek, otrok ani svobodný.

My tedy — opakují — ať poručíme nebo posloucháme, jsme duchovními soudci. Nesoudíme ovšem o vznešených pravdách, které jako hvězdy září na nebi. O tak vznešené svrchovanosti nepřisluší nám souditi podobně jako o Tvém Písmě, ač jest v něm všelicos temného. Podřizujeme mu svůj rozum věříce, že pravda jest také to, co jest naší chápavosti nepřístupno. Proto člověk, ač duchovní a obnovený poznáním Boha dle obrazu toho, který ho stvořil, nesmí býti soudcem, nýbrž činitelem zákona (JAKUB 4, 11). Duchovní člověk nesmí rovněž pronášeti svůj úsudek o rozdílu mezi duchovními a tělesnými lidmi, kteří jsou známi jen Tvým očím, o Bože náš, dokud se nám neprohlásili žádnými skutky, abychom je poznali po ovoci jejich (MATOUŠ 7, 20). Ty však, Pane, je znáš, oddělil jsi je a ve skrytosti je povolal prve než bylo nebe. Ko-

nečně duchovní člověk nepronáší soudu o národech tohoto světa, tolik nepokojem zmítaných. A proč by měl souditi o těch, kteří jsou vně (1. KOR. 5, 11), nevěda kdo z nich dospěje k nevýslovné sladkosti Tvé milosti a kdo zůstane v ustavičné hořkosti své nepravosti?

A proto člověk, jež jsi stvořil k obrazu svému, neobdržel moc nad světelnými tělesy na nebeské obloze, ani nad samým skrytým nebem; ani nade dnem a nocí, jež jsi tak nazval před stvořením nebe; ani nad shromážděním vod nazvaných moře, nýbrž „nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nad krotkými zvířaty nad celou zemí, jakož i nade vši drobnou zvířenou, která se pohybuje pozemí“.

Může posuzovati, schvalovati, co jest dobré, kárati, co jest nesprávné, buď při udělování svátosti, kterou jsou uvedeni do církve ti, které Tvé milosrdenství vylovilo ve mnohých vodách tohoto světa; nebo při slavení druhé svátosti, při které se předkládá jako pokrm zbožné zemi Ryba, vynesena z hlubin; nebo při výkladu a znění slov, podřízených svrchovanosti Písma Tvého, jakoby ptáci pod oblohou poletují vysvětlující, vykládající, rozjímající, přemítající, dobrořečící a Tebe vzývající hlasitě, aby lid odpověděl: Amen.

Propast světa a zaslepenost těla, která ne-

může viděti myšlenek, jsou příčinou, že jest nutno užívatí těchto výrazův, aby pronikly až k uším. V tomto smyslu mají ptáci svůj původ z vody, ač se rozmnožují na zemi. Duchovní člověk rovněž posuzuje, co dobrého a špatného nalézá ve skutcích a mravech věřících; soudí o almužně jako o ovoci země; posuzuje živoucí duši, která zkrotila své vášně čistotou, postem a svatými rozjímáními; soudí o všech těch věcech, jež pozoruje svými smysly. Zkrátka, soudí o všem tom, co může napravití.

HLAVA XXIV.

PROČ BŮH POŽEHNAL LIDEM, PTÁKŮM

A RYBÁM.

Ale co jest to? Jaké tajemství jest v tom skryto? Hle, Ty, Pane, žehnáš lidem, aby rostli, množili se a naplnili zemi. Nedáváš nám tím pokyn, abychom pochopili, proč jsi nepožehnal světlu, jež jsi nazval dnem, ani obloze nebeské, ani světelným tělesům, ani hvězdám, ani zemi, ani moři? Kdybys byl rovněž nepožehnal rybám a mořským velrybám, aby rostly a se množily a naplnily vody mořské, jakož i ptákům, aby se množili na zemi, řekl bych, můj Bože, jenž jsi nás stvořil k svému obrazu,

že jsi tímto darem svého požehnání vlastně chtěl vyznamenati jen člověka. Řekl bych rovněž, že toto požehnání vztahuje se na všechny ty tvory, již se rozmnožují vlastním plozením, kdybych je shledal i při keřích, stromech a zvířatech. Avšak ani bylinám, ani stromům, ani zvířatům, ani ptákům nebylo řečeno: „Rosťte a množte se,“ ač přece všechny, tak jako ryby, ptáci a lidé, plozením se množí a tak zachovávají svůj druh.

Co tedy řeknu, mé Světlo, má Pravdo? Že jsou to prázdná slova? Nikdy, o můj dobrý Otče! Daleko bud, aby to řekl sluha Slova Tvého! A nejsem-li já s to proniknouti význam těchto slov, ať je vyloží lepší než já, t. j. bystřejší dle schopností, jež jsi každému udělil, můj Bože! Kéž se toto mé vyznání zalíbí Tvým očím! Domnívám se totiž, o Pane, že jsi nepronесl těchto slov zbytečně, a nezamlčím, co mně při jejich četbě přichází na mysl.

Slova Tvá jsou pravdivá a nevidím věru překážky, proč bych výroky Tvého Písma nemohl chápati obrazně. Vskutku, mnohými hmotnými znameními může se označiti to, co duch chápe jen jedním způsobem; a naopak duch může chápati různými způsoby, co jest označeno jen jediným hmotným znamením. Viz, jednoduchá láska k Bohu a bližnímu jak mno-

honásobnými tajemstvími, nesčíslnými jazyky a nesčetnými obraty každého jednotlivého jazyka se vyjadřuje. Takovým způsobem rostou a množí se živočichové vodní!

Dej pozor dále, kdo čteš! Co Písmo svaté a hlas jedním slovem pronáší: „Napočátku stvořil Bůh nebe a zemi,“ zdaž se nevykládá různě nikoliv následkem klamu, nýbrž následkem různých, ale pravdivých pojetí? Tak roste a rozmnožuje se pokolení lidí.

Pročž bereme-li samu bytost věcí ve vlastním smyslu a ne obrazném, pak výrok Písma: „Rosťte a množte se,“ hodí se na vše, co se rozmnožuje semenem. Bereme-li ji ve smyslu obrazném, což dle mého mínění bylo úmyslem Písma, které zajisté ne bez příčiny připisuje toto požehnání jen vodním živočichům a lidem, pak nalézáme rozmnožování ve tvorech duchových i tělesných, kteří jsou znázorněni nebem a zemí, v duších spravedlivých i bezbožných, znázorněných světlem a tmou, ve svatých spisovatelích, kteří nám oznámili zákon a kteří jsou znázorněni oblohou, která jest uprostřed vod a dělí vody od vod, ve společnosti hořkostí naplněných národů, znázorněných mořem, v horlivosti duší zbožných, znázorněných souší, ve skutcích milosrdenství tohoto života, znázorněných semenonos-

nými rostlinami a ovocnými stromy, v duchovních darech, znázorněných světelnými tělesy na nebeské obloze, a ve spořádaných duševních hnutích, znázorněných duší živou; ve všech těchto věcech nalézáme rozmnožení, plodnost a vzrůst.

Ale ten zvláštní druh rozmnožení a vzrůstu, který záleží v tom, že jedna pravda se vyjadřuje různým způsobem, a že jeden způsob lze uplatnit při různých pravdách, nalézáme jen ve viditelných znameních a rozumových pojetích. Hmotná, viditelná znamení jsou znázorněna rozmnožením živočichů vodních, kteří jsou nutni pro hlubinu naší smyslné propagace. Rozumová pojetí jsou znázorněna rozmnožením pokolení lidského pro bohatost jeho rozumu. Proto věřím, že jsi řekl jen pokolení lidskému a vodám: „Rosťte a množte se!“ Myslím, že jsi nám tímto požehnáním dal možnost a schopnost, abychom jediný rozumový poznatek mohli vyjádřit různým způsobem a různými způsoby poznávat, co jest nejasně naznačeno jedním výrazem.

Tak se naplní vody mořské, které se pohybují a oplodňují jenom těmito rozličnými vyjádřeními; tak rovněž se lidským pokolením naplňuje země, jejíž souš se ukazuje v horlivém hledání pravdy, nad níž vládne rozum.

HLAVA XXV.

PLODY ZEMĚ OZNAČUJÍ SKUTKY MILOSRDENSTVÍ.

Chci ještě říci, Pane Bože můj, nač mne upomínají další slova Tvého Písma! Řeknu to bez bázně, neboť povím pravdu o těchto slovech dle Tvého vnuknutí. Myslím totiž, že nemohu říci pravdu, jestli Ty mně jí nevnukneš, neboť Ty jsi Pravda, ale každý člověk lháť (ŽALM 115, 2). Proto, kdo mluví lež, z vlastního mluví (JAN 8, 44); abych tedy mluvil pravdu, budu mluvit ze Tvého.

Hle, dal jsi nám za pokrm „všechny zelené a semenonosné rostliny dle jejich druhů, jakož i ovocné stromy, z nichž každý přináší símě dle svého druhu.“ A nejen nám, nýbrž i všem ptákům nebeským, zvířatům zemským a plazům; rybám však a mořským obludám jsi jich nedal za pokrm.

Řekl jsem již, že těmito plody zemskými jsou obrazně vyjádřeny skutky milosrdenství, které pučí z úrodné půdy duše ke zmírnění životních útrap. Takovou zemí byl zbožný Onesiforus, s jehož domem učinil jsi milosrdenství, který často Tvého Pavla občerstvil a nestyděl se za jeho okovy (2. TIM. 1, 16). Totéž činili a hojné ovoce přinesli i bratři z Macedonie, kteří doplnili, čeho se mu nedostávalo (2. KOR. 11, 9).

Ale jak zase želi některých stromů, které nepřinesly žádoucího ovoce, říká: „Při první mé obraně nikdo nebyl při mně, nýbrž všichni mne opustili; nebudíž jim to přičítáno“ (2. TIM. 4, 16). Neboť takovou podporu jest nutno dáti duchovním učitelům, kteří srozumitelným výkladem nás uvádějí do božských tajemství; nutno však jim ji dáti i jako lidem. Náleží však jim také i jako živoucím duším, poněvadž nám dávají příklad všeliké zdrženlivosti. Náleží jim konečně i jako ptákům pro požehnaní toho, co se rozmnožuje na zemi, neboť po celé zemi rozléhá se zpěv jejich (ŽALM 18, 5).

HLAVA XXVI.

RADOST A UŽITEK ZE SKUTKŮ MILOSRDENSTVÍ.

Těmito plody však se živí jenom ti, kteří v nich nalézají svou radost, nenalézají však v nich radost ti, jejichž bůh jest břicho. Neboť i u těch, kteří je konají, nezáleží užitek v tom, co dávají, nýbrž s jakým úmyslem dávají. Proto zcela jasně vidím, z čeho se radoval ten apoštol, který sloužil Bohu a ne svému břichu: vidím to a raduji se z toho upřímně. Obrdržel totiž od Filippských dary, které mu poslali po Epafroditovi. Vidím pravou přiči-

nu jeho radosti; jest to ovoce, které mu působí radost. „Zaradoval jsem se v Pánu velice, že jste již jednou k rozkvětu přivedli myšlení pro mne; myslili jste na to také, ale byli jste v postavení nepříznivém“ (FILIP. 4, 10). Oni tedy byli pro dlouhé nepříznivé okolnosti uvadlí a téměř uschlí, takže nedávali ovoce dobrých skutků. Apoštol se s nimi raduje, že rozkvetli, ne však proto, že mu v nouzi přispěli. Proto pokračuje: „Nepravím to s hledem k nedostatku, neboť já jsem se naučil přestávat na tom, co mám. Dovedu i v nízkosti býti, dovedu i hojnost míti; v každém případě a ve všech okolnostech jsem vycvičen i nasycen býti i lačněti i hojnost míti i nedostatek trpěti. Všecko mohu v tom, jenž mne posiluje“ (FILIP 4, 11—13).

Z čeho se tedy raduješ, o veliký Pavle? Z čeho se raduješ? Co jest ti ku prospěchu, o člověče obnovený ku poznání Boha podle obrazu Stvořitele svého (KOLOS. 3, 10), ty duše žijící v takové zdrženlivosti, ty okřídlený jazyku, velebící svatá tajemství? Takovým duším náleží tato potrava! V čem vlastně záleží? V radosti! Slyšme, co následuje: „Dobře jste učinili, vzavše účastenství v mém soužení.“ To jest jeho radostí, to jest jeho pokrmem, že vykonali dobrý skutek, ne že zmírnili jeho

bídu. Praví zajisté k Tobě: „V soužení jsi mně uvolnil“ (ŽALM 4, 2); dovede zajisté i hojnost míti i nedostatek trpěti v Tobě, jenž ho posiluješ. A pokračuje: „Víte pak i vy, Filippští, že při počátku evangelia, když jsem vyšel z Macedonie, žádná církevní obec se nezúčastnila se mnou v úctech příjmů a vydání, leč vy jediní; že jste i do Thessaloniky jednou, dvakrát poslali mně na potřeby“ (FILIP. 4, 15—17).

Nyní se raduje, že se vrátili k těmto dobrým skutkům a že rozkvetli tak, jako se pole odívá úrodnou zelení. Raduje se snad ze svého prospěchu, poněvadž řekl: „Poslali jste mně na potřeby?“ Raduje se opravdu proto? Nikoliv. Odkud to víme? Poněvadž sám pokračuje: „Pravím to, ne že bych vyhledával daru, nýbrž že hledám hojného užitku do účtu vašeho.“

Od Tebe, můj Bože, jsem se naučil rozeznávat dar od ovoce. Dar jest věc sama, kterou dává, kdo udílí potřebné, jako peníze, pokrm, nápoj, šat, přístřeší a podobnou pomoc; ovoce jest dobrý a správný úmysl dárcův. A skutečně dobrý mistr nepraví jen: „Kdo přijímá proroka,“ nýbrž dokládá „ve jménu proroka“. Rovněž nepraví toliko: „Kdo přijímá spravedlivého“ nýbrž dokládá „ve jménu spravedlivého.“ Proto jeden obdrží odplatu proroka,

druhý odplatu spravedlivého. A podobně nepraví jen: „Kdo podá číši vody jednomu z těchto mých maličkých,“ nýbrž připojil „ve jménu učedníka“; potom teprve dodal: „Amen, amen pravím vám, neztratí odplatu svou.“

Dar jest přijetí proroka, spravedlivého, podání číše studené vody učedníkovi; ovoce však jest učiniti to z lásky k prorokovi, z lásky ke spravedlivému, z lásky k učedníkovi. Tím ovocem byl živen Eliáš od oné vdovy, která věděla, že vydrží muže Božího, a právě proto jej živila; ale od havrana darem byl živen. To však nebyl pokrm člověka vnitřního, nýbrž pouze vnějšího (Eliáše), jenž z nedostatku toho pokrmu mohl zahynouti.

HLAVA XXVII.

CO ZNAČÍ RYBY A MOŘSKÉ OBLUDY.

Chci však mluvití veškerou pravdu ve Tvé přítomnosti, o Pane! Když nevědomí a nevěřící lidé, uchvácení velikolepými zázraky — které dle mého úsudku jsou znázorněny velrybami — chtěli býti uvedeni do Tvé církve a proto bylo nutno jim udělití první svátosti, znázorněné rybami — přijímají Tvé sluhý, aby

jim poskytlí tělesného občerstvení, nebo přispěli v nějaké potřebě tohoto života, neznají pravého důvodu a cíle tohoto jednání. Stává se, že ani oni neposkytují, ani tito nepřijímají pravého pokrmu, poněvadž první nekonají se svatým a dobrým úmyslem a druzí nemohou se radovati z darů, jejichž ovoce ještě nevidí. Duše totiž se živí jen tím, co jí působí radost. Proto ryby a mořské obludy nepožívají pokrmů, než které vydává země oddělená a odloučená od hořkosti vod mořských.

HLAVA XXVIII.

PROČ PŘIDÁNO, ŽE VŠE, CO BŮH STVOŘIL, BYLO
„VELMI DOBRÉ“.

A viděl jsi, Bože, všechno, co jsi učinil, a bylo to velmi dobré. I my to vidíme a shledáváme velmi dobrým. V jednotlivých druzích Tvého díla se ihned stalo, jak jsi řekl: „Buď!“ Viděl jsi, že to i ono bylo dobré. Napočítal jsem, že sedmkrát jest v Písmě svatém, že jest dobré, co jsi stvořil; po osmé, vida vše v souhrnu, jsi to nenazval dobrým, nýbrž velmi dobrým. Jednotlivé věci byly dobré, vše dohromady však velmi dobré. Totéž se mluví o každém krásném těle, že jest mnohem krásnější, když sestává

ze samých krásných údů, než ty jednotlivé údy. Harmonická krása celku převyšuje krásu jednotlivých krásných částí.

HLAVA XXIX.

DÍLA 'BOŽÍ JSOU USTAVIČNĚ DOBRÁ.

Snažil jsem se pochopiti, proč, nalézaje zálibu ve svých dílech, jsi je nazval sedmkrát neb osmkrát dobrými. A nenalézaje ve Tvém způsobu zírání času, pomocí jehož bych sečetl, kolikrát jsi viděl dílo rukou svých, zvolal jsem: „O Pane, snad není pravdivé toto Tvé Písmo, když jsi nám je dal Ty, nejvyš pravdivý, ano Pravda sama? Proč mně tedy pravíš, že ve Tvém způsobu vidění není času, zatím co Písmo Tvé mně praví, že v jednotlivých dnech jsi shledal díla svá dobrými; a počítaje, nalezl jsem kolikrát!“

Na to mně odpovídáš, neboť jsi Bůh můj, a silným hlasem voláš k mému nitru, abys přehlušil mou hluchotu, řka: „O člověče, moje Písmo praví totéž, co já! Ono však mluví v čase, kdežto zákon času netýká se mého Slova, které jest mně souvěčno. Co vy vidíte v mém Duchu, to vidím i já; co vy pravíte v mém Duchu, to pravím i já. Vy však vidíte

v čase, já nikoliv, podobně jako i vy mluvíte
v čase, já nikoliv.

HLAVA XXX.

SNY MANICHEJSKÝCH.

Slyšel jsem, Pane Bože můj, a vssál jsem sladkou krůpěj ze Tvé pravdy a seznal, že některým se nelíbí Tvá dobrá díla. Tvrdí totiž, že mnohá z nich jsi učinil z nutnosti, jako klenbu nebeskou a soustavu hvězd. Dokazují, že tyto nebyly stvořeny z Tvého, nýbrž ze hmoty, která již dávno před tím byla. Ty že jsi ji pouze sebral, uspořádal a spojil, když překonav nepřítel, zbudoval jsi světové hradby, aby touto stavbou zcela přemoženi, nemohli se po druhé proti Tobě vzbouřiti.

Jiné však že jsi ani nestvořil, ba ani nespořádal jako: vše, co jest z masa, všechny i nejnižší živočichy a vše, co kořeny jest upevněno v zemi. Dle jejich tvrzení vše to stvořil nepřátelský duch, jiná bytost Tebou nestvořená, ano proti Tobě stojící v nejnižších prostorách světových. Nerozumní to tvrdí, poněvadž Tvých děl nevidí ve Tvém Duchu a Tebe v nich nepoznávají.

HLAVA XXXI.

CO SE LÍBÍ BOHU, LÍBÍ SE I ZBOŽNÝM.

Kteří však ve Tvém Duchu vidí Tvá díla, v těch je vidíš vlastně Ty. Když tedy oni shledávají Tvá díla dobrými, shledáváš je dobrými vlastně i Ty. Cokoliv se nám pro Tebe líbí, jsi to vlastně Ty, jenž se nám líbíš, a co se nám líbí ve Tvém Duchu, Tobě se líbí na nás. Neboť kdo z lidí ví, co jest člověka, leč duch člověka, který jest v něm? Tak ani toho, co Boží jest, nepoznal nikdo leč Duch Boží. My však jsme nepřijali ducha tohoto světa, nýbrž Ducha, který jest z Boha, abychom věděli, co nám bylo darováno od Boha (1. KOR. 2, 11). Proto mám odvahu říci: „Zajisté nikdo nepoznal, co Božího jest, leč Duch Boží.“

Jak tedy víme i my, co nám Bůh daroval? Slyším odpověď: „Vím to skrze jeho Ducha“; tak jest pravda, že „nikdo to neví leč Duch Boží“. Jako tedy právem bylo řečeno těm, kteří mluvili v Duchu Božím: „Nejste to vy, kteří mluvíte“ (MATOUŠ 10, 20), tak právem i těm se praví, kteří v Duchu Božím vědí: „Nejste to vy, kteří víte.“ Rovněž právem možno říci těm, kteří vidí v Duchu Božím: „Nejste to vy, kteří vidíte.“ Proto cokoliv

vidí v Duchu Božím jako dobré, nevidí oni, nýbrž sám Bůh vidí jako dobré.

Jsou tedy možny tři případy: Nejprve někdo považuje za zlé to, co jest dobré, jako činí svrchu zmínění Manichejští; za druhé někdo považuje za dobré to, co jest skutečně dobré, jako mnohým se líbí Tvé stvoření, poněvadž jest skutečně dobré, ač Ty se jim v něm nelíbíš, a proto chtějí ho více užívatí než Tebe. Za třetí konečně, když člověk něco vidí jako dobré, i Bůh v něm vidí něco jako dobré, takže Stvořitel jest milován ve svém díle. Bůh pak nemůže býti milován leč skrze Ducha svatého, kterého seslal, neboť: „Láska Boží vylita jest v srdcích našich skrze Ducha svatého, kterýž nám byl dán (ŘÍM. 5, 5), skrze něhož vidíme, že dobré jest, cokoliv vůbec nějak jest. Vychází totiž od Toho, který nemá bytí, nýbrž jest samo bytí.

HLAVA XXXII.

PŘEHLED ČINNOSTI BOŽÍ.

Díky Tobě, o Pane! Vidíme nebe a zemi, to jest hořejší a dolejší části světa čili duchové a tělesné stvoření, a v ladném uspořádání těchto částí, které tvoří souhrn i viditelného ves-

míru i veškerého stvoření, vidíme učiněné světlo a oddělené ode tmy. Vidíme oblohu nebeskou, t. j. buď ono hlavní světové těleso, položené mezi duchovními vodami vyššími a tělesnými nižšími, anebo ten vzdušný prostor, který se rovněž nazývá nebem, v němž létají nebeští ptáci mezi vodami, které se jako páry nad nimi vznášejí a za jasných nocí i v rosu se srážejí, a vodami, které na zem tekou svou tíží.

Vidíme krásu vod shromážděných v mořských hladinách a souš napřed beztvárnou, pak uspořádanou, aby byla viditelná a vhodná pro rostliny a stromy. Vidíme zářiti ve výši světelná tělesa, slunce sloužiti dni, měsíc a hvězdy těšiti noc, a jak se jimi všemi určuje a označuje čas. Vidíme přírodu všude svlaženou a bohatou na ryby, zvířata a ptáky; vidíme, jak vodními výparý houstne vzduch, který podporuje let ptactva.

Vidíme tvář země ozdobenou různými zvířaty, člověka k Tvému obrazu a podobě stvořeného, jenž učiněn jest nad nerozumnými zvířaty pánem mohutností svého rozumu a poznáním, což obojí jest odleskem Tvého obrazu a podoby. A jako v jeho duši jedna síla s rozvahou vládne a druhá v poslušnosti se podrobuje, tak s hledem k tělu, žena byla stvo-

řena pro muže. Má sice s hledem k duchu stejnou rozumovou vyspělost, co do pohlaví jest však muži poddána tak, jako mohutnost žádací podrobená rozumu přijímá od něho pokyny k správnému jednání. Vidíme, že každé jednotlivé dílo jest dobré, všechna pak úhrnem vzata velmi dobrá.

HLAVA XXXIII.

VEŠKERÝ TVOR AŽ CHVÁLÍ BOHA!

Ať Tě chválí díla Tvá, abychom k Tobě vzplanuli láskou! Ať Tě milujeme, aby Tě chválila Tvá díla, která v čase mají začátek a konec, původ a zánik, prospěch a škodu, hojnost a nedostatek. Mají střídavě ráno a večer, z části skrytě, z části zjevně. Vždyť byla stvořena z ničeho od Tebe, ne však z Tebe, ani ne z prahmoty, která by nebyla od Tebe, nebo která by dříve byla, nýbrž z prahmoty spoleustvořené, t. j. s nimi současně stvořené od Tebe, jenž jsi uspořádal její beztvárnost bez jakéhokoliv časového vlivu. Neboť ať něco jiného jest hmota nebe i země, něco jiného nebe a země již utvořené — hmotu jsi totiž stvořil z ničeho, tvar světa však učinil jsi z beztvárné hmoty — přece obojí jsi učinil současně, takže

tvar následoval bezprostředně hmotu bez jakékoliv doby časové.

HLAVA XXXIV.

MYSTICKÝ VÝKLAD CELÉHO STVOŘENÍ.

Snažil jsem se také rozluštití obrazný smysl jak pořádku při stvoření, tak i pořádku při vylíčení stvoření a shledal jsem, že jednotlivá díla jsou dobrá a jejich souhrn velmi dobrý. Ve Slovu Tvém, ve Tvém Jednorozeném stvořil jsi nebe a zemi, totiž hlavu a tělo církve v předurčení před jakýmkoliv časem beze střídání rána a večera. Když pak jsi počal konati v čase, co jsi od věčnosti určil, odhaluje své skryté úradky a naši porušenou přirozenost pořádaje pro hříchy, jež nás tížily a od Tvé tváře uvrhly do hlubiny, nad níž se vznášel Duch Tvůj, aby nám přispěl ku pomoci v čas příhodný: tu jsi ospravedlnil bezbožné, oddělil je od hříšníků, upevnil jsi vážnost svého Písma mezi hořejšími vodami, t. j. mezi těmi, které jsi sám chtěl poučiti, a mezi dolejšími vodami, t. j. mezi těmi, kteří by se těm prvním podrobili, a shromáždil jsi vody na jedno místo, t. j. společnost nevěřících, aby se ukázala horlivost věřících a oni vydali ve Tvém

jménu ovoce milosrdenství, udělujícíce chudým pozemské statky, aby dosáhli nebeských.

Potom jsi rozžehl světelná tělesa na obloze nebeské, t. j. své svaté, strážce Slova života, vynikající duchovními dary a opatřené vznešenou vážností. Pak k obrácení nevěřících národů z neúhledné hmoty jsi vytvořil svátosti, neobyčejné zázraky a svatá slova souhlasící s oblohou Tvé svaté knihy, jimiž i Tvoji věřící měli dojít požehnání. Dále jsi utvořil živé duše věřících, uspořádav silou zdrženlivosti jejich náklonnosti. Konečně obnovil jsi k obrazu a podobě své ducha jen Tobě podrobeného, nepotřebujícího žádných následování hodných vzorů lidských, a vynikajícímu rozumu jsi podřídil duševní činnost jako ženu muži. Poněvadž pak Tvoji služebníci jsou vždy nepostrádatelní, aby uváděli věřící na cestu dokonalosti, chtěl jsi, aby věřící pomáhali Tvým služebníkům v časných potřebách skutky lásky, jež by dárčům přinesly ovoce života pro věčnost. Vidím, že všechna tato díla jsou velmi dobrá, poněvadž je vidíš v nás Ty, který jsi nám dal svého Ducha, v němž bychom viděli Tvá díla a v nich Tebe milovali.

HLAVA XXXV.

PROSBA O POKOJ.

Pane Bože, poněvadž jsi nám vše udělil, uděl nám též pokoj: pokoj odpočinku, pokoj soboty, pokoj, který nemá večera! Neboť celý tento překrásný řád velmi dobrých věcí pomine, až splní svůj úkol, poněvadž v nich bylo učiněno jitro a večer.

HLAVA XXXVI.

PROČ NEMÁ SEDMÝ DEN VEČERA.

Avšak sedmý den nemá večera a nemá západu, poněvadž jsi jej posvětil k věčnému trvání. Hlas Písma Tvého nám zvěstuje, že jako Ty jsi odpočinul sedmého dne po stvoření svých velmi dobrých a Tobě snadných děl, tak i my v Tobě odpočineme v sobotě života věčného po vykonání svých skutků, jejichž dobrota jest darem Tvé milosti.

HLAVA XXXVII.

JAK BŮH ODPOČÍVÁ V NÁS.

Potom odpočineš v nás tak, jako nyní v nás působíš. Tak bude Tvůj odpočinek náš, jako

nyní naše skutky jsou Tvoje. Ty totiž, Pane, stále působíš a stále odpočíváš. Nevidíš sice dle času, nepůsobíš v čase, neodpočíváš v čase, a přece působíš i zírání v čase, čas sám i odpočinutí v čase.

HLAVA XXXVIII.

JINAK VIDÍ STVOŘENÍ BŮH, JINAK ČLOVĚK.

My tedy vidíme Tvoje díla, protože jsou; s hledem k Tobě pak ona jsou, protože Ty je vidíš. My vidíme venku, že jsou, a vidíme uvnitř, protože jsou dobrá. Ty však jsi je viděl již stvořená tam, kde jsi je viděl, když teprve měla být stvořena. Já zcela opačně jindy byl jsem povzbuzen, abych konal dobré, když totiž moje srdce počalo z Ducha Tvého; pravím „zcela opačně“ než dříve, kdy opustiv Tebe, obracel jsem se ke zlému. Ty však jediný, nejvyšší, dobrotivý Bože, nikdy jsi nepřestal činit mně dobro. A jsou-li některé naše skutky dobré, jest to vlivem Tvé milosti; nejsou však věčné, ač nám slibují naději na věčný odpočinek v dokonalém Tvém posvěcení. Ty však, nejvyšší Dobro, jež žádného dobra nepotřebuje, jsi vždycky v pokoji, poněvadž jsi sám sobě pokojem.

Který však člověk může dáti člověku pochopení těchto tajemství? Který anděl andělu? Který anděl člověku? Tebe ať o ně prosí, u Tebe ať hledá, u Tebe ať tluče; tak a jenom tak je obdrží, tak je nalezne, tak mu bude otevřeno! Amen.

POZNÁMKY

Knih první

První kniha Vyznání obsahuje události dětského a chla-
peckého věku Augustinova, prožitého v otcovském domě
v Tagastě. Jest to doba od r. 354 až do r. 369, tedy do
patnáctého jeho roku. S nelíbenou pokorou a upřímností
líčí Augustin své dětské chyby: hravost, roztržitost, lha-
vost a lenost. Vyznává dobrodiní Boží a děkuje za ně.

HLAVA I.—XX.

1. Svědectví hříchu (Řím. 7, 23) jest žádostivost vzniklá dědičným hříchem, který způsobil vzpuru těla a jeho smyslů proti duchu.
2. Augustin líčí, jak člověk dochází víry v Boha. Kázáním bývá vzbuzena víra, již člověk hledá a vyzývá Boha, aby nalezeného poznal a poznáného chválil.
3. Smysl jest: Chci zemřítí světu a sobě samému, abych nezemřel milosti a tak mohl Tebe uzříti tváří v tvář.
4. Z tohoto místa nelze dovozovati, že Augustin byl stoupen-
cem nauky Platonovy o existenci duše před spo-
jení s tělem. Odmítá ji rozhodně ve spise „De origine
animae“ (O původu duše).
5. Nezřízená hnutí dítky, jež nemá užívání rozumu, ne-
mohou býti hříchy, nejsouce ani dobrovolná ani svo-
bodná. Svatý Augustin je nazývá hříchy: a) poněvadž
jsou to následky dědičného hříchu, b) poněvadž tvoří
zárodky hříchů, nejsou-li véas potlačena.
6. Augustin líčí správně tehdejší metodu, kde bití bylo
hlavní věcí. Ausonius, jeho starší vrstevník, praví, že
škola „mnohým bitím kárá“. Platitus napsal: „Vy-
necháš-li při čtení slabiku, bude tvá kůže tak červená
(skvrnitá) jako šat chůvy.“
7. Originál zní: Peccatorum autem non ordinator. Bůh
nepořádá hříchů tím, že je poroučí, nebo chce, nýbrž
tím, že dopouští, aby chom konali zlé, jež obracik dobru.
Jinde praví autor: „Něrekl Bůh: Budtež temnosti a
učiněny jsou; přece však je uspořádal. Temnostmi pak
se znázorňují hříchy.“

8. Posilněn soli znamená: Byl přijat mezi katechumeny,
jimž o velikonocích byla dávána sůl (sacramentum
salis). Srovnej: O poučování prostých hl. 9 a 16.
9. Obtížné místo; smysl jest: Svatá Monika pokládala za
lepší vydati v nebezpečí mého ducha, plného pozem-
ských žádostí, jež obrácením a křtem měl se promě-
niti v obraz Ježíše Krista, než duši mou již křtem ob-
novenou a znovuzrozenou v Ježíši Kristu.
10. Čtení, psaní a počítání byly předměty tehdejší obecné
školy, to byla „litteratura prima“. Druhý stupeň tvo-
řila gramatika, třetí retorika (řečnictví). Po učiteli
prvého kursu následoval gramatik a po něm retor.
11. Tehdejší „litterati a retores“ byli známi svou chvá-
stavostí; žáci „scholastici a auditores“ ovšem horlivě
napodobili učitelů.
12. Kartago byla první římská provincie, do níž byla uve-
dena latina. Domácí jazyk punský ovšem zůstal, ale
byl stále více z veřejných úřadů vytláčován.
13. Originál: Lignum conscenderint. Jedni překládají „lig-
num“ slovem kříž, jiní slovem loď, jiní slovem archa.
Dle všeho značí lodičku Petrovu, totiž církev.
14. Hrou míní Terentiovu komedii „Eunuchus“.
15. Paedagogus byl otrok, jež hochu vodil do školy, do
divadla, později pak na cesty a do války. Slul jinak
i custos neb comes; poněvadž směl hochu i jinocha
trestati, nazývali ho i „rex“, později i rector. Římané
se mu odměňovali propuštěním na svobodu. Tento
zvyk se stal poněnáhu zkázkou výchovy, poněvadž pae-
dagogem býval otrok k jiné práci neschopný. Odtud
přísloví: Quem dii oderunt, paedagogum fecerunt.

Knih druhá

Tato kniha vyznání líčí šestnáctý rok života Augusti-
nova, prožité rovněž v otcovském domě v Tagastě; tento
rok odpovídá r. 370 éry křesťanské. Genius hipponský ne-
nalézá dosti silných slov, aby odsoudil svou nečinnost,
smyslnost a krádež.

16. Originál: Novissimarum rerum, t. j. vždy nových věcí;
smyslná rozkoš poprvé ukojená byla tak lákavá, že
každý další požitek zdál se býti vždy novým.